

МИХАИЛО Н. ПЕТРОВИЋ

БЕОГРАД

НЕГДАШЊИ ЦЕНТАР ВЕЛИКОГ РИБАРСТВА

Чланци оштампани у „БЕОГРАДСКИМ ОПШТИНСКИМ НОВИНАМА“

бр. I—X 1940 год.

Београд негдашњи центар великога рибарства

ПРВИ ЧЛАНАК

Негдашње риболовно богатство Саве и Дунава

Београд, окружен двема великим рекама, пространим водоплавним теренима и непрегледним ритовима изванредно погодним за расплођавање и исхрану риба, био је од вајкада центар великих риболова и развијене трговине са свежеом и усољеном рибом. У путописима разних странаца, који су такве риболове гледали својим очима, или застајали пред продавницама рибе гледајући оне невероватне масе рибе изложене продаји, или учествујући на обедима и гозбама при којима су изношена на сто речна чудовишта, која они никад и нигде нису видели, износи се слика необично развијеног рибарства чији је центар у то време био град Београд. Ретко који од путника странаца, или од домородаца тога времена, који су описивали своје доживљаје или успомене, да не помене дунавску, савску или ритску рибу, која се, уловљена, довозила у Београд ради продаје.

Још стари грчки историчар Херодот, који је путовао Дунавом и Савом, забележио је да се Ангрос (Дрина) улива у Врангос (Саву), а ова опет код Тривалске равнице у Дунав. О обема обалама Дунава говори као о земљама у којима је врло богат лов и диви се изобиљу дунавске и савске рибе.

Око половине седамнаестог века прошло је кроз Београд неколико истакнутијих странаца, који су у своје боравак у граду оставили записе; сви они истичу велико риболовно богатство београдских вода. Тако:

Француски краљ Луј XIII послао је 1621. године свога посланика Еја у Цариград неким дипломатским послом. То је посланство прошло кроз Београд и Ејов путописац каже о томе ово:

„Премда Београд изобилује свакојаким животним намирницама, он је необично обилат слатководним рибама, више но икоји други европски град. Не само да рибе ту има у врло великој множини, него је има и врло крупне, а уз то тако јевтине, да човек то просто не може да верује. Дубровачки трговци, који су се задесили у Београду, приказали су господину Еју шарана који је, мерен између очију и репа, имао три стопе дужине, а стајао је само петнаест солди. Има и врло крупних, а јевтиних штука, као и огромних сомова, дугих по десет стопа. Све рибе, које се овде у невероватном изобиљу лове, изврсне су и врло дебеле, јер је у реци над песком наталожено две стопе муља.”

Два велика гурмана странца, који су око половине седамнаестог века прошли кроз Београд и оставили о томе своје записе, такође се слажу у томе да је у Београду у то време било невероватно изобиље рибе. Један од њих је Француз, Жан Батист Таверније, барон од Обоне, а други је познати турски путник Мехмед Зили Евли Челеби.

Жан Батист Таверније пропутовао је сву Европу, Турску, Индију и Персију. Кад је са својим друштвом стигао у Београд, око 1631. год., прва му је брига била да се побрине за своју удобност и постара за своје „благодотробије.” Описујући свој боравак у Београду, он не говори ништа о вароши, већ само о за њега нечувеној јевтини на коју је наишао и о укусним рибљим јелима којима се наслађивао. Због неке уцене од стране Санџакбега и погађања са овим, морао је остати у Београду петнајест дана, и о томе он каже ово:

„За тих петнајест дана закашњења имали смо бар ту утеху да смо се добро частили. Хлеб, месо, вино, све је одлично и јевтино у томе месту. А пошто је Београд саграђен на једноме брегу испод кога се састају две велике реке, Сава и Дунав, у њима се лови тако велика количина рибе, крупних штука и шарана, да смо од њих јели само цигерицу, икру и млечац, а рибу смо давали сиротињи.”

Источњачки мераклија за рибља јела, Мехмед Зили Евли Челеби, савременик Таверније, хвалећи јела којима се наслађивао у Београду, нарочито је одушевљен ђувечом од шарана и капамом од јесетре, истичући квалитет и изобиље рибе коју је ту видео.

То исто потврђује и енглески путописац Браун, који вели да није могао веровати својим очима гледајући камаре наслагане рибе на обали Дунава. Уз то он даје и мноштво података о савским и дунавским рибама и о српским називима тих риба.

Пролазећи кроз Београд 1632. године, Барски надбискуп Петар Масареки описује град и свој боравак у њему, па наводи да Савом и Дунавом долази у Београд много рибе, и нарочито наглашава да је „на гласу риба која се лови у Дунаву: у пролеће и у лето јесетра, а у јесен моруна, која може да мери 150 фунти и која је добра и свежа и сољена, а из ње се вади и изврсан ајвар.”

Године 1776—1777. путовао је нашим крајевима немачки племић Фридрих Вилхелм фон Таубе, царско-краљевски саветник, па, поред осталог, описао је у своје опширном извештају и велико рибље богатство Саве, Дунава и њихових ритова. Од интереса је, да би

се добила слика тога рибљег богатства, наве-сти од речи до речи оно што је он о томе написао у извештају који је о томе путовању поднео своме владоцу и који је 1777. године у Лајпцигу општампан у засебну књигу:

„И у трима великим рекама које граниче државу, и у осталим мањим рекама, речицама и потоцима, необично је рибље богатство. Краљ свих риба је моруна (у Русији звана белуга), која долази из Црног Мора, а све реке што утичу у то море, имају те рибе. Постоје несугласице о томе какав је узрок што она напушта своју постојбину и гура уз Дунав обављајући пут од преко 500 немачких миља, па кашто долази и до самог Пресбурга. Запажено је да у Дунав не долазе мале моруње, које још нису до-расле за мрестење. Али ја сам ствар дубље испитао и нашао да моруна с тога улази у Дунав и гура уз воду, да би се ослободила хиљада малих црвића на својој површини. Кад се прве моруње, које у току године наилазе из мора у Дунав, осмотре помоћу увеличавајућег стакла, види се да им је глава покривена сићушним црвићима који се једва могу запазити голим оком и који нису већи од ситних црвића у сиру. Да би се ослободила тога, моруна гура уз брзу текућу воду по јаким дунавским матицама, док се тих црвића не ослободи, или док ови не угину, што бива под јесен. Тада се она враћа у море и не-стаје је из Дунава. Може лако бити да и сам лакс тако исто из сличних узрока из-лази из мора у реке.“

Моруна припада фамилији Störe; те рибе имају плућа и са обе стране главе по једну рупу за ваздух. Највеће, које су ухваћене дуж сремских обала, дугачке су 20 шуха и тешке 15—16 центи. Од моруње је све за употребу. Њено печено месо је слично телетини и врло је пријатно за јело. Од њене икре прави се „Caviar“, који се у Славонији, Србији и осталим илирским земљама зове „Neuwar“. Зрна се одвајају од опне дрвеним ножевима, на-слажу се на косо нагнуту даску и испера водом. Затим се добро усоле и слажу у омању бурад. После неколико месеци она добију о-ловно-црну боју. Тај се ајвар често и фалсификује икром од других крупних риба. Од моруњине бешике (мехура) прави се лепак нарочито познат под именом „Hausenblese“. Од кичме и костију Илирци праве разне ситне ствари.“

Моруна је глупа риба, која не познаје своју снагу и даје се лако ухватити. Најбоље време за лов је месец март до септембра. После тога рока моруна потпуно ишчезне. Рибари, који је лове, бацају прво мрежу обичне јачине, као и за обичну рибу. Али чим осете да је моруна у мрежи, опколе ову другом много јачом мрежом, начињеном од танких конопца. Кад је мрежом толико себи привуку, да могу до ње доћи, ударају је снажно по глави и испод пераја забадају јој јаке гвоздене куке од којих је свака везана за крај јакога

ца; њу је тада лако извући на обалу. Покашто се и она разјари, покида рибарски алат и направи рибарима велику штету. Али, кад је она ма и у пола извучена из воде, рибари је опашу јаким конопцима и сложено повуку; чим јој глава буде извучена на обалу, они стану по њој ударати тешким дрвеним маљевима, па кад је тако онесвесте, извлаче је на суво, распоре је и исеку.“

„На тај се начин у тим водама хватају безбројне моруње од 5—10 центи тежине. Свежа моруна се ту на лицу места продаје по 20 крајцара ока, или се усали па се шаље у иностранство. Али то је солење врло примитивно и грубо, тако да и месо постаје грубо, жилаво и отужно. Кад би Илирци у Срему и Банату знали боље радити и риболов и солење, могли би моруњу и другу дунавску рибу слати у иностранство, где би заменила бакалара. Само од Холандије и Енглеске могли би имати годишње преко 100.000 форинти. Само треба имати на уму да је со, што долази из Мађарске, и сувише скупа.“

„Осим моруње, у поменутим великим рекама и њиховим притокама лове се и разноврсне друге рибе. На пример, штуке од 20—30 фунти, шарани од 10—12 фунти, фореле од 4—5 фунти, као и многе код нас у Немачкој непознате врсте, за које и не знам наша немачка имена. Кечига се много хвата у Дунаву; она има кљуна као у птице, али се овај не отвара. Под кљуном је њушка, а дуж целе рибе простиру се боље у облику јаких зуба.“

„У Срему штука, шаран, кечига и друга боља риба кошта 5—6 крајцара ока; обичнија риба по једну крајцару ока. С тога је у тим крајевима риба свакодневна храна простог народа. Поред рибе, велико је изобиље још и у раковима и корњачама.“

У то време се крупна моруна сматрала као обична риба по целоме Дунаву, па и у водама око Београда. У „Записима и Натписима“ Луб. Стојановића налази се н.пр. оваква белешка: „1793. лџто мџсеца марта 3-га дне у четвртакъ бели уфати земунски рибар именема Лазаръ едну моруњу от 528 ока кромџ црева тешку, на земунском грунту.“ (бележник земунског учитеља Теодоровића).

И то је тако било све до регулације Ђердапа, деведесетих година прошлога века. Писац ових редова, као дечак, често је на Великој Пијаци или на Зеленом Венцу гледао крупне моруње, које су рибари ту секли и крчили. На Зеленом Венцу, на углу на коме се данас налази кафана „Триглав“, била је пре светског рата кафана „Код Моруње“.

По једној белешки, коју је писцу показао г. проф. Влад. Ђоровић, крајем осамнаестог века у водама око Београда ловио је рибу у то време чувени рибар Петар Ристић. Рођен 1759. год. у Битољу, он је као дечак дошао у Срем и одао се рибарству; одатле је прешао у Панчево, где је осам година живео ловећи на велику рибу и изашао на глас као рибар.

Аустријанци су сумњали да он има везе са Турцима, вршећи поред рибарског посла још и шпијунажу и достављајући Турцима вести са границе. Нарочито им је била сумњива његова рибарница у селу Борчи, преко од Београда. Због те сумње био је од аустријских власти затворен, али поведена истрага није дала никаквих резултата, па је пуштен из затвора. Међутим је том приликом, 14. априла 1789. год. донесена одлука да се ни једном рибару, за време док траје ратно стање, не допусти ловити рибу око Београда и Земуна.

У то време рибари око Београда носили су назив „алас“, по мађарском „halasz“, или „балукџија“, по турској речи „балук“, која значи риба. Па и многе рибе (н.пр. смућ — албалук или акбалук), као и рибарски алат (н.пр. сертме, Ђелберија, корана, такум) носили су турске називе. И то је трајало све дотле док се Турци нису иселили, па и неко време после тога. „Кад сам ја дошао у Београд 1846. године — вели Димитрије Маринковић у својим „Успоменама и доживљајима“ — а и после дуго година, сви занати и радње имали су само турска имена. Тако, рибари су били „балукџије.“

За време док је Београд био у турским рукама, Турци су били највештији и најискуснији рибари на Сави и Дунаву. Они су радили, или великим кованим удицама (такумима), или великим мрежама од дебелог канапа, и ловили поглавито крупну рибу, које је у то време око Београда било у изобиљу. Пред крај прошлог века било је још у животу старих дунавских аласа, као н. пр. стари мештер Ђура Пупа, који су радили као рибарски момци код турских рибара и задржали о овима свеже успомене. Било је за писца задовољство слушати ноћу, поред ватре, њихове доживљаје са негдашњим турским рибарским мајстором Ибишем, или са турским „коранџијама“, који су ловили великом и јаком мрежом „кораном“ од дебелог канапа, са широким окцима, са којима се могла хватати само крупна риба, или са „такумџијама“, који су постављали своје „такуме“ на местима која су добро познавали, куда пролази риба тражећи пут између подводних стена и брзака, и одакле су довлачили у град на продају пуне чамце и барке крупних шарана, сомова, јестара, симова и моруна.

Због јако развијеног рибарства, у Београду је још за турско време постојао „Рибарски Еснаф“, који се одржао све до последњих година прошлог века. За београдске рибаре важила је „Еснафска Уредба“, обнародована 14. августа 1847. године. Рибарски занат могао је обављати само онај кога еснаф прими као рибарског шегрта, калфу или мајстора, после доказане способности да тај занат обавља како треба и пошто испуни остале Уредбом предвиђене услове. И док се год нису из основе измениле риболовске прилике у Сави и Дунаву, београдски рибарски еснаф био је један од оних који су најтачније испуњавали

те одредбе и нису никад задавали посла државним или општинским властима.

Као што је поменуто, изобиље рибе у Сави и Дунаву било је толико, да ретко ко и од наших људи, који су писали своје успомене, доживљаје или мемоаре, не помиње савску или дунавску рибу. Прота Матеја Ненадовић н. пр. помиње је описујући у својим „Мемоарима“ свој пут низ Дунав, за Русију, почетком септембра 1804. године, у друштву са Чардаклијом и Јованом Протићем. Лаза Поповић у своме „Путовању по Новој Србији“, тридесетих година прошлог века, каже:

„Канда нема више ни оног риболова који је за мог времена био. Бар не видех многе оне као негда по Дунаву знаке — тикве и рогознице — од пуштених у воду удица. Један Смедеревац, нећу да га именујем, буде за нешто кажњен, и он онако врућ (од батина) оде да проба срећу на удице, које је пред градом бацио за ватање моруна. И заиста, срећа му је била наклоњена, као и на батине, извуче моруна која је 120 ока била тешка.“

„У опште је уверење, да је од оног времена нестало по Дунаву моруна, од како су почели пловити пароброди и расплашили сву по њему рибу. Оде сва у море, па ће по свој прилици бити да је и онај цара Јозе шаран отишао. Какав је тај цар-Јозин шаран? У оно време кад је цар Јосиф, за аустријско-турске војне у години 1788. био у даљним крајевима — Банату — донесу му наши рибари на поклон једног донде невиђеног и нечувеног великог шарана. За шаране се држи да најдуже живе од свију риба. Цар Јоза (он је у нашем народу под тим именом познат), онако као што га је Бог дао, да свако његово дело у спомену остане, награди рибаре добро, али им и врати шарана са заповешћу да га опет у Дунав пусте. Но и то није доста. Он да сквати и метнути на шарана златну бурму или прстен, и на њој ону годину кад је шаран ухваћен и пуштен. И то је још мало за дух цара Јозе. Он у Темишвару оснује и фонд том шарану. По статутима тога фонда, сваки онај који унапредак ухвати тог названог царског шарана, дужан је био пријавити га најближој власти и одмах га у слободу пустити, али не без икакве плаће и враће. Из шаранског фонда толико би му се и дупло платило, што иначе вреди шаран. Од тога времена, па до године 1840, кад сам о историји тога шарана у Бечу читао, два пута је или три пут (ако се добро опомињем) тај шаран хватан и пуштан био. Да ли је и од тог времена био хватан, не знам. После ме је забунила политика, па нисам тражио више да читам о историји шарана, него шта раде људи и какви су.“

У својим „Мемоарима“ српски државник Стевча Михајловић, описујући своју ђумурџијску службу, вели:

„На ђумруку онда ђумурџија није имао опредељену плату. Њему је плата била: колико од пари свиња на ону страну у Тесарију

превезе, на сваки пар по пет пара порески себи узме, а од говеди по 10. А од риболоваца, Турака и Срба, узимао сам пету оку рибе ђумрука. Од ове рибе за потребу моје куће без рачуна сам узимао, тако да сам се од рибе обдуо да неколико година после нисам никад више за рибу марио, и до данас.”

О негдашњем рибљем богаству у нашим водама сведочи и опис путовања по Србији Ото — Дубислава — плем. Пирха 1829. године. У писму своме пријатељу Ђорђу Поповићу, — Даничару, Ђура Јакшић пише како има школског слугу који механцију, попа и њега рибом храни.

У Срп. Краљ. Академији чува се рукопис Јоакима Вујића под насловом „Књига система”, а на последњој страни рукописа налазе се Вујићевом руком исписани стихови:

Пливај, пливај тамо доле у глубину морску,
Иди тамо међу друге рибице на војску,
Тамо можеш ухватити какву год рибицу,
Макар белу и шарену малу кесецицу.
Хватај тамо и штучицу лепу, деверику,
Гргеч-рибу и шаранца, малу сабљарику,
Кечигицу, егуљицу, великога сома,
И карасе сас лињаком, све то вуци дома.
Јоште к томе есетрицу замашнога тока,
Моруницу седамдесет и от седам ока,
Црвенперку, белог смуђа, харингу окретну,
Сарделицу, црну мрену и финрибу сметну,
Само немој нама људма досаду чинити,
Нити мореплавателјем на печали бити,
Ербо они теби гледе мрежу да набаци,
Да те живу на брег морски из воде избаце!

Од интереса је поменути и то да је наш велики просветни добротвор Илија Милосављевић Коларац у својој младости прешао 1813. године са избеглицама Дунав и одао се трговини са дунавском рибом, од чега се издржавао све до повратка у Београд, где се одао болтацком занату.

* * *

Међутим, пред крај прошлога века београдско рибарство, као и рибарство по целој Сави и Дунаву, почело се погоршавати. Најпре је регулација Ђердапа, деведесетих година, нанела осетан удар целокупном савском и дунавском риболову, јер је од тада почела све ређе допирати у наше воде „влашка риба” из Доњег Дунава... Моруна, јестра, сим и крупна кечига, којима су регулацијом на свагда запречени стари, вајкадашњи дунавски пролази за горње воде, а у исто време јако пројачани румунски риболови на Доњем Дунаву, учинили су да таква риба тешко и ретко допире до наших вода и да је постала велика реткост.

Али још је деценијама после регулације ипак остало неизмењено савско и дунавско рибарство у погледу остале рибе. Све до светског рата читав један радан свет живео је на београдској дунавској јалији, задовољан и весео, у кућицама и кафаницама у непосред-

ној близини обале; живео је од издашног риболова и могућности да одмах уновчи производ свога труда.

Тадашњи београдски рибарски мајстори са „великим алатом”, т.ј. са великим речним аловом и лапташем (Јаков, Лука Лукур, Живко Брка, Спаса Прпа, Никола Фирга, Филип Филлигана, Младен Баца, Савица Циганче, Јоца Берлетић, Милан Глувак и др.) одржавали су дисциплиновану војску од стотинак извежбаних рибарских момака, којима је риболов са таквим алатом био искључиво занимање. Под командом „мештера” (рибарског момка коме мајстор повери свој алат и кога при риболову сви морају безусловно слушати), компанија се са своја два велика чамца и с лапташем извличила уза Саву до Царске или Мишарске Аде, или до Јасенске, или до Прогарске Аде, до Бољевачке брежине, до ушћа Колубаре, до Слама-Сено и т. д. Одатле је почела разбацити пређу и ловити низ воду, па је тако ловећи стизала у Београд са пуном барком свакојаке рибе, често и са сомом од 50 до 100 кила, привезаним уз чамац. Или би се компанија са дунавске јалије извезла на средину Дунава, па одатле почела ловити поред Карабурме, Вишњице, Панчевачких Ада, Тоспаше, Винче и Ритопека, кашто и до Гроцке и Смедерева, па се одатле, вукући чамце уз воду поред обале, враћала у Београд са изловљеном рибом.

Та је риба, обично сутра дан у зору, продавана лицитацијом рибарским трговцима (Ђока Булдок, Лаза Панчевац, Коста Буцов, Јоца Наказа, Коста Пропела, Коста Паламамут, Вељко Зембилаш, Ђор-Пера и др.). Издалека се, каткад још по мраку, могла чути вика лицитаната и рибарских момака који су извличили на суво, или у чамац, барке пуне рибе и приказивали своју робу.

Кад би се граја утишала, трговци би изручивали купљену рибу у своје „тикваре”, велике барке које могу да чувају по неколико хиљада килограма рибе, а потребну количину рибе за продају тога дана износили колима на пијац. Рибари-ловци разилазили би се по ондашњим рибарским кафанама и кафаницама („Борча”, „Златан шаран”, „Спуж”, „Седам чунова”, „Јасеница”, „Два папагаја” и др.). Ту би пречишћавали своје рачуне, препричавајући доживљаје из својих ловова, шалећи се и задиркујући се међу собом. Сваки је од њих имао надимак по коме су га једино и знали (Гаја Гашпар, Шандор Кења, Иван Шокац, Милан Шепа, Јоца Рапа, Тоша Кекало, Тана Арангуз, Ђока Алафус, Ђока Кумбараш, Аца Копилан, Аца Цекетан, Драги Баштован, Јован Зора, Милан Влах, Јордан Чокалија, Светозар Муја, Милан Жућа, Добривоје Клемпа и др.), а многи се надимак није смео казати у учтивом друштву. Уз ракију или вино, мештери (Гашпар, Шепа, Рапа, Зора, Кења, Сремац, Шокац), после обрачуна са својим мајстором, раздељивали би момцима њихове „талове” и „мештерпез” (бакшиш о-

нима што помажу крпити мрежу), па затим, пијући и мезетишући, спремали план за идуће путовање, према обавештењима која су имали о стању и кретању воде и о изгледима на успех лова...

Аловски и лапташки рибарски момци (Светозар Кркља, Светозар Кркљица, Бура Медура, Паја Каламуња, Ђока Алафус, Ђока Кумбараш, Драгић Татаракић, Добривоје Клемпа, Бранко Барон, Бранко Слина, Леон Чива, Новак Штрк, Сима Баба и др.) измешани са „влакарошима“, (Адам Симић, Ферко Балгач, чика Влада и Алекса Богдановић, чика Вергенес и др.) и „струкарошима“ (Душан Рапа, Светозар Цвеће, Жика Мура, Љуба Мандрда, чика Јоја, Ивко Влах, Тоша Кеза, Миле Јапан, Аца Јапан, Никола Гњурац, Мита Фирга, Никола Кривоустан и др.) надали би паклену ларму, по којој се рибарска кафана могла још издалека распознати. Претресало се о томе на какве све „задеве“ наилази лапташ на дну Саве тамо негде на Топу, на Орлачи, на Крстовима, на Малој Дубокој, поред Прогарске Брежине, наспрам Слама-Сено, на Петрацу и т. д. оположају подводне кладе више Божића Врбака, испод Купиновачких воденица, више Бачванке, више Хапа Мацар-Аде и т. д.; о ленгеру који је лапташ Луке Лупура извукао ту одмах наспрам куле Небојше, о подвалама сремским или мађарским финансима, о борби са сомом од 110 кила, кога је Јаковљев лапташ „салетио“ на Вишњичком Прагу, или у руни наспрам Бреске, или који им је провалио мрежу на Векслу-Поспаше, и тако даље.

Аласи влакароши препричавали би, уз полиће ракије, и по двадесети пут, своју борбу са влаком ухваћеним крупним сомом, описивали би у детаљима „ћутук“ на дну Дунава наспрам Беле Стене, на који је наишао њихов влак и опасао га, а он им скроз распарао пређу; или би причали како су своје другару кришом стрпали исецкан стари опанак у овчији паприкаш који је овај кувао у гвоздењаку тамо негде код Бајбока, што ни мало није сметало да наприкаш буде у слат поједен, и томе слично. Влакароши специјалисте (Влада Кркља, Михаило Вергенес, Алексица, Адам Симић, Љуба Мандрда и др.) имају муке да се споразумеју о ономе што причају и сваки говори тако као да је онај што га слуша потпуно глув. Струкароши (чика Јоја и његови синови Јојинци, Јован Звркаца, Чича Никола Гњурац, и синови му Гњурици, Жика Мура, Миле и Аца Јапани, Душан Јевремов и др.) не могу да се напричају како им је крупна риба исправила или пребила удицу на великом струку, или одвукла тикву која означаје место на коме је струк забачен, или како им се отео крупан шаран у тренутку кад су га мередовом хтели увући у чамац.

Све се то обављало у бучном жагору и ларми, на коју су аласи навикли, али је због ње други миран свет морао да бежи из ка-

фане, мислећи да ће доћи до мотке или ножа. Међутим, ту се, у тој пакленој вреви, могло наслушати и аласких шала, доскочица и прича, нпр. како шаран куне аласа: „нека ти одело има толико закрпа, колико ја имам крљушти“, или како га куне сом „нека ти кућа оголи као моја леђа“, или како мрена саветује аласа: „пеци ме док ми око не испадне; ако не испадне мени, испашће теби“ (јер недопечена мрена је прави отров). Кад му је једном приликом, у кафани, показан оригиналан потпис краља Александра Обреновића, који је почињао крупним словима, настављао се све ситнијим, а завршавао се са најситнијим, алас је узвикнуо: „гле како се овај потписује, почиње на grundкорн (Grundgarn, дубоки део разбаченог великог алова што иде великом водом), па уситњује и истерује на лонцујх (Landzug, плитак део алова што иде поред саме обале). У те је кафанице долазио на ракију и Стеван Сремац, коме се тај аласки свет необично допадао, па је ту прикупљао материјал за причу коју није стигао да изради.

Сви су аласи, без изузетка, волели да пију. То им је, уосталом, било и једино задовољство у њиховом домашају, а многи су од њих и веровали да весео алас има срећу. Неки су од ракије помрли, а био је и случај да се који од њих удави ишчупавајући мрежу из речних дубина. И како се то пило! У једноме углу кафане „Борче“ леже на поду две непомичне људске прилике, које већ сатима не показују знаке живота. Како ко уђе у кафану и то спази, окреће се на лево-круг и безобзирце бежи, верујући да су то жртве аласких спорова. А ствар је много простија. Кафеџија Божа Цветковић имао је да тога јутра купи на Тркалишту које буре ракије за аласе. Као „експерте“ повео је собом аласе Тришу Игумана и Перу Деду, добре познаваоце ракијских тајни. Резултат њихове експертизе био је овакав: у подне се враћа газда Божа са двојим воловским колима; прва кола носе два бурета првокласне ваљевске шљивовице, а у другој леже, опружени као две кладе, сами експерти, који су у колима одмах заспали и које су, чим су кола стигла пред кафану, пренели у бесвесном стању у буџак, у коме ће, не мрднувши, имати да одспавају тридесет сати.

Каткад се у „Борчи“ могао видети и овакав приказ: алас Марко Левента не може да се држи ни на ногама, ни на клупи. Његова жена улази у кафану, прилази му, покушава да га дигне са пода и води кући. Кад у томе није успела, она га потера пред собом штапом, четвороношке, као свињче, боде га остраг да не би заспао и даје му правац штапом, ударајући га час с једне, час са друге стране главе, како правац буде захтевао!

Био је то свет за себе. Није се мешао са осталим светом и ретко је кад прелазило данашњу Душанову улицу и залазило дубље у

варош. Ту треба, наравно, изузети момке рибарских трговаца, који су свакодневно морали ићи на пијац. Писац ових редака је имао муке са својим дугогодишњим мештером Гашпаром да га приволи да са њиме иде у варош; када би у томе успео, стари алас би се, идући улицама, узневерено освртао око себе, плашећи се да га свет не гледа као какво чудо.

Једна од неочекиваних последица светског рата била је та да је готово потпуно нестало и таквога аласког света, и некад тако развијеног и надалеко чувеног београдског рибарства. Београдске пијаце и данас су прилично снабдевене рибом, али то није риба из великих риболовних река Саве и Дунава или њихових ритова. Риба из вештачких рибњака у Југославији заменила је оне масе „дивље рибе“ која се некад праћакала у коритима и на тезгама београдских рибарских трговаца.

Кад од београдског пристаништа кренете бродом, узалуд ћете очима тражити по површини воде некадашње многобројне рибарске чамце, шикље и чунове. Нећете више са брода видети негдашње сцене кад рибарски момци привлаче обали велики алов од коју стотину метара дужине, или терају лапташ средином реке, или да влакарши са два чуна „чланећи“ сваки у своме чуну, терају влак, кад кецарши кецом или кусаком дрљају речно дно, или кад струкароши ваде у чамац велики рибарски струк накићен сваковрсном рибом. Данас се може видети само по који редак и усамљен кецарош или струкарош, који ће се задовољити са зарадом од неколико динара, или који бубњарош који поред обале разапине своје бубњеве.

Шта је свему томе узрок? Шта је учинило да све то оде у неповрат и да се овако нагло, за неколико година после светског рата, све то из основа измени? Узроци су разноврсни, а главни су они који ће овде бити изложени.

Пре свега, великих ритова у околини Београда нестало је осигурањем непрегледних водоплавних терена и њиховим претварањем у земљу за обрађивање. А у тим ритовима риба се у масама расплођавала и исхрањивала, па тако исхрањена, при повлачењу воде у речно корито, и сама се повлачила у реку и у великим размерама повећавала њено риболовно богатство.

Други један, врло важан узрок лежи у измени рибарских прилика које су после рата донели велики индустријски вештачки рибњаци у нашој земљи... Пре рата су такви рибњаци били код нас потпуно непознати. Међу тим они у Славонији, Босни, Хрватској и Војводини (Кончаница и Пољана, Нашице, Зденчина, Приједор, Црна Млека, Ечка и др.) производили су и у иностранство извозили специјалним вагонима око два и по милиона килограма рибе, али та риба није допирала до наших пијаца. Београдска пијаца била је обилно снабдевена „дивљом рибом“ која се у масама ловила по Сави, Дунаву и ритовима заосталим после великих поплава. Рат је учинио да се то потпуно из-

мени. Рибњаци се сад налазе у нашој земљи и њихова риба, која је раније извозена у иностранство, сад је преплавала наше пијаце, на које се довози у специјалним вагонима, баркама и тикварама. Та је риба и јевтинија, и може се имати у довољним количинама у време кад је најпотребније; рибњаци су, с тога, угушили лов „дивље рибе“ и њен промет. Осим тога, и нешто морске рибе допире до Београда, а од ње пре рата није било ни трага.

Један узрок смањивања риболовног богатства у водама око Београда има се тражити и у риболову експлозивима, који је, поред све контроле, ипак развијен у Сави и Дунаву, нарочито у зимско доба кад се риба „кртожи“, т.ј. скупља у гомиле на местима која познају они што обављају такав риболов. Напослетку, специјално у водама у непосредној околини Београда, штетну улогу игра и упуштање у текућу воду шкодљивих материја из фабрика; те материје, и ако не убијају рибу, растурују је и приморавају да бежи из тих вода.

Све је то учинило да се рибарство у београдским водама потпуно измени у неповољном правцу. Рибарски еснаф, стар преко 70 година, укинут је законом о радњама, пошто није више имао услова за опстанак. Риболов „великим алатом“, са извежбаним и дисциплинованим рибарским момцима, угушен је, а они рибари што раде „малим алатом“ могу се на прсте избројати. Стари, специјализирани, искусни рибарски мајстори, мештери и момци изумрли су; оно мало њих што су још у животу не могу више да живе од риболова, па су се или одали трговини са рибом, или су нашли какву службу коју више не мисле напустити. Нови, послератни рибарски момци, далеко мање извежбани и искусни, иначе врло ретки, углавном само помажу рибарским трговцима. И вероватно је да ће, после још које године, Сава и Дунав пожелети правога, занатског рибара, али рибара нигде бити неће...

Данас, кад је све што је овде наведено, отишло у неповрат, не би бар требало да утоне и у ноћ заборав. Још се могу похватати трагови онога што је било у „старо добро време“, па би требало, док је још времена, прикупити података о нашем београдском рибарству, од кога ће ускоро нестати сваки траг. Писац је, као дугогодишњи рибар посветио томе послу читаве деценије истраживања, па мисли да ће се моћи спасти од вечитог заборава оно што би тама кроз кратко време прогутала. Јер о предмету није ништа писано са познавањем ствари, а то може учинити само неко који је на тим пословима провео век.

Писац је намеран да у једноме низу чланака оживи слику негдашњег развијеног и напредног београдског рибарства, ма и по цену сувопарности коју ће у слику унети излагање техничких појединости, али које се морају познавати кад се од слике не тражи занимљивост, већ само истинитост и тачност.

Мих. Петровић
проф. Универз. у пензији

Београд негдашњи центар великога рибарства

ДРУГИ ЧЛАНАК

Ловишта која су снабдевала Београд рибом

У првом чланку показано је какво је некад, управо до светског рата, било изобиље рибе у Београду као центру ондашњег рибарства и трговине са рибом.

Где се та риба ловила и одакле је донесена и концентрисована у Београду, као главном центру за ту трговину?

И на таквом се питању види одмах осетна разлика између негдашњег и данашњег стања, ма да та два стања не дели размак времена дужи од половине просечног људског века. Риба се пре рата доносила, не као данас из индустријских вештачких рибњака, већ искључиво са богатих ловишта каквих је било не само у великим рекама што обухватају Београд, већ и у мноштву ритова и бара које пуне и одржавају велике пролећне поплаве на водоплавним теренима Дунава и Саве.

Ловишта је било од две врсте: она у текућој води, и она у барама и ритовима са њоме у вези. Ловишта у текућој води налазила су се како на нашој, тако и на аустријској и мађарској страни, дуж десне и леве обале Дунава и Саве. Београдски аласи радили су не само на нашим ловиштима, т.ј. онима што припадају десној обали, већ и на онима што су уз леву обалу. Они су зато плаћали право риболова аустријским или мађарским закупцима (арендаторима) тих ловишта, а то им је право било зајемчено рибарским картама које су им издаване од стране арендатора. Ловишта у барама и ритовима, која су се, са малим изузетком, налазила на аустријској или мађарској страни, била су ван домаћаја наших аласа; на њима су радили искључиво рибари са оне стране Саве и Дунава, али су уловљену рибу од њих прекупљивали београдски рибарски трговци и преносили их великим баркама „хиљадаркама” на београдско рибље тржиште, што је чинило да је Београд био центар и за трговину са том рибом.

Ловишта у текућој води, било да су се налазила на нашој, било на аустријској или мађарској страни, била су подељена на „во-

де” или „хатаре” (Abteilung) и сваки је хатар издаван од стране државе посебице под закуп (аренду) за одређени број година. Закупци (арендатори), увек рибари или трговци са рибом, наплаћивали су од аласа таксе које су сами одређивали, за рибарске карте које су овима давале право риболова у води њиховог закупљеног хатара. Такса се наплаћивала са малим изузетком, у готовом новцу, а каткад и у натури, н.пр. тако да је сваки пети килограм рибе припадао арендатору. Риба која је на тај начин стизала у Београд, доношена је:

1⁰ са ловишта савских, почевши од Моровића до Београда;

2⁰ са ловишта дунавских, почевши од Апатина па до Београда, и од Београда до Ритопека.

Ловишта, у барама и ритовима издавана су цела, без деобе на хатаре, и њих је искористио искључиво сам арендатор са својим алатом и својим рибарским момцима. На лицу места продавала се уловљена риба, за коју су долазили београдски рибарски трговци са својим чамцима, баркама и рибарским момцима, ту рибу куповали и превозили је у Београд.

Овде ће бити изложен преглед тих ловишта, чије ће се релативно риболовно богатство моћи видети из величине закупне цене коју су плаћали њихови закупци. А при процени тога риболовног богатства треба имати на уму и то, да је аренда плаћана у време кад је риба била 30—40 пута јефтинија но данас, и да се на закупљеним ловиштима морало уловити толико пута више рибе да би се могла исплатити аренда, рибарски алат и момци, као и то да су се већина ондашњих арендатора богатали од својих рибарских подухећа. Аренде ће бити наведене онакве какве су биле пред светски рат, са назначењем арендатора где је то било могуће, да би се, по потреби то могло и проверавати.

I. Ловишта у текућој води

Ловишта, која су била у трговачким везама са Београдом, почињала су од важног рибарског места Апатина, па су се низала редом

низ Дунав и означавала као „аловски метови”, „лапташке рине”, места „за струкарину”, места „за бубњарење”, и т. д.

Око Апатина је од увек био развијен ритски риболов, по ритовима, барама и мочварима који га окружују, али је био развијен и риболов у многобројним и рибом богатим дунавским рукавцима, каналима, пролазима, фоковима и метовима. Сви су ти риболови припадали бившем аустријском надвојводи Фридриху, власнику властелинства Беље. По ондашњем аустријском закону о риболову, томе је властелинству припадао риболов на читавом сплету вода врло богатих у риби, што се налазио на томе огромном поседу, а осим тога и риболов на самоме отвореном Дунаву од Мохача до ушћа Драве.

Надвојвода је био тако уредио тај риболов, да му је овај доносио огромне приходе. Рибу су ловиле многобројне, добро организоване дружине рибара, којих је у Апатину и околини било преко четири хиљаде, и од којих су неки ловили само у текућој води, а други само у ритовима и мочварима. Ловили су у стајаћим водама великим аловом и бубњевима, а у текућој води аловом, лапташем, пирићем, влаком, бубњевима и великим струковима. Неки су од рибара радили на надници, а већина „на тал”; сву уловљену рибу имали су предавати властелинској рибарској централи у Апатину. Да би се риба брже, и у бољем стању, довозила у централу, ова је имала за тај посао нарочити парни брод, који је ишао од једног ловишта до другог, скупљао уловљену рибу и одвлачио је у великим баркама у централу. Из централе је свежа риба одвлечена бродом у Будимпешту, где је била најјача потрошња „апатинске рибе”, а један део је продаван рибарским трговцима из других места, који су долазили тога ради у Апатин. До Апатина су, нарочито у време великог поста, допирали и наши београдски рибарски трговци, куповали у централу рибу и баркама је спуштали низ Дунав до Београда. Угинула риба је у централи „калана”, т.ј. очишћена, испрана и сољена, па за тим или слагана у магацин, или сушена, па продана у знатним количинама београдским трговцима, а тако исто је у маси извожена и у Румунију, где је имала јаку потрошњу. Од дроба и отпадака при чишћењу рибе за солење прављен је рибљи лепак, а од онога што се није могло на то употребити, справљано је вештачко ђубре.

Централа је примала рибу са водене површине од 20.000 катастралних јутара, а примала је годишње по 50—80 вагона рибе, каткад и више. Риба, која је на тим ловиштима у масама ловљена, била је: шаран, смуђ, сом, штука, бела риба, а у текућим водама, али у мањој количини, још и мрена, манић и кечига.

Идући, са својим чамцима и пуним баркама купљене рибе, од Апатина низ Дунав,

наши рибарски трговци из Београда налазили су најпре на рибарску постају Хуло, где су обично застајали ради одмора својих момака и разговора са рибарима што ту раде, а који су ту имали свој стан и магацин за рибарски алат. Одатле су, продуживши пут, свраћали на рибарску постају Алмаш, која се налазила на десној обали Дунава, на подножју алмашког платоа, на месту где Дунав прави окуку скрећући нагло на исток, остављајући западно пространи Кестењевачки Рит препун рибе. Рибари из Алмаша држали су под закуп и тај огромни рит и део Дунава од ушћа Драве до рибарске постаје Стаклар, на левој обали Дунава. Закуп је трајао по пет година, а плаћано је по 5000 круна годишње за свако ловиште.

Идућа рибарска постаја била је Ердут, на левој обали Дунава. Ту је десна обала стрма, а вода јака и брза па је подрива и руши, чему доприноси и дубина воде која је ту 10—15 метара. Поред леве обале вода је плића, струје су слабе, па се ту могло ловити великим речним аловом. Дуж десне обале ловило се лапташем, пирићем, или влаком, а средином Дунава струковима. Ту је нарочито био на гласу лов кечига средње величине.

Риболов око Ердута припадао је делом ерару (држави), а делом властелинству Е. пл. Чех (до пола ширине Дунава); властелинство је свој део реке издавало под закуп рибарима из Ердута за 5000 круна годишње. Тај је део воде био много сиромашнији рибом но онај на другој половини реке, за који се плаћао годишњи закуп од 20.000 круна.

Од Ердута до Даља, простирали су се, и са једне и друге стране Дунава, простране ритови богати рибом. Риболов на самоме Дунаву држали су под закуп рибари из Даља и плаћали за риболвни простор од ердутских ловишта до висине рита Савуље 6000 круна годишње.

Од Савуље, низ воду, поред Вуковара до Сотина, дунавска ловишта су била подељена на три хатара: ловишта општине Борово, издавана под закуп за 9000 круна годишње; ловишта града Вуковара, које је граду поклонио гроф Елц и која су издавана по закупној цену од 10.000 круна годишње, и ловиште Сотин, чији је закуп износио 6000 круна. Све је те риболове држала под аренду Вуковарска Рибарска Обртна Задруга, а укупна аренда износила је 25.000 круна годишње. Та је рибарска задруга врло стара; основана је пре три века, а правила јој потичу из 1881. године.

Дунавска ловишта од Сотина па низ Дунав држали су под аренду рибари из Мохова, Шаренграда, Илока, Баноштора и Черевиха, сваки у своме хатару. Право риболова припадало је делом приватним лицима, а делом Фрушкогорским манастирима. Услови закупа били су врло разнолики, тако да је н. пр. ловиште манастира Беочина држао један бео-

чински рибар за цену од 600 круна годишње, али с тим да даје манастиру годишње по 480 килограма лепе рибе; ако ту количину рибе не измири, био је дужан мањак платити у новцу по пијачној цени.

Ловишта низводно од Беочина, до оних што припадају Каменичкој општини, припадала су манастиру Раковцу и издавана су у закуп под истим условима као и беоцинска ловишта. Она код Илока припадала су грофу Одескалки, а она код Баноштора грофу Хотеку. Од Каменице до Земуна припадала су ерару, а издавао их је под аренду краљ. надшумарски Уред у Винковцима.

Даље низ воду наилазило се на Карловачки, Белегишки, Сланкаменски, Сурдучки, Чортановачки, Бановачки и т. д. риболовни хатар, од којих је сваки понаособ издаван под аренду. Доста богату Белегишку воду држао је за дуги низ година под закуп арендатор Јоца Матић из Опаве, за 2000 круна годишње. Карловачку и Сурдучку воду држао је за 5000 круна годишње ондашњи чувени риболовни купац Фрања Ловрековић из Новог Сада, који је закупљивао где год је шта било боље у околини, у погледу риболова. Бановачку воду је дуже време држао земунски рибар Волф за 1920 круна, а имао је право ловити и у делу Саве између њеног ушћа у Дунав и железничког моста; после њега држао је ту воду Никола Георгијевић из Старих Бановаца, а после овога бановачки рибар Спајић и Јосип Лели.

Сва су та ловишта снабдевала рибом Београд; београдски рибарски трговци са својим момцима, чамцима и баркама привезаним уз чамац обилазили су их с времена на време и на њима куповали рибу потребну за београдску пијацу. Путујући низ воду са пуним баркама рибе, они су радо свраћали на успутне рибарске постаје ради одмора, виђења са тамошњим рибарима и распитивања о риби за куповину, о ценама рибе и др. Најрадије се свраћало на постају Кишвара, на левој обали Дунава, наспрам Белегиша. На томе месту је био „фок”, излаз из непрегледног рита, и ту је била пространа рибарска кућа у којој се могло и преноћити. У њој су пребивали момци арендатора који је држао под закуп белегишку воду и оближња ритска ловишта.

Ловишта у Сави, која су такође снабдевала Београд рибом, почињала су од ушћа Босута. Њих су, редом низ воду до ушћа Дрине, држали арендатори: Паул Салцман из Моравића, Фрања Ловрековић из Новог Сада, Јосип Вајнбергер из Жупање, Иван Мараковић из Славонског Брода, Мијо Домбој из Вуковара и др. Савска ловишта од ушћа Дрине до Београда делила су се на српска и аустријска, а ограничавала их је средина Саве. Ловишта најближа Београду, са којих су београдски рибарски трговци најчешће преносили рибу у Београд, најдуже је држао арендатор

Шандор Штрајхер из Земуна, а после њега, за кратко време Паул Мецгер, негдашњи београдски рибар, доцније рибарски трговац у Земуну. Београдски аласи, који су ловили великим аловом, лапташем, бубњевима или струковима, куповали су од тих арендатора рибарске карте које су им давале право на риболов на аустријској страни, у хатару арендатора. Риболовне хатаре у Сави узимали су аустријски арендатори под аренду јавном или оферталном лицитацијом код Краљ. надшумарског уреда у Винковцима.

Наша савска ловишта почињала су од ушћа Дрине, обухваћена су била нашом половином Саве и завршавала се код београдског града. Она су до 1911 године издавана под аренду јавном лицитацијом од стране наших државних власти, а арендатор је издавао рибарске карте за свој хатар појединим нашим аласима по ценама које је он сам одређивао и мењао како је хтео. Ранији арендатор Спира Димитријевић наплаћивао је н.пр. за рад аловом и лапташем по 100 гроша од карте, а за влак, бубњеви и струк по 20—30 гроша; за влак, пошто се њиме ради са два чуна, требале су две карте. Последњи арендатор Петко Трајановић рибарски трговац из Београда наплаћивао је нешто више, али такса није била утврђена.

Од 1911 године, кад је изашао Закон о риболову за Краљевину Србију, престало је издавање под аренду наших савских и дунавских ловишта (изузимајући посебна ловишта на Ђердапу). Рибари су куповали државне карте за риболов на нашем делу Саве и Дунава непосредно код полициске власти, и једна таква карта давала је право на риболов дуж целе наше границе, од ушћа Дрине до ушћа Тимока, изузимајући само посебна закупљена места испод Голупца и у самоме Ђердапу. Справе за професионални риболов биле су подељене на справе прве и друге врсте; за прве се плаћало обично 100 динара, а за друге 40 динара годишње, али цене је одређивало Министарство Народне Привреде.

У колико се тицало београдских професионалних рибара, за њих су била од интереса ловишта дуж српске обале, а то су она што су почињала од Шапца до Београда Савом, и од Београда до ушћа Орешца Дунавом (београдски дунавски хатар). На томе су простору онда постојали београдским аласима добро познати „аловски метови”, места на којима се могло радити великим речним аловом, дужине 200—400 метара. Такав алов је могао радити само на нарочитим просторима који су испуњавали за то потребне услове. Потребно је да се дно реке, почевши од обале, поступно и благо спушта ка средини реке и да дужина обале, дуж које је такво дно, не буде мања од 300—400 метара; осим тога, да је дно чисто, без „задева”, т.ј. без крупног камења, стена, клада, пањева, откинутих лен-

гера, потопљених чамаца, дереглија, воденица, воденичних вретена или керепа и др.

Великих аловских метова у риболовном подручју Београда било је неколико, и то врло издашних. У Сави, а у близини Београда, били су метови на пешчаном прудовима око Дубоке, за тим онај испод Умке на српској страни, мет Ђулум на аустриској страни, два места код Маџар-Аде испод Остружнице на српској страни; мет на Међици и на Полоји на аустриској страни више Аде Циганлије; мет Заного на српској страни, поред исте аде; мет Хап-Циганлија, на врху аде, и мет Телеграф на аустриској страни преко од баре Венеције. У Дунаву су аловски метови били: мет Јалија, на српској страни, који је почињао више куле Небојше, а завршавао се на 400 метара испод ње; мет Пумпа, уз нашу обалу, на месту где је сад електрична централа; Роспија, испод Карабурме; Црквиште, више цркве Вишњице; мет Попова Ливада на нашој страни, наспрам прве панчевачке аде; мет Купушиште на мађарској страни, испод панчевачких ада, и мет Орешац на нашој страни, испод Гроцке.

За београдске аласе, који су радили великим аловом у непосредној близини Београда, најважнији су били дунавски метови Јалија, Пумпа, Роспија и Црквиште, и савски метови Дубока, Умка, Ђулум и Хап-Циганлија. Дунавски мет Купушиште био је некад од велике важности; на њему је радио дубок, тако звани „тањарски алов“ или „тањарац“, са пространим окцима од јаког канапа и ту је ловљена крупна риба: шаран, сом, јесетра, сим, а покашто и моруза. Метови Јалија и Пумпа су били врло издашни у време „плове“, т.ј. у време кад риба, почетком лета, излазећи из водоплавних терена где се исплодила и исхранила, улази у текућу воду и у великим јатима плива уз воду да се чисти од безбројних паразита који су се уз њу припили за време док је била у бари или у рити. Мет Црквиште било је тешко ловити због крупног камења на његовом дну; велики алов је закачивао за то камење и морали су га на таквоме месту чамцем предизати, али је тај мет давао крупне шаране, а покашто и по кога крупног сома. Сви су ти негдашњи риболовни метови данас потпуно искварени, било засипањем или прокопавањем, било тиме што на њима данас стоје шлепови (као н. пр. на мету Јалија), или је побијено коље, или битве за пристајање лађа и шлепова.

За мале алове, дужине 60—80 метара, зване „аловчићи“, са којима се обављао само „околиш“, т.ј. само опкољавање рибе, па се мрежа одмах привлачила обали, било је безбројно метова и „буцака“ у којима се њима могло ловити. Али, таквим су алатом ловили само прибрежни сељани, већином професионални рибари из Дубравице или села Петке, који су ради тога лова долазили у београдске воде и

које су београдски аласи звали „мадровцима“. Они су, често без икакве рибарске карте, ловили само ноћу, при чему су морали једнако бити на опрези да их не изненаде српски или аустријски погранични финанси (који су се раније звали „колције“), од којих су ипак, и готово увек, успевали да се спасу својом хитрином и окретношћу на води.

За рибаре влакарроше нису била потребна нарочита места. Влак је мрежа малих димензија, па се њиме могло радити и онде где не може радити ни алов, ни лапташ, и то како уз саму обалу, тако и средином воде. За бубњароше ловишта су била већином поред густих врбака; при доласку воде риба улази у врбак, у њему наилази на разапете бубњеве, улази у њих и више не може из њих изаћи. А најподеснија места за бубњеве били су „фокови“, природни канали којима вода из реке улази у бару или рит; риба при доласку воде улази у фок тражећи стајаћу воду, а при опадању воде излази из рита у текућу воду. И у једном, и у другом случају она наилази на разапете бубњеве, који јој и запречавају пут и улази у њих. Струкарроши су најрадије тражили каменито или шљунковито дно, каквог има доста и у Сави и у Дунаву; у муљевито дно упадне удица са мамцем, па риба прође поред ње не нашавши је; песковито дно слабо даје рибу, јер на њему она не налази хране.

Најважнији и најиздашнији начин риболова, који су обављали београдски аласи у Сави и Дунаву, био је риболов пространим мрежом званом „лапташ“. У једноме од идућих чланака, при опису свих алата којима су радили професионални рибари у водама београдског риболовног подручја, биће описан и тај моћни и добро смишљен рибарски алат. Том се мрежом ловило путујући низ воду, често по неколико дана и ноћи; мрежа се разбацивала из два велика рибарска чамца са шест момака и тако раширена вукла било поред обале, било ма куда средином реке. За тај алат није требало нарочитих ловишта; њиме се радило свуда где се знало да на дну реке нема „задева“, које ће задржати и распарати мрежу. Али је било мноштво „лапташких рина“, простора на којима нема таквих задева, а на којима се очекивало да ће пасти више рибе, или да се може „салетити“ крупан сом, или јесетра, или да ће се наићи на „кртог“, т.ј. на рибу збијену на гомилу. Такве су „рине“ биле н. пр. оне на Хапу Царске Аде (Подгоричка Ада, наспрам села Пр'ова) у Сави; она на Топу испод Царске Аде; оне на Крстовима, или на Орлачи; рина на Малој Дубокој више Дебрца, која је више пута давала кртоге кечига; рине на Крстовима, на Хапу Дебрца, на Јасенској; оне поред Прогарске и Бољевачке брежине; рупа наспрам Бреске више Забрежа; рине на ушћу Колубаре и на пешчаном прудовима средином реке, испод то-

га ушћа; рине на Великој Дубоки више Умке, оне на Подринској испод Умке, оне поред Пећанске брежине, преко негдашње, данас засуте Спирина Рупе; рине на Петрацу, оне поред Маџар-Аде и поред брежине више Аде Циганлије; оне на Хапу те аде и поред адице Заногe.

Од дунавских рина биле су чувене оне око којих су се отимале лапташке дружине: рина на Вишњичком Прагу, на Црквишту код Вишњице, оне поред Беле Стене испод Вишњице, рине у „малој води” између српске обале и панчевачке аде, а нарочито негдашње дубоке рине на Хапу Госпаше, које су давале крупних сомова и кечиге, кашто и по коју јесетру; за тим добре рине поред прератне доста велике и шумовите Винчанске Аде, коју је за време рата јака дунавска вода подрила и разнела, тако да од ње данас нема ни трага. Београдски лапташи ретко су кад ишли даље од Ритопека, где су биле, а и данас су, врло дубоке рине које су давале кечигу и јесетру, као и крупног шарана.

Напоследку, треба поменути да је на београдско рибарско тржиште пре рата довожена риба и са ловишта у Тиси и Тамишу, али у знатно мањој мери од оне доношене са савских и дунавских ловишта.

II. Ловишта у ритовима и барама

Риболовна продуктивност текућих вода, Саве и Дунава, мала је наспрам продуктивности њихових водоплавних терена, у које риба у време великих вода улази из реке и у њима се расплођава. У стајаћим водама физичке и хемијске прилике за развијање рибе хране далеко су повољније од оних у текућој води; прилике за расплођавање такође су много повољније у сваком погледу, па чак неке врсте риба и не избацују икру ако остану без могућности да уђу у бару или у рит.

Јак придолзак воде у пролеће сигнал је за већину савских и дунавских врста риба да, пливајући поред обале, потраже уласке у какву год стајаћу воду. Такви су уласци фокови или какви шири простори преко којих прелива речна вода и улази у стајаћу воду. На тим уласцима и преливима риба у масама, нарочито ноћу, иде за водом и не задржава се док не наиђе на подесну воду за своју исхрану и за мрестење. И обрнуто, кад велика вода, почетком лета, почне опадати, маса рибе која се у риту измрестила и исхранила, потеже ка изласцима у текућу воду, било на фоковима, било на преливима. Али и мноштво рибе, задржавши се мало дуже на местима где је наша изобилну храну, задоцни са напуштањем тих места, па, не наишавши на путеве за излазак, који су често дотле и сувише оплићали или и пресушили, остаје у риту или бари и ту продужује хранити се и брзо расти. То су онда она богата ловишта каквих је доско-

ра било у изобиљу у риболовном подручју Београда.

У време кад се могло предвидети да ће велика вода ускоро почети да опада, рибари су изласке из ритова преграђивали јаким мрежама, које иду од дна воде до на један метар изнад њене површине; мреже су биле разапете на јакоме кољу побијеном у дно воденог пролаза. Риба, која у масама нагрне изласцима у реку, буде тим преградама задржана, па је потреба за храном опет враћа у рит где од тада и остаје. Такви се ритови издају под закуп и арендатори имају у њима од обилног риболова добру зараду.

Ритови, из којих је риба довожена на београдско тржиште, почињали су од Апатина на Дунаву, и од Моровића у подручју Саве; они су се низали низводно до Београда, а одатле још до Борчанских, Овчанских и Панчевачких ритова наспрам Београда и испод њега. Већ од Апатина, поред читавог сплета рукаваца, канала и бара, налазио се пространи и рибом необично богат Кестењевачки Рит који се, за време великих вода, распростирио све до Драве. То је био највећи и рибом најбогатији рит са десне стране Дунава. За време поплава рибу, осим нагона за мрестење и за исхрану, истерује у тај рит и мутна, пуна муља дунавска вода од које она бежи. Рит су држали под закуп рибари из Алмаша, који су пред опадање воде на преливе постављали поплете од трске, а на дубоке канале и фокове јаке мреже, да би спречили излазак рибе из рита. А кад дође време за риболов, риба се у риту ловила великим аловом и бубњевима.

Затим настаје комплекс ритова између Ердута и Даља. Јужно од Даља Дунав је напустио свој некадашњи ток и оставио на месту свога старог корита велику риболовну бару Савуљу, чија површина воде има 100—200 хектара, према водостају у Дунаву. Савуља је на своме јужном крају била везана уским каналом са Дунавом; за време мале воде тај је канал пресушивао и веза са Дунавом била је прекинута. Бара је била нарочито пуна лепих деверика, са доста шарана, штука и ситне беле рибе. Као што је напред казано, њу је држала под закуп Вуковарска Рибарска Обртна Задруга.

Дуж леве обале Дунава, наспрам Даља на до Новог Села испод Вуковара пружао се велики рит Жива или Живи Оток, чија је површина воде премашала 30 квадратних километара. Рит је данас насипом осигуран од дунавске воде и риболов је у њему уништен. И он је издаван под закуп, а држали су га под аренду Вуковарски и Даљски рибари. Право на риболов имала је патријаршија у Даљу, и она га је издавала под закуп. Недалеко се налазио и риболовни рит Берава, где је риболов такође уништен мелиорацијом водоплавних терена.

Прилазећи Фрушкој Гори, Дунав све више губи своје водолавне терене и дуж саме Горе стиснут је међу своје високе обале од којих се десна одликује врло лепим Фрушкогорским обронцима којима се местимиче спуштају стрмо у Дунав, а овај их подрива, руши и односи. Код места Сусек, на десној обали Дунава, спрам дунавске окуке, био је одлично уређен рибњак грофа Одескалки, који је такође покашто снабдевао Београд рибом. Површина рибњака била је 480 катастралних јутара, а пошто је лежао више но што је био највиши водостај у Дунаву, дунавска вода је у њега убацивана парним шпрком. Све је то за време преврата 1918 године разрушено и опљачкано; бивши рибњак претворен је у пашњак, имајући исту судбину коју је у то исто време имао и наш прератни вештачки рибњак у Ваљеву, подигнут на имању пољопривредне школе.

Испод Фрушке Горе настајали су пространи комплекси риболовних ритова, бара и рукаваца, у вези било са Дунавом, било са Тисом или Тамишом. Најважнији су међу њима били: Тителски Рит, са годишњим закупом од 1600 круна; Широка Бара преко од Сланкамена; манастирски риболовни рит Кобил, издаван за 2000 круна; Црвеначки Рит који је држао под закуп земунски месар Громес за 1600 круна; рит Оћеш, који је Баранђанска општина била издала под закуп арендатору Екштајну за 1600 круна, а затим Јоци Матићу за 2000 круна; рит Затоњ; који су опет држали најпре Екштајн, затим Матић за 700—800 круна годишње; рит Бегеч, који је држао Фрања Ловрековић из Новог Сада за 8000 круна. Затим ритови: Бело Блато, Стара Тиса, Кулпин код Ченте, Перлески Рит; Визељ, који је држао закупац Хедрих за 6400 круна; Гизелахајм и Албрехтсдорф које је држала Милка Гусман из Севкерица, после ње Јоца Матић затим Власи из Новог Сада, а у последње време Михаљ Утри рибар из Апатина за 2200 круна годишње. Ритове Кеташку и Црни Поток држао је Јохан Пис из Глогоња за 1400 круна; Стару Борчу, као и неке околне баре држали су наизменце Шандор Штрајхер велики риболовни закупац из Земуне и земунски рибар Волф; први закупац је плаћао по 9000 круна годишње.

Од свих ритских ловишта у водолавном подручју Дунава и Тисе ниже Фрушке Горе, најважнији је био пре рата надалеко чувени Бесни Фок са својим каналима Беланошем и Кишваром. Он је припадао ерау (држави), па је право риболова у њему и у околним водама откупио од државе богати поседник Јоца Матић из Опаве за суму од 96.000 круна. Он је тај риболов искоришћавао у својој режији, као и друге риболове н. пр. оне у Опавачком, Сакулском и Баранђанском Тамишу које је био закупио. У дубоки Бесни Фок, при опадању Дунава и Тисе после пролећних

поплава, сливала је се из бара и ритова са огромног пространства велика маса рибе која је после, кад се вода слила у дубоке просторе, нарочито зими, у масама ловила и доносила велике годишње приходе. Београдски рибарски трговци су зими најрадије одлазили или слали чамцима своје момке у Бесни Фок, где су били сигурни да ће преко зиме у свако доба наћи потребну количину и врсту рибе.

У Бесном Фоку је радила читава војска од аласа, разним рибарским алатом. Кад се већ риба, при опадању воде, слила у фок, лов је почињао „хајком“, т.ј. терањем рибе од најудаљеније границе фока ка његовој доњој граници, до широког и дубоког природног басена испред саме рибарске куће, близу места где притока Беланош утиче у Фок. Хајка је почињала тиме што је мноштво аласа „кецароша“ из Опаве и Белегиша пуштано са њиховим чуновима у фок и отпочињало гоњење рибе. Кецароши су то вршили вукући по дну фока своје кеце које су рибу и хватале и испред себе гониле ка дубинском басену. Хајка је трајала по неколико дана; свакога дана у вече, кад је она престајала, на томе месту где је прекинута, постављала се преграда од јаке пређе (која се звала „престо“), па се сутра дан гоњење одатле настављало увек у правцу басена. Кецароши су радили „на тал“; уловљену рибу продавали су Матићу и овај им је одмах исплаћивао њихове талове, а рибу изручивао у велике „тикваре“ или „тартове“ где се она могла за дуго време чувати у живом стању. Тикваре су велике барке у облику лађе, са избушеним дном и боковима, које су могле примити по десетину хиљада килограма живе рибе. Тартови су огромне кесе од пређе, разапете у води на кољу, отворене одозго, које су могле примити и у живом стању одржати још веће количине рибе но тикваре.

Терање рибе ка басену вршено је и аловима; ови је при том нису хватали, већ само гонили ка ловишту. Кад је тако, по 20—40 хиљада килограма рибе дотерано кецама и аловима у главни басен, пред саму рибарску кућу, риба одатле више није могла изаћи, јер јој је излазак било у Дунав, било натраг у рит, био препречен разапетим јаким мрежама „престолима“. И онда су се чекали рибарски трговци, међу којима су се београдски трговци рачунали у добре муштерије. Прво се продавала риба из тиквара и тартова, па тек онда она затворена у дубоком басену, коју тада најмљени рибари Апатинци почну ловити аловом.

Лов у тако рибом напуњеном басену давао је импозантан приказ. Кад је дубок алов привучен обали и затворен круг у коме се налази тако привучена риба, по неколико хиљада килограма, на ограђеној површини воде укажу се сомови од 40—80 кила, крупни шарани, штуче које покушавају искочити из

алова, огромна маса крупне и ситне беле рибе која се провлачила између сомова и шарана. Све је то врло и таласало воду, час ронећи ка дну басена, час излазећи на површину, праћакајући се и прскајући воду реповима. Из тако ограђеног круга, рибари су великим меревима вадили рибу за трговце, сортирали је, мерили и продавали је купцима; вађено је само онолико рибе колико се у тај мах тражило. Кад је риба тако била разређена у алову, овај је привлачењем мреже стешњаван, тако да у кругу опет буде згуснута риба и тако се радило све дотле док сва тако уловљена риба не буде продата, па је онда опет почело терање рибе на исти начин као први пут. Нераспродана риба, ако се није могла чувати у живом стању, сољена је, слагана у дењкове и продавана опет рибарским трговцима у време поста.

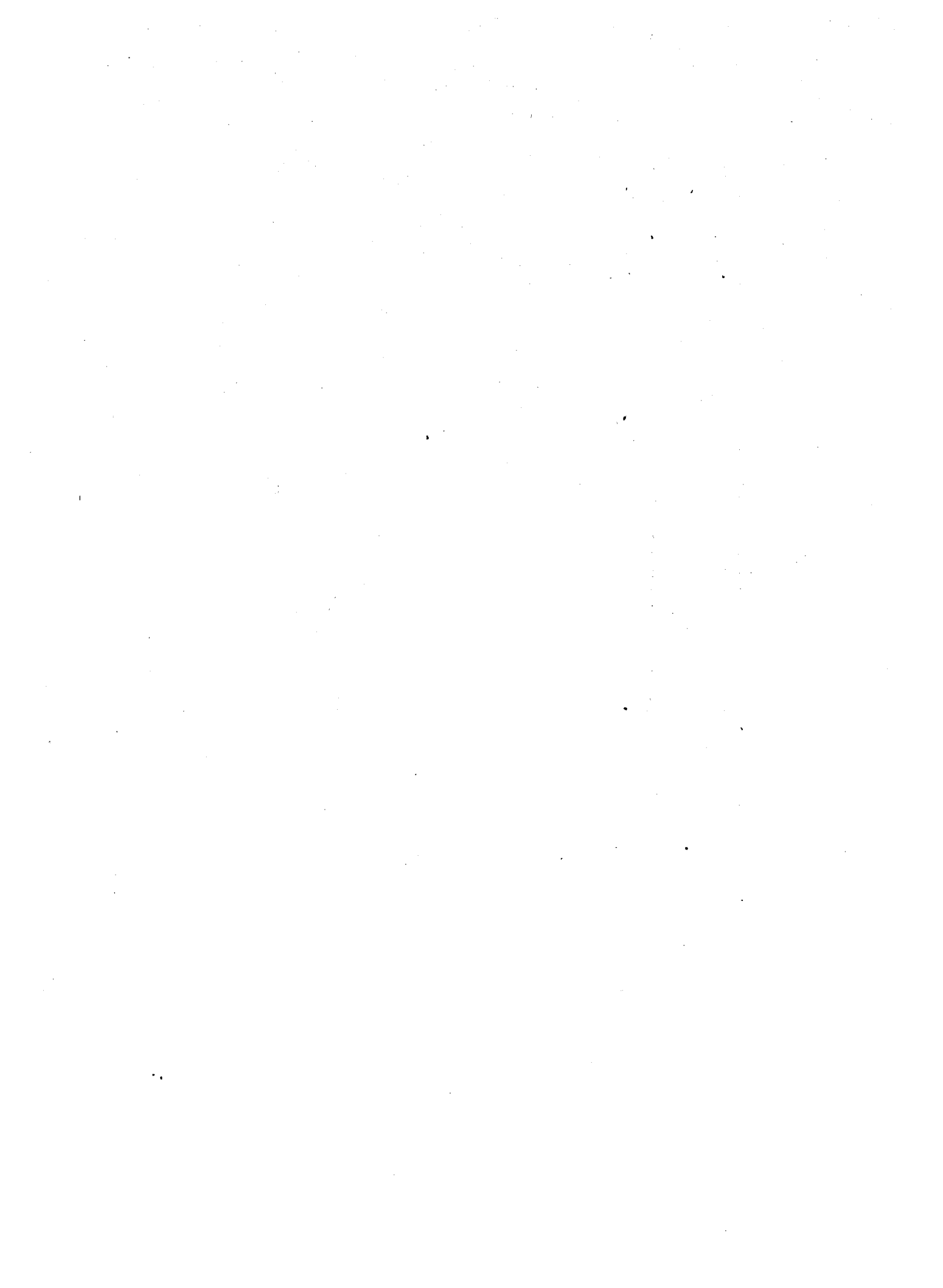
Савски риболовни ритови, који су снабдевали београдско тржиште рибом, почињали су од Моровића и Босуца; ове су држали под закуп редом арендатори Пепа Рукавина, Костенац, Петровић—Цимер и Салцман, за закупну цену око 24.000 круна годишње. Сурчински и Јаковачки Рит нису издавани под закуп, већ су их ловиле општине Сурчин и Јаково. Исто је тако било и са Добановачком Баром, коју је искоришћавала општина. Угриновачку Бару раније је држао Јохан Вајнбергер из Земуна за 1650 круна годишње, а доцније је у њој ловила сама општина, као и Купиновачку и Прогарску Бару. Издашан ритски риболов Живачу код Бољеваца купио је Штрајхер из Земуна за 56.000 круна и ловио у својој режији. Исти је арендатор држао под закуп и Бежаниски Рит за 720 круна годишње.

На нашој српској страни било је такође риболовних ритова и бара, као што су они у Мачви, Кртинске и Уровачке баре, Пећанска бара и т. д. али они нису имали везе са београдским рибљим тржиштима. Изузетак је чинио риболов у Макишу док није био уништен осигурањем земљишта од поплаве и исцрпљавањем воде, што подвире, за београдски водовод. Пре тога, у време великих вода Макиш је био сав претворен у простран рит од неколико хиљада хектара водене површине. Риба је тада несметано улазила из Саве у Макиш, ту налазила изобиљну храну, расплођавала се, па такође несме-

тано се враћала у Саву, кад је могла наћи изласке. Али маса рибе, и ситне и крупне, заостајале су, задоцнивши да изађу из рита док изласци још нису били пресушени. Кад је вода толико опала, да се местимице појавила сува земља, риба се, идући за водом, скупљала у дубља места која су остајала преко целе године под водом. То су тада биле од вајкада познате риболовне баре Црњача, Велико Окно и Репиште. Године 1892 јако надохла и набујала Сава пробила је слаби насип поред њене обале, дуж кога је ишао државни друм за Ваљево и Шабац, а на месту где је насип био проваљен, створио се простран басен напуњен савском водом, дубок 10—15 метара. Тако је те године постао ондашњи Вилиман, близу Чукарице, пун сваковрсне рибе, од кога је остао још само траг, јер је басен у више махова кулуком насипан и данас је пресечен шабачким друмом. Риболов у тим макишким ловиштима раније су слободно искоришћавали сељани села Жаркова, а од 1895 године неке од њих издавала је жарковачка општина под аренду. Риболов у Црњачи и Вилиману годинама је држао под закуп Михаило Петровић рибар из Београда, од кога су београдски рибарски трговци на лицу места куповали и баркама превозили у Београд велике количине макишке рибе (шарана, сома, смуђа, штуку, крупну и ситну белу рибу) за рибљи пијац.

Сви су ти риболови, речни и ритски, обилато снабдевали београдско рибље тржиште сваковрсном рибом. Трговина са рибом је у то време цветала и била један посао који је рибарским трговцима доносио велике приходе. Само, то нису били људи који су умели сачувати оно што су на томе послу зарадили; ни један од наших београдских рибарских трговаца није оставио какву повећу течевину, као што је то био случај са пречанским рибарима, закупцима риболова и трговцима са рибом. А као што је напред казано, тај посао је данас сведен на незнатну меру, уступивши место индустријским рибњацима који Београд снабдевају „вештачком рибом”, а ови су потисли „дивљу рибу” са којом се раније искључиво радило.

Мих. Петровић
проф. Универз. у пензији

Београд негдашњи центар великога рибарства

ТРЕЋИ ЧЛАНАК

Врсте риба на београдским ловиштима и рибарске опаске о њима.

У ранијем чланку била је реч о ловиштима у подручју београдског рибарства, на којима су наши ранији београдски рибари ловили рибу, или са које су је београдски рибарски трговци прекупљивали од тамошњих рибара и у баркама и тикварама их довозили на београдско тржиште. Какве су се врсте риба могле добити на тим ловиштима?

За оне који тај рибљи промет сматрају само као гурмански проблем, или као прост проблем исхране, постоји код нас само неколико врста рибе, које цео свет зна и тражи их на рибљој пијаци. То би били: шаран, сом, смуђ, штука, караш, кечига и проста бела риба. Међутим, савска и дунавска ловишта изобилују у врстама риба и сваки ће вам рибар казати да тих врста има много више но што се обично зна. У ствари, у Сави и Дунаву, и у ритовима у риболовном подручју Београда, лови се преко четрдесет рибљих врста. Све оне немају подједнаку економску вредност, а природно је да они који немају нарочита интереса да то сазнаду, знају само за оних неколико врста које се обично узимају у обзир.

Овде ће најпре бити побројане, без икаквог нарочитог реда, све врсте савских и дунавских и ритских риба у подручју Београда, са назначењем научних немачких и француских назива (где је то било могућно), да би врста била потпуно утврђена. То су:

1. шаран (*Cyprinus carpio*; Karpfen; carpe);
2. сом (*Silurus glanis*; Wels, Scheiden; silure);
3. смуђ (*Lucioperca sandra*, *Lucioperca volgensis*; Schill; sandre);
4. штука (*Esox lucius*; Hecht; brochet);
5. манић (*Lota vulgaris*; Aalrutte, Drüsche; lote);
6. мрена (*Barbus fluviatilis*; Barbe; barbeau);
7. деверика, платика (*Abramis brama*; Brachsen; brême);
8. црвенперка (*Scardinius erythrophthalmus*; Rot-hange; rotengle);
9. кечига, носвица (*Acipenser ruthenus*; Stierl; sterlet);
10. јесетра (*Acipenser Schyba*; Scherg, Schirgl; esturgeon);
11. чичкава јесетра (*Acipenser Güldenstädti*);
12. сим (*Acipenser glaber*);

13. паструга (*Acipenser stellatus*; Donauforelle);
14. моруна, морун (*Acipenser huso*; Hausen, Stör);
15. јазава, јаз, протфиш (*Leuciscus idus*; Bratfisch);
16. клен, мишоловац (*Leuciscus cephalus*; Mausfänger; муабет);
17. плавонос (*Abramis vimba*; Blaunase);
18. бандар, бандаш (*Perca fluviatilis*; Flussbarsch, Perschling; perche);
19. греч, буља (*Acerina cernua*);
20. шрац (*Acerina Schrätzer*);
21. буцов (*Aspius rapax*);
22. сабљар (*Pelecus cultratus*);
23. бодорка (*Leuciscus erythrophthalmus*);
24. крупатица (*Leuciscus virgo*);
25. кесера, беавица (*Abramis balerus*; Weissfisch);
26. вретенар (*Aspro cingel*);
27. тврдореп (*Aspro asper*);
28. шпицер (једна врста *Abramis*);
29. шљивар;
30. цобер (*Abramis sapa*);
31. караш (*Carassius vulgaris*; Karausche; carassin);
32. лињак (*Tinca vulgaris*; Schleihe; tanche);
33. чиков (*Cobitis fossilis*);
34. шламбајзер (*Cobitis barbatula*; Schlambeisser);
35. кауглер.

Поред тих врста риба које стално обитавају Саву, Дунав и околне баре и ритове око Београда, има још неколико врста које се врло ретко лове, па за њих слабо ко и зна, или с времена на време залутају у те воде из које њихове притоке у којој стално живе. Такви би н. пр. били (онако како их називају рибари):

36. ефика (бела риба, вероватно врсте *Abramis*);
37. кркуша (*Gobio vulgaris*; Grundel);
38. пеш (*Cotus gobio*);
39. слепак (*Petromyson fluviatilis*);
40. сунчаница (*Eupomotis aureus*; Sonnenfisch);
41. царска риба (*Cobitis cephalargos*);
42. американско сомче;
43. јегуља (*Anguilla vulgaris*; Aale; anguille);
44. гиборт;
45. младица (*Salmo hucho*).

За рибе под бр. 17, 23, 24, 28, 29, 34, 35, 36, 40, 42 требало би да наши природњаци провере њихове научне називе и замене их тачним, ако они то већ нису. Према ономе како их рибари разликују, то је

за неприродњака тешко са сигурношћу утврдити.

Писац ових редова, који је обављао професионално рибарство од 1895—1936 године, може поуздано тврдити да за то време, на ловиштима у београдском подручју, није ухваћена ни једна врста рибе различна од ових 45 врста. А распитивањем код рибара, са којима је провео свој век, уверио се да је тако било и раније од како се зна.

Рибари све те врсте, према њиховој тражњи и пијачним ценама, разликују на:

А. Бољу рибу (шаран, сом, смуђ, мањић, кечига, јесетра, сим, паструга, младица, јегуља, гиборт);

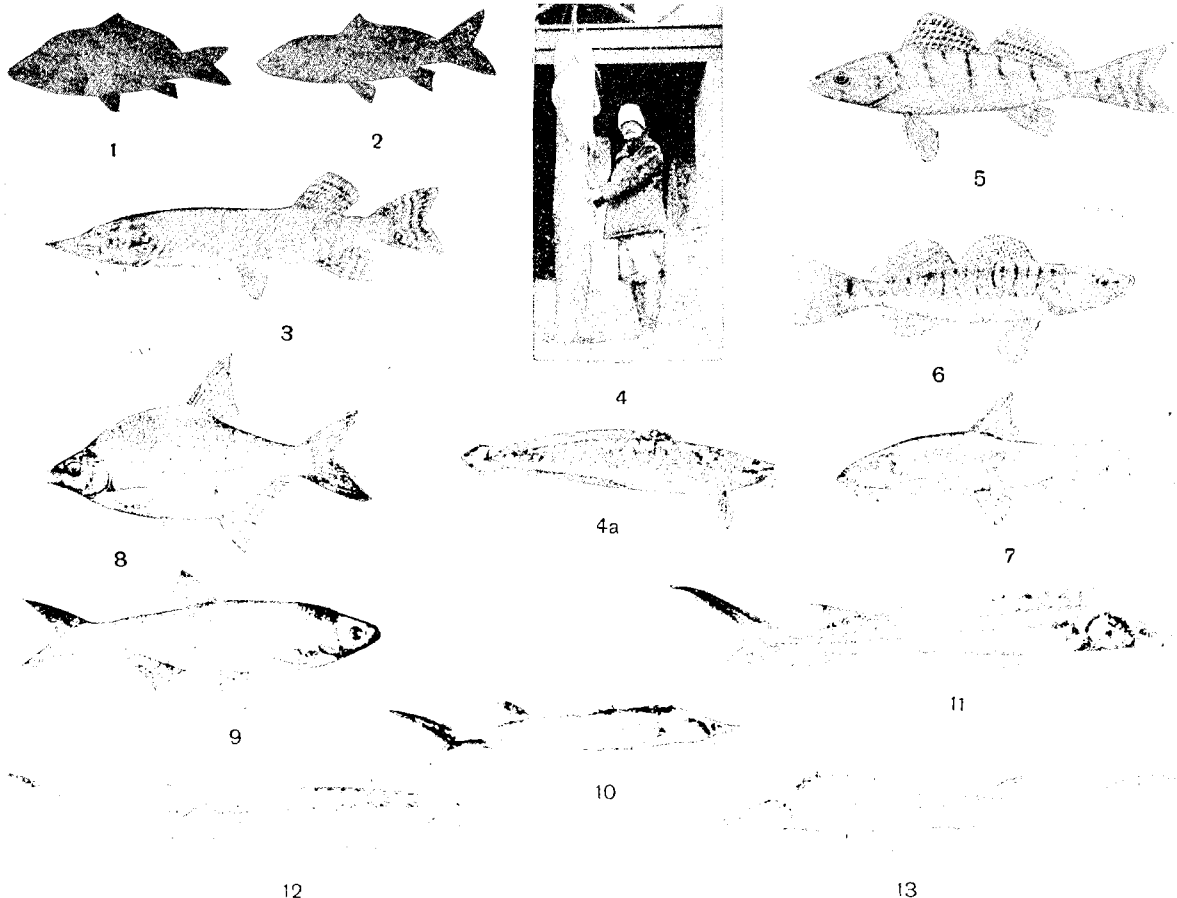
Б. средњу рибу (штука, чортан (ситнији шаран), мрена, деверика, протфиш, караш, лињак);

В. просту рибу (сва остала).

Један важан фактор у професионалном рибарству је познавање начина живота и навика појединих врста риба. А ту не помажу много уџбеници и учење биолошке расправе, већ само непосредне опаске људи који на рибарском послу проводе век и од њега живе, и којима такве опаске, у колико буду оштрије и тачније, служе корисно за њихов посао. Такве опаске су, наравно, у толико многобројније и тачније у колико је врста

рибе распрострањенија на ловиштима на којима рибар ради. Овде ће бити изнесено нешто од тога, што је познато свакоме искуснијем рибару.

Шаран је најраспрострањенија риба на београдским ловиштима. Њега има у нашим водама више варијетета, различних један од других по спољњем облику, боји и средини у којој живи. Рибари разликују барског шарана, дебљег и тримијег, затвореније боје, од речног шарана, живљег од барског; дунавски шаран је златно-жуте, а савски отвореније жуте боје. Међутим, и у текућој води, на самоме камену у дубинама реке, хвата се по који пут шаран много црњи од барског, тако да га рибари зову „арапом”. И то је шаран који ту живи, а није дошао из баре или рита. Затим постоји шаран „оклагијаш”, стањен, издужен, а округао као ваљак; рибари га зову још и „влашки шаран”, јер мисле да он долази у наше воде из далеких румунских „лапова”, ритова обраслих трском, локвањем и другим воденим биљкама, изишавши из рита кад му се за то укаже могућност. У тај мах је он по површини свог тела, нарочито по глави, испод пераја, око шкрга, по трбуху, препун ситних животињица, пијавицица, црвића и др. који му досађују и натерују га да по изласку из рита, непрестано, и не тражећи храну, плива по брзој речној во-

Имена риба: 1 шаран; 2 шаран оклагијаш; 3 штука; 4 и 4а сом; 5 смуђ камењар; 6 смуђ; 7 мрена; 8 деверика; 9 црвенперка; 10 јесетра; 11 чичкова јесетра; 12 кечига; 13 сим

ди, да би ова са њега скидала те непријатне другове. У таквим напорима он стиже и у наше воде, али јако измршављен, добијајући у дужини, а губећи у ширини и тежини. Излазак из рита бива крајем пролећа, док је још велика вода; у јуну и јулу он се покашто лови великим аловом у читавим јатима на нашим београдским ловиштима, на „аловским метовима”, што београдски рибари називају „плова”. Плове нема сваке године, већ само оних година кад велика вода донесе поплаве. Тада су се на аловским метовима у околини Београда могли видети занимљиви призори. На мету „Јалија”, код куле Небојше, ради велики алов рибарског мајстора који је тога дана код рибарског еснафа извукао коцку, што му даје право да само он тога дана ради на томе месту. Мноштво света стоји на обали, посматра рад аласа и радознано чека да види колико ће рибе алов извући кад буде притеран крају. Ухваћена риба у масама већином је крупнији и ситнији шаран од сваке сорте, и обичан, и барски, и оклагијаш, поред масе протфиша, сомчади и беле рибе. А интересантно је и гледати како риба прескаче преко алова; таква риба је искључиво шаран.

Јер, шаран је од свих врста риба неоспорно најлукавији и највештији да се спасе опасности кад је осети. Кад се лови аловом у риту, из чамца, који се креће поред разбаченог алова да би алас у њему могао предиди алов ако на дну воде запне за какав цбун од локвања, на какву цомбу или задеву, може се гледати кроз бистру воду како шаран, кад на њега наиђе „дојнака” (доњи крај алова), прилегне по дну воде, главом окренут тамо одакле алов наилази и остаје тако лежећи док пређа не пређе преко њега; кад то буде, он се дигне до површине воде, весело се праћне изнад површине, па продужује свој пут кроз воду. А још много чешће, кад осети алов, он исплива до водене површине, прескочи преко алова и продужује пут. Дешава се да за време док се алов вуче, по десетине, па и по која стотина шарана прескаче преко алова, што даје врло занимљив приказ; у алову их у таквим приликама покашто не остане ни по три-четири.

Исто се то дешава и кад шаран наиђе на преграду од пређе (престол) која му спречава излазак из рита. Тада он прескаче преграду, па ма ова била уздигнута и на један метар над водом, и то често као по команди, по више њих уједанпут. Ако се тада, нарочито ноћу, препречи чамац, понеки од њих ускочи у овај, као кад наиђе на препреку, и почне се бесно праћкати по дну чамца. Дешавало се и мени лично да ми, при тихој и мрачној ноћи, ускочи преко ноћ по неколико шарана у чамац. Исто се то дешава и кад се ноћу, кад је мирно и без месечине, тихо вуче чамац уз воду поред стрме обале; наставши се у узаном простору између обале

и чамца и покушавши да прескочи преграду коју представља каната од чамца, шаран ускочи у чамац и стане се по њему праћкати. Познат ми је случај да је крупан шаран, ускочивши изненада у тако вучен чамац, ударио у груди задремалог рибара који је крманио чамцем, па га онако буновног и претрављеног оборио из чамца у воду.

Из лапташа и пирића шаран врло ретко искаче, јер је пређа дубока и мека, па се он у њој забуни као у каквој паучини, или се перајима закачи за окце пређе. Исто важи и за влак; рибар осети чим риба пипне пређу, па одмах, у тренутку, ову затвара. Ухваћен у бубњу, шаран покушава тражити отвор кроз који је ушао; он га не налази, али приликом вађења бубња из воде он чини очајне напоре да провали пређу и изађе из ње. При зимским риболовима то је сасвим другаче. Риба је тада прилегла по дну реке, обично у мангурама; она је тада трома и кад мрежа на њу наиђе диже је као какав камен, без икаквог отпора од њене стране. Писцу се дешавало да, наишавши на јаким мразевима лапташем на гомилу тако прилеглих шарана, дигне једним потезом по коју стотину комада шарана, тада обично исте величине.

Рибарски струк од по неколико стотина удица хвата шаране на глисте или на ваљке. И ту се види лукавство шарана; он не гута одмах мамац на удици, већ му се приближи, обилази око њега, дрпне га устима па се тргне уназад, и то понавља док му се не учини да нема опасности, па онда мамац прогута. Ако је мамац ваљак од кукурузног брашна, он га кида комадић по комадић; том приликом га обично додирне оштар врх удице и онда је свршено: покушавајући да се откачи са удице, он се све боље закачује и може се још спасти само ако је удица качила саму усну. С тога се са шараном, више но са другом којом рибом (осим сомом) дешава да се при вађењу струка у чамац откине са удице, ако ова није продрла дубље у уста. Познавајући ту шаранску стратегију, извезбани педачи (какви су некада били београдски цигани свирачи) држе пецаљу непрестано у руци и на опрези су, па тргну штап у тренутку кад осете да шаран дирне у мамац; тиме убрзају процедуру учинивши да врх удице у покрету закачи рибу.

Ма да је шаран законом о риболову добро заштићен, као и риболовним конвенцијама са суседним државама, тако да се за време мрстења (април, мај до половине јуна) није смео ловити, ипак је у масама ловљен баш у то време. Ради мрстења шарани, мужјаци и женке, скупљају се у гомиле на плитким местима рита или баре. Тада су као у неком несвесном стању, па се често могу и рукама хватати ако се нарочито не расплаше. Прибрежни сељаци их у то време у масама лове набацивањем гвозденог обруча пре-

ко кога је разапета лабава пређа; шаран прекопљен таквим обручем не може се испод њега искобелјати, јер и кад би крупан шаран дигао крај обруча, ипак остаје под њиме закачен леђним бодљама или бочним перајима. А кад се у таквој прилици расплаше, шарани се у тренутку растуре, па тек после дужег времена лутања и међусобног тражења састају се у јата и продужавају мрестење. После мрестења халапљиво траже храну, коју по барама и ритовима налазе у изобиљу. Том их приликом нападају крупне и ситне пијавице и црвићи, па да би се њих ослободили, они, пошто су се у рити исхранили, траже излаз у текућу воду да би се од њих очистили, као што је то напред описано.

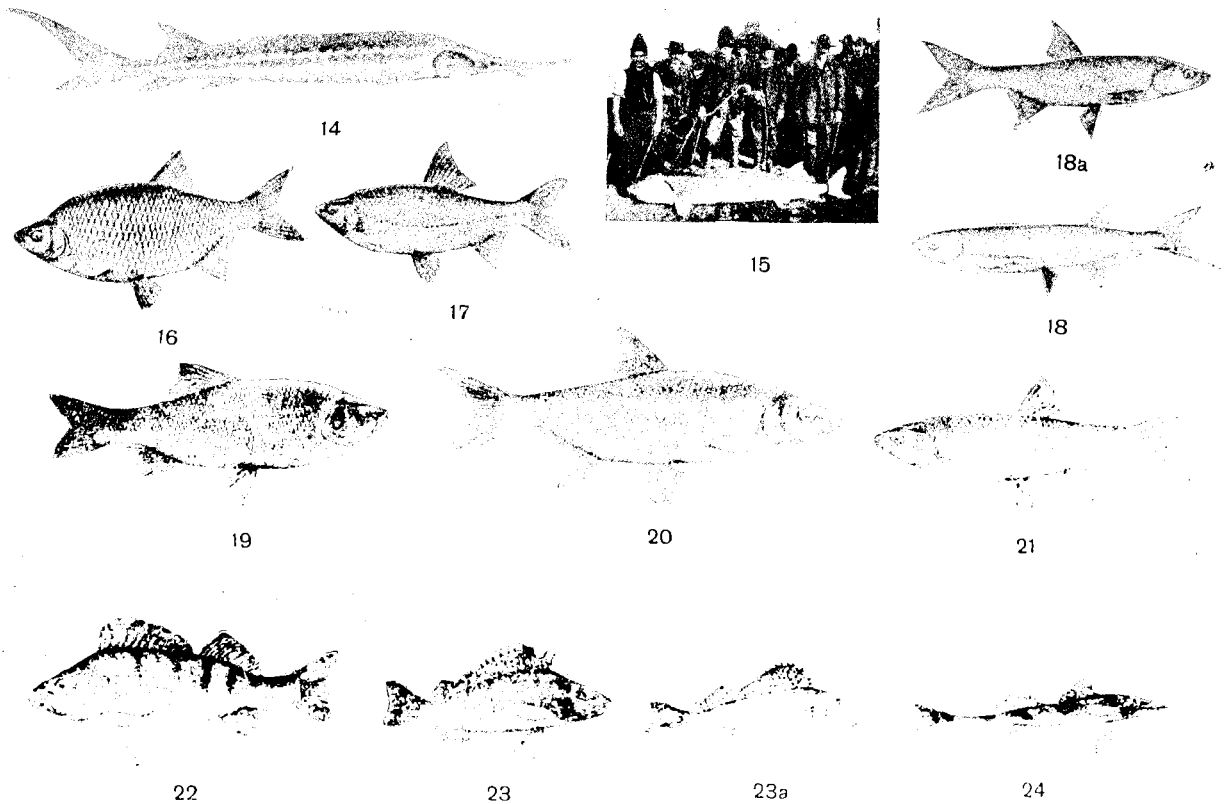
Треба још поменути да се код београдских рибара шаран, према величини, назива: шаранче, шаранац, чортан, шаран, шаранчина и змај. У београдском риболовном подручју он је хватан до 25 килограма тежине; писац ових редова ухватио је у Сави лапташем три шарана који су скупа мерили 70 килограма. Један од најбољих и наискуснијих београдских рибара тврди, и то најозбиљније, да је пре рата ухватио влаком, па испустио из тикваре, једног много већег шарана, али они на које се он позива као сведоке, нису више у животу. Да није то био онај „шаран цара Јозе“ о коме је била реч у првоме чланку?

Брзина рашћења шарана зависи од животних прилика у којима се он буде нашао.

Док је, да би нарастао до два килограма, у текућој води потребно бар 4–5 а и више година, у бари и рити, где налази изобиљну храну и не напреже се савлађујући брзу воду и водене струје, не треба му за то више од 2–3 године. За шаране од 5 килограма из текуће воде рибари држе да има 10–15 година, док у рибњацима он ту тежину лако достиже и у четвртој години. За шарана из текуће воде, који мери 25 килограма, држи се да је прешао 50 година, али је све то врло тешко утврдити.

Нека је напоследку поменуто и то да је од свих слатководних наших риба шаран, поред караша, лињака и јегуље, риба која најдуже може издржати без воде; одмах после њега долазе сом, штука и манић.

Сом је један од рибљих горостаса у Сави и Дунаву око Београда. У тим се водама он лови до 120 кгр. тежине; раније је ловљен и већи и н. пр. 1895 године београдски рибар Јаков са својим момцима ухватио је лапташем на Вишњичком Прагу, спрам села Вишњице, сома од 140 кгр. Писац ових редака, за време од 1895–1935 год. похватио их је тријестину комада од 80–100 кгр., а једнога дана зими 1927 године ухватио је у размаку времена од два сата два сома од по 70 кгр. Године 1911, у очи Вазедења, писац је, са пет „Сузоваца“ дресираних за рад лапташем, на моторном броду „Власина“ г. Владе Илића, извезао се у Саву до ушћа Колубаре, одатле развезао Савом лапташ и на

Имена риба: 14 паструга; 15 моруна; 16 бодорка; 17 крупатица; 18 сабљар; 18а буцов; 19 јазава; 20 плавонос; 21 клен; 22 бацдар; 23 греч; 23а шрац; 24 тврдореп

месту „Слама—Сено” испод тог ушћа ухватио сома од равно 100 кгр. Сом је, у кафани „код Коларца” дат на лутрију и добила га је једна срећка од оних које је био купио г. Влада Илић. Иначе, сом од 40—50 кгр. није велика реткост на београдским ловиштима и на београдској рибљој пијаци.

Сом има код наших суграђана репутацију најглупље рибе. Аласи не деле то мишљење, јер имају прилике да посматрају шта све он покушава учинити да се извуче из клопке у коју је пао. Ухваћен у лапташу, пирићу или влаку, он свом снагом покушава да провали мрежу, у чему често и успева; аласи то тада познају по продору који је оставио и по љиги на томе продору. Кад то не може, он својим дугим и јаким репом обавије табан чамца којим је ухваћен, укочи се у таквом положају и аласи имају муке да га, и ако је сав опкољен мрежом, увуку у чамац. Ухваћен удицом на великом рибарском струку, или великом удицом „самицом” везану за „гибач” пободен у обалу, на месту где је поред ове дубина, он покушава савити удицу, или прегристи јак канап што спаја удицу са гибачем, или сломити савитљив гибач, или га истргнути из земље и повући собом на воду итд. Чим је својим дугим и врло осетљивим брком додирнуо пређу у влаку, који га је срео наред воде, он у тренутку окрене назад, и ако хитар алас влакарош у томе тренутку нагло не повуче доњи крај мреже и тиме ову брзо не затвори, сом за тили час изађе из мреже и алас, ма да је насигурно осетио крупну рибу у влаку, извуче га празног. Па и кад је ухваћен и везан за чун или чамац, или за какав предмет поред обале, сом покушава прегристи уже којим је везан, па се дешава да то и учини. Да би то спречио, искусан алас онај део ужета што се провлачи кроз уста сома, обавије комадом старе пређе, о коју се оштри ситни зуби сома узалуд тупе.

Рибари шалећи се сматрају сома за музикалну рибу, па је на том његовом „музикалном” осећају основан и његов лов „на бућку”. Рибар чуном плови лагано низ воду, левом руком веслајући („чланећи”), а десном држећи кратко танко уже чији је један крај везан у чуну, а други крај спуштен поред чуна на неколико педаља или за који растеглај испод површине воде; за тај је крај везана јака удица, а на овој, мамац (пијавица и ровац). Том десном руком алас у исто време бућка једном нарочитом за то удешеном дрвеном справицом (бућка), трзајући тиме удицу са мамцем. Сом издалека, чувши то бућкање, упуту се у томе правцу, па дошавши до мамца у покрету, обзине га и буде закачен удицом. То је једини начин аласког „пецања”, јер алас никад не пеца онако као обични пецачи, на које он гледа са омаловажењем; по аласима „пецаљка је штап који на оба краја има по једног сома”.

Сом је риба грабљивица, и то врло прождрљива. У његовоме желудцу налази се врло разноврсних предмета које он може обзинути. Док су војници из београдског града прали своје рубље поред градских бедема, на ушћу Саве у Дунав, лапташем или влаком је више пута ухваћен сом који је избацивао на уста пену, па су се аласи шалили да је побеснио. Међутим, ствар је била простија: сом је мало пре тога прогутао сапун који је војник испустио у воду. Али главна храна сома је риба, коју он гони и лови. У лов сомови каткад иду у групи, и тада су сви приближно исте величине. Мањи се не мешају са већима, да их ови не би изгризли по телу, а можда и прождрили. При лову су му бркови главно оруђе; они му помажу ноћу и при мутној води да нађе и опипа рибу која ће му бити плен. Сом се при таквом лову вуче споро и опрезно. Брке испружи напред и најпре њима дотакне рибу; пипајући је брковима, нарочито ноћу, он испита величину своје жртве и положај у коме ова лежи, затим се опрезно приближи уз њу док својим чељустима не допре до ње. Тада, не крећући се са места, нагло отвори чељусту у које појри вода да попуни празан простор, и повуче собом и рибу која ће бити жртва, па је сом јаким притиском чељусту згњечи и прогута.

Ситнију рибу сом највише лови ноћу, и то на површини воде. Тада се може, у мирној ноћи, са обале или из чамца чути с времена на време оно карактеристично „пуцање” на сред воде, произведено отварањем и затварањем сомовских чељусту при лову риба на површини воде. Ако тада какав мањи сом покуша ловити у близини крупнијег, овај га нападне, изгризе и отера са тога места.

Сом за избацивање икре тражи дубљу, а мирну воду. Док се из икре не излеже риба, он лежи на томе месту и чува свој плод од друге рибе. Рибари су, при бистрој води у рити, са врбе поред обале, посматрали призор кад сом ситну рибу, која се излегла, пошто ју је неко време чувао, растера репом, па затим иде за њом и гута је. Икра му је доста крупна, али је тврда; постоји и један начин да се ипак од ње може правити ајвар укуса приближног морунском или јесетрином ајвару.

Београдски рибари разликују сома, према величини, на пр.: сомченце, сомџа, сомче, сома и сомчину (сомину)); право на титулу сома има само онај који премаша 40 кгр. И сом који се лови у Сави и Дунаву, може бити боје отвореније или угаситије. Рибари не знају од чега то долази, али се дешава да се са каменитог дна, из дубине, мрежом извуче готово сасвим црно сомче, док се у близини таквог места улови сомче скоро бело, зелено или отворено сиво. То се, међутим, не могу сматрати као разни варијетети, јер све остало, осим боје, имају потпуно истоветно.

Као и за шарана, животне прилике јако утичу на брзину рашћења сома. У мртој води, а на доброј храни, он лако добија по 1—2 килограма годишње, а кад је већи и више; у текућој води то иде спорије, изузимајући случај кад сом нађе какво пространије а дубоко затишје (лиман) у коме има у изобилју ситне рибе, па одатле никако не излази немајући за то потребе. И сам облик тела му зависи од животних прилика; на слабијој храни, а брзој води, он се издужује, а на јачој се шири, тако да се лови и сомче од 5—7 кгр. које има дужину од једног метра, а и сомче од 20 кгр. које не достиже ту дужину.

Смуђ је, како кажу аласи „отмена риба”, одређена за господу и за болеснике. Кад је испод пола килограма, рибари га зову „смуђарак”, а изнад те величине је смуђ. До пре педесетину година он се на београдској риблијој пијаци звао турским именом „акбалук” или „албалук”. Има га од две врсте (варијетета): обичан смуђ и смуђ-камењар. Први је бео, са slabим пругама преко леђа а други има јаке црне попречне пруге преко леђа и хвата се на каменитом дну. Обичан смуђ хвата се кашто и врло крупан; писац га је хватао лапташем до 10 кгр. тежине, а његови рибарски момци ухватили су 1930 године на Хапу Царске (Подгоричке) Аде у Сави смуђа од 16 килограма. Такав крупан смуђ је кратак, али је широк, ваљкаст и здепаст; рибари кажу да је као „ћутук”. Смуђ-камењар је много мањи. Оба варијетета су рибе грабљивице и хране се искључиво рибом. Писац је једном уловио смуђа од два килограма коме је из уста вирио реп смуђа нешто мањег од пола килограма; прогутао је овога на који тренутак пре но што је ухваћен. Уловљени смуђ брзо угине кад се извуче из воде; с тога га рибар мора одмах, и то врло пажљиво, убацити у барку.

Штука је највећи прождрљивац међу рибама грабљивицама у нашим слатким водама. Док је мања од пола килограма, рибари је зову штукарица. Хитра је и брза, па успешно гони ситнију од себе рибу ма које врсте, стигне је, обзине и својим оштрим зубима задржи је у устима и упуту у свој желудац. Често шчепа и рибу мало мању од себе, па пошто је изгризе, прогута је. Вешта је да се спасава кад је уловљена; ако има времена, она ће прегрести пређу, начинити у њој рупу и из ње изаћи; кад се отвори барка у којој је затворена, она се хитне у вис и искочи из барке.

Манић је мање прождрљив него штука, али је ипак риба грабљивица и храни се ситном рибом, поред глистица и црвића које налази у чкаљама и рупама у води у које се радо завлачи. А он се највише и налази по рупама, чкаљама, између подводног камења, између жила врба поред речне обале итд.,

јер се мора увек крити од сома за кога је он најслабији залог. Лети се никад и не налази на чистоме дну, већ је сакривен где у закљону из кога вреба свој плен; у то време је сом доста окретан и за њега опасан. Зимом, кад сом отроми и прилегне на дно воде, манић слободно излази из својих закљона и јури за ситном рибом. Писац их је хватао до тежине од два килограма. Најчешћи су они до једног килограма, а ситнији манић је обична ствар при зимским речним риболовима. Лови се највише лапташем и пирићем, а у позну јесен и рибарским струком, већином по муљевитом дну.

Мрена је дубинска риба која тражи чисту, бистру, дубоку и брзу воду, као и кечига, а не долази у баре и ритове. Има је много у Сави и Дунаву, где достиже и тежину до 8 килограма. Према величини рибари је називају: мренче, мренац, мрена и мрендуља. Не храни се рибом већ само глистицама и црвићима које нађе на дну воде. Лови се преко целе године, и то и мрежама (поглавито лапташем и пирићем) и струковима.

Јазава (протфиш) је риба налик на омањег шарана, али чисто беле боје, са црвено обојеним перајима. Радо улази у баре и ритове да се мрести и исхрањује, па тако исхрањена враћа се у текућу воду и плива уз њу да би се чистила од нахватаних по њој паразита. То је узрок што се она, кад је „плова”, хвата у изобилју заједно са шараном. Тежина јој не прелази два килограма, а најчешће су оне од пола до једног килограма. Рибари је сматрају као врло укусну рибу и они што раде аловом, лапташем или влаком радо је остављају за своје обед.

Бела риба (Weissfische, blanchaille) је чистава једна група врста и варијетета које код рибара носе тај општи назив. Ту спадају: клен (мишоловац, муабет), сабљар, буцов, деверика, крупатица, бодорка, кесега, шпицер, цобер, плавнонос, црвенперка, ефика и кауглер (неке од ових риба немају наш назив), које се великим и малим аловом, као и лапташем, лове у масама, по речним прудовима, или по ритовима. Међу њима буцов достиже величину до 6 килограма и врло је прождрљив; то је један од најопаснијих непријатеља беле рибе коју, онако хитар какав је, непрестано јури, стиже и гута. На мирној воденој површини, често близу саме обале, сваки час се, и дању и ноћу, види како читаво јато ситне рибе у тренутку излети изнад површине воде, падне опет у ову и распрсне се на све стране по њој; то је јато у које је у тај мах долетео крупнији буцов и у коме је већ зграбио које рипче. Или се на површини воде укаже траг који оставља леђно пераје буцова што јури какво јато кесега. Кад га лапташ нагло зграби и извуче на површину воде, од страха му се разјапе и укоче пространа уста, па тако разјапљена и укочена и остану.

Сабљар је једна од ретких белих риба које траже дубину. Обична је ствар да мрежа, која по дунавским дубинама око Београда тражи крупног сома, на место овога извуче из највеће дубине повећег сабљара, или како аласи кажу „бабова”. Овај је тада одмах осуђен да буде испечен на ражњу кад се буде стало уз обалу ради одмора. Писац, кад год је при својим лововима у Сави, од Шапца до Забрежа, сретао усамљеног, тадашњим рибарима добро познатог старог аласа чунароша Јову Зврнкапу (а то је било често), увек га је затицао поред ватре где пече по 2—3 сабљара.

Кауглера вреди поменути с тога што је сличан сардини, и по облику и по величини, па чак изгледа да кад би се припремио као сардина, не би било између њих велике разлике. Он има fine танке коске које тако омекушају кад се испече, да постају неосетне, а месо му је једно и масно. Лови се ноћу малим аловима, искључиво на пешчаним прудовима у Сави и Дунаву. Тражи чисту воду и не улази у баре и ритове. За рибаре кауглер је посланица; они га пеку на жару или прже на зејтину. На риблијој пијаци не продаје се, јер га потроше сами рибари.

За осталу белу рибу нема се казати ништа нарочито. Ње у Сави, Дунаву и околним ритовима има у изобилју, и није ретка ствар да се алов врати из ноћног лова са пуним чамцем такве рибе. То се много пута дешавало и писцу ових редака, по аловским метовима око Мађар-Аде испод Остружнице, или по дунавским прудовима и затокама (хагловима) између Земуне и Сурдука. Ту белу рибу ретко ко, осим рибара од заната, зна разликовати по врстама и варијететима, ма да их сваки пењач у Сави и Дунаву хвата од свих врста. Уловљена, ако се одмах и то пажљиво не метне у барку, бела риба угине за кратко време, а угинула риба се много брже уквари кад је у барци, но кад је на каквом сувом месту.

Бодљава риба је такође један општи назив за једну групу риблих врста и варијетета у коју рибари рачунају: бандара, греча, шраца, вретенара и тврдорепа. Те рибе имају на себи оштре бодље које се, кад се риба раздражи или уплаши, наостре и постају доста опасне; кад се риба узме у руку непажљиво, у угод уђе љига која изазива јак и дуготрајан бол. Сом гута сваку рибу, али никад не гута греча или шраца, као да је свесан тога шта га чека ако га прогута.

Караш, лињак и чиков су чисто барске и ритске рибе; никад се ни један комад неће ухватити у текућој води. Често пута је необјашњиво како се они створе у некој бари кад на летњим припекама она сасвим пресуши, па се доцније, после кишних дана, опет напуни водом, ма да је сва риба у таквој пресушеној бари морала угинути. Неки рибари

мисле да им икру и млечац преносе из других бара у исушену и понова напуњену водом бару водене птице, рода, чапља или радван, који газећи по плиткој води и тражећи по њој храну, наиђу на то. По другима, ситни карашаи и лињачаи, као и чикови који су необично издржљиви и за које се зна да могу дуго време издржати и ван воде, заостају по влажним рупама испод дна баре, па ту дочекају нову воду, кад се бара, која је месецима остала пресушена, понова напуни. А одиста није реткост да се бара која је стајала исушена по 5—6 месеци, одједном напуни карашима, лињацима и чиковима, као да су ови из земље изашли.

Кечига је неоспорно најфинија риба у риболовном подручју Београда. Она тражи дубље, чисте и брзе воде, па је с тога готово никад не хвата алов који лови по пространом, равном а плитком дну. Изузетак чини само дубоки „тањарски алов” који извлачи рибу и из дубине. Иначе, кечига се лови лапташем, пирићем, влаком или струковима. Крупне кечиге (којих у београдским водама има покашто и по 3—4 килограма комад, али су такве реткост), хватају се на „пампуре”, врсту рибарског струка без мамца, који рибу закачује у пролазу и који се разбаца по каменим дну преко кога се зна да кечига радо пролази. Пре 20—30 година крупна кечига није била тако велика реткост у београдским водама као што је данас. Писац их је лапташем доста често ловио по 3—4 килограма комад, а једном приликом је на Топу, испод Царске Аде у Сави, уловио једну од 6 килограма. Али данас је све то реткост; кечиге је све мање, а и оно што се хвата обично је испод једног килограма тежине.

Ситну кечигицу рибари зову „драча”, а још ситнију „драчица”. Такве би се кечигице, по закону о риболову, требале враћати у воду, али рибари то не чине, већ их у нискама кришом продају у дорћолским кафаницама за ракију. Лапташем се зими понекад наиђе на „кртог” кечига, а рибарима су позната места у Сави и Дунаву где се може надати да се на то наиђе, ма да то није ни мало сигурно. Писац је једном, при зимском лову, наишао на такав кртог у Сави, на Малој Дубокој, и једанпут, лицем на Нову Годину 1913 у Дунаву, на Тоспашу, више села Винче; кртог је у првоме случају дао 150, а у другом преко 200 килограма кечига и кечигица у једној лапташкој рини.

Рибари сматрају кечигу за најглупљу рибу. Ако ју је мрежа само срела, она и не покушава спасавати се. Ма да би кроз једно око на пређи могла комотно проћи и изаћи из мреже, она се препречи и пређа је собом потискује док је не извуче на површину. Или, ако је крупнија, она забодје кљун у окце пређе и тако остаје, ма да би једним покретом могла изаћи из мреже. На месту Јуц испод

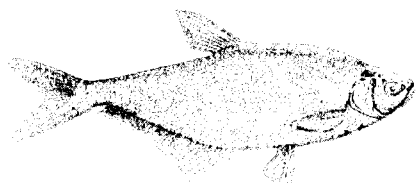
Доњег Милановца постоје мало даље од дунавске обале бедеми од набацаног камења, саграђени приликом регулације Ђердапа деведесетих година прошлога века. Кад Дунав јако нарасте, ти бедеми чине да му се ниво на томе месту уздигне и да је вода поред бедема врло брза. Кечиге, које у то време наиђу на те бедеме, заморене од борбе са љутом водом, завуку кљунове у међупросторе између крупног камења, па се дешава да у таквом положају остану и кад вода опадне. И тада се могао посматрати чудан приказ који пружају угинуле рибе што висе низ исушено камење, а чега су се лако могле спасти само да су мало мрднуле док је још преко камења било воде. Кечига се слабо отима и кад се ухвати на удицу.

Јесетра (обична и чичкава) је данас врло ретка риба у београдским водама, ма да ју је до пре 40–50 година још било доста, а у ранија времена још и у изобиљу. Пре закона о риболову од 1911 године, кад су савски и дунавски риболови издавани арендаторима под закуп, а ови наплаћивали рибарске карте од аласа, постојала је обавеза да им алас за сваку уловљену јесетру или сима, ако су ајаварити, исплаћује још и 20% од продајне цене такве рибе. Можда последњу мало крупнију јесетру у риболовном подручју Београда ухва-

тио је 1935 године писац ових редова, лап-ташем, са својим рибарским момцима, и то наспрам Кишваре, у Дунаву; мерила је 16 килограма и продата је једном београдском трговцу. Може лако бити да је за последње 3–4 године, ухваћена још која „на пампуре”, али то није било у близини Београда. Јесетре, које се с времена на време продају у Београду, долазе бродом са нашега Доњег Дунава, из Доњег Милановца, Текије или Кладова, најчешће из Текије.

Све се то може рећи и за сима, врло блиског јесетри, који у нашим водама достиже и тежину од 50 килограма, као и за пастругу, која личи на крупну кечигу, али има дугачак пљоснат кљун и обложена је јаким оклопом разнобојних крљушти, а достиже тежину од 10 килограма. Раније се у београдским водама ловила много чешће; данас је велика реткост, ако није и сасвим ишчезла.

Моруна је такође за риболовно подручје Београда данас врло ретка риба, која се улови по који пут за читав низ година. Једна је моруна н. пр. ухваћена пред турски рат 1912 године у Дунаву више Земуна; мерила је 147 килограма и имала је 10 килограма икре која је продата прератној познатој деликатесној радњи Карла Перола у Београду. Једна мања моруна (око 100 килограма тежине) уловљена је пре

26

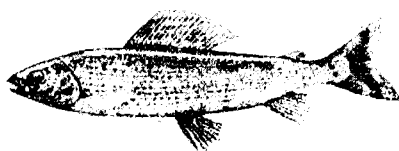
27

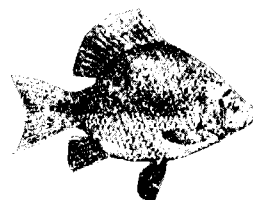
28

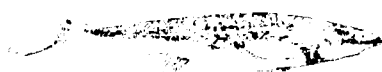
29

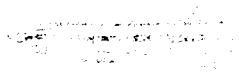
36

30

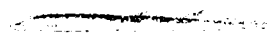
25

31

34

35

32

33

Имена риба: 26 шпицер; 27 цобер; 28 шламбајзер; 29 члњак; 36 зладница; 30 караш; 25 вретенар; 31 чиков; 34 царска риба; 35 слепак; 32 шљивар; 33 пеш

неколико година лапташем у Дунаву, у близини Бачке Паланке, а купио је један земунски рибарски трговац.

Моруна долази у наше воде из Црнога Мора. У одређено време она из мора улази у пространу област мешавине слане морске и слатке речне воде у многобројним рукавцима дунавске делте. Та је област обрасла непрегледном шумом од високе трске и других водених биљака, и у њој се моруна напуни паразита (ситних пијавица и црвића) који се нахватају по површини њеног тела, нарочито по трбуху, испод пераја и око шкрга. Да би се од њих очистила, она одатле улази у дунавске рукавце, тражи у њима чисту и брзу воду, плива уз ову чешући се успут о камење и друге предмете на које у пугу наиђе, допире до брзих Ђердапских вода и ту нарочито застане, наишавши на оно што јој треба. Те су је воде дотле доста очистиле; она тада ту у Ђердапским водама прилегне и остаје дуже време да се одмара. Ако дотле није довољно очишћена од паразита, она продужује пут уз Дунав, па покашто допире и до београдских вода, а тера и даље, али то бива врло ретко. Пре регулације Ђердапа моруна није била реткост у београдским водама, а у првome чланку наведено је колико је било њено изобиље у њима. После те регулације ње је код нас бивало све мање, и данас је у нашим водама она одиста велика реткост. На Доњем Дунаву она се лови великим морунским удицама ковањницама, за које су везани пловци којих их држе уздигнуте на кратком одстојању од речног дна. Те удице закачују рибу у пролазу, а о њих се и она сама чеше да би скидала паразите са себе. У нашим горњим водама моруна је понекад ухватио и лапташ, који би она врло лако могла провалити кад би осетила да је ухаћена; али то је, по рибарима, врло глупа риба која није свесна своје снаге и коју је лакше увући у чамац него крупног сома.

Остале од напред наведених врста риба ретке су у београдском риболовном подручју и немају никакву економску вредност. Младица је дринска риба која покашто залута из Дрине у Саву, или је у ову избаци набујала притока; хватана је у Сави до 15 килограма тежине, али врло ретко. — Гиборт је једна риба која у Дунав улази из Црног Мора, па пловећи уз воду допре и до београдских вода. Доњо-дунавски рибари је зову још и „скуприја“, али то ређе. Облика је и боје наше рибе јазаве (протфиша), само је ужа од ове. То је сезонска риба; у рано пролеће она улази из мора у Дунав, плива средином реке и на простору испод Ђердапа хвата се у то време у великим количинама. Одатле узводно постаје све ређа, па се у београдским водама ухвати тек понеки комад, и то искључиво мрежом (лапташем, пирићем или влаком). Има ситне коске које ишчезну кад се риба приурити како треба, а месо јој је врло пријатног укуса. Београдски рибари, кад

је улове, не продају је, већ је задржавају за себе. Сушена на диму или сунцу такође је врло пријатног укуса. — Јегуља је такође врло ретка риба у Сави и Дунаву. Ње у ранија времена ту није никако било. Пре неких шесдесет година убачено је у Саву код Сремске Митровице и у Дунав испод Будимпеште неколико буради ситних јегуљица; оне су се растуриле по тим рекама, расле у току година, и с времена на време је по који комад био хватан, већином на удицу. Као што се зна, јегуља се не мрести у слаткој води; ове што су убачене у Саву и Дунав само су расле. Једна је од тих јегуља уловљена пре две године, лети, и била изложена на рибарској изложби у Београду. — Кркуша и пеш су две ситне рибе које залутају у Саву или Дунав из какве речице или потока, или их у те реке сјури бујица. — Сунчаница је рибица која је пре триестину година донесена у наше воде из Америке, а данас је расплођена и постала штетна за другу кориснију рибу. По облику је слична карашу, али има на леђима бодље као греч, а нарасти до десет сантиметара. Боје је жуто зелене, са наранџастим бочним пегама и повећом загаситом мрљом око главе. — Американско сомче, које не расте више од коју стотину грама, а има чврсто и укусно месо без костију, такође је донесено из Америке и пуштено у славонске и хрватске вештачке рибњаке. Али се ту тако нагло размножило, да је постало опасност за другу, економски много важнију рибу, па се у свима рибњацима морало уништавати. Један део тих сомчића допро је до Саве и Дунава, где се покашто ухвати по који комад, премда врло ретко. — У Сави и Дунаву се покашто мрежом ухвати једна врло ретка рибица, коју неки зову царска риба, са изванредно лепим бојама крљушти, плавим, зеленим, црвеним и жутиим. Велика је реткост, али је хватана. Писац ју је у два маха уловио у Дунаву на Галијашкој, преко куле Небојше. — Слепак је једно ситно рипче, налик на шламбајсера, које поред свега тога што је врло мало, остаје и у реткој пређи, пресавијено преко окца пређе.

То су врсте и варијетети риба које живе и лове се у београдском риболовном подручју; осим њих нема никаквих других, а све су оне у тим водама хватане, неке као обична риба које има у изобиљу, друге као већа или мања реткост. Једне од њих имају доста велику економску важност за становништво Београда и околине; друге су без икакве практичне вредности, али су од научног интереса, кад треба знати које све рибе живе у одређеној воденој области. Писац може поуздано трдити да до сад није постојао потпун и тачан преглед риба што се лове у београдским водама, било као економски важне, било као реткост у тим водама. А он мисли да је на своме месту изложити га у званичном листу града који је центар рибарства за околне воде.

Михајло Петровић
проф. Универз. у пенз.

Београд негдашњи центар великога рибарства

ЧЕТВРТИ ЧЛАНК

Начини рада занатских рибара у риболовном подручју Београда

Занатски рибари у риболовном подручју Београда ловили су од вајкада и мрежама и удицама. Мреже су несумњиво дошле у наше крајеве из риболовних вода у областима у којима су живели и рибарски занат обављали Немци и Мађари. То се види по називима разних врста рибарског алата, који су код наших београдских рибара већином немачки, показто мађарски, као и по томе како се код нас зову поједини начини риболова, или поједине фазе при тим риболовима; то ће се видети из описа што следеју.

За неко време, док су Турци господарили Београдом, па и за коју деценију после тога, били су се одомаћили и турски називи, али су они брзо ишчезли, па се вратило на негдашње немачке и мађарске називе који су били у употреби пре турске владавине. Томе је, по одласку Турака, допринео и чешћи додир који је од тада наступио између наших рибара и оних преко Саве и Дунава. Мало се наших људи тада одавало на занатско рибарство „са великим алатом”; велика већина занатских рибара прелазила је „из прека”, као рибарски мајстори или рибарски момци, па су преносили собом и називе који су тамо код њих били у употреби.

Наши српски називи везани су само за „мали алат”, јер тај алат није захтевао великих трошкова, па су од увек и наши сиромашнији рибари могли лако до њих долазити, немајући за то потребе да се обраћају имућнијим пречанским рибарским мајсторима и код њих се навикавају на техничке примене везане за тај алат...

Овде ће бити, са потребним техничким појединостима описан и велики и мали алат, са терминима какви су се увек употребљавали код београдских занатских рибара. За читаоце који немају нарочитог интереса за наше риболове, овај чланак неће имати занимљивости и биће доста сувопаран; али циљ чланка и није занимљивост, већ тачан опис нечега што има интереса за београдски живот, а о чему треба да остане какав траг док још и њега не буде сасвим нестало.

Напомињем да се под „великим алатом” разумеју велике рибарске мреже: алов, лап-

таш, пирић и грундкорн; у „мали алат” спадају од мрежа: влак, бубњевци, кеца, кусака, трбок, сачма и черенац; ту спада и удичарски алат: велики струк, пампурски струк, самица и бућка.

1. Велики алов (Zug-Netz, Zug-Garn, senne). То је дугачка рибарска мрежа која за рад у Сави и Дунаву достиже дужину од 200–300 метара, а за рад у рити и више. Састављен је по дужини из више различних комада (платна); сваки комад је дугачак око 24 метра и у толико је дубљи у колико при раду има више да се удаљи од обале. Сваки је комад састављен од пређе која је у толико гушћа (са окцима крупнијим или ситнијим), у колико ће комад при раду бити ближи обали, а сваки од комада на своје горњем ободу пришивен је (или како кажу рибари „начеткан”) на „горњаку”, једек (уже) од 24 метра дужине, на коме су нанизани „параши”, пловци округласто изрезани од јагњедине коре, који ће тај горњи обод вући навише, тако да мрежа у води стоји усправно. На своје доњем ободу комад је пришивен за „дојнаку”, предвостручен једек исте дебљине и дужине као што је горњака; дојнака је оптерећена нанизаним на њој „оловицама”, коадима олова које чини да тај доњи обод буде вучен наниже; горњака и дојнака одржавају пређу у усправном положају.

Велики савски и дунавски алов састављен је обично из 10–12 комада, посашиваних један уз други по дужини овако:

- 1 комад од 50 окца дубине, 900 окца дужине, окца од 25 мм.
- 2 комада од 60 окца дубине, 900 окца дужине, окца од 25 мм.
- 3 комада од 60 окца дубине, 800 окца дужине, окца од 30 мм.
- 3 комада од 60 окца дубине, 800 окца дужине, окца од 35 мм.
- 3 комада од 60 окца дубине, 700 окца дужине, окца од 40 мм.

Први комад, онај што се вуче уз саму обалу, и који београдски рибари зову „грундкорн” (Grundgarn), плете се од нешто дебљег и јачег конца, пошто он гребе плитко дно пуно шљунка, блата, шљама, камена и других предмета који га кваре и цепају. До њега долазе, идући на воду, два комада који се зову „сокорни” (Sackgarn), нешто дубља,

јер су им окца крупнија. Између њих уметнута је аловска кеса, коју рибари зову „сеќл“ (Säck'l); ова ће, при привлачењу алова обали, служити да прими сву рибу коју алов буде опколио, а која се не буде спасла прескакањем преко горњаке. Кеса је дугачка око 4 метра, дубока око 1,50 метра, а широка за 70—80 окаца, а ова су од 25 мм. На два крајња врха кесе, која је четвртаста, привезана је по једна „чукља“, комадић једека од 20—30 см., на који је нанизано по неколико оловица; чуќље служе на то да задњи крај кесе задржавају тако да ова при вучењу мреже остаје разјапљена, због чега се на горњу површину кесе пришију још по 3—4 крупна параша. Од другог „сокорна“ (који долази после кесе) настају три комада од 60 окца дубине, које рибари називају редом „швафцијух“ (Schweifzug), „драјер“, „фиршпиц“ и „форкорн“ (Vorgarn), са окцима од 30 мм. Напоследку долазе, најдаље на води, опет три „форкорна“ са окцима од 40 мм.

Тако састављен „алов од 12 комада“ има дужину око 300 метара; он је, по своје саставу, најгушћи на ономе своје делу што се вуче поред обале, а најдубљи на ономе делу што је далеко на води. На своје крају што се вуче уз обалу, он је привезан на „штапац“, јаку грану жилавог дрвета са раќљом на доњем крају, где је чврсто ураќљена једна цигља; штапац тада, кад је у води, стоји усправно па, поред параша на горњаки, и он одржава пређу у приближно усправном положају. Тако исто, на онај део мреже што је избачен на воду, везан је други, такав исти штапац, кашто нешто дужи, а понекад се на томе крају и не везује штапац, већ се само саставе горњака и доњака у једну гужву. Сваки штапац на своје доњем крају има „папучу“, заобљен комад тврдог дрвета који чврсто утврди цигљу на њему, а у исти мах и чини да доњи крај штапца лакше клизи по муљевитом дну. Напоследку, за онај комад алова (т.ј. за његов штапац) што је до обале везан је комад једека од неколико метара дужине, а за крајњи комад, онај што је на води, везан је дугачак једек, састављен по дужини од 3—4 „пуна једека“ од којих сваки има око 45 метра дужине.

Алов захтева за рад са њиме велики „аловски чамац“, обично „растовак“, какав су београдски рибари обично добављали из Апатина или Вуковара. То су чамци нарочите, за рад рибара подесне конструкције и форме, са уздигнутим задњим и предњим крајем који носе називе „штуир“ и „кранцл“. На врху кранцла, на самоме кљуну чамца, утврђен је „пањ“, комад тврдог дрвета; на средини чамца се постави „семпрух“, кратак патос од дасака, уздигнут за 10—12 сантиметара од дна чамца, а који служи на то да на њему стоји „мештер“ који избацује алов, и да се на њега смести, као пластић сена, целокупна мрежа,

са које се тада цеди вода коју је она при раду собом увукла у чамац. На предњем крају чамца су уз „канате“ (бочне стране) чамца приковане, једна наспрам друге, две „коломпе“, комади јаке растове даске; за сваку од ових везана је по једна замка, звана „гужва“ од кратког парчета једека на које је намотана стара пређа; кроз ту замку пролази „завозно весло“, а тих весала има у чамцу по 2—3; стара пређа спречава непосредан додир весла са једечићем од замке, који би се, трећем уз весло, брзо искидао. Скелет чамца састоји се из неколико пари растових „јегџа“, јаких, жилавих на крајевима усправно пресавијених гредица на које су кованим јексерима приковане широке и јаке даске од „табана“ (дна) и „каната“ (бокова) чамца. За предњу јегџу, испред седалице за момка „средњака“ или „пеќкеш“, везана је јака замка од једека, која носи назив „кнебл“ и служи на то да се за њу веже дугачки једек што долази од аловског штапца везаног за крајњи комад алова.

Са таквом опремом, начин рада у Сави и Дунаву описан је у овоме што следује.

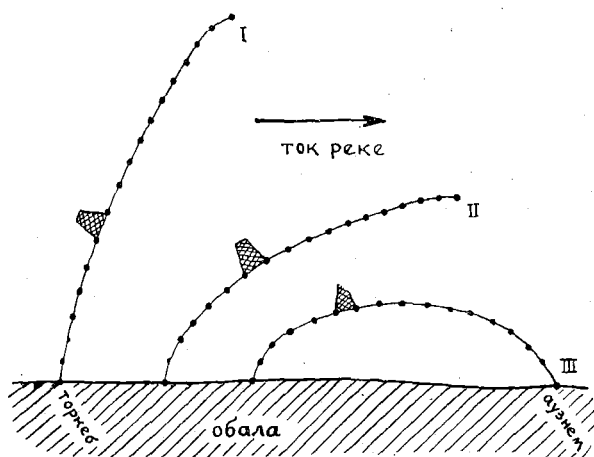
Алов је у комадима донесен до обале и ту су комади посастављани. За дубоки део алова, онај што ће ићи водом, везује се „доњи штапац“, па се онда алов пренизује (или како то рибари кажу „анцигује“) на „семпрух“, тако да му је дојнака окренута „кранцлу“, а горњака „штуиру“; то раде упоредо два рибара, најчешће „мештер“ и „пеќкеш“. Кад при томе пренизавању наиђе аловска кеса, она се распростре по чамцу тако да ју је лако избацити кад на њу дође ред, па се пренизивање продужи.

Кад је алов тако пренизан у чамац, у овај се уноси и смешта велика празна барка у коју ће се метати уловљена риба, као и остали потребан прибор што ће се носити у чамцу, а то су: „вохпер“, широка кеса од јаке пређе, разапета на обруч од дивље лозе, затим „лента“ и „латкерк“, ам за онога што води крај алова поред обале, „латшток“, дебео јак штап којим ће се он подупирати вуќући алов, „кобер“, кожна кеса са резервним оловицама, кљештима, бургијом, ексерима и локотом за барку; „пузнови“, врста амова од уског кудељног колена, у које се упрегну рибари кад стану привлачити крају алов; напоследку дође исполац, котао за аласку чорбу, кашике, чинија, крчаг, асура и „штагле“, мотке које ће се на месту лова побити у дно воде поред обале и за које ће се везати барка у коју ће се изручивати уловљена риба. Кад је све то готово, рибари заузимају сваки своје место у чамцу, отисну овај од обале и завеслају у правцу „мета“, места на коме ће се аловом радити. Напред, на „кранцлу“, весла завозним веслом „кранцарош“, а испред њега „средњака“ или „пеќкеш“; испред овога је „лаптарош“ који весла трећим завозним веслом

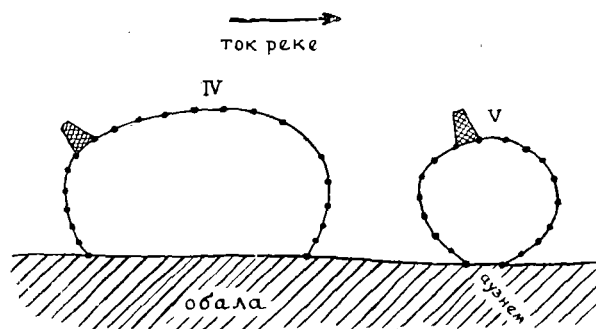
или дотерује шта на алову. На „семпруху” стоји читав пласт од мреже и једека, а на „штуиру” седи и чамцем крмари кратким крмарским веслом „керудером” или сам рибарски мајстор чији је алат, или његов заступник „мештер”, кога сви момци морају у послу безусловно слушати.

Кад се стигло на мет, стане се на месту одакле ће се алов почети избацити, а које носи назив „торкеб”, па се чамац окрене кранцлом на воду, а штуиром уз обалу. Ту лаптарош изађе из чамца носећи собом крај од кратког једека за који је везан горњи штапац, онај што ће се, кад алов буде избачен и распростра по води, вући низводно поред саме обале. Пошто је лаптарош везао тај крај једека за свој ам, на знак мешетра момци завеслају на воду, а мештер, пошто избаци поред саме обале горњи штапац, продужује избацити алов, и то увек на десну страну чамца, редом комад по комад, док не избаци цео алов. Веслачи тада престају веслати, чамац се испречи попреко на ток воде, да би га вода лакше носила, па се пусти да „плави”, т. ј. да га вода тако носи. Плавећи тако, чамац вуче собом и алов, јер је једек којим је овај везан, у исти мах везан и за „кнебл” у чамцу. За то време лаптарош, идући лагано низ воду поред саме обале, задржава свом снагом алов да га јака вода не одвуче од обале, и иде полако за штапцем који иде поред обале. Алов га вуче на воду толиком снагом да се он мора снажно одупирати и наслањати о свој штап, па и полећи по земљи. Алов се на тај начин, са једне стране задржаван од лаптароша, а са друге стране вучен чамцем који плави, све боље „прислања” уз обалу, градећи једну полу-елипсу и заграђујући рибу.

Кад се тако плавећи дође насрам места где ће се алов извлачити из воде, мештер да знак веслачима да снажно повеслају обали, вукући собом штапац који иде водом, а са њиме и алов. Кад штапац буде на тај начин привучен на 40–50 метара од обале, на знак

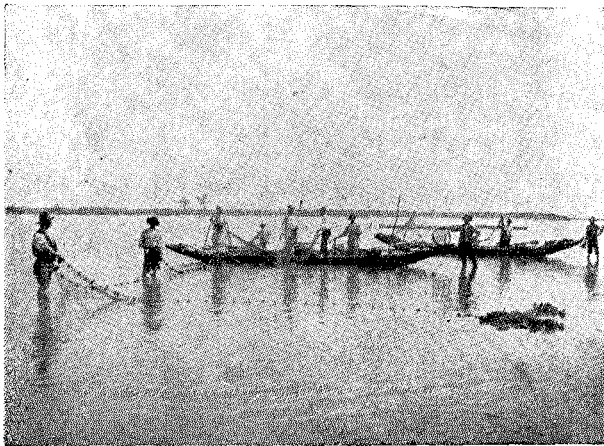
Сл. 1. Маневрисање великим аловом

Сл. 2. Прикупљање великог алова

мештеров средњак једним потезом одреси једек са кнебла, тако ослобођен чамац се упуту обали што се може брже и чим на ову стигне, из њега искачу момци на обалу и потегну вући дугачак једек од штапца, да би овај сасвим привукли крају. За то време лаптарош је застао, добро се одупро о свој штап и задржао у месту горњи штапац алова. То учини да се алов још боље прибије крају, тако да му дојнака дохвата дно реке, а горњака са парашима на површини воде; риба је тада заграђена као плотом.

Кад је доњи штапац стигао крају и извучен на обалу, момци стану извлачити алов уза саму обалу; мештер извлачи горњаку, средњак дојнаку, а овоме помаже кранцарош. Место на коме се алов тако извлачи, унапред одређено и рашчишћено од шљама, трња, камења и т. д. београдски рибари називају „аузнем”. Пошто тако буду извучена три најдубља комада, мештер даје знак лаптарошу да са својим штапцем, вукући га поред обале, прилази к њему. Овај тада одмах пође низводно и од тада води свој штапац тако да се аловска кеса (секч), која се на води познаје по крупнијим и гушћим парашима, исправи како треба и да се од тада вуче потпуно разјапљена. Лаптарош, поред тога што мора бити снажан човек, мора бити у своме послу и добро извежбан јер, како кажу аласи „лаптарош лови рибу”. Од њега на првом месту зависи то да ли ће алов ићи низ воду како треба, да ли ће се правилно прибити и приклонити на дно уз обалу, и да ли ће кеса за то време бити како треба разјапљена, јер онда риба у њој тражи склониште или излазак из пређе, а кад једном у њу уђе, она ту и остаје. Лаптарошева брига је и то да кад је он већ са својим штапцем стигао на „аузнем” и тиме затворио круг у коме је риба, кеса буде на средини тога круга, нешто мало узводно. Тада њему прилази кранцарош и помаже му извлачити његов крај алова, при чему лаптарош извлачи горњаку, а кранцарош дојнаку. Последња дође на ред и извлачи се кеса, у којој је дотле сакупљена риба што ју је алов опколио. Риба се из кесе изручи у „вохпер”, који после тога лаптарош вуче кроз воду до барке која прими

Сл. 3. Пренизовање великог алова у чамац

рибу, било сву заједно, било сортирану по оделењима барке, средини и „шпитаљима”. Алов се тада понова прениже у чамац ради поновног лова.

Алов обично лови „средњу рибу”, понајвише белу рибу, чортана и крупнијег шарана, штуку, протфиша, сомче и понеког смуђа, мрену и кечигу. Крупна риба се више држи дубина на којима алов не може да ради. Алов се, истина, избацује и на дубокој води, али он почиње затварати рибу тек онда кад се „прислони”, т. ј. кад приђе обали на дубину мању од три метра. Простор који он тако почисти доста је велики; за алов од 12 комада он је, ако је мало јача вода, дугачак по 300 и више метара, мерећи од „торкеба” до „аузнема”. Понекад се на томе простору нађе и која крупна риба; мештер Иван Шокац извукао је једном на мету „Црквиште” аловом сома од 50 килограма, а писац ових редова нашао је у кеси свога алова, на мету „Јалија” крупну јесетру.

Занимљиво је било гледати рад са великим дунавским аловом у време „плове”, о којој је у ранијем чланку била реч. Ако није припекло јако сунце, које чини да шаран прилегне по дну, он кад алов на њега наиђе прескаче преко горњаке, често по мноштво њих у исти мах. Судаћи по мноштву шарана који тако искачу из мреже, мислило би се да ће их остати још много више у алову и да ће бити богат лов. Тако понекад и буде, али се дешава и то да сви шарани ошкољени аловом прискачу преко параша, а да у алову остане само бела риба, понеко сомче, мрена, вретенар и смуђарак.

Нема много места у Сави и Дунаву, у београдском риболовном подручју, на којима може да ради велики алов. За тај посао траже се места где се дно реке благо спушта од обале на воду, а да такво место буде чисто на дужини од бар 250 метара дуж обале, т. ј. да на њему нема пањева, клада или крупног камења, о које би алов запињао и цепао се. У непосредној околини Београда било је у

ранија времена неколико таквих „аловских метова”, око којих су се грабили рибарски мајстори и мештери. Одмах испод града, у близини куле Небојше, где данас стоји уленгерено мноштво шлепова свих народности, био је чувени мет „Јалија”, који је нарочито био издашан за време „плове”. Затим, испод места где се данас налази електрична централа био је такође добар мет „Пумпа”; он је почињао испод пумпе којом је једна оближња фабрика вукла из Дунава воду за своје потребе. Испод Карабурме био је мет „Роспија” насрам старе Роспи-Ћуприје, који је давао лепу белу рибу и сомче. Шарана је обилато давао мет „Црквиште”, чији је „аузнем” био код једне увале насрам Вишњичке цркве, а „торкеб” на 250 метара више њега, на месту које се распознавало по модрој уми на обали.

Пошто је пре светског рата у Београду бивало по 7—8 великих алова, то да међу њима не би било сукоба у расподели метова, рибарски мајстори су коцком одређивали на коме ће месту који алов ловити одређеног дана, а за време од 24 сата. На један мет одређивало се, за један исти рок, по 2—3 алова који су, по утврђеном реду, на њему ловили „штрент”, т. ј. без прекида. Сутра дан изјутра стизали су на мет други алови чији је био ред и отпочињали одмах лов, а они који су дотле ту ловили враћали су се у Београд, на дунавски кеј, где су уловљену рибу продавали рибарским трговцима јавним надметањем. Ако који мајстор није хтео искористити своје право да одређеног дана лови на одређеном му дунавском мету, он је, надајући се бољем лову у Сави, ишао са својим аловом на савске метове, на тако звано „офишовање”, при коме се мет ловио само по једанпут за 24 сата па се, кад буде „обловљен”, ишло на који други савски мет, и то се продужавало до 2—3 сата после пола ноћи, кад се „завоске”, држећи се средине воде, журило на дунавски кеј да би се уловљена риба продала лицитацијом још истога јутра.

Велики алов је, по правилу, радио у пролеће, преко лета и у јесен. Међутим било је и рибарских мајстора, као и пр. мајстор Јоца Берлетић, који су аловом ловили и преко целе зиме, али и то само „офишовање”, јер зими риба не путује, па се на једноме изловљеноме мету више није могло наћи рибе за више дана после лова. Кад би, у позну јесен, престао да ради алов, настајало би време лова лапташем, о коме ће мало даље бити реч.

Напоследку, истим великим аловом, којим се ловило на савским и дунавским метовима, радило се и у ритовима, са том разликом што кад је рит простран, горњи је штапац штапац избаћиван не уз обалу као при речном лову, већ далеко од ове на води, па је онда цео алов привлачен обали, савијен најпре у полу-елипсу, а за тим у елипсу која

се све више сужавала док се сва опкољена риба не сатера у кесу и ова се не извуче на обалу.

У риту се радило и „на дочек”, што се обављало на следећи начин. Кад се зна да риба потегне из рита у одређеном правцу, н. пр. да се дохвати текуће воде, преко пролаза препречи се алов тако да риба идући из рита ка тој води наилази на аловом преграђени простор. С времена на време момци алов савију у полу-елипсу, доведу један штапац до другога, скупљају алов, сатерују опкољену рибу у кесу, изруче је у „вохпер” па из овога у барку, и забаце понова алов „на дочек”.

2. Тањарски алов (тањарац)

Разликује се од великог алова тиме што је краћи, састављен од 6–7 аловских комада, али је много дубљи, и што нема кесу (секл). Комади до обале су му плићи, дубине по 2–3 метра, а комади с воде све дубљи што иду даље на воду, тако да достижу дубину од 7–8 метара. Први комади, они до обале, су гушћи, са окцима од 25–30 мм. док су они на води ређи, са окцима од 35–40 мм. Први комад од обале везан је за јаку дрвену облицу која замењује штапац, а задњи крајњи комад има на месту штапца „шолн”, дугачку мотку оптерећену на своме доњем крају, да би у води стојала приближно усправно и раширила тај крај алова.

Тањарски алов ради на стрмијим и дубљим метовима. Рад је исти као са обичним великим аловом, само се нема посла са кесом, пошто ове нема, и лаптарош има да запне много више. Јака воде на дубокоме мету и велика површина дубоког алова чине да је лаптарошу врло тешко отимати алов од воде, т. ј. задржавати га да не буде одвучен на воду. Лаптарош обично полегне до земље одупирући се на свој дебео штап, да га вода не би повукла за аловом. Кад је вода нешто јача, он мора после свака 2–3 корака побијати штап у блато или песак, омотавати око њега свој једек, задржати тако алов свом снагом, па опет продужавати водити га поред обале; то тако задржавање алова зове се „ударане писке”. Дешава се на дубоким метовима и на врло јакој води да и то није довољно, већ да алов морају задржавати по 2, 3 или и 4 лаптароша, упрегнутих у јаке алове од широког кудељног колана, па да се чак морају поред обале, онуда куда ће они проћи задржавајући мрежу, копати јаме у којима ће се они моћи боље одупрети снази воде; изишавши из једне јаме, они би ускакали у другу и тако редом докле год алов „плави” низ воду.

Кад је тањарац тако плавећи стигао наспрам „аузнема”, места на које ће бити извучен, мештер да знак веслачима да снажно повеслају обали, па кад крај алова буде при-

вучен на 40–50 метара од обале, одреси се једек са кнебла у чамцу, овај се брзо притера крају, из њега поискачу момци, прилегну на једек и привуку крај алова сасвим уз обалу. За то време лаптарош је ударио писку и задржао у месту свој крај алова. И од тада је посао исти као код обичног алова, само што се опкољена риба сатера не у кесу, пошто ове нема, већ у два средња комада мреже, који се зову „цакови”, па се из ових риба изручује у „вохпер”, а из овога у барку.

Тањарским аловом се хвата и ситна, и средња и крупна риба, нарочито крупан шаран и по гдекоји крупнији сом; раније се њиме хватала и јесетра, сим, паструга, а понекад и сама моруна. Један од некад чувених „тањарских метова” било је „Купусиште”, дубок и простран мет са мађарске стране испод Панчева. Он је у своје време давао крупног сома, јесетру и сима, а за време турских аласа још и моруна. Данас је сасвим искварен, разривен или засут. У Сави и данас има дубоких метова на којима може да ради тањарски алов; један је такав мет испод Умке, на српској страни; други је на Великој Дубоки, и један на Брески више Забрежа, али ти метови не дају ни издалека онакву рибу какву су некад давали. Ти савски тањарски метови данас, у време кад се према водостају Саве може на њима ловити, дају поглавито осредњег и крупног шарана, понеког смуђа, сомче и белу рибу. Данашњи београдски и земунски рибари ту раде на „храну”; кувају у великом котлу и разбацују по мету јечам, који пада на дно и задржава шаране на мету док их тањарац не скупи у барку. Али некадашње крупне рибе на тим метовима више нема.

3. Мадровачки алов (салећак)

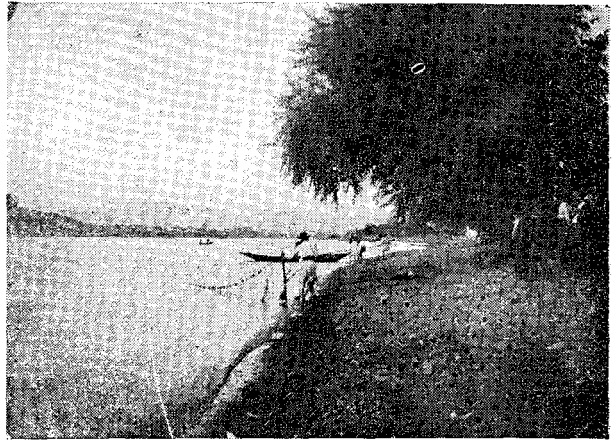
То је врста омањег алова без кесе, који носи назив по томе што њиме највише раде сељани из села на српској обали Дунава, као што су: Дубравица, Петка, Рам, Кисељево, Винце и др. а које београдски аласи, кад они дођу да лове у београдским водама, називају „мадровцима”; сами мадровци називају тај алат „салећак”, пошто се њиме на брзу руку „салети” риба.

Тај се алов састоји из једног комада пређе, дугачког по 60–70 метара, са окцима раније од 15–25 мм, а данас од 25 мм.; дубина пређе је 60–100 окца. Онај крај алова што се прво избацује из чамца везан је за штапац нешто дужи, а лакши од штапца великог алова, и који се зове „клуча”; други крај, онај што иде на воду, везан је за кратку облицу од дрвета, за коју су везане горњака и доњака мреже, прва са нанизаним пловцима „парашима”, а друга са нанизаним оловицама. За исту облицу везан је и дугачак

једек којим ће се алов, кад буде по води разбачен, привлачити обали.

Рад са мадровачким аловом је овакав: алов се прениже и сложи на покретну широку даску која се са свом мрежом и њеним једком може износити из чамца и уносити у овај; један од рибара, који се зове „клевачија”, извуче са даске на обалу клечу и држи је у руци усправно; два рибара повезу завојним веслима, а четврти постепено и лагано спушта мрежу из чамца у воду, без лупе и бућкања, оловице напред, а параше назад, док сва мрежа не буде избачена тако да направи у води четвртину кружног лука, чији је један крај сама клеча. Кад је и задњи крај мреже избачен из чамца, овај се управи право ка обали, а за то време се из њега пушта у воду дугачак једек везан за тај задњи крај мреже. Чим је чамац пришао обали, рибари искачу из њега и сложено потегну једек па привуку задњи крај алова обали; тиме брзо затворе полукруг и опколе рибу која се ту на мету буде затекла. Рибари тада скупљају мрежу на обалу и сужавају полукруг који она прави, а за то време клечација им лагано прилази са својим крајем мреже док не дође на 6—7 метара од њих; тада њему приђе у помоћ један од три рибара, па обоје скупљају свој крај алова на обалу. Кад је мрежа тако скупљена, у њој се онде где се оба пара рибара при томе скупљању буду састала, нађе сконцентрисана сва аловом опкољена риба, коју рибари тада покупе и изруче у чамац. Кад је то свршено, мрежа се поново пренизује на даску и спремна је за идући лов.

Мадровци су необично вешти и хитри у лову са таквим алатом. Они раде већином „по буцацима”, омањим просторима где други алат не може да ради, а где се нарочито бела риба скупља у мирну плитку воду. Раде готово увек само ноћу, а њихов омиљен начин рада је „околиш”, при чему се аловом брзо, за пар минута, опколи неко такво место, привуче се крају риба која се ту буде затекла и изручи у чамац, па се пређа за тили час опет прениже на своју даску и одмах се лови опет такво неко место у близини. За једну ноћ мадровци излове по двадесет и више метова, поред свег губитка у времену при путовању од мета до мета. Раније, док су дунавски мадровачки метови били на мађарској страни, они су за тили час обловили мет и ако су мађарски финанси у његовој близини, а они немају никакве рибарске дозволе ни српске ни мађарске. Ако их финанси изненаде, они остављају алов, хитро ускачу у свој чамац оставивши клечацију на обали са његовим крајем алова, а поневши собом крај од дугачког једека везаног за други део алова. Кад су се удаљили од обале за дужину једека, они сложно из чамца потегну вући једек, а са њиме и алов у чамац, а са аловом и клечацију који се, вучен тако кроз воду,

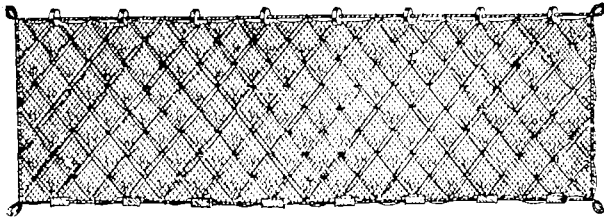
Сл. 4. Рад мадровачким аловом

чврсто држи за клечу. Кад је и овај ускочио у чамац, они са највећом брзином пребегну на српску страну, ма да финанси на чамац који пут и пуцају. Чамац са мадровачким аловом могао се издалека на води распознати; мадровци су увек возили на три завојна весла, од којих су два напред, на предњем крају чамца, а треће на задњем крају, позади онога што крмани. Они никад нису носили барку у чамцу, већ су рибу изручивали у чамац и тако је ујутру продавали било на дунавском кеју београдским рибарским трговцима, било по селима у чијој су близини ловили.

Београдски рибари у ранија времена нису радили мадровачким аловом, јер је тада за рибарске момке било довољно великих алова и лапаша, али после светског рата, кад је nestало тога великог алата, мадровачки алат се, као спретан и јевтин, и код њих одомашнио. На место негдашњег великог дунавског алова, сад се, и то само лети и у јесен, може ноћу на води срести и по који београдски аловчић мадровачке сорте, који лови „буцаке и околице”, па покатак у зору донесе на дунавски кеј пун чамац беле рибе за лицитацију.

4. Грунакорн (Grundgarn, Spiegel-Netz, tramail)

Мрежа коју рибари на нашем приморју називају „попуница”, а код београдских рибара нема српског имена, већ се зове онако како је називају пречански рибари који су је к нама и донели. Дугачка је 60—100 метара, дубока 2—3 метра, кашто и нешто више. Састављена је из три једна преко друге прешивене пређе, две спољне, које носе назив „шпиглови” са пространим окцима од 150—200 мм., исплетене од дебљег и јачег канапа, и једне унутарње, „лиша”, врло танке и лаке, од танког меког конца, са окцима од 25—30 мм. по дубини два пут веће од оних двеју спољних. Све су три пређе по целој дужини пришивене („начеткане”) на два једека исте дужине као оне, један на горњем други на

Сл. 5. Мрежа „Грундкорн“

доњем ободу тих пређа (горњака и дојнака мреже). На горњаки су нанизане „плутаче“, катури од плуге или јагњедине коре, а на дојнаки оловице. Један и други крај мреже не везује се за штапце као алов, већ се само на њима саставе крајеви горњака и дојнаке у један чвор, а за овај се веже једек којим ће се мрежа, кад се буде распрострла по води, вући по овој и увући у чамац кад буде требало. Олакшана горњака и отежана дојнака чине да пређа, разбачена по води, стоји усправно као плот.

Грундкорном се ради или са два чамца змеђу којих се, кад се постепено удаљавају један од другог, разбацује мрежа, или са једним чамцем и барком за рибу. У том случају, кад се дође на место где ће се ловити, избаци се из чамца најпре барка у воду, за њу се привеже крај од једека везан за један крај мреже, па се онда чамац удаљава од барке попречно на ток реке, а за то време један од рибара избацује мрежу у воду. Кад је сва мрежа избачена, чамац се окрене право низ воду и онда, са једне стране он, а са друге стране барка ношена водом вуку собом мрежу низ воду. Кад мрежа сретне рибу ова, а нарочито шаран, смуђ или буцов, покушава да кроз њу прође. При томе она гура меку лабаву пређу кроз крупно око (шпигел) спољне пређе, протера је главом кроз ову и тако сама себи направи кесу у коју се заплете и не може више из ње изаћи, јер што јаче надире да прође кроз пређу, меки лиш се све више извлачи кроз шпигел и кеса постаје све дужа; њоме спутана риба, ма како била снажна, нема маха да се кроз њу пробије или да се окрене назад. Њу мрежа тако вуче собом док не буде увучена у чамац, што се ради сваки 10–12 минута, кашто и чешиће. На место барке често се за крај мреже везује обичан шафољ; и једно и друго, ношени водом, вуку мрежу довољно брзо; кад је чамац на мекшој води, а они на јачој, веслачи имају да добро загну да би један и други крај мреже ишли упоредо.

Грундкорн најбоље ради на пространим прудовима где је јака вода, и на полојама где нема задева. Са њиме се врло лако ради, а кад је риба „на перу“, т. ј. не држи се речног дна, лов може бити врло издашан. Међутим он је данас сасвим изашао из употребе у београдским водама.

5. Лапташ (Aufmatzsegen)

То је неоспорно најмоћнији рибарски алат за лов у великим текућим водама. Он захтева два рибарска чамца, иста као они са којима се ради аловом, и послугу од шест извезбаних рибара (лапташка партија), по њих тројица у свакоме чамцу. Ради пловести низ воду, вукући раширену и разјапљену мрежу средином воде, или ближе једној или другој речној обали, по плићацима или највећим речним дубинама. Дугачак је „за пун једек“, т. ј. 45–48 метара, дубок 6–10 метара према величини окаца и броју ових по дубини, а што се одређује према томе да ми се лапташ прави више за плића места или више за дубине. Рибари их према томе разликују на ове три врсте:

1^о лапташ „честар“, са окцима од 25–30 мм., 140–150 ока дубине, одређен поглавито за савске прудове и плићаке;

2^о лапташ „сметењак“, са окцима од 35 мм., 130–140 ока дубине, одређен и за плићаке и за осредње дубине;

3^о лапташ „редар“ са окцима од 40–50 мм, 125–135 ока дубине, одређен за дубине.

Ранији рибари су радили са још ређом пређом и дубљим лапташима; кад су окца имала више од 70 мм. лапташ се звао „корана“, са којом су нарочито негдашњи турски рибари у Београду радо радили. Не сме се претерати са дубином мреже, јер преко одређене дубине она се набацује преко горњаке и изручи рибу што је дотле у њој била, или се пређа „усуче“, т. ј. намота око доњаке. Иначе, што је год величина окаца мања, лапташ све више хвата ситнију рибу; редарем се радило само на крупну рибу, за коју је он много подеснији, јер лакше и брже пролази кроз воду, брже се затвара и не скупља по дну реке шљам, лишће од врба и др. као честар и сметењак.

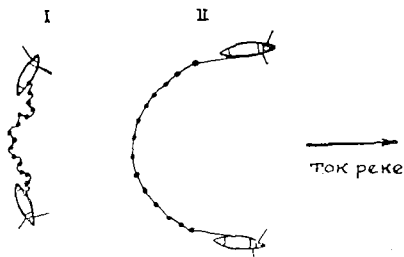
На своме горњем ободу сама пређа (коју рибари зову „лиш“) пришивена је („начеткана“) на горњаку, на коју су нанизани пловци „параши“. На доњем ободу лиш је начеткан за дојнаку, предвостручен једек исто онолико дугачак колико и горњака, т. ј. 45–48 метара; на дојнаки су нанизани оловице, па параша и оловице, чине да пређа, кад у води стоји мирно, стоји у њој усправно. Кад мрежа ради, оба су њена краја привезана за по један „штапац“, исти онакав као код алова, само нешто тежи, нарочито кад се лапташем ради по дубинама; штапци се тада на своме крају оптерете „гранатом“, венцем од комадића једека на који је нанизано по десетину оловица, да би штапац брже одвукао мрежу на дно. Крајеви мреже што су уз саме штапце зову се „шлемови“.

Чамци са којима се ради лапташем исти су као и они са којима се ради аловом; покашто су нешто мало мањи. Сам рад са лапташем

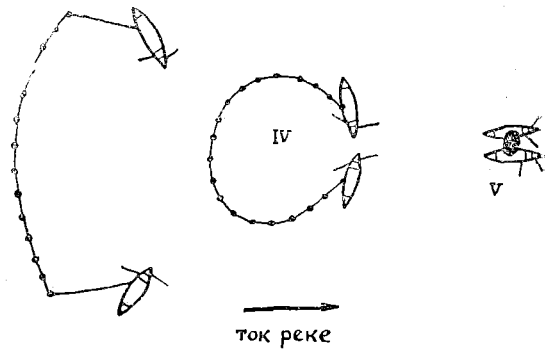

овакав је: чамци, пошто су стигли до места одакле ће почети рад, стану један уз други пореборке, кранцловима окренути на исту страну; у једном чамцу, и то десном, на крми је мештер, а на другој лаптарош; у сваком чамцу су још по два рибарска момка, средњака (пецкеш) и кранцарош. У мештеровом чамцу веже се крај горњака за горњи део штапца, а крај дојнаке, провучен кроз папучу штапца, за доњи крај овога, па се лапташ прениже из мештеровог у лаптарошев чамац где му се његов други крај онако исто веже за други штапац као што је то учињено са првим крајем. Кад је то учињено, лапташ се опет пренизује, али само до половине своје дужине, у мештеров чамац и тада је све готово да се одмах може ловити. А лов се обавља на следећи начин.

Чамци се отисну један од другог у супротним правцима; за то време мештер и лаптарош разбацају мрежу попречно преко тока реке. Кад је лапташ избачен у воду, чамци се окрену низводно, а мештер и лаптарош спуштају у воду „лацале“ (Leitseil), дебеле јаке једеке везане за оба штапца, а који из чамаца воде лапташ по дну воде. Лацала се спушта толико колико је потребно да мрежа сиђе на дно, што се познаје по „куцању“ штапца по дну реке. На команду мештера момци завеслају низ воду умереном брзином; кад би се та брзина смањила, лапташ би се у води отомбољио и не би се од њега начинила кеса, или би се набацио преко горњаке; ако је та брзина већа него што треба, штапци се одижу са дна, што не треба да буде. А при умереној брзини штапци и доњака иду по дну, а лапташ се претвори у једну широку кесу (коју рибари зову „пуз’н“) у којој се риба забуни и остаје у њој док се мрежа не извуче у чамце. А то се чини после неколико минута, пошто је тако вучен лапташ предрљао дно реке на дужини око 60–100 метара; на мештеров знак чамци се упуте један другоме на сусрет, а за време тог прилажења мештер и лаптарош сваки из свога чамца крате лацале, да вода не би набацила лиш на горњаку и изручила рибу из пређе. Кад су се чамци састали, они се својим предњим крајевима (кранцловима) вежу један за други набацивањем једне унапред спрењене замке од једека, па онда мештер и лаптарош „чупају“ сваки свој лацал из воде, док им

Сл. 6. Маневрисање лапташем

Сл. 7. Прикупљање лапташа

до руке не дођу штапци. Кад то буде, они убаце свој штапац у чамац, прихвате мрежу за горњаку а њихови средњаки за доњаку и што могу брже увлаче их пола у један, а дола у други чамац. Сав је лиш остао у води прикупљен у чамце, па кад лапташ буде тако „затворен“, сва је ухваћена риба у томе лишу на гомили. Мештер и лаптарош тада увлаче сваки свој лиш у чамац; ако у њему има рибе, она се тада појави у лишу и увуче у чамац, па се вади из њега. По која риба се деси и „на тањир“, т. ј. на ономе месту мреже где се мештер и лаптарош, извлачећи горњаку и дојнаку, буду састали.

Чим је риба извађена из лапташа, овај је, онако како је у тај мах сложен у чамцима, спреман за идући лов. Ако се мисли неки простор прескочити због пањева, клада, потошљених лангера и др. или се мисли ићи више на воду, или ближе обали, мештер командује „чамац напред“; оба чамца везана један поред другог упуте се тада у назначеном правцу. Кад се довеслало на место где ће се радити, чамци се раставе и даље се ради као што је малочас описано.

Једно разбацавање лапташа, плављење низ воду и увлачење мреже у чамац назива се „једна рина“, а тако исто под „рином“ разуме се и тако једним потезом обловљен простор, обично дугачак 60–100 метара, а широки за дужину лапташа (око 50 метара). Кад је рина поред обале, а дно се постепено, али строго спушта идући на воду, она се назива „полиш“, а сам рад „полишовање“. Тада чам-

Сл. 8. Рад лапташем

ци, вукући лапташ, не иду упоредо, већ онај што је уз обалу заостаје, док други измиче, тако да лапташ ради као што ради обична загажња поред речне обале. А кад је рина на води, рибари кажу да „терају глајх-рину“, при чему чамци иду сасвим упоредо, раздаљени један од другог за дужину лапташа. И тако се ради док се, ловећи низ воду, не стигне до места где се лов прекида.

Надмоћност лапташа као рибарског алата над другим алатима у томе је што он ради и по плићацима и по највећим савским и дунавским дубинама, и уз обалу и на сред воде; што се не извлачи на обалу као алов, већ непосредно у чамце, и што је рад њиме врло брз: док се истера један аловски мет може се истерати по 7—8, каткад и више лапташких рина. Он ради и кад је издрпан, јер риба у њему нема времена да нађе рупе кроз које би се извукла из пређе. Напослетку, он ради у свако доба године, па и по непогодама, мразевима и између санги леда по Сави и Дунаву.

Лапташ хвата сваковрсну рибу и сваке величине. Ситна риба, која би се могла провући кроз окце пређе, ипак се хвата јер се препречи преко конца, или се за овај закачи својим перајима, бодљама или брком. Са њиме није тешко савладати и најкрупнијег сома, маневришући на аласима познат начин, а који ће бити описан у једноме од идућих чланака.

6. Пирић (мали лапташ)

То је нешто краћи и плићи лапташ који ради такође са два чамца, али мања од лапташких. Захтева послугу од четири рибара, на место њих шест колико их захтева рад са лапташем. У сваком чамцу су по њих двојица, од којих један весла „на трапезане“, са два завозна весла, а други разбацује и води мрежу између чамца раздаљених један од другог за онолико колико је пирић дугачак. Рад је исти као и са лапташем, чије све добре стране има и пирић: хвата исту рибу као и лапташ, ради и на плићацима и у дубинама, на сред воде и поред обале, а брже се затвара него лапташ. Па ипак мање је код београдских аласа одомаћен но лапташ.

7. Влак

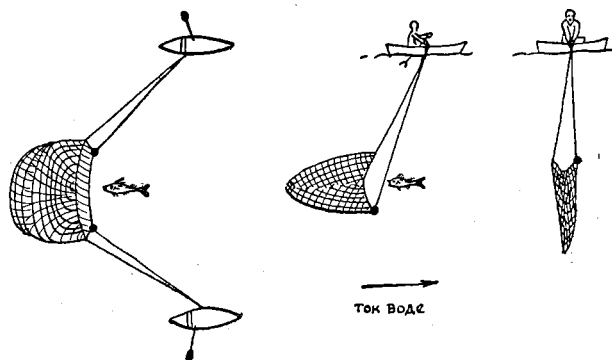
То је четвртаста кеса од пређе, без икаквог рама, коју два рибара, са два чуна, „чланећи“ (веслајући једном руком са кратким чунарским веслом) вуку између ових било по дну реке, било „у пола воде“. Кеса је дугачка 4 метра, широка 8 метара, а дубока 2,50 метра. Горњи и доњи обод мреже носе називе „горња и доња повора“; леви и десни обод кесе називају се „раставе“. За крајеве доње повора везан је по један јак

једек који на своме доњем крају, онде где је везан за повору, има по један терет (који се назива „ђуле“) од 3—7 килограма тежине, према дубини на којој се влаком ради; тако оптерећен једек назива се „поставац“. За крајеве горње поворе везан је по један танак једек („иншљиг“) који се назива „стражица“. Честина пређе зависи од тога на какву се рибу ради, да ли на средњу или на крупну, и према томе се праве:

- 1⁰ влак „честар“, са окцима од 25 мм.
- 2⁰ влак „редар“, са окцима од 50—70 мм.
- 3⁰ влак „корана“ са окцима од 100—130 мм.

Рад са влаком је овакав: два рибара, ортака или мајстор са својим шегртом, сваки са својим чуном, изађу на место одакле ће почети ловити, било средином реке, било ближе једној или другој обали; чунови се поставе поребарке један уз други, па се влак прениже пола у један, пола у други чун. Кад је то учињено, чунови се отисну један од другог, а рибари избацују из њих сваки своју половину мреже, док не дођу до растава; тада спуштају у воду најпре оба ђулета са поставцем, па за овим и крајеве повора, пазећи да стражица буде толико затегнута да мрежа између чунова остане разјапљена. Сваки од два рибара тада једном руком „члани“ са спољне стране свога чуна, а другом руком држи у исто време и свој поставац, и своју стражицу, поставац целом стиснутом шаком, а стражицу преко кажипрста. Мрежа се тако постепено и лагано спушта ка дну реке, док се не осети да су ђулад ударила о само дно; кад то осете, сваки од два рибара стегне чврсто у руци свој поставац, затегне колико треба своју стражицу, па почну са растављеним чуновима чланити низ воду. Ако вода није довољно јака, један или други чун се попречи да би га вода лакше носила и помагала веслачу. Поставац и стражица се крате или попуштају како би ђуле непрестано додиривало дно, али само за толико колико је потребно.

Кад тако вучен влак сретне рибу, ова њушком дирне у кесу од пређе, што рибар одмах осети на стражици пребаченој преко кажипрста. У томе тренутку оба рибара скоче

Сл. 9. Рад влаком

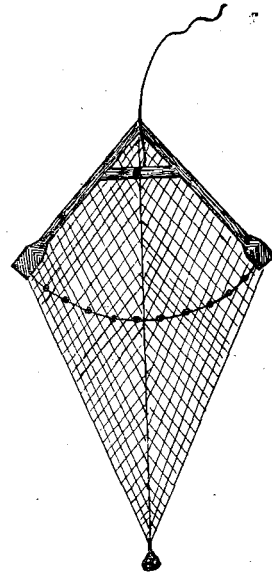
на ноге, па нагло и снажно тргну сваки свој поставац, тиме одигну своје ђуле и затворе кесу од пређе; вукући од тада напоредо поставац и стражицу; они тако затворену кесу извуку до површине воде, спазе у њој затворену рибу и увуку је са пређом у један или други чун. Ако је ухваћен крупан сом њега, кад је извучен до површине воде, ударе нарочитом зато спремљеном гвозденим куком, у облику велике удице, па тек онда запну да га савладају и да, док један од њих чврсто држи куку, други га хвата за вилице и уз помоћ првога увлачи га у чун. Раније је била доста честа ствар да влак „салети” сома од 50, 60, 80 килограма.

Влак захтева велику извежбаност рибара и тачно познавање дна на коме ради, јер кад мрежа запне за какву кладу, пањ, ленгер, греду и томе слично на дну воде, рибари га ишчупају свег раздераног, распореног и често више неупотребљивог. Али за веште влакароше какви су некад били Тоника Балгач, Кокан, Михаило Вергенес, Влада и Алекса Богдановићи, Адам Симић, Тоша Кеца и брат му Никола и др. то је врло моћан рибарски алат. А за вештог влакароша је било право задовољство, кад осети рибу чим њушком само дирне пређу и за тили час је убаци у свој чун.

8. Кеца (Schleppsack)

Конична мрежа разапета на троугласту дрвену рогуљу; доња ширина, којом мрежа гребе дно реке, износи око 2 метра, а кеса има дужину од 3—4 метра. Окца на пређи раније су била од 15—20 мм., а данас не смеју бити мања од 25 мм. Краци троугласте рогуље на своме доњем крају носе по једну на њима добро утврђену цигљу, да би кеца, вучена чуном, гребала речно дно. Једек што вуче мрежу везан је за дрвену пречагу при врху троугла, и то преко његовог горњег темена. Цигље су међу собом везане „дојнаком” кесе, танким олабављеним једечићем на коме су нанизане оловице које чине да доњи крај кесе не само гребе дно, већ и да истерује рибу из рупа по дну воде.

При раду са кецом рибар у чуну једном руком „члани” својим кратким чунарским веслом, а другом руком држи крај једека што вуче мрежу, кратећи овај или попуштајући га по потреби. Мрежа ради по осредњој дубини, било средом воде, било уз обалу и хвата обично ситнију рибу коју у путу сретне. Рибар је тако вуче по неколико минута, па је остављајући весло, извлачи на површину воде, а одатле у чун и истресе из ње ухваћену рибу. Кад је то урадио, он поново баца у воду „чукљу” (шиљак од кесе), спусти у воду рогуљу и мрежу, док не падну на дно, па продужује ловити. Кад рибар добро познаје дно на коме ради, па протера мрежу поред саме

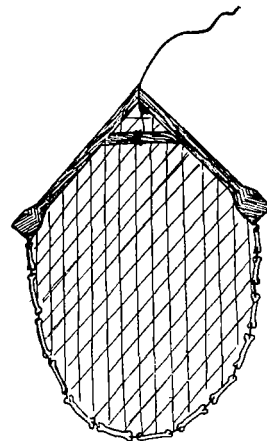

Сл. 10. Кеца

кладе или пања, лов може бити и врло издашан; дешавало се да кеца ухвати и сома од 50—60 килограма, ако је овај, ушавши у кесу, тражио излаз из ове на њеном задњем, уском делу, завукао главу до чукље и тако остао не могући се окренути уназад, док га кецарош заједно са кецом не увуче у чун.

9. Кусака (Knochensack)

То је трострука пређа, иста онаква каква каква је код напред описане мреже „грункорна”, разапета на исту онакву дрвену троугласту рогуљу као кеца, истог облика и исте величине, кашто нешто мало већу. Дојнака троструке мреже везује обе цигље на рогуљи; она не само да није затегнута, већ је полукружна и носи на себи уздуж нанизане коске од коњских ногу. Циљ је тога тај да кад се рогуља са мрежом стане вући по дну на коме су рупе и мангуре, те коске својом тежином и клопарањем расплаше рибу у рупи; ова тада, већ покривена троструком пређом

Сл. 11. Кусака

као поњавом, гурне у ову, протера главом лиш кроз који од шпиглова, тиме направи себи кесу и остане уплетена у ову док рибар после неколико минута вучења мреже чуном, ову не увуче у чун и извади из ње у лишу заплетену рибу. Рад је исти као са кецом, само што риба може из кеце још и изаћи, али из ку-сакe то не може.

10 Бубњеви (чегвех)

Бубањ је омања ваљкаста мрежа састављена од 2–3 левка од пређе, навучених на дрвене обруче; први је левак већи, други мањи. Левкови су намештени један позади другог, а опкољени су једном ваљкастом пређом која их све обухвата. Од средине предњег, најширег обруча полази једно крило од пређе, дугачко 2–3 метра, које служи на то да упуту рибу у први левак. Кад је риба кроз овај прошла, она се нађе у једном ограђеном простору из кога је једини излаз други левак; кад је и кроз овај прошла, опет се нађе у затвореном простору из кога јој више нема излаза. На своме предњем крају крило је везано свом својом ширином на дугачак штап који се забије у дно воде и држи крило усправно; на задњем делу бубња је кратак кочић који се такође забије у дно и држи бубањ потпуно опружен.

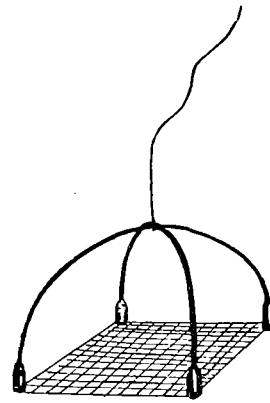
Бубњеви се праве велики, средњи и мали, према дубини воде у коју ће се постављати. Велики бубњеви имају широке обруче од 1–1,60 метара пречника и пређа им је ретка; мали имају обруче од 50–56 сантиметара пречника и пређа им је густа. Добро опремљен рибар чунарош понесе их у лов по неколико десетина комада у чуну; кад се ради чамцем са 2–3 рибара, понесе их се и по која стотина, које великих, које средњих.

Бубњеви раде: 1^о или при доласку воде, кад се поразмештају на фоковима кроз које риба улази у рит, или у самој реци, дуж обале, понајчешће по обалским врбацама у које риба при доласку воде радо улази; 2^о при опатку воде, али онда само на излазима из рита, како би дочекали рибу што се из рита упуту у реку. На подесној води бубњеви су моћан рибарски алат и лов бубњевима је често врло издашан.

11. Черенац (carrelet)

То је мала мрежа у облику квадрата чија је страна дуга око 1–1,50 метра, исплетена од танког конца, са окцима од 30–40 мм. разапета на два укрштена полукружно савијена дрвена штапа; четири краја тих обруча, за које је везана квадратна мрежа, обавијена су са по једним оловним ваљком, а за горњи крај справе, онде где се штапови укрштају, везан је танак једек који ће рибар у чуну држати у једној руци, док ће другом руком чланити.

Черенцем се ради на два начина. На изласцима рибе из рита или баре, или испод

Сл. 12. Черенац

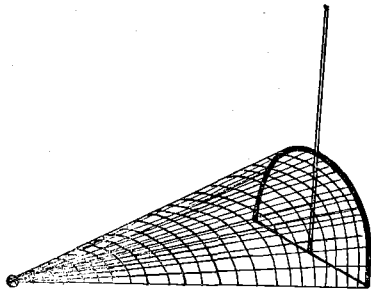
каког моста или пропуста, рибар препречи свој чун, учврсти га у месту и спусти на дно черенац; по овоме је, а изађу укрштених штапова, испреплетео неколико конаца, које је опет везао концем чији је крај натакао на своје уво; кад риба у проласку наиђе у черенац, она удари на који од испрекштаних комада, што рибар осети на своме уву и одмах диже черенац; то се зове „черенчити на слушало”. Али је много чешћи други начин рада који се састоји у овоме:

Рибар изишавши са својим чуном на сред реке, спусти черенац управо на дно и пушта му толико једека да осети да је он пао на дно. Он тада полако члани низ воду, предичући и спуштајући черенац тако да се он час нешто мало одигне са дна, а час на њега падне. Пошто се то ради само лети и то на јаком сунцу, кад шаран прилеже на дно реке, черенац хвата рибу или кад падне на њу и поклопи је, или ако се предигне баш у тренутку кад је риба наишла између укрштених штапова; у првом случају шаран виси испод квадратне пређе, коме закачен о своје леђне бодље, а у другом он је одозго на самој пређи. Черенцем се на такав начин хвата искључиво шаран, и кад је лети јака припека, лов може бити издашан.

*
* *

То је рибарски мрежарски алат којим су занатски рибари у београдском рибарском подручју од увек радили и који се тој области и до данас одржао. Поред тог алата могле би се још навести и две омање мреже којима се и данас покашто ради, али тако ретко да се оне не могу уврстити у алат којим је одиста београдско рибе тржиште снабдевано рибом. То су „трбок” и „сачма”.

12. **Трбок** је конична кеса широка око 3 метра, дугачка 3 метра, а висока око 1,50 метар, исплетена у облику кеце навучене на полукружну рогуљу од пресавијеног високог дрвета; за рогуљу је утврђена усправна висока штица помоћу које се тако разјапљена кеса спушта вертикално у воду поред чамца

Сл. 13. Трбок

са којим се ради, и прислони уз какву подводну кладу, најчешће поред обале реке. У чамцу су три рибара: један, стојећи на сред чамца, прислања кесу уз кладу, а друга двојица на два краја чамца штицама бућкају поред класе што могу јаче и брже; расплашена риба, која се уз кладу буде нашла, јурне на воду, улети у кесу, па се из ове извади кад се трбок увуче у чамац.

13. Сачма је јако увећано обично „турско сертме“, које се, на место да се боца с руке и с рамена као та мала мрежа, вуче једном половином свога обода по дну реке, а другом половином је разапета дуж чамца испреченог попреко на ток воде, који два рибара потискују низ воду чланећи кратким веслима. Мрежа ради по пливим просторима; онај њен део што гребе дно, скупља и потискује собом рибу на коју наиђе, а кад рибари мисле да у њему има рибе, спусти са каната чамца у воду онај обод мреже што је био распрострт на чамцу и он, павши на дно покрије рибу, која се у мрежи буде затекла. Мрежа се тада увлачи у чамац као обично сертме и риба се из ње истресе у чамац, па се мрежа опет намести за идућу вучу.

Али, поред мреже, код београдских рибара био је од вајкада развијен и рад са удицама. Удичарски алат стаје мање од мрежарског, али лов са таквим алатом може бити тако исто издашан као и са мрежарским, а

Сл. 14. Мали рибарски струк

у нарочитим приликама, поглавито лети и на бистрој води, он може бити још издашнији.

Врсте удичарског алата које су од увек употребљаване, а и данас се употребљавају јесу: мали и велики рибарски струк, пампурски струк, сомовски цуг, самица и бућка. Оне ће овде бити укратко описане.

14. Мали рибарски струк

Дебео и јак кудељни канап (иншљиг) од 250–30 метара дужине везан је за потези камен спуштен на дно реке и опружен по дну низводно, у правцу тока реке. На сваких 1,50–2 метра размака дуж њега везано је на њему по једно „путило“, јак тањи канап предвостручен, од 20–30 см. дужине на чијем је другом крају везана омања изострена удица. На удици је мамац: глиста, ровац, буба (ларва воденог цвета) или ваљак од куваног кукурузног брашна. Камен на дну везан је дугим танким једечићем за тикву која је на површини воде изнад њега, означајући место где је почетак струка.

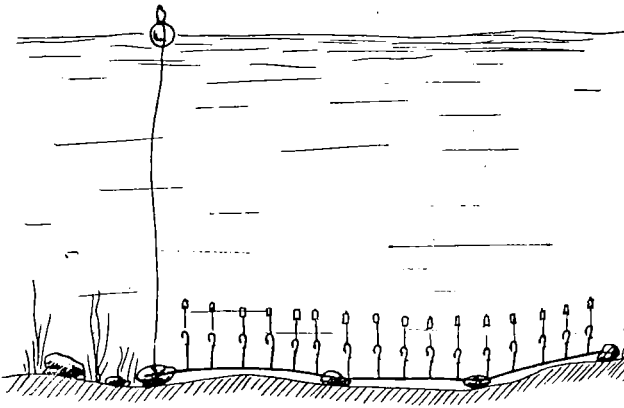
Ради се чуном, са једним или два рибара „струкароша“; они струк у вече разбацају, а ујутру зором га ваде у чун, почињући са тиквом, поскидају са удица ухваћену рибу и спреме га за ново бацање. Струк се из воде скупља у корпу коју рибар држи пред собом у чуну окренутом попречно на ток воде; за бацање струка удице са мамцима се нанижу на ободу (канатама) чуна, да би било лакше избацивати их. Кад се ради ваљцима на шаране, струк се вади по 2–3 пута дневно, да се не би дало времена шарану да се ухваћен откачи са удице.

15. Велики рибарски струк

Разликује се од малог струка својом дужином и бројем удица које су нешто веће; он може имати по 500–1000 удица. Ради се као са малим струком, али не са чуном, већ са струкарским чамцем, са бар два рибара, од којих један вози „на трапезане“ са два кратка завозна весла, а други разбацује или вади из воде струк.

16. Пампурски струк

По својој намени разликује се од обичног рибарског струка тиме што се на удице не међу никакви мамци, тако да се риба не хвата за уста, већ је оштра удица закачи у пролазу за бокове, трбух или реп. Има 100–150 удица, а путила су нешто дужа и много чешћа но код обичног струка: она су по 30–40 см. дужине, а на растојању од 30–35 см. једно од другог. За голу удицу везана је по једна „плутача“ („пампур“), комад плуте који држи удицу уздигнуту од дна, а у исти мах и чини да се она са путилом љуља, дејством

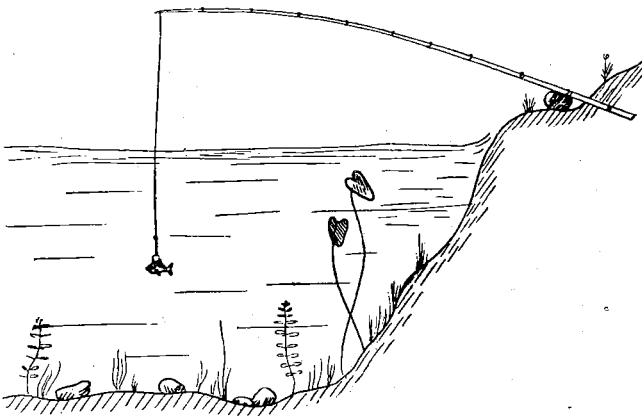
Сл. 15. Пампурски струк

водене струје. Кад риба наиђе у пролазу између два путила, једна од удице је дохвати, забодје се у њу и задржи се; кад се она стане отимати, закачи је још која удица и спута тако да она ту остаје док струк не буде прегледан од рибара и риба скинута са удице.

Ради се са обичним струкарошким чамцем, најчешће са два рибара. Струк остаје у води за све време струкарења; прегледа се обично рано изјутра па, пошто се са њега поскида закачена риба, удице се изостре турпијом како која од њих наиђе, и опет се спуштају у воду. Пампурским струком се ради на кечигу, јесетру, сима или сома. Риба се, нарочито крупнија и снажнија, покашто и откачи са удице и тада за дуже време носи рану на месту где је била закачена.

17. Сомовски цуг

Јак, дебео памучни конац, који се замочи у тер да би се дуже у води одржао, дужине 120–150 метара, са 50 крупних сомовских удица, везан је за тежак камен који се из чуна или чамца спусти на дно воде, а месту му је означено тиквом на површини воде, везаном за камен. На удице се меће мамац:

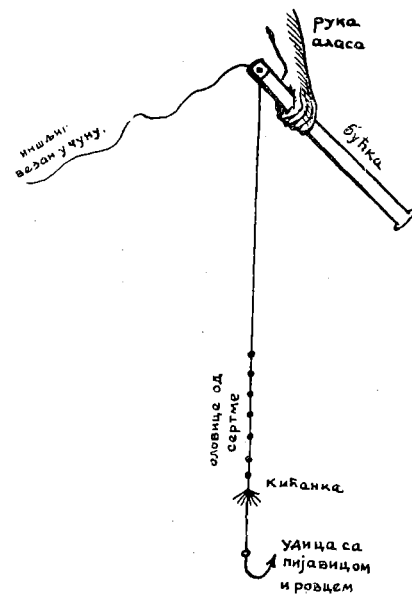

Сл. 16. Самица

живо ситно шаранче, жив чиков или пијавица. Цуг се разбацује не као обичан рибарски струк низводно у правцу тока воде, већ се почиње од каквог дубљег места поред обале, па се кривуда на цик-цак, како би сом у пролазу пре наишао на мамац. Струк је на појединим местима оптерећен камењем да га крупнија риба не би собом вукла и замршавала. Прегледа се свако јутро, али се не вади из воде, већ се само са њега скине ухваћена риба и угинули мамци се замене свежим, живим, па се удица, како ком до руке дође, одмах спушта натраг у воду. Цугом се лови само крупнији сом, јер су му и удице доста крупне.

18. Самица

Врло прост удичарски алат, али моћан. Лови само крупну грабљиву рибу: сома, штуку и смуђа. Састоји се из „вагала” или „гибача”,

Сл. 17. Бућка

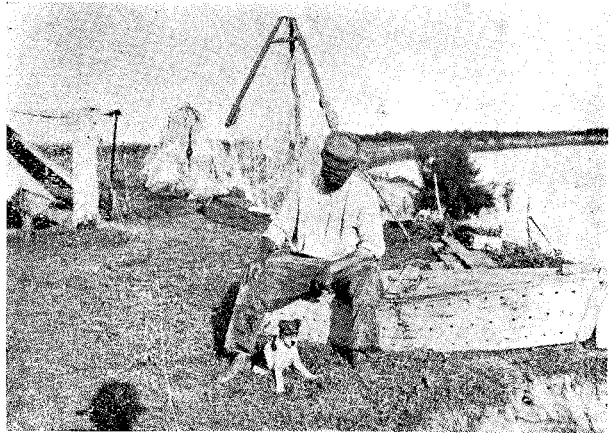
јаке еластичне мотке дуге око 3 метра, дебљине 3–5 см., забодене и добро утврђене на каквој брежини где је уз саму обалу дубина; за горњи крај гибача везан је јак дебео канап који на своме крају има велику сомовску удицу. На удицу се као мамац меће: живо шаранче, жив чиков, кесега или жапче. Самица се поставља у вече, а прегледа ујутру рано зором. За њу су најбоља места: пространи лимани, дубине поред стрме обале, простор око повеће подводне класе и потопљеног шлепа или лађе у води. Њоме се ради лети кад је мала вода и бистра.

19. Бућка

Она је, као рибарски алат који се употребљава искључиво за хватање сома, описана раније (в. трећи чланак), где је описан и начин рада са њоме.

*
*   *
*

До данас није у наше савске и дунавске воде уведен ни један рибарски алат који би се разликовао од оних што су их и негдашњи савски и дунавски рибари од вајкада употребљавали. Покушаји да се у те риболове уведу модерне велике мреже, као што је „травл“, који се данас са изванредним успехом употребљава у морским индустријским риболовима, нису показали никаква успеха. Разлог је у томе што, док су у мору непрегледне просторије са потпуно равним дном, чистим и без икаквих задева о које би мрежа запињала, по Сави и Дунаву су такве просторије веома скучене, тако да нема маха за иоле дуготрајнију вучу такве мреже по дну, као што је то случај кад се ради на огромним морским просторијама; у реци би мрежа убрзо запела за какав предмет на дну, кладу, пањ, ленгер, подављену лађу, подављен кереп од воденице и др., па или се никако не би могла са њега ишчупати, или кад би се ишчупала била би сва подерана и распарана. Београдски рибари су се од увек морали ограничавати на рад са алатом как-

Сл. 18. Рибар са својим малим алатом

вим су и њихови претци по Сави и Дунаву од вајкада радили, а који је алат, уосталом, врло добро смишљен за прилике у којима се ради; он је, кад има рибе на местима где се ради, увек давао одличне резултате.

Михајло Петровић
проф. Универз. у пенз.

Београд негдашњи центар великога рибарства

ПЕТИ ЧЛАНАК

Призори и спене из негдашњих савских риболова

Од вајкада је оно што се дешавало у „добра стара времена“ изгледало боље и лепше но што је данас. Али кад је реч о савским и дунавским риболовима, то има двоструког оправдања. Не само да су ти риболови били некада далеко издешнији но што су данас, као што је то овде приказано (у првоме чланку), већ и сав рибарски живот и рад имао је у себи нечега идилског, а што се доцније постепено губило док није готово сасвим ишчезло.

Рибарски посао, за негдашње београдске занатске рибаре, поред свих и телесних напора и непрестане напрегнуте пажње, није никад и ни у коме случају сматран за неко мучење. Ма да се ту није знало ни за дан, ни за ноћ, ни за потребу да се на послу утоли глад и жеђ, ни за одмор после даноноћног непрекидног веслања и запињања око маневрисања са великим рибарским алатом, по свима могућним временима, и по најјачој припеци и на највећем мразу, по јакоме ветру, киши, пљуску, вејавици, у борби са сантама леда, од занатског рибара никад се није могло чути да се жали на своју судбину и да ће променити занат. Онај међу њима који би се, немајући довољно телесне и душевне снаге да све то издржи, преварио и у друштву рибара се жалио, био би од њих исмејан и сматран за бабу која је требала остати код куће поред огњишта. А ко је једном окусио аласки хлеб, није га више из руку испуштао за нешто боље, а ако се једном преварио, па то учинио, после неког времена враћао би се опет у чун или у чамац.

Требало је у раније време, док је у Београду цветало занатско рибарство, посматрати са каквом се вољом и нестрпљењем опремала, на пример, једна „лапашка партија“, дружина од шест рибара на два чамца, за полазак у лов на коме ће, а на простору од 70—100 километара, остати непрестано на води бар за 7—8 дана, а ако их јак и дуготрајан ветар на то примора, и за више од десет дана. А како се лов обављао, шта их је све при томе сналазило и шта их је у послу ободравало, видеће се из призора и сцена које ће овде бити описане.

Рибарски мајстор чији је алат и који је арендатору риболова платио за годишњу дозволу да може радити у његовом закупљеном

воденом „хатару“, заказао је полазак за сутрадан рано изјутра. Риба од прошлог „раза“ т.ј. прошлог риболова, продата је рибарским трговцима лицитацијом, мајстор је примио новац, али се пазар није одмах делио. Сваки је од момака једна врста ортака који ради „на тал.“ Пазар чува мајстор код себе, док не дође време да се „прави рачун“, па тек онда сваки добије свој тал. А за сутрашњи полазак мајстор свакоме момку да по 5—6 гроша, по каквој изванредној потреби нешто више, што одмах уведе у свој „тефтер.“ То што момци добију у очи дана поласка, обично још то вече попију, осим ако за који грош набаве нешто дувана или најјевтинијих намирница за дуги пут. Хлебару је заказано да им спреми за полазак 50—60 килограма (раније ока) хлеба, што се ујутру рано у цаковима унесе у чамце и смести у „штуир“, задњи крај чамца. Пред полазак сваки момак уноси и слаже у штуир своје ћебе; један од момака уноси лапташ, други уносе штапце, лацале и барку за рибу, котао гвоздењак, мередовче, исполац и др., а мајстор, или његов мештер који ће га заступати тога раза, уноси секиру и „кобер“, кожно торбу са иглицама, концем за крпљење пређе, оловицама за дојнаку, иншљигом, кљештама, ексерицама и другим ситницама.

Ићи ће се уз Саву до Царске Аде (Гесарија, Подгоричка Ада). Пошто се на брзу руку попије још по која „шњапа“ (ракија шљивовица) код „Златног Шарана“, „Јасенице“, „Борче“, „Спужа“ или „Седам чунова“, момци и мештер улазе у чамце, заузимају сваки своје место, одбију чамце од обале, па снажно и радосно завеслају уз Дунав до „ћошка града“; одатле „пресалдуме“ преко на Бурму и стају пред аустријску финансиску караулу преко пута београдске царинарнице. Ту им аустријски финанси овлаш прегледају шта имају у чамцима, потпишу им у рибарској књижици да су се пријавили, па онда оба чамца „пружају цам“, т.ј. углављују у нарочиту кружну рупу на средњој даски (седалици) чамца високу штицу, за чији се врх привезује танак, врло јак једек „цам“, дугачак 50—100 метара; тај једек кранцарош везује за свој „луз“ и, врсту ама у који се он упрегао, па затегне цам и почне уз воду, поред аустријске обале вући свој чамац. Оба чамца вуку се тако до испод „Винтерштанда“, данашњег бродарског зимовника више савског жељезничког моста. Ту се оба цама скупе, кранцароши улазе сваки у свој чамац, па се превесла дуж целог Винтерштанда; чим се он тако бу-

де прешао, прилази се аустријској обали, пружају се опет цамови и одатле се чамци вуку дуж обале све до „Преког Пута”, наспрам Забрежа.

Чамце вуку наизменце кранцароши, пецкешки, лапгарош и мештер. Сваки од њих има своју „ују”, простор на коме је његов ред да вуче свој чамац; кад је он извукао своју ују, други рибар чији је ред искаче из чамца на обалу, прихвати цам од свога претходника и продужи вући чамац, а претходник ускоче у чамац где се тада одмара или прихвати „керудер”, крмарско весло, од онога што је дотле крманио. Тих уја има, од Бурме до крајње мете, Хапа Царске Аде, двадесет и три; оне се разликују на „кранцарошке, пецкешке и мештерске” ује, према томе чији је ред да преко њих вуче свој чамац, а на тај ред се увек најстрожије пазило. Мештерске и лапгарошке ује су најкраће; дужина ује је 2–5 километара и вуку се по пола сата до једног сата, према својој дужини.

Вукући аустријском страном лапташке чамце, прелазила су се рибарима добро позната места, на српској страни: Јарац, Мађар-Ада, Остружница, Пећанска Брежина, Умка (8 уја), а на аустријској страни Петрац, Бољевачка Брежина, док се не стигне до Преког Пута, преко од Забрежа. Дотле се прешло једанајест уја; ту престаје вуча, јер одатле настаје дугачак и густ врбак кроз који је немогућно затегнути цам, него се цео тај простор мора превеслати. Цам се може пружати тек кад се, прешавши завоске тај врбак, стигне на доњи крај Прогарске Брежине (12 уја). На тринајестој уји, код Хапа Јасенске, скупи се опет цам, па се цео дугачки врбак поред обале морао опет прећи завоске. Кад се то пређе, опет се пружа цам и пролази се Дебрац и Ворбиз, Купиново, Мала Дубока (18 уја), Крстови, Орлача, Топ (21 уја) и трећег дана у вече (или четвртог дана) стизало се на крајњу мету, Хап Царске Аде (23 ује).

Обично се први дан ноћивало на Бољевачкој Брежини, други дан код Купинова (Заграда), трећи дан преко од Орлаче, а четврти дан се стизало на мету. Али није било ретко да се узводно путовање продужавало и у позну ноћ, нарочито кад је месечина ма и благо осветљавала утапкану путању којом се пролазило вукући чамце поред обале. Кад је требало јако се журити да се не би испустила добра риболовна места која би могао обловити други који београдски или земунски лапташ, путовало би се без одмора и по целу ноћ, са одмором од свега 2–3 сата.

Већ на дугом узводном путу од 80 и неколико километара рибари су имали да се нагледају занимљивих уснутних сцена, кашто и опасних авантура. Пре светског рата, кад је Сава била граница двеју држава, било је у њој јако развијено кријумчарење (шверц), како са српске, тако и са аустријске стране. Од

наше стране су се шверцовале свиње и ракија, а од аустријске финије ствари, као накит, штофови, разне „деликатесе” итд. Свиње и ракија су се превозили са српске обале на аустријску чамцем или дереглијом, сакривеном прекодан до мрака у каквоме густом и са сува неприступачном врбаку поред обале; оно што се превозило са аустријске на српску обалу, превожено је или у чамцу, шикљи, чуну са дуплим дном, или у малим бурадима, херметички затворено да не би вода могла ући ако би се буренце морало бацити у воду. На аустријској обали су шверц дочекивали и прихватили они са којима је био споразум, а стражу су чували чобани који су ту поред обале чували и напајали стоку и чије стално бављење поред обале није могло падати у очи и бити забрањено.

Вукући своје рибарске чамце уз воду, обалом Саве, лапташки рибари су често наилазили на поједина места на аустријској страни баш у време кад је уз обалу пристао шверцери чамац или дереглија; ту су одмах однекуд искрсла и једна или двоја кола са запрегнутим добрим коњима, па је шверц за тили час био натоварен на кола и ова су га у најбржем касу одвезла куда треба. Али се дешавало и то да су се аустријски финанси, тајно обавештени о томе да ће те ноћи на одређено место наићи шверцери, крадимице привукли томе месту, изненадили шверцере и њихову стражу и потерали их у царинарницу, а шверц запленили. И тада покашто су рибари присуствовали огорченим борбама финанси са кријумчарима који нису имали воље лако испуштати из шака резултат својих мука, трошкове које су имали и сигурну добит на коју су рачунали. Бивало је и рањених, покашто и мртвих.

Лакше је било обављати кријумчарење са аустријске на српску обалу. Предмети за шверц нису били кабасти, па их је било могућно херметички затворити или у непробојне металне кутије, или у омању бурад. Алас чунарош, који је радио кецом, пошто је шверц сместио у чун, отиснуо се од аустријске обале, почео је вући по дну воде своју кецу и постепено се приближавао српској обали, каквоме издалека прегледном месту где му је било лако из свога чуна видети да ли има још кога осим онога са киме је уговорио да га чека. Ако је видео да нема опасности, он би увукао кецу у чун, брзо пришао томе месту, предао би шверц па, одбивши чун од обале, продужио радити кецом као да ништа није било. А ако су, кад је он пришао обали, одједном искрсли српски погранични стражари, он је кутију или буренце са шверцом одмах бацао у воду, па га после низ воду хватао рукама или „клоцером”, кад је опасност прошла. Стражари су имали права терати кријумчара у царинарницу само онда кад би био ухваћен на делу са шверцом, а кад нема предмета, ни кријумчаревог признања, нема ни дела. За јед-

ног старог аласа чунароша, чича-Габора, Мађара, са дугом и густом брадом у коју му је лице било обрасло, финанси су поуздано знали да се он од дужег времена бави о шверцовању аустријске робе између Умке и Београда, али га никако нису могли ухватити. Да би му онемогућила шверцовање, царинска власт му је наредила да не сме становати на другом месту до на једноме ћувику испред саме финансиске карауле на Остружници; ова се налазила на једноме брежуљку поред Саве и имала је добар видокруг узводно и низводно. Мислило се да ће финансима тако бити лако водити надзор над старим и препреденим шверцером. Међутим, овај је ипак продужио свој стари посао и није у томе био ни једном ухваћен. Кад га је писац ових редова једном, ловећи лапташем од Умке до Београда, срео и понудивши га ракијом запитао како иде посао, он је одговорио да „капље по мало, али за једно мирно и поштено шверцер данас је тешко радити.“

Опаснији је био сусрет са opakим кријумчарима који су обављали шверц са наше обале на аустријску. Требало је од њихове стране много дрскости и вештине па да преко дана, а да то не виде српски финанси, спроведу до обале и ту склоне од злих очију чопор свиња за шверцовање на пречанску страну, или по неколико буради шљивовице, које су, добро зачепљене, потапали у воду, чекајући мрачну ноћ па да их утоваре. Шверцерски чамац или дереглија нису били на томе месту, да то не би издало ствар; они су имали доћи у глуво доба ноћи кад је требало шверц утоваривати и отиснути се од обале. Кад смо, ловећи ноћу лапташем, случајно наишли, на такво место, не спазивши ни свиње, ни сакривене кријумчаре, они би се одједном, не страхујући од рибара, појавили из свога скровишта и код нас се распитивали да ли смо и где приметили финанси, где су се мимоишле њихове патроле и да ли смо приметили шта од интереса. Али покашто је то било опасније. Десило нам се, на пример, једном на Орлачи, да су се шверцери, и иначе убојице и лаки на крв, у току таквих разговора међу собом позавадили, потегли ножеве и остали да се међусобно на тај начин обрачунају, док смо ми безобзирце похитали својим чамцима и одбили се на воду.

Није био много пријатнији ни ноћни сусрет са сремским кријумчарима, који су од нас тражили услуге, разуме се за добре паре, знајући да имамо право несметано се и ноћу кретати водом, па да би за нас било лако и без опасности, којима су они изложени, помоћи им у њиховом послу. Разуме се да никад нисмо ни ми, ни икоја друга београдска лапташка партија пристајали на такве услуге, али их нисмо хтели ни смели ни потказивати аустријским ни српским царинским властима, јер бисмо при идућим риболовима имали великих неприлика не само са потказаним шверцерима,

већ и са осталим кријумчарским дружинама и на нашој и на аустријској страни, а зна се на какве се начине кријумчари знају светити.

Дешавало се да је лапташка дружина, вукући чамце уза Саву ка својој мети, одакле ће почети лов, наишла не само на непријатности, већ и на пријатности и олакшице. Од како су у Сави почели радити бродови аустријског дунавског паробродског друштва, друштвени шлепови су посведневно вукли робу из дунавских аустријских и мађарских пристаништа за Босански Брод и Сисак. Јаки парни бродови „Кереш“, „Кедеш“, „Рустон“, „Тетис“, „Ереш“ и др. сретали су се свакодневно у Сави, на простору од Шапца до Београда, на коме су радили београдски аласи, вукући по 6–10 добро натоварених шлепова. „Рустон“ је н. пр. стално вукао пештанско брашно за Брод и Сисак. Понеки од капетана брода је с времена на време допуштао аласима, не заустављајући брод нити му смањујући брзину, да се ухвате за који шлеп и да везани уз овај буду тако вучени докле хоће. То није допуштао сваки капетан, али онај са „Рустона“ то није одбијао. Кад је са команде брода капетан руком дао знак да пристаје да се аласи вежу, оба чамца су хитро прилазила последњем шлепу, аласи би се чврсто ухватили шакама за горњу ивицу шлепа, или би на његову битву набацали унапред спремљену замку од конопца везану за чамац, па би тако приљубљени уз шлеп били вучени уз воду ка својој мети, стизали на њу много раније и били одморни за напоран рад који их чека одатле па до Београда. Покашто су доцније, захвални капетану што их је пре неког времена примио и вукао својим бродом, а спазивши издалека да се брод враћа низа Саву, аласи прилазили чамцем уз брод и на овај убацили по који комад лепе рибе, кечигу, смуђа или сомче, за бродску кухињу. Доцније су аласе примали у путу и бродови Српског Бродарског Друштва, али не радо и само по иззетку.

Али таквих пријатних олакшица није било у ранија времена, кад о њима није могло бити ни речи. Морало се путовати пешке од Београда до Царске Аде, вукући чамце о својим раменима, боси или у тешким зимским аласким чизмама. Али то је ипак за аласе имало своје дражи. У путу су сретали или стизали своје познанике и другове, аласе са дунавског кеја, влакароше, струкароше, бубњарше, кецароше, или који лапташ што је дан-два раније отпутовао са дунавског кеја и већ лови онуда куда ће они имати да лове кроз који дан. Нагађало се који је чији струк, према величини и месту тикве на површини воде; који је онај што поред српске обале, уз брежину, вуче кецу или кусаку; који су то она два влакароша чији се чунови, један од другог раздаљени за неколико метара, виде средином воде; чији је оно лапташ чија се два чамца, као две црне тачке, час удаљују један од

другога, час се састају насред воде итд. Оштро и извежбано око аласа распознавало је све то и на одстојању од 2—3 километра; кад се стизало наспрам познаника на води, или преко, на једној или другој обали, дигла би се ларма и дрека од поздрава, шала, задиркивања, покашто и аласких псовки. А то се дешавало целим путем, јер је Сава у ранија времена била пуна аласа, па би и дуго путовање до Царске Аде прошло весело, у нади да ће „коцкање са Богом”, како су аласи називали неизвесност и надање у своме послу, испасти у њихову корист.

*
* * *

Ево како је то у своје време изгледало и на какве се призоре и сцене наилазило ловџи лапташем низа Саву, од крајње узводне мете до београдског дунавског кеја.

Кад се пред вече стигло на мету, одакле ће почети лов, на пример на Хап Царске Аде (узводни крај те аде), омиљену мету свих београдских лапташа из свих времена, одмах још пре но што се приђе обали ради „спремања конака”, чамци би изашли мало више аде, наспрам Божића Врбака и разбацили лапташ „да се лови вечера.” Тај је Хап увек давао по кога смуђа, протфиша, деверику и кечигицу, и једна или две „рине”, свршене за неколико минута, увек су давале довољно рибе за аласку чорбу и ражањ. За време док су два рибара чистила рибу и представљали котао гвоздењак на ватру коју је један од кранцароша или пецкеша за тили час распалио на месту и забраном „за конак”, у густој шуми недалеко од обале, остали су скупљали за ватру дрва којих је било у изобиљу. Густа шума и непроходни шибљаци покривали су пре светског рата целу Царску Аду, дугачку неколико километара и она је у то време била прави рај за београдске аласе што раде лапташем. Испод огромних старих храстова или брестова постављен је „лантук”, врста заклона од ветра и кише, начињен од асура утврђених преко у земљу побијених „штагла”, дугих мотака, недалеко од места где су уз обалу стајали навучени и за штагле добро привезани рибарски чамци. Велика ватра је чаробно осветљавала околни простор у шуми, а око ње је поседала „лапташка партија” од шест рибара, који један другоме додају бардак или боцу са „шњапом” или „мајком ракијом”, хвалећи њене врлине. У том је стигла и чорба коју је надгледао и досољавао лаптарош и, пробајући својом раширеном шаком пару над котлом, по томе што се пара лепи за длан, нашао да је чорба готова, за шта на онаквој ватри не треба више од пола сата. За то време, док чорба ври, већ је у дрвену карлицу насечен у стајан хлеб у танким кришкама; лаптарош на њих прелије чорбу из котла, оставивши у овоме кувану парчад рибе. Аласи, обредивши се још последњи пут ракијом и сагледавши дно боце, седну око карлице прекрстивши ноге

по турски, па сваки пред собом кашиком ситно издроби потопљене у чорби кришчице хлеба и на мештерову команду сви почну кашикама сркати чорбу из карлице. Кад је чорба покусана, лаптарош изручи из котла кувану рибу у карлицу; сваки од аласа узме себи које хоће парче рибе и колико хоће, стави то одозго на велику кришку хлеба и слади га избацујући из уста крупне и ситне коске од рибе. Кад је и то готово, аласи се обраде крчагом савске воде и вечера је довршена.

И сад је настајала једна занимљивост пре но што се леже да се спава. Седећи око велике ватре, која весело пуцкара и под великим брестом осветљује задовољна лица аласа, онај међу њима који зна лепо причати развезе своју врећу и прича своје доживљаје, спорове, подвале и др. раширивши дланове према ватри да се греју. Стари, омален и главати кранцарош Сима Шојка, кога су другови из милости звали „Крма-Баба”, на место „Кума-Баба”, због неке приче коју је радо причао о некоме своме кумству, пун прича и могућних и немогућних, почне их „вадити из вреће” и занимати другове који га непрестано задиркују и зачикавају, на шта им се он одазива онако како се то чини са псом који режи кад не треба. Кад причајући он придрема, замени га други, на пример Триша Игуман, и то тако траје док се сва шесторица уморни не згуре поред ватре, покрију својим капутима или ћебетом и не пренесу се у царство снова, хрчући тако да се то могло чути и на супротној обали. Није био редак случај да по некоме од њих за време хркања прогори чизма или капут, за шта се он сутрадан и не секира баш много.

У таквој једној прилици, пре рата, кад је са својим лапташем и рибарским момцима преноћио у шуми на Царској Ади, спремајући се за сутрашњи риболов, писац је имао редак доживљај. Из густог мрака, кад се већ било вечерало и аласи се окупили око ватре, одједном се позади њих појавио човек обучен у сељачке чакшире и гуњ, са великом шубаром на глави и опанцима на ногама, носећи под мишком неки пакет. Пришао је ватри, назвао Бога и упитао који је међу аласима тај и тај. Кад су му то момци казали, он је писцу пришао и представио се као Мика Симоновић земљорадник са Камичка (заселак на српској обали, наспрам узводног врха аде). На питање откуд је он ту у то глуво доба, одговорио је да је прешао на аду у воденичаревој шикљи, да се упозна. Донео је собом неколико последњих бројева енглескога листа „Daily-Telegraph” да нам да на читање успут. Кад је са највећим чуђењем и запрепашћењем упитан од куда то и како је њему енглески лист дошао до руке, он је смешећи се одговорио да је то сасвим проста ствар, и прекрстивши ноге поред ватре, испричао нам своју историју. Породица му је била из околине Шапца, али стицајем прилика којих се писац

више не сећа, његова се мати деведесетих година прошлога века, приликом регулације Бердапа, удала за енглеског инжењера који је радио на регулацији, па је по довршеним радовима отишла са њиме у Лондон, где је Мика научио енглески. По смрти свога оца он се вратио у Србију, настанио се са својом матером на Камичку, ту отворио кафану, постао и претседник општине којој је припадао Камичак и, кад му је време допуштало, занимао се помало и риболовом. Да не би заборавио енглески, био се претплатио на помешити енглески лист, који је нама рибарима био те ноћи донео на читање. Са Миком смо од тада одржавали пријатељске везе, више пута при риболовима ноћивали у његовој кафани на Камичку, и са њиме, кад би нас ту ухватила кошава, проводили дане и ноћи. Мика је као резервни официр у турском рату 1912 године на Бабуни тешко рањен у вилице; у светском рату, у коме је учествовао као резервни капетан, и ако није морао, погинуо је у борби. Нека му је бар овако од аласа сачувана светла успомена, која се код оних што су га познавали и са њиме имали додира, за њихова живота неће изгладити.

Пре зоре, док је у шуми још био потпун мрак, а у селу Пр'ову се чуло певање петлова, и од синоћне велике ватре је остао само врућ pepeo, мештер командује устајање и спрему за полазак на рад. Један од аласа потпирује ватру ако је још остала која жеравица, да се другови мало угреју пре поласка. Ако је ноћ још сасвим мрачна, чека се око ватре да почне свитати; чим се укаже први зрачак зоре, уносе се ствари у чамце, барка за рибу се привеже уз леви бок лаптарошевог чамца, провуку се завозна весла у гужве и на команду мештера оба се чамца отисну од обале, кранцловима увек узводно. Кад су се довољно одмакли од обале, чамци приђу један уз други, мештеров чамац десно, а лаптарошев лево, вежу се штапци за лапташ, па се веслом одгурну један од другог и у оба чамца се завеса у супротним правцима. За то време мештер и лаптарош, сваки из свог чамца, разбацују лапташ док не буду избачена и оба штапца. Од тада лапташ почиње ловити на начин како је то у појединостима описано раније (в. четврти чланак).

Свака „рина“ даје своју рибу коју је разјапљена мрежа у своје путу прогутала; кад се лапташ извуче празан, београдски аласи кажу да је „ишчупан ранц“. Понекад се тако ишчупава ранц на просторима од више десетина километара. Али није редак случај да једна рина плати за све. Писцу се десило да је са својим лапташем дошао од Царске Аде до Београда са свега десетину килограма рибе, али је било и то да је у неколико рина на Топу, на Крстовима, на Јасенској и на Прогарској Брежини напунио велику барку најлепшом рибом, кечигом, смуђем, сомом и

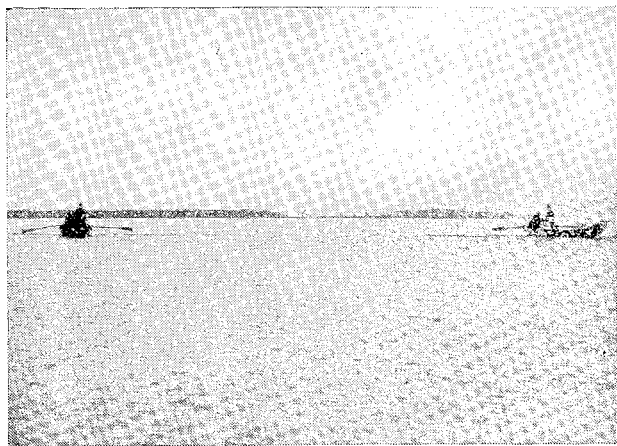

Сл. 1. Распростирање лапташа.

крупним шараном, или да је „салетио“ сома од 80—100 килограма онде где му се најмање томе надао.

Успех лова лапташем зависи од многог којечега, на првом месту од тога да ли је вода подесна или није. Искусни аласи знају кад риба „не ради“, прилегла у заклоне, рупе, мангуре и места где је мрежа не може дохватити, а кад се буде разрадила, изаћи ће из заклона и наићи на просторе куда пролази лапташ и гута шта у путу наиђе. А то је у тесној вези са доласком и опатком воде, од тога да ли долази „горња вода“, одозго од Сиска, успут покварена од фабрика и штетних материја од којих риба бежи у заклоне, или долази чиста, слатка дринска вода која разблажује ту за рибу неподношљиву покварену воду; или од тога да ли долази Колубара и т.д. Лов је слаб кад је вода „мутна као орање“, јер се риба склања у заклоне од мутљага који је за њу неподношљив и у коме не може, крећући се, налазити своју храну. Тако се исто не може надати добром лову лапташем ни кад је вода „бистра као суза“, у коме је случају и мртва, па лапташ не може по дну ићи потребном брзином и риба из њега изађе пре но што се он скупи у чамце и затвори. Најбољи је лов лапташем кад, при дотле малој води, ова „груне“, почне нагло надолазити и дотадашњу бистру и мртву воду претвори у „колутасту“, са колутима од мутне воде. А нарочито је такав лов издашан у Сави, у зимње доба, кад се одмах после одласка леда појави нагли и јаки надолазак воде од топлења снега и бујица која то ствара, па то крене рибу из њених дотадашњих скровишта и лежишта.

Али успех лова не зависи само од стања воде; он тако исто зависи и од мештера, од његовог дужим радом стеченог искуства о местима куда „треба терати“, и о онима преко којих се мора прелазити „завоске“, превеслати их, да не би задевама, закачкама на дну воде била упропаћена мрежа. Површи-

Сл. 2. Избачен лапташ лови.

на воде је равна и не каже ништа; само дугогодишњи рад и искуство могу учинити да се на свакоме педљу површине воде зна каква је ту дубина, шта је на дну воде, песак, блато, „подмол“, „мангуре“ или камен; да ли ту има задева, клада, пањ, напуштен ленгер, или какав потопљен тежак предмет, који би распарао лапташ. Често се, кад је лапташ запео на дну за неки такав предмет, мора „вирати“, ишчупавати га са тог предмета, за шта лапташки чамци носе специјалан алат. За тај посао лаптарошев чамац увек носи јак дрвени балван, који се зове „винтпан“, дебљине 12–15 см., дужине 3–4 метра, и неколико „ригли“, краћих, јаких, жилавих дрвених облица. Са тако примитивним алатом, намотавајући помоћу ригли на винтпан пребачен преко оба чамца, лапташ закачен тешким предметом за дно реке, аласи ишчупавају са дна засуту кладу или какав други предмет од хиљаду и више килограма тежине, покашто без икаквог квара на мрежи, која после брзог „рефловања“, овлашног затварања рупа на њој, одмах продужава радити. Али доста пута и „пукне дојнака“, т.ј. прекине се јак предвостручен једек са оловицама, на доњем ободу лапташа који гребе дно реке; мрежа је тада онеспособљена за даљи рад док се не изађе на обалу и не оправати како треба. Вирање је доста опасан посао; при једном таквом послу крајем осамдесетих година изгубио је живот стари београдски рибарски мајстор Јаков, онај што је, као што је напред поменуто, ухватио лапташем у Дунаву наспрам Вишњице сома од 140 килограма, највећег што је запамћен у београдским водама.

Искусан мештер за време свога вишегодишњег рада упознао је сва места где би му се тако шта могло десити, па их је избегавао; онај који у томе нема довољно искуства бежи од сваког места од којих се плаши због неких прича које је о њима слушао од других аласа, а није сам то проверио; он тако пролази често поред добрих места и пропушта прилику да лови онде где би се могло ухватити рибе. Дешавало се да је пијан мештер протерао лап-

таш онуда куда га трезан не би смео терати и ту ухватио неочекивано мноштво риба; на таквоме је месту можда некад била опасна клада, али се ова у току година засипала, па ју је и нестало под песком и муљем. Отуда и постоји код аласа што раде лапташем тврдња да „пијан мештер рибу хвата.“ То се много пута потврдило н. пр. са старим београдским рибарским мајстором Луком Голубовићем (називаним Лупур) који је доносио пуну барку рибе баш онда кад је у лов полазио у напитом стању.

Ловећи тако са своја два чамца лапташем низа Саву, аласи су на дугоме путу од Царске Аде до Београда имали прилике посматрати разноврсне прилике и сцене, на које лаик у послу не би ни обратио пажњу, нити би их разумео и да их је приметио. Они би, на појединим местима Савом наишли на тикве што стоје у месту на површини воде и означају место где је по дну разбачен велики рибарски струк од 500–800 удица. Ту се, на простору од кога километра, морају добро отварати очи да лапташ не закачи коју удицу на струку, јер би то и замрсило струк, па оштетило његовог сопственика, и „покварило рину“, т.ј. пореметило рад лапташа. Мало ниже тог места лапташки чамци би стигли кога кецароша који поред брежине вуче своју кецу или кусаку, или чамац са двојицом „сачмара“, који по пешчаном пруду вуку сачму, или, уз какву аду, чамац са тројицом аласа који „трбоче“, т.ј. дугачким штицама лупају поред какве подводне кладе и утерују рибу што лежи поред ње у своју мрежу трбок и т.д. Све су то били стари познаници, па је свакоме од њих била добачена понека шала, доскочица и тако шта, за шта ни друга страна није остајала дужна.

Ловећи Савом, по мрачним ноћима, кад се из једнога чамца не види други, писац је доста пута са својим момцима пристајао крају, ради одмора, и на обали, у шуми или у врбаку, затицао свога старог познаника, усамљеног аласа чунароша Јову Зврикману, како пече сабљара на ражњу забоденом у земљу, уз вагрицу која је пуцкарала. То је био ори-

Сл. 3. Затварање лапташа.

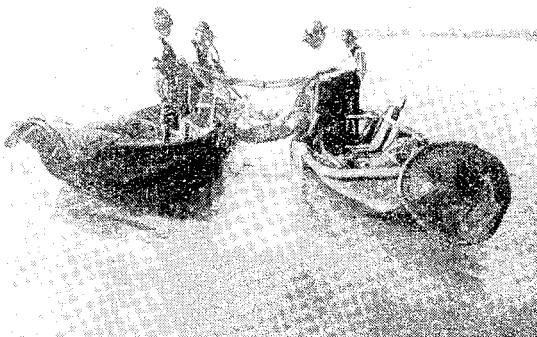
гиналан тип и аласи су од њега имали неки особити решење. Није хтео ни да разговара са оним кога не познаје, али кад би се ноћу поред ватре и познаника мало расположио, пристајао је да прича понешто из свога ранијег бурног живота. За време турског рата 1876—78 године као добровољац дочекивао је Турке на Дрини и убијао где је кога срео. После рата одао се рибарском послу, као чунарош, и „светио се Шваби” што је овај присвојио његову домовину Босну. По његовом причању, потврђеном од других старих аласа из Шапца и старих сељана из прибрежних села поред Саве, он је у своме дугом веку побио више аустријских финанси, али на такав смишљен и вешт начин да од тога није остајало никаква трага, осим нестанка побијених, тако да од власти није бивао узнемиран. Тек много доцније он је причао и препричавао шта је починио, али то само пред онима за које је био сигуран да га неће поткапати, а и да је био испитиван, доказа није било никаквих. Живот је изгубио у дубокој старости, у своме чуну, ударен капљом кад је самицом негде око Крстова ухватио и везао за чун крупног сома. Аласи су сутрадан запазили и ухватили наред воде чун у коме је на поду лежао мртав стари алас, а чун је по води вукао за њега везан крупан сом.

Други један, мање интересантан тип, на кога смо ловећи ноћу лапташем, наилазили у каквом савском врбаку, био је алас чунарош који месецима није долазио кући у Београд, ма да је тамо оставио жену са пуном кућом деце. Он је по Сави ловио струком, увек сам у чуну, продавао је уловљену рибу сељанима дуж обале, од тога се издржавао и никад није био жељан „шњапе.” Кад смо га, седећи са њиме поред ватре на којој је у маломе гвоздењаку кувао за себе чорбу, запитали колико има деце, одговорио је да их „има тако једно седам-осам парчади,” а изгледа да деци није знао ни имена. По неки пут је по тихој ноћи, и кад је за то подесна вода, ловио и рогачем, па би се нечујно пришуњао нашој ватри поред које смо сви спава-

ли, и грејао се и чекао, жељан разговора, да се који од нас пробуди. Кад је једном дошао пијан кући свога друга аласа, да му као кум крсти дете, и пош га позвао да узме дете у руке, он га је шчепав за ногу и држећи га као прасе главом наниже, подвикнуо детету које се отимало и вршићало: „а бре детенце, држала је ова рука мало већи сомави од тебе, па ти није испустила.” Пош га је сместа истерао напоље и тражио другог паметнијег кума.

Аласи што су пре рата радили у Сави, били су од увек у добром пријатељству са савским воденичарима и радо су код њих примани на преноћиште кад је рђаво време, а у воденици нема много помешара. У то време, док се још нису били намножили парни млинови по варошима и селима, Сава је била пуна воденица „савуља”, увек једног истог типа: велики дрвени понтона „керепа”, преко кога је пребачена јака дрвена осовина точка; на једноме од керепа пространа дрвена зграда за воденичке каменове, жито за млевање, за брашно, и стан воденичара. Већ на самоме Халу Царске Аде било је неколико воденица: одатле, па редом низа Саву било их је мноштво, и по неколико њих на једном месту: испод Орлаче, на Купинову, на Малој Дубоки, код Дебрца, Прогара и даље низ воду. На њима су аласи што раде лапташем увек радо дочекивани у свако доба дана и ноћи, јер су доносили новости, а и рибе за кување и печење. Ту би се, поред ватре, вечерало са воденичаром, уз качамак или воденичарску погачу испечену у врелом пепелу, и претресали се разноврсни водени проблеми. При монотоном клопарању дрвенарије и каменова на воденици, врло се угодно спавало; ту су се аласи најбоље одмарали сутрадан јутра, у само свитање, кретали се на посао.

Зграбивши негде доброг смуђа, негде боље сомче, кечигу, манића, белу рибу или гомилу шарана, којих ипак има више од све друге рибе, лапташ би продужавао пут низа Саву у правцу Београда. Са времена на време, понеког рази, истина ретко, мештер би чулајући лапташ из воде, изненада викнуо „риба”, што је значило да је у мрежи, по притиску наниже или трзању, осетио крупну рибу. Тада би на оба здружена чамца наступила особита живост. Сом је истина добро омотан пређом у затвореном лапташу, али може лако да провали мрежу и извуче се кроз начињен продор ако се не ради опрезно и како треба. При колобатању и превртању сома у пређи дошао би у један мах тренутак кад му се на површини воде, између чамца који држе затворен лапташ, појави глава са дугачким брцима; мештер и лаптарош га у том тренутку хитро шчепаву рукама за вилице или испод предњих пераја, дигну му главу из воде и викну момцима да притегну чамце један уз

Сл. 4. Лапташ скупљен и затворен.

други, па онда сома уз припомоћ још кога момка увале у чамац са свом пређом којом је омотан, и посао је свршен, сом је њихов. На месту где су широка сомовска уста просече се ножем мрежа, кроз отвор и уста рибе провуче се крај јаког једека који се извуче кроз задњи крај вилице поред шкрга, једек се добро веже око вилице, сом се тим једеком извуче из лапташа и спусти се из чамца у воду, па се привеже са спољне (десне) стране мештеровог чамца ако је толики да не може стати у барку, и продужи се ловити.

Местимице се зими, тако ловећи, наиђе на „кртог“, гомилу рибе, обично шарана или кечига, који се једним потезом мреже дигне сав у чамце. Да се наишло на кртог, позна се по онима што чупају „дојнаку“ при извлачењу лапташа из воде. Понека кечига се појави са забоденим кљуном у мрежу поред саме дојнаке, одмах чим штапци буду убачени у чамце; њих је таквих све више што се при чупању више приближује средина лапташа, а руке оних што су на дојнаки искржаве се од бодљи на леђима и боковима кечига. Кад наиђе средина лапташа, мештеру и лаптарошу мора помоћи још који момак да гомилу рибе, заједно са пређом, из воде увале у чамце, па зећи при том да се пређа не распара од тежине рибе у њој. Таква једна „рина“ исплаћује цео пут и за аласе прави је благослов божи. У своје рибарском животу писац је три пута наишао на кртоге кечига, једном на Чевртији, између Шапца и Сремске Митровице, други пут на Малој Дубоки, трећи пут на Бајбоку, у Дунаву, више села Винче.

Зими аласи што раде лапташем имају наду да наиђу на гомилу шарана, који на јаким мразевима у гомилама прилегну на дно реке, често на каквоме пруду, или по мангурама. То се дешава зими кад се шарану, како кажу аласи „укрути реп“; он тада отроми, не тражи храну и тражи своје друштво, па сви један до другог прилежу по дну реке на појединим местима. Кад на то наиђе лапташ, зграби одједном целу гомилу. Обично су тада сви ти шарани приближно исте величине, или је све сам „чортан“, или је све крупан шаран. Писцу се више пута дешавало да зими наиђе на такву гомилу. Једном је, у јануару 1911-те године, са својим мештером Шандором Кењом наишао, радећи између ледених санти на пространом плићак испод ушћа Колубаре, на гомилу од преко 150 килограма шарана, од којих је сваки имао више од пет килограма. Другом једном приликом, са својим мештером Гашпарем, испод Умке, на Подринској, наишао је на гомилу шарана, међу којима су њих три, измерени скупа, имали тежину од 58 килограма.

Дешавало се и то да се наиђе на толику гомилу беле рибе, да кад лапташ буде затворен, није могућно увући пређу у чамце, јер би се распарала од тежине рибе. На такву је гомилу наишао једном у Сави, на Петрацу, лапташ рибарског мајстора Луке Голубовића

Сл. 5. Крупни шарани ухваћени лапташем.

(Лупура), па се риба морала најпре из лиша vadити у чамце мередовом, док пређа није била толико растерећена да се могла са заосталом у њој рибом увући у чамац. Али све су то изузетни и ретки случајеви; обично свака „рина“, ако да рибу, даје по који комад, а с времена на време и по више комада уједанпут. Лапташ ради брзо па, количина рибе у барци непрестано расти: „једна по једна, па до Београда сто и једна“, кажу аласи.

Међутим, риба није све што лапташ ловећи хвата. Он зграби све што се нађе на дну воде по коме дрља и често аласима приређује изненађења. У ранија времена док дно Саве аласи, радећи деценијама својим мрежама, нису толико изгребали, лапташ је често вадио из воде мамутове кости; ове су тада ношене у Београд и ако су биле од интереса, продаване су музеју. Са својим старим мештером Гашпаром, са којим је радио више од двадесет година, писац је једном са дна воде дигао врећу пуну сегединске саламе; то је била кријумчарена роба коју је кријумчар пред изненадном појавом српских пограничних стражара морао бацити из шверцеровог чамца у воду, да не би био ухваћен и кажњен. Други пут је, са својим мештером Николом Стокићем, дигао у једној рини пет цакова белог брашна, сваки од 50 килограма тежине; брашно је доспело на дно реке са једном дзрегљом коју је подавила јака кошва. Сваки би, ко не зна ствар, помислио да такво брашно није више за употребу; међутим, оно је исто тако добро и употребљиво као и оно што се купи од пекара. Кад је цак потонуо у воду, у њему се одмах око брашна ухватила непробојна кора од теста, која остало брашно у цаку добро штити од даљег продирања воде, јер ова не може кроз ту кору да продре даље. Брашно је продато по цени нешто нижој од оне по којој би се купило код брашнара.

Опет, другом једном приликом, пишчев лапташ је више Периле у Сави извукао са дна воде сандук пун флаша Бајлоновог пива. Непотребно је причати са каквом је радшћу

то дочекано од лапташких момака; добро зачепљене флаше нису се имале кад другојаче отворати, већ ударом флаше о канате чамца; грлић флаше је био разбијен, по неко парче стакла је упало у пиво, али то није ни мало сметало да свих двадесет и пет флаша буде попијено за 2—3 сата. Уста аласа била су искрвављена од стаклених шиљака на разбијеном грлићу, али на то се није ни најмање обраћала пажња. На Забрежу смо сазнали да је сандук с пивом склизнуо и пао у воду са шлепа Српског Бродарског Друштва за време путовања.

Покашто је лапташ запео о какав ленгер са прекинутим ланцем на дну воде; ленгер би „вирањем” био ишчупан из песка у који се био зарио, извучен мрежом на површину воде и увален у чамац, па је лов продужен. Пропис је био да се тако извађен ленгер пријави власти, која је требала то објавити и тражити да се јави сопственик, а аласи би, кад се овај буде јавио, имали да од њега приме своју награду. Али тако никад и ни у којој прилици није рађено. Ленгер, који има приличну вредност, био би успут, или у Београду, испод руке продат лађарима, а добијени новац подељен на равне талове међу лапташке момке.

Али најчуднији лов био је онај при коме је пишчев мештер Шандор Кења извукао лапташем више Дебрца, са дна Саве, цео целцат нужник са неког шлепа. Јака кошава га је одвалила са његовог постоља на шлепу и оборила у воду. Лапташ га је лепо обухватио и извукао до површине воде између чамаца; било је доста муке и тешких аласких псовки док се пређа ослободила нежељеног лова да би се рад могао продужити.

Највећи непријатељ аласа што лове лапташем је ветар. Обичан ветар (бељак, сегединац, горњак, батлија) не смета им много; он само мало задржава или заноси у страну растављене чамце који између себе вуку лапташ, али то се поправља или снажнијим веслањем, или држећи чамце не сасвим у низводном правцу, већ нешто у косо, према ветру који дува. Али кад почне дувати јака кошава, немогућно је одржати чамце на прописном растојању један од другога и у потребном правцу; лапташ се „пребацује”, т.ј. пређа се набацује на горњаку и скупља се на гомилу, а лиш који треба да задржава рибу док се лапташ не затвори, избацује ову из пређе. Осим тога, разбеснели таласи убацују воду у чамце, који на њима играју као тикве. Тада се мора ићи крају, изаћи на обалу, па чекати да кошава стане. То чекање бива по који пут и по више дана, и то је оно што аласи проклињу. У таквом случају, пошто штаглама побијеним у дно поред шлепе, добро утврде барку и осигурају је да таласи трескајући је не побију у њој рибу, момци изнесу из чамаца на обалу све ствари

осим винтпана, изберу у шуми, у близини обале, подесно место заклоњено од ветра, на праве ту од асура „лантук”, па онда настаје чекање и извијање вратова у вис гледајући на врхове грмова да се види да ли ветар „маинише”, малаксава. Да не би седео залудан, мештер би са секиром у руци, пошао да прокрстари по шуми, не би ли наишао на „сибовину”, дрво од кога ће дељати иглице за крпљење лапташа. Момци би се разишли по шуми да накупе и у фашине вежу сува дрва за ватру, или да насеку мередовишта, или, ако је лето, да потраже дивљих крушака, дрењина, купина итд. За то би се време распалила ватра, очистила риба за чорбу или би се спремали мали ражњевци за рибу. Гвоздењак се постави над ватру, окачен о „драјфус”, треножац од дренових штапова повезаних на своме горњем крају. За пола часа од кад је над ватру обешен котао, аласи су већ поседали унаоколо око карлице са чорбом и отпочели по њој веслати кашикама. После тога настало би дуго спавање без раздела.

По адама, растуреним по Сави од Шапца до Београда, била је у ранија времена густа шума од растових грмова, високих прастарих брестова, јасенова, грабова, топола и др. испод којих се могло склонити од ветра и кише као у соби. За писца је увек било велико задовољство и право уживање кад је, принуђен кошавом, морао на лепој некадашњој Прогарској Ади проводити по 4—5 дана, уживајући у прашуми и у џунгли каква је у оно време ту била, посматрајући шта ту раде веверице, ласице, видре и дивље мачке, копци и јастребови, а ноћу лежећи уз ватру поред својих рибарских момака, слушајући хујање ветра, крхање таласа о обалу, или потмуло лупање точкова каквог ноћног парног брода који у тај мах пролази поред аде вукући теретне шлепове и стењући од терета и напора да савлађује таласе и ветар. У праскозорје, кад се почну нејасно оцртавати силуете грмова, отпочео би концерт птица којих је била препуна шума и које ту никада никакав ловац није узнемиравао. Тада би се устало на ноге, добро протеглило, навукле би се на ноге високе аласке чизме; мештер би изашао до обале да види да ли је ветар слабији и да ли има изгледа да ће у току дана престати, па би се враћао ватри брижно вртећи главом. Онда би се уз ватру престављала велика лимена цезва за врућу ракију, у коју би мештер топио шећер изгорен на усијаној оштрици секире. А после тога настало би опет бескрајно чекање и измишљавање чиме да се преократи време.

Дешавало нам се да, поред све те романтике и идиле, ту на ади гладујемо по 2—3 дана. Хлеба је нестало, а без хлеба није нам вредила ни риба из пуне барке. Поред све одважности, окретности и сигурности лапташких момака у маневрисању чамцем и по

најгорој непогоди, није се смело ризиковати да се који од њих отисне од обале, пређе на српску или аустријску страну и донесе отуда хлеба. И онда није остајало ништа друго но да се удари по дивљим крушкама ако их у тај мах има; иначе се ипак мора испећи по које рипче, па покушати ко може да га поједе без хлеба, а ретко ће ко веровати колико је то тешка и непријатна ствар за онога ко није научио јести без хлеба. Али, у сред те беде и невоље, мештер који је по двадесети пут тога дана изашао до чамаца да види како је са ветром, вратио се озарена лица и објавио да ветар малаксава, па наређује да се спремају ствари за утовар у чамац. Обрадовани момци не чекају да им се то два пута каже; ствари су за тили час унесене у чамце, као и скупљена дрва за идући конак, барка је поребарке привезана уз лаптарошев чамац, чамци се отискују од обале и лов је одмах поново почео.

Све су то биле неочекиване промене, каткад и занимљивости за време дугог путовања и лова низа Саву, али њима се аласи нису много радовали, јер је за њих главна ствар била риба. Изузетак је био само у ретким случајевима кад је из воде извађено које буренце кријумчарске ракије, или какав предмет за који се могло узети новаца, или онакви случајеви као што су били они напред наведени са саламом и пивом. Међутим, рина за рином, свака их је све више приближавала мети, дунавском кеју у Београду где ће уловљена риба бити продата, ракија накнадити напоре за време лова а шале са друговима по дорђолским кафаницама повратити добро расположење.

Прошла се већ и Велика Дубока више Умке, обрађено је каменито дно испод Умке, Подринска, Пећанска Брежина и Спирина Рупа, па се наилази на Мађар-Аду, на чијем је „векслу“ пролетос мештер Тоша Кекало, лапташем Прве Београдске Рибарске Задруге Професионалних Рибара ухватио сома од 107 килограма. Већ се почињу све више појављивати београдски аласи који су се тога дана, или

Сл. 7. Лов Кусаком.

дан пре тога, извукли „на цам“ до својих мета одакле ће почети ловити, а чији рад не захтева да се иде далеко од Београда. Ево га на Дубоки београдски влакареш Адам Симић, који са својим ортаком Николом, или његовим братом Томом Кезом, тера влак резар. Испод Умке, на камену, струкари београдски структурарш Жика Мура, или који од Јојинаца, синова старог аласа чика-Јоје: Душан Рапа, Трива или Светозар Цвеће. На мету „Ђулум“ стоји уз обалу велики алов са мештером Миланом Влаом и Лаптарошем Милошем Таланџом; чекају „тунгл“, мрак по коме ће „офишовати мет“, па ићи даље на други који савски мет, све тако до 2—3 сата по поноћи, кад ће се са уловљеном рибом спустити Савом до дунавског кеја да извуку барку за лицитацију.

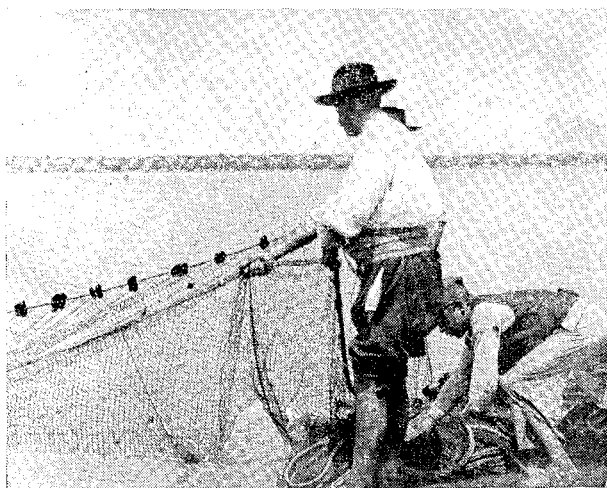
На Јарцу струкари Душан Тадић, син пишчевог првог лапташког мештера Јеврема Тадића; наспрам њега, на аустријском месту „Полоја“ стоји други неки београдски алов, вероватно рибарског мајстора Филипа Хајцмана (Филигане), ако не буде мајстора Јоце Берлегића; и он чека „тунгл“ да „офишује метове“ око Аде Циганлије. Што се лапташ, ловићи низа Саву, више приближује Београду, све је већи број струкарских тикава на површини воде; оне су местимиче скоро једна уз другу и прекриле су Саву.

На Хапу Аде Циганлије је читав логор од струкароша или од бубњароша, ако је за ове подесна вода; сваки или „рихтује струг“, или суши бубњеве, кецу, кусаку, влак, тубок, рогач. Ако је то било после пролетњих поплава или јаким и дуготрајним јесењим киша, које доносе јак надолазак Саве, на Хасановом Богазу штрчи читави шума од бубњарских штапова, са разапетим на њима бубњевима. Ноћу су ту светлуцале аласке ватрице, а лапташки момци пролазећи водом нагађали су чија је која ватра. С воде и са сува узјамно се добацују аласке шале и задирицање. У врбаку код Хамзине Тополе стоји скривен чамац са мадровачким аловом; мадровачки

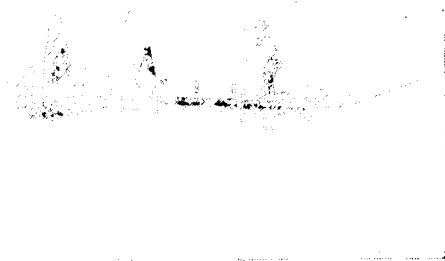
Сл. 6. Влакарони дижу влак.

дике испружени по оналом линију испод високе тополе, чекајући ноћ на да се крену да „подлове“ метове око Циганлије пре но што на њих стигне велики алов који су из свога екловништа видели да је то по подне прошао идући нависше; „подловити“ значи скупити рибу на мету кришом, испод места где је већ заузео позицију велики алов, пре но што овај почне ловити на томе мету. Аловски момци ће исковати све на свету кад својим великим аловом не извуку ништа, а по траговима стопа на мокром песку буду распознаће да су ту мадровци мало пре њих већ свршили раду.

Ако је лапташ ловио са „велике воде“, тј. левим рукавцем Саве поред Циганлије, наилазио је на мет „Међицу“ где је алов мајстора Живка Брке, са мештером Иваном Шокцем, такође заузео позицију и чекао мрак. Пролазећи са својим лапташем поред тога места, писац се увек сећао доживљаја који је ту некад имао једне ноћи у друштву својих пријатеља професора Богдана Гавриловића и поч. Милана Капетановића. Дошавши ноћу на тај мет, у њиховом друштву, забацио је велики алов и надао се маси беле рибе, на какву је обично ту наилазио. Али кад је алов био већ више од половине привучен крају, на лепој месечини каква је била, запазило се са обале како се аловска кеса (секл), још далеко на води, надула и да у њој има нешто тешко. Рачунајући да је то гомила рибе, момци су боље запели да кесу привуку крају, али кад су је привукли, у њој се на место рибе ukazало пуно буре од пет акова. Аласи су се, мислећи да је у бурету шверцера ракија, још више обрадовали но да је кеса била пуна рибе, али је било велико разочарење кад се видело да буре нема ни чепа, ни враћа и да је пуно савске воде. Од њега не само да се није видела корист, већ је причинило и ту штету што је својим котрљањем по мрежи тежином сметало да алов иде правилно, па је испустио рибу коју је био опколио.

Сл. 8. Мадровци са својим аловом салећаком.

Сл. 9. Лов трбоком.

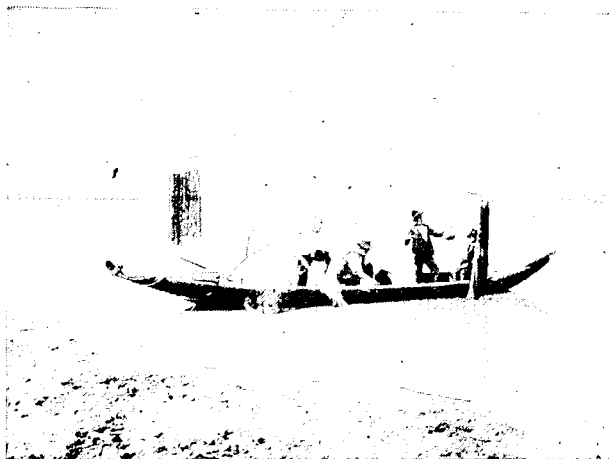
Кад се лапташ терао „малом водом“, тј. савским рукавцем са десне стране Циганлије, и ту се могла терати по нека рина, али врло пажљиво, због подводних клада на дну Саве. Ако је то био пишчев лапташ, а писац је за више од двадесет година држао под закуп риболов „Вилман“, удаљен свега стотинак метара од савске обале, одмах више Чукарице, онда се обично свраћало и на тај риболов, па ако барка није већ била пуна савске рибе, забацивао би се у дубок Вилмански вир лапташ као алов и барка би се допунила ту уловљеном рибом. За тај вир, у оно време дубок 14 метара, везана је још једна писцу драга прератна успомена. Једног дана ловио је у виру великом кеџом, опет у друштву свога драгог пријатеља професора Богдана Гавриловића. Професор Гавриловић, који је за време док се кеџа вукла по дну, седећи у чамцу нешто читао, видећи у један мах како је тешко мрежу пуну муља из те дубине извлачити, прискочи писцу у помоћ, али заборави да скине с носа свој фини златан цвикер. Како се, помажући да се мрежа извуче, био нагао из чамца, цвикер падне у воду и нестане га у дубини. Ту није било помоћи и по свршеном лову професор Гавриловић је отишао кући очајан што је изгубио једну своју драгоцену и корисну ствар. Али после неколико дана писац му је приредио пријатно изненађење: донео му је кући његов цвикер за који је он држао да је за навек изгубљен. Ловећи рибу на месту где је цвикер потонуо, писац га је мрежом извукао из дубине, заједно са једним крупнијим сомчетом, забоден у грудву земље коју је мрежа такође извукла. Професор Гавриловић је о томе, као о чуду невиђеном, причао свима својим познаницима, али са једном малом варијантом: да је оно сомче било пругуло цвикер који је нађен у његовом желудцу кад је било ухваћено и спремно за чорбу.

На Вилманском виру се у оно време могло добити крупних штука по 5–6 килограма ко-

мад, лепих смуђарака, сомчади, протфиша, беле рибе, а понајвише чортана и осредњих шарана. Доцније је на Вилиману подигнута и рибарска кућа, у којој се са лапташким момцима често преноћивало. Вир постоји и данас, али у њему нема више рибе.

Дуж српске обале испод Чукарице, на редом поред Шест Топола, жељезничког моста, стрме савске обале поред баре Венеције, између савских штегова и шлепова што су се утоваривали храном, чукао је непрегледан низ пецароша, међу којима су, као највештији, заузимали прво место некадашњи београдски цигани свирачи. Вративши се пред зору у своје циганске страћаре, после свирања по београдским кафанама где се увек могло наћи љубитеља њихове музике, они, пошто су мало одспавали, навлачили би старо одело, па би боси са загнути рукавима од кошуље, са печачким штаповима у руци, одлазили до савске обале поред Венеције, натицали би на удице ваљке од кукурузног брашна које су им жене спремиле у очи тог дана, и одмах отпочињали печати. Пред вече би се враћали кући носећи у мередову по неколико крупних шарана, које би успут продавали.

Лапташ је већ прошао испод савског жељезничког моста. Ту су се одмах могле запазити струкарошке тикве старог аласа чунароша Тодора Циганчета, црног као циганин, чија је рибарска колеба била одмах ту на обали. Мало даље се могао стићи стари и вешти савски влакарош Тоника Балгач, звани Шустер—Тоника, стари рибарски мајстор код кога је писац учио рибарски занат; он је са својим сином Корицом обично радио влаком око београдских савских бродарских штегова и шлепова, на местима где други влакароши нису смели радити, бојећи се да не распарају пређу о какав ленгер или други какав потопљен предмет. Тоника је на томе кратком простору од Чукарице до Њошка београдског града провео свој дуги рибарски век и познавао на томе простору сваку стопу.

Сл. 10. Сушење и рихтовање великог ситрџка.

Кад би лапташки чамци, преставши ловити чим су прешли доњи крај Циганлије, возећи завоске на дунавски кеј, прошли и бару Венецију, прошли би поред тиквара негдашњих рибарских трговаца Петка Трајановића, Ђор-Пере и Антонија Попа, који је доцније преселио своју тиквару и рибарску радњу на дунавски кеј. Ту су, на томе простору наилазили на чунароше који бућком маме сома на оштру удицу са мамцем што виси испод чуна, или на по кога од њих што „черенчи” на сред Саве, покушавајући да черенцем напиша шарана на дну реке.

На простору између савског моста и дунавског кеја врио је аласки живот. На кеју, на који лапташ стиже из Саве са пуном барком шарана, сомчади, смуђева, кечига, мрена и свакојаке беле рибе, затицао је читав вашар од рибарских трговаца, аловских и лапташких момака, влакароша, струкароша, бубњароша, царинских стражара, полициских органа и света из околине или из вароши који је ту дошао да гледа тај чудан вашар и вреву. Кад је писац, на Ваведење 1911 године ту на кеј довукао сома од 102 килограма, кога је дан пре тога са својим „Сузовцима” ухватио лапташем у Сави испод ушћа Колубаре, и о томе депешом известио са Умке београдске рибарске трговце, чамце и сома је на кеју дочекала маса света да то види. Радиле су и фотографи и понеки од читалаца овога чланка познаће на фотографији по кога од својих некадашњих, данас већином изумрлих познаника који су сома ту дочекали. Понеки ће се од старијих Београђана и данас сетити аласке вечере која је на Св. Филимона, сутра дан по Ваведењу, приређена код „Коларца”, у част тога сома.

Такви крупни сомови се до душе и данас с времена на време лове у Сави и Дунаву око Београда. Разумљиво је да за ту крупну рибу, старију свакако од свих насипа подигнутих у последње време за осигурање од поплава, не важи оно што се истиче као један од важних узрока опадања рибарства у Сави и Дунаву и о нестајању појединих врста риба због тих осигуравања. Данашња крупна риба је дошла на свет много пре тога, расла деценијама је и исхрањивала се у текућој води и њена егзистенција није у вези са оним што се збива у ритовима. Осим тога, многе од крупних риба долазе у наше воде и са Доњег Дунава, где их има у много већем изобиљу. Стога се оне хватају и у београдским водама и, у колико се тиче сома, и не сматрају се за неку особиту реткост. За осталу рибу то не важи и њен мањак се осећа сваке године све више. У томе погледу, као и у погледу савског и дунавског рибарства уопште, у праву су они што жале за старим добрим временима.

Михајло Петровић
проф. Унив. у пенз.

Београд негдашњи центар великог рибарства

ШЕСТИ ЧЛАНАК

Призори и спене из негдашњих дунавских риболова

Ма да се у Београду стичу две велике риболовне реке, Сава и Дунав, и ма да у Сави риболов није мање издашан но у дунавском риболовном подручју Београда, центар београдског рибарства није никад био на савској, већ од вајкада на дунавској страни вароши, на у раније време чувеној Дунавској Јалији. На београдској савској обали, где је од увек био развијен бродарски саобраћај, где је полазна тачка путничких и теретних бродова, шлепова који Савом или Дунавом стижу у Београд или се одатле крећу у три правца, у Саву, Горњи и Доњи Дунав, и где су државне и приватне зграде допирале до саме стрме обале и спречавале да поред живог путничког и трговинског промета ту буде места још и за рибарски промет, није се морао развијати рибарски живот нити опстати рибарски центар који захтева извесан „животни простор“ и ствара се тамо где нађе за то потребне погодбе. Те су се погодбе од увек биле стекле на Дунавској Јалији и она је још од негдашњег турског рибарства била такав центар за Београд и његово риболовно подручје.

На савској страни Београда, од места где се сад утоварује угаљ за бродове, па до данашње велике зграде Београдске Задруге, биле су саме циганске и рибарске колебе, а наспрам

Сл. 1. Прератио рибарско пристаништа на дунавској Јалији

данашње улице Крсмановића, на простору који се звао „Лиман“, било је више кафаница у које су долазили само лађари и аласи, српски и турски. Тек су доцније на тој страни уленгерене три тикваре рибарских трговаца Петка Трајановића, Ђор-Пере и Антонија Попа, али ту није никад било ни трага од оног рибарског живота какав је врио на дунавској страни Београда.

Кога и данас посао, радозналост или случај нанесу у саму зору на дунавски кеј, ма кога дана то било, видеће на њему призоре и сцене које ће му бити необичне и чудне ако не разуме у чему је ствар. Аласи који су тога јутра, или у вече у очи тога дана ту стигли са својом рибом, пошто су своје мреже распротрли ради сушења на „тиричке“, (неколико јакних ракљастих мотака побијених поред саме обале у земљу, са неколико преко тих ракља водоравно постављених дугачких мотака „штица“) извлаче своје барке са рибом на обалу или у чамац, приказују рибу купцима, рибарским трговцима, па онда настаје вика и дрека од лицитаната, која се чује и далеко од кеја, на крај Дорћола. А према томе како је данас, може се имати слика о ономе што је било некад кад је на кеј стизало истог јутра по неколико алова, лапташа, мноштво влакароша, струкароша, бубњароша и кеџароша са својим баркама пуним рибе и кад се читав један свет, који је непосредно или посредно живео од риболова, ту окупљао да види који је рибар шта донео, пошто је продао рибу, да ли има за толико да му рибар може исплатити дуговање за хлеб, за удице, за раније потрошено пиће, за дати му зајам, за дуговану какву оштету и т. д. Кроз ту гужву, вику и паклену дреку назирали су се финансиски погранични стражари који су се некад звали „колџије“ („кол“ значи турски патрола), доцније и општински „трошаринци“, први да осматре да ли ту има и каквог кријумчарења робе, други да наплаћују трошарину на рибу продату трговцима. Чим би који од трговца купио партију рибе, момци би ову, пошто буде измерена, изручили у његову тиквару или велику барку; ако се продало „ђутуре“, то би се учинило без мерења, „да се не гњави риба.“ Свет од аласа, трговаца и њихових момака разилазио се по свршеној лицитацији, аласи у кафанице или у своје станове, а трговци на пијац где су њихови момци на таљигама већ пренели

Сл. 2. Лицитавање и мерење рибе на Јалији

купљену рибу, одређену да се тај дан искрчми.

На који сат после свршене рибље лицитације, ако је вода подесна за рад великог алова, морао се на песковитом мету „Јалија”, више дунавског кеја, испод куле Небојше, запазити велики растов рибарски чамца са дугачким дунавским аловом и четири рибара, како је заузео позицију на „торкебу”, месту одакле ће се алов почети разбацити преко Дунава. На „аузнему”, месту где ће се алов привући крају и извлачити на обалу, начињен је „лантук”, заклон од укусо у земљу побијених мотака и рогозних асура, испод кога су смештене ства-

Сл. 3. Крупни шарани из залеђене барке на Јалији

ри изнесене из чамца: рибарски извештали и поцепани капути, котао „гвоздењак” за аласку чорбу и „драјфус” за држање котла над ватром, „кобер”, кожна кеса са прибором за крпљење алова, џак са хлебом, бардак или флаша са ракијом и др. Кад је све то изнесено из чамца, рибарски мајстор чији је алов, или његов заступник „мештер”, даје знак да почне рад. И рад је отпочињао на начин описан у ранијем чланку.¹⁾ Лови се „штрениг”, т.ј. без одмора до мрклог мрака, кад ће се аловски рибари на брзу руку прихватити „мајком шњапом” (ракијом), покусати чорбу коју им је на обали, поред „лантука”, пред вече скувала која од њихових жена или сам њихов мајстор, па ће се опет продужити рад аловом

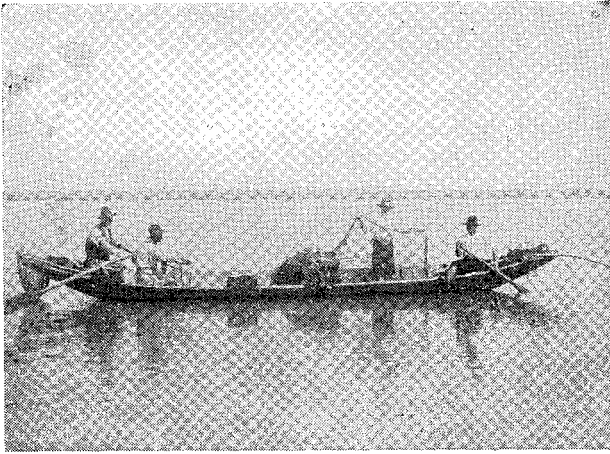

Сл. 4. Крупан сом из залеђене тикваре на Јалији

до 2—3 сата после пола ноћи, кад ће се са аловом у чамцу и баркама са уловљеном рибом требати кренути за дунавски кеј на лицитацију рибе, а мет на коме се ловило уступити другоме алову чији буде ред. Али, за време лова, преко целог дана, око „лантука” био је прави вашар. Ситна бела риба није се метала у барку, а пошто ју је при свакоме извлачењу алова било у великим количинама, продавала се на обали буд-зашто свакоме ко је хтео купити. Кафеџије дорћолских кафаница, ашчије многобројних београдских прчварница, сиротиња из свију београдских крајева, разабравши да на Јалији ради велики алов, долазили су на мет са својим котарицама и зембилима и куповали ту белу рибу. Куповали су је готово за бадава, било за новац, било за ракију које за уморне аласе при онако тешком раду никад није било доста. Риба није мерена, већ је купцима давана или исполцем којим се из чамца избацује аловом увучена вода, или шакама, онако од ока.

Али у ранија времена било је и сезона у којима је алов на Јалији хватао толико рибе, да се није знало шта да се са њоме ради, јер је ондашњи Београд није могао потрошити. Онда

¹⁾ в. четврти чланак.

Сл. 5. Велики алов полази на рад

Сл. 7. Лаптараш води алов низ воду

су на крајњем Дорћолу, испод данашњих кафана „Спуж” и „Седам Чунова”, у близини негдашње Панчићеве Ботаничке Баште, биле подигнуте „калаџице”, зграде за чишћење („калање”) и соливање рибе. Аласке жене и у тај мах незапослени рибарски момци, или стари изнемогли рибари, у њима су „калали” рибу, т. ј. расплатили је на две полутке, усолјавали је па је, или слагали у дрвену бурад у којима су слојеве рибе посипали крупном сољу, или је распростирали на конопце и сушили је на сунцу, па је исушену паковали у дењкове. „Калаџије” су ту имале пуне руке посла, јер је непрестано пристизала риба са околних аловских метова. Солио се шаран, сом, штука, смуђ, мрена и крупнија бела риба; ситнија се, кад ју је било у великом изобиљу, поклањала или бацала у воду.

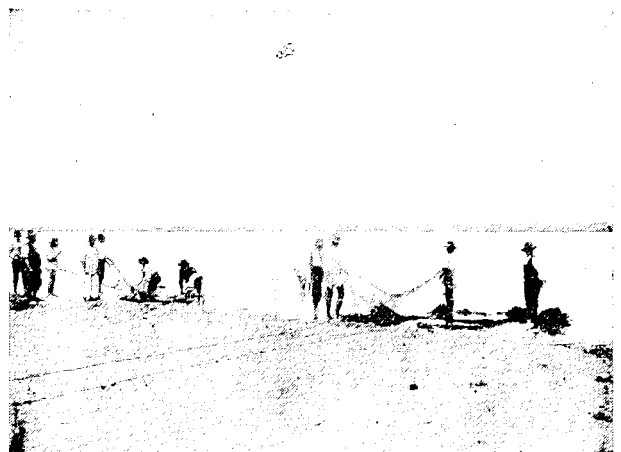
Једна од риболовних година остала је у нарочитој и неизгладивој успомени код старих аласа из друге половине прошлог века, а добро је запамћена по једноме догађају који се десио те године и који је за цео свет био необичан. У јесен 1867 године турски султан Абдул-Азис пропутовао је аустриским паробродом низ Дунав поред Београда, враћајући

се са париске изложбе. То је било први пут од стварања турске империје да султан изађе из своје земље и за то су били потребни дуготрајни преговори и дипломатске процедуре са владама држава кроз које је султан имао проћи. Сви београдски аласи са женама и децом похитали су тада на дунавску Јалију да посматрају то чудо и тај им је догађај остао у живој успомени. Запамтили су и доцнијим рибарским нараштајима препричавали како се Књаз Михаило, у место да свечано дочека султана код Београда и лично га поздравља, био намерно уклонио у то време из своје престонице. Запамтили су и мноштво појединости и о њима причали целог свог живота, али једно им је остало дубоко зарезано у њиховој алаској памети: та рибља година била је богата, богатија него икад после тога, а као што су им причали њихови претходници, стари аласи из времена Карађорђа и прве владе Кнеза Милоша, такво рибље богатство нико није запамтио. Разлог томе богатству био је овај:

Изузетно велика вода учинила је да је сва риба, и ситна и крупна, која је дотле била затворена у непрегледним ритовима, мо-

Сл. 6. Избацавање великог алова

Сл. 8. Привлачење опкољене рибе обали

гла, расплођена и исхрањена без сметње и на време изаћи из ритова у Саву и Дунав и напунити их дотле невиђеним рибљим богатством. Осим тога, из доњо-дунавских „лапова“, бескрајних ритова у Румунији и Бугарској, риба је такође могла несметано изаћи у Дунав, јер на онако великој води није било могућно постављати и одржавати, као обичних година, заграде од трске које би јој спречавале излазак из лапова. Та је риба, дохвативши се Дунава, а препуна паразита који су се на њу нахватали у рити и досађивали јој, потегла свом снагом да плива уз брзу дунавску воду да би се чистила и допрла у горње воде. Како су причали стари београдски аласи из тога доба, рибе је у београдским водама у тај мах било толико, да је сваки, па и најпримитивнији рибарски алат, чим је бачен у воду, извлачен са ухваћеном рибом; влакороши су, чим је ћуле влак куцнуло у дно, морали одмах „чупати“ мрежу из воде, јер је алас на прсту осетио да је риба ударила њушком у пређу; струкароши нису чекали ни пола сата од како су забацили струк, већ су одмах веслали ка струкарској тикви и вадиле из воде струк накићен рибом. Алови су привлачили обали по стотине ока рибе наједанпут, па је та риба одмах колима вучена у „калацинице“ на чишћење и солење. Риба се продавала у бесцење, јер је сваки пеџарош или сертмарош могао са обале ухватити рибе колико је хтео. А може се себи створити слика о томе какав је покор (или како кажу аласи „мршу“) морао тога лета починити алов на мету „Јалија“, најиздашњијем тадашњем дунавском мету у београдском риболовном подручју.

Други један дунавски мет, чије је дно од увек било блатњаво, а који је некад давао у изобиљу крупну белу рибу и сомче, био је мет „Пумпа“, нешто испод данашње београдске електричне централе. Ту није у време рада било онолико света као на мету „Јалија“, јер је од варошке стране због мочари мет био много теже приступан. На тај мет су обично у време лова долазиле аласке породице као на неки „теферич“; жене су чистиле рибу, кувале у гвоздењаку чорбу и пекле на ражњевима деверике, протфише и сабљаре, а аласи који су аловом радили „штрент“, прилазили су „лантуку“ с времена на време и „мезетисали“ пијући ракију.

Испод „Пумпе“, у близини Карабурме, радили су онда познати аловски метови „Карлица“ и „Роспија“. На мету „Карлица“ алов се почињао избацити наспрам ондашњег баштованског долана, на 200 метара испод штофаре г. Владе Илића. Привлачио се крају и извлачио на обалу на 100 метара изнад ондашњег врбачића поред саме обале. Мет је био доста кратак и плитак; дно му је било каменито, пуно рупа и мангура. Могао се ловити само тако ако се, пошто се избаце прва

Сл. 9. Сушење алова по завршеном лову

два аловска комада, аловска кеса и комад до ове, остатак алова избаци „шрек на воду“, косо низводно. — На мету „Роспија“ избацавање алова почињало је од треће дебеле врбе, рачунајући одозго, од Карабурме; требало је избацити прва три аловска комада, па окренути и овде „шрек на воду“, јер је на дну мета било јако блато у које је алов зарезивао. Та два мета, „Карлица“ и „Роспија“ били су омиљени метови рибара „мадроваца“, који су ту са својим кратким аловом „салећак“ могли лако радити и хватати лепу рибу.

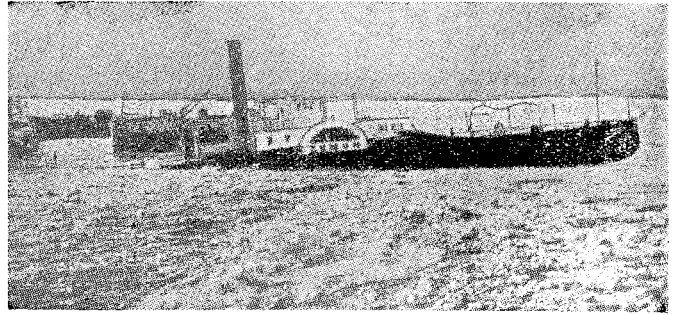
Дунавски мет на коме је у време лова, а нарочито у време „плове“, био читав вашар од сељака и сељанки, био је мет „Црквиште“, наспрам Вишњичке цркве. Дно је било шљунковито и каменито; велики алов је запињао за крупно камење и момци су га морали за време рада чамцем предизати да би га скинули са стене на дну воде, али то није сметало да алов опколи и привуче обали масу ситнијег и крупног шарана, поред масе беле рибе и понеког сомчета и кечиге. На томе је мету алов рибарског мајстора Живка Брке, којим је радио мештер Иван Шокац, једном зграбио сома од педесет и неколико килограма. Кад је алов ту радио, сакупљени сељаци су радознало посматрали прескакање шарана преко горњакe и нагађали да ли ће у алову, код толиког искакања рибе из њега, у мрежи шта остати. Међутим, ипак, кад је при извлачењу алова наишла аловска кеса, ова се још на води показивала као пуна рибе која се у њој праћакала, а на површини воде могли су се видети црвени шарански репови како одижу пређу и таласају воду. Кад би из кесе риба била изручена у „вохпер“, а из овога у барку, ситна бела риба се одвајала на страну и била је одређена за трампу са сељацима. Сељаци су, седећи на обали, држали у рукама флаше и бардаке са ракијом; сељанке су на рукама држале котарице са јајима, „врнцима“ (црвеним патлицима-

ма), зеленим паприкама, сиром и другим домаћим производима, и сваки је чекао свој ред да пазари са аласима. Ови су, погледавши најпре шта купац нуди за трампу, од ока и издашно давали му рибу; ако је купац био задовољан, он ју је одмах узимао и носио кући; ако је најмањим знаком одао своје незадовољство, алас би му уз псовку казао да „иде преко пута” и да за њега нема рибе. Кад се после пола ноћи рибарски чамац са аловом кренуо за Београд, вукући у великој барци уловљену рибу на лицитацију, чамац је био пун пиљарске робе добијене у трампи за белу рибу; момци су то у Београду делили између себе на равне талове и носили својим кућама, или продали па попили.

Каткад је велики дунавски алов, кад му није ред да лови на пространим метовима са српске стране, ишао на мађарску страну „да краде мет”. Такав је један мађарски аловски мет био на ади „Крњачи” (која се зове још и „Хуја” или Вишњичка Ада). Ту се ишло ноћу, а мађарски финанси су на аду прелазили само онда ноћу, кад им је било потказано да ће ту бити кријумчарења. Мет би се обловио за један сат, па би се одатле ишло на други који мет на мађарској страни, или би се ловили метови „Карлица” и „Роспија” на српској страни. Али су на свима тим ноћним метовима београдски аласи што раде аловом често бивали „покрадени” од аласа „мадроваца”, који би кришом, без ларме и врло брзо такав мет обловили својим лаким мадровачким аловом, пре великог алова, па су онда, скривени са својим чамцем у врбаку или иза неког ћошка, „сеирили” како ће проћи београдски алов кад дође да после њих лови на истоме месту где су они „већ скупили кајмак” и пригушено се смејали кад су београдски рибарски момци стали псовати видећи како им је подваљено. Сви су ти негдашњи дунавски аловски метови сад искварени и на њима се више неће виђати велики београдски алов.

Сасвим другојаче сцене и призори су се виђали кад се ловило лапташем, од Београда па низ Дунав до Винче или Ритопека. Дунавски лапташ би обично изашао са своја два чамца до ћошка града, до места где Сава утиче у Дунав, сваки чамац за себе; ту би изашли на сред воде, чамци би пристали поребарке један уз други, сваки би од њих примио једну половину мреже, па би се по том управили у супротним правцима, удаљујући се један од другог, један у правцу српске, други у правцу мађарске обале. За то време би мештер и лаптарош избацивали сваки из свог чамца своју половину мреже, док лапташ не буде сав избачен и раширен између чамаца. Кад буду избачена и оба штапца, па се осети да они ударају у дно, момци би умереном снагом завеслали право низ воду,

Сл. 10. Реморкер „Земун” пробијен ледом тоне у Дунав

па би се терала „рина за рином”, онако како је описано у ранијем чланку¹⁾. Прво би се обрадила „Галијашка”, водени простор поред Ратног Острва, прчко од београдског града, и куле Небојше; тај је простор често давао крупног сома од 80—100 килограма, раније и крупну јесетру или сима. Једна добра лапташка рина била је некад наспрам данашњег купатила „Монплезир”; на њој се данас не може радити, јер је на томе месту 16-ог марта 1929 године лед потопио велики аустриски парни реморкер „Земун”, који данас и за вечна времена ту лежи засипан песком и муљем, и правећи на површини воде бук по коме се и данас познаје да је брод ту сахрањен. Писац је са својим рибарским момцима, био очевидац бродарске трагедије, гледајући са обале Дунава страشان призор кад је најпре задњи крај, а затим и цео брод отишао у дунавске дубине; посада му је срећом била пре тога сва спашена. Четири одважна рибара, који су били успели да се чамцем кроз лед пробију до места несреће, нису имали кога спасавати.

Одатле се радило поред београдских дунавских тиквара, затим преко мета „Пумпа”, па онда, све идући низ воду, поред Карабурме, затим вишњичком „малом водом” до доњег краја аде Крњаче. Наспрам тога краја аде, „вексла Крњаче”, постојала је једна пространа дунавска рупа, која је често давала крупног сома. Писац је, са својим лапташем на њој у току свога рибарског рада похватио неколико сомова од 30 до 80 килограма. Рупа је сад засута и не даје ништа.

Затим се ишло мало наниже на рину „Вишњички Праг”, која је често дала гомилу крупних шарана, мрена, кечига и по кога крупног сома. Ту је некада, пре четрдесет и неколико година, лапташ београдског рибарског мајстора Јакова ухватио сома од 140 килограма, у колико се памти највећег од оних што су деценијама хватани у београдском риболовном подручју. Лапташ писца ових редова ту је у једноме лову зграбио око 80

1) в. четврти чланак.

Сл. 11. Сом од 140 килограма уловљен лапташем у Дунаву

килограма кечига и два сома од по педесет и неколико килограма.

После тога се лапташем продужило радити поред Вишњичких воденица, Црквишта и Беле Стене, па се улазило у „Малу Воду”, дунавски рукавац између српске обале и прве Панчевачке аде; у њој се терао „Попов Лиман”, „Великоселска Брежина”, „Средња Стража” итд. „Мала Вода” је увек давала по кога лепог смуђа, кечигу, манића, покашто и по које крупније сомче. На простору од аде Крњаче до Поповог Лимана аласи што раде лапташем готово увек су сретали или сти-зали свима њима добро познате вишњичке аласе влакароше Лазу, Стеву, Миту, и Мацу. Ови су, кад је томе било време, радили на својим имањима у Вишњици као и остали сељани, али су све своје слободно време про-водили на Дунаву ловећи влаком, по њих двоје ортачки. Били су добро извежбани вла-кароши и често су хватали по кога крупни-јег сома, кечигу или шарана. Били су и ве-сели људи, шаљивци, па су аласи што су радили лапташем врло радо на води или уз обалу застајали да се поразговоре и нашале са њима.

У „Малој Води” је раније, пре светског рата, увек било по 2–3 воденице које су млеле за оближња села и које су ишчезле по-сле рата кад су прорадили по тим селима пар-ни и моторни млинови. Више „Средње Стра-же” била је поред саме обале, уз стрму бре-жину, воденица чији је воденичар Степа, брат пишчевог вишегодишњег мештера Шандора Ке-ње увек радо примао на преноћиште аласе; његово гостопримство остало је за писца као једна од пријатних успомена из његовог дуго-годишњег рибарског живота.

На Тоспаши и испод ње је за време лет-њих дана био читав логор струкароша; мно-гобројне тикве на површини воде означавале су места где су били забачени аласки стру-кови. Струкароши, обично по њих двоје у чуну, или омањем струкарском чамцу, или би „рихтали” струк, оштрили турпијом удице на њему, или претресали дрвени сандук са мамцима, или су где у хладу, испод „ланту-ка” или веће врбе, спавали и одмарали се од посла који је за њих настајао још од првог зрачка зоре, или су у малом струкарском гвоздењаку кували за себе рибљу чорбу. Зи-

ми су се на истоме месту могле са воде за-пазити добро саграђене колебе београдских влакароша, који су се ту насељавали за ду-же време, па влаком, обично „редаром”, ло-вили по целој дунавској околини тражећи ке-чигу или крупнијег сома. Ту су се, у томе влакарошком насељу, одигравале и веселе сце-не и правиле каткад и чудне аласке шале ко-је су занимале цео београдски аласки свет, али приче о њима нису ишле даље ван тога круга. Ту је влакарош Адам Симић, од увек познат као шаљивац и аласки подвалаџија, заваравши за један тренутак пажњу другог једног влакароша из суседне колебе, стрпао му у паприкаш, који је овај пред колебом кувао у своје котлићу, пуну шаку ситно на-сеченог ђона од старих опанака; паприкаш је ипак био у сласт поједен, само су се ашчија и његов колебарски друг мало ишчу-ђавали како је месо било тако тврдо; кад га нису могли сажватати, они су га гутали и није им ништа било. Тако исто није ништа било ни аласу кога је због сличних приредаба заболоо стомак; неко му је од другова рекао да то долази отуда што су му се „замрсила црева”, па да би требао да гута драмлије, ловачке сачме зечарке које би му својом те-жином и проласком кроз црева ова размрси-ла; кад су му те ноћи болови престали, он је био убеђен да је то од тога финог лека и увек га је од тада у сличним приликама употребљавао и свакоме препоручивао. Шале и подвале су понекад бивале и претеране и лако су могле стати живота и оне који су их правили, и оне којима су биле намењене. Оне су чињене и са пушчаним метцима, или са ди-намитом који су ондашњи аласи влакароши зими носили у чуну, у своје сандучету за прибор; исти влакарош Адам Симић носио је неко време главу обавијену платненом кр-пом због такве једне шале, што га, уосталом, није ни мало спречило да и од тада прави такве шале кад год му се за то указала прилика.

Струкароши су, са своје стране, допри-носили забавама и дистракцијама својих дру-гова. Крмари бродова што су пловили Ду-навом, обично су били пажљиви према ала-сима, избегавајући да брод у проласку удари у струкарску тикву, чиме би нестало ознаке места на коме је забачен струк и алас би имао приметан посао да струк тражи по дну Дунава „клоцером”, справицом састављеном од дрвених кука привезаним уз тежак камен који се чамцем вуче по дну, управно на пра-вац струка. Али је било и крмара „угурсуза” који су, ради забаве своје и бродских ма-троза, често и капетана брода, управљали брод управо на тикву, ову би точкови брода разбили, а они на броду су уживали посма-трајући како се аласи са обале љуте и дре-ком протествују против таквог поступка. Та-квом су броду, кад се знало да ће проћи по-

ред струкова узводно, и то ноћу, приређиване овакве шале: чим се у даљини покаже бродска светиљка на катарци, алас на своје чуну изађе насред воде, онде где брод треба да наиђе (а нарочито ако је водени пролаз због околних пешчаних прудова тесан), па у чамцу запали пре тога спремљен и добро жицом стегнут сноп сламе, шаше и ситног грања, присут са нешто мало гаса, и спусти га из чуна да тако запаљен плови низ воду. Крмар брода, спазивши ватру која му прилази на путу којим треба да прође, није знао како да се снађе; узбунио је и капетана и сву посаду, крманио час на лево, час на десно, бојећи се да не удари у запаљен предмет за који није знао шта је, а наслућивао је да је то каква запаљена дереглија са које треба спасавати људство, па би у таквој недоумици учинио да брод наседне на пруд. Аласи би из неког прикрајка на обали, или на ади, пошто су погасили своје ватре, „сеирили” гледајући ту узбуну на броду коме су се хтели осветити. Дешавало се и то да аласи на такав брод који им намерно и без икакве потребе причињава штету, пришавши му ноћу кад он пролази поред њихових струкова, осну бацати се камењем и поразбијају на њему прозоре. Тада нису као данас постојали бродски рефлектори, па се на јакој помрчини није могло распознати одакле пада камење, а док би се брод зауставио и матрози са њега спустили у воду чамац који ће разгледати околину, аласи би на своје лаком и спретном чуну били далеко од тога места. После таквих освета престајале су и невоље које су несавесни крмари приређивали аласима.

Занимљиво је било, седећи ноћу поред аласке ватре поред које жубори Дунав, слушати приче и доживљаје струкароша и влакароша, каткад невероватне, али већином истините, јер они једни другима тешко могу у причању подваљивати, пошто сви знају исте ствари. Таква је на пр. била једна прича о староме сеоском аласу из Великог Села, кога је удавио крупан сом. У Великом Селу, које није далеко од десне обале Дунава, од вајкада је била по која дружина сељана који су, кад су им то допуштале њихови обични тежачки радови, ловили рибу трбоком, рибарском справом описаном у ранијем чланку¹⁾. То је долазило отуда, што се кроз водени хатар тога села пружа дугачка дунавска ада, једна од Панчевачких ада које су све припадале Аустро-Угарској. Она обала аде што је окренута нашој страни била је пуна потопљених клада, пањева, испреpletаних дебелих жила од врба топола и грмова, поред обале која се постепено и стално осипа и руши у воду, па се око њих скупљала и ситна и крупна риба било у склоништа, било да ту

тражи храну. За лов рибе на таквим местима нарочито је подесан трбок и од њега су Великосељани имали лепу зараду. Међу тим сељанима био је и један стари „трбочар” који се још из младости, поред рада са трбоком, био извежбао да, гњурајући под површину воде око таквих рибљих склоништа, хвата рибу рукама. При таквом послу он је о себи носио обешену пространу торбу у коју је још под водом метао ухваћену рибу, а око леве руке је имао везан танак, али јак једек који је на своје слободном крају имао јаку гвоздену куку у облику удице; оштри шиљак те куке он би хитро забо у трбух или бок опипане под водом рибе ако је ова била крупна и брзо затим изашао на површину воде, а одатле на обалу са које би извукао рибу на суво. Старца сам познавао и два-три пут сам га видео где чучи са својом торбом, куком и једеком на обали чекајући да прође патрола мађарских финансија па да почне на свој начин ловити. Али кад сам са својим момцима једне ноћи ловио лапташем у „Малој Води”, и приставши са лапташким чамцима уз обалу, пришао једној алаској ватри, аласи струкароши се нам испричали чудну причу. Стари алас је на неколико дана пре тога, загњуривши поред велике клада, напипао крупног сома, забо му испод предњих пераја гвоздену куку, испливао на површину воде и потегао пливати ка блиској обали. Али пре но што се дохватио обале, јаки крупан сом га, онако везан за старчеву руку, повуче на воду, а за тим и под воду и старац се удави. По причању, истих аласа, после три дана ухваћен је наспрам Ковина на површини воде стар човек који је имао везан једек за леву руку; кад су једек извучили из воде, извукли су већ малаксалог сома. Сом са продали, а од онога што су за њега добили утрошили су нешто на старчеву сахрану, а остало на даћу коју су му приредили за покој душе, а већ се зна какве су аласке даће. Шта је од тога било истина, нисам проверавао, али је прича о догађају кружила свом дунавском обалом до Дубравице.

При ноћним седељкама поред аласке ватре, или у дунавским воденицама, могле су се чути и сетне приче о томе како је све у аласком свету било боље у ранија времена. Стари аласи причали би млађима о сретном времену њихове младости, кад се још радило са једноставним чуновима издубљеним у стаблу великога грма, који су врло често вукли по кога уз њих привезаног крупног сома, јесетру или сима, а у њима се праћакала маса као дукат жутих шарана, сомчади, кечига и мрена. Вредно је, бар ради успомене, поменути да је последњи такав чун радио у Колубари, између Обреновачког моста и ушћа Колубаре; писац ових редова откупио га је 1905-те године од старог колубарског аласа чика-Мате

1) в. четврти чланак.

за 200 гроша; стари алас је лио горке сузе кад се растајао са својим чуном са којим је радио преко четрдесет година и сам га својом руком издубио у великом растовом грму, каквих је у оно време било у изобиљу у густим и пространим колубарским шумама. Чун је био изложен на Лондонској изложби 1907-ме године са целокупним рибарским алатом који се у то време употребљавао у нашим риболовним водама; од свих изложених предмета тај је чун највише привлачио пажњу посетилаца изложбе и највише се света код њега задржавало. Кад је чун враћен са изложбе у Београд, писац га је предао Музеју Српске Земље где је до прошле године лежао у дворшћу музеја; писцу је непознато где се он налази у овај мах.

Поред мноштва других прича о некадашњим за аласе сретним временима, могло се чути и о томе како су се они некад проводили о великим празницима. Пазар се у то време није делио, као данас, после свакога „раза“, већ се чувао у сандуку и делио се обично пред који од већих празника. Како су се за продату рибу узимале готово само „бакаруше“, новац од 5 и 10 пара, то је често бивало накупљено толико бакаруша да је аласима било тешко избројати их, па се онда пазар делио „капом и шаком“. Давала се шака бакаруша једноме аласу ортаку, друга другом и тако редом; ортак би свој новац однео у шубари право у кафану, пошто му је жена од тога узела колико је могла отети. Цигани свирачи су већ ту чекали, па је весеље одмах отпочињало и трајало док је трајао и последњи марјаш. Нарочито су били бесни Панчевачки и Земунски аласи који су, имајући добар рибарски алат и добра дунавска и ритска ловишта, много зарађивали. Празником су се облачили у доста скупа црна одела, са крупним округлим сребрним дугметима на прслуку и капу, са добрим чизмама и великим црним шеширом који је био окићен крљуштима крупног шарана, каткад и кљуновима крупних кечига и паструга. Најрадије су се веселили са касапским момцима и тада је, у таквом друштву, обично и природно долазило до гужве и туче. А треба знати да нико није жалио новац мање од аласа; сваки је од њих и сваког тренутка „коцкајући се са Богом“ имао наду да ће му још истог дана, или сутрадан, пасти какав крупан сом, јесетра, моруна или гомила шарана, па му накнадити све што је тога дана разбацао, а са опште укорењеним убеђењем да „алас циција и џебрак не хвата рибу“.

После такве, у аласким причањима проведене ноћи, лапташки чамци би се зором отисли од обале, лапташ би био разбачен по мирноме Дунаву, па би се продужило ловити час српском, час мађарском страном. Прошао би се „Вексл Госпаше“ (доњи крај велике аде), Бајбок, Ивкова Рупа (од које више нема ни

трага), па би се кроз јутарњу измаглицу сагледао горњи крај Винчанске Аде. Та шумовита ада, од које данас нема ни најмањег трага, била је у своје време јака станица за кријумчарење са наше на мађарску страну и поприште борби наших кријумчара са строгим и грубим мађарским финансима. У прибрежном селу Винчи познавао сам имућног домаћина, у чијој сам кући више пута и ноћио, а који је имао добре зараде од кријумчарења сирћетне есенције са мађарске на нашу обалу, преко Винчанске Аде. Уопште, на дунавском простору од села Борче наспрам београдске Јалије, па до Винче и Ритопека, било је сељака кријумчара који су у томе послу били добро извежбани и о њему се готово стално бавили. Борчани су у томе били толико искусни, да је понеки од њих, за време „сувог режима“ одлазио чак у Америку да тамошњим бутлегерима, кријумчарима алкохолних пића, просветли ум о томе како се то ради; ти су људи цовали све на свету кад је престанком сувог режима посао престао бити приносан, па су се морали вратити својим кућама у Борчу.

Риболов око Винчанске Аде био је у своје време издашан и на гласу, тако да су у ту риболовну област долазили и београдски и смедеревски аласи струкароши, влакароши и они што раде лапташем. Нарочито су била на гласу места за струкарење у околини Винче, а смедеревски струкароши тога времена су се наводили као пример аласке вредноће и умешности. Београдски лапташи су се ту задржавали по два-три дана, ловећи од Хапа-Тоспаше, поред Винчанске Аде до ушћа Болечице у Дунав. Ту се лапташем хватала крупна кечига, понека обична или чичкава јесетра, сим или паструга, а и крупан сом није био реткост.

За аласе, који су се, по свршетку светског рата вратили у Београд, са Винчанском Адом коју су они, полазећи у рат, оставили онакву каква је била од памтивека, десило се право чудо. Те велике и шумовите аде, раја за аласе и дунавске кријумчаре, потпуно је за време рата нестало са свом њеном густом шумом, прастарим тополама, грмовима и непролазним шибљацима. Дунавска матица је за то време не само подлокала и однела целу аду, тако да од ње данас нема ни трага, већ се на месту где је она била створила пространа дунавска дубина преко које иду путнички и теретни бродови и шлепови.

Ловећи лапташем даље низ Дунав и прошавши Винчу, наилазило се на дубину испод ушћа Болечице; на дубоком каменитом дну хватала се поглавито кечига. Велике камените дубине наспрам Ритопека постоје и данас, али оне ни издалека не дају ону рибу коју су некад давале; ту се данас с времена на време ухвати на пампурски струк понека крупнија кечига, али и то је реткост. Ниже Боле-

чице, а више Ритопека, наспрам једног китњастог шумарка, постоји на обали место које аласи називају „Карин Гроб”. Ту је писац једне ноћи, ловeћи лапташем, преноћио са својим момцима и мештером Шандором Кењом; међу момцима је био и млади алас Карло, кога су другови звали Кара. Хтевши да се на томе месту окупа, Кара се свукао и скочио из чамца главачке у Дунав, ударио теменом о оштар камен на дну воде, од тога се онесвестио и ту се удавио. Момци су га одмах из воде извадили, али је било доцкан. Кара је на томе месту на обали сахрањен; име које место од тада носи долази од тога догађаја.

Од Винче па на ниже низ Дунав већ су се стизали или сретали и смедеревски лапташи. Писац се ту више пута затицао са старим смедеревским рибарским мајстором Стевом Стојчићем који је у тој води готово свакодневно ловио лапташем. Његов је рејон рада био простор од Винче, па поред Ритопека, Плавинаца, Гроцке, Орешца, Смедерева, Годомина до ушћа Мораве; на томе простору он је из дугогодишњег рибарског искуства познавао сваки педаљ речног дна. Више пута је писац са мајстором Стевом преноћио на месту које од вајкада, па и данас, носи незгодан назив „Два Бабина Г..а”, како је обележено и на ђенералштабним картама, а има облик два округласта ћувика између којих и по највећим припекама има промаје, па нема комараца, и с тога аласи су радо ту ноћивали. И ту је онда, поред разбуктале ватре, било аласких причања од интереса само за оне који су разумевали ствар. Претресано је стручно аласко питање о положају огромне подводне класе испод Бајбока, на којој је мајстор Лука Лупур оставио половину свога лапташа, или проблем где је на Хапу-Тоспаше најзгодније постављати удице самице за крупног сома; о сому грдосији кога су Винчански сељани посматрали са обале како се излива, колобата и премеће по дунавским буковима наспрам Винчанске механе и који чак прождире и сеоске гуске кад оне, пливајући по Дунаву, наиђу на те букове; о проблему како треба протеривати лапташ на простору незгодног назива „између коскаре и г...аре” више Карабурме, због подводних цеви од разних пумпа којих има на томе воденом простору и које су цепале пређу и т.д.

Код мајстор-Стеве Стојчића је радио као рибарски момак стари рибар Јошка, који је пре више деценија служио као матроз на ондашњем једином државном броду „Делиград”, па је волео у друштву које га разуме причати о својим доживљајима у тој служби. Брод је набављен шездесетих година прошлога века за потребе Министарства Војног; доцније је припао Министарству Народне Привреде, затим га је од државе откупило Српско Бродарско Друштво, па је за време рата 1914

године потопљен од Аустријанаца. За време док је припадао Министарству, њиме је командовао стари капетан-Марко, страсан риболовац аматер, а који је, по самој природи своје службе, био у најподеснијим приликама да се у честој доколици коју је имао, може занимати тим послом. Брод „Делиград” је у то време најчешће био употребљаван за превоз дрва за војску, па се, због увоза дрва, често недељама бавио на једном истом месту, најчешће у близини Голупца, Брњице и Добре. То није било везано ни за какве рокове и капетан-Марко, који је над собом имао само начелника Министарства, био је у томе апсолутни господар, одређујући по својој вољи кретање брода и његова задржавања на појединим местима. Та задржавања капетан је искоришћавао за риболов. За матрозе на броду примао је само рибаре од заната, набавио је сав потребан рибарски алат, па су му матрози стално ловили рибу. Најрадије су радили великим струком и грундкорном, кашто и пирићем. Капетан је рибом хранио све своје особље, а оно што му је преостало поклањао је свакоме ко је водом наишао, или ју је осушену раздавао својим пријатељима кад би брод стигао у Београд. За њега је то, као и за особље брода, био идеалан живот, и они који су га са њиме проводили имали су се само хвалити. Стари рибар и негдашњи матроз на „Делиграду” причао би по два-три сата о риболовима капетан-Марка и о ситним, али за рибара занимљивим догађајима који су се у таквим приликама дешавали.

Кад се пре рата ловило по Дунаву, сретали су се свакога часа јаки парни бродови аустријског или мађарског паробродског друштва, који су вукли по 6–10 натоварених шлепова за Горњи Дунав. Врло често се сретао негдашњи дунавски реморкер „Вилхелм”, својина рударског предузећа у Дренкови, који се издалека познавао по дебелом жутом месинганом обручу на половини високог димњака из кога је увек куљао густ црн дим, а пара је шиштала на све вентиле на казанима, што је показивало да се на броду не штеди угљем. Шлепови су увек били претоварени дренковачким угљем; брод је, поред свега тога што су му машине радиле пуном снагом, ишао врло лагано уз дунавску матицу и аласи су имали покатак могућност да се чамцима ухвате за последњи шлеп који би их за неколико часова одморне извукао до Београда. Брод је по свршеном рату припао нашој Речној Пловидби и данас он преправљен још плови по Дунаву под именом „Срећко”, премда га аласи радије зову „Несрећко” због његових честих наседања по дунавским пешчаним прудовима.

Дунавски лов лапташем београдски аласи су најчешће завршавали код Винче. Ту би лапташ био сав пребачен на мештеров чамца,

чамци би се раздвојили, притерали обали, па би се дигла као катарка дугачка штица за чији је врх привезан танак јак једек „џам“; кранцарош би из чамца искочио на обалу, везао други крај џама за свој ам („пузн“), па потеглао да чамац вуче уз обалу док не дође време да се он смени. Сваки је од момака, па и сам мајстор ако је са њима радио, имао да „вуче своју ују“, простор од 2—4 километра дуж обале; кад је извукао своју ују, сменио би га друг чији буде ред. Од Винче до дунавског кеја у Београду било је седам уја: прва од Винче до Вексла-Тоспаше (до „уста Мале Воде“), друга до Средње Страже, трећа до Поповог Лимана, четврта до Вишњичке Накље (у близини вишњичких воденица), пета до Роспи-Ћуприје, шеста до Карабурме и седма, последња, до дунавског кеја. Успут се местимице морало „курталити“: воденица, баштовански долап поред обале или високо дрво на самој обали приморавали су оне што вуку чамце да застану, скупе џам, уђу у чамац па да тек пошто се превесла и обиђе сметња, опет изиђу на обалу и потегну вући до краја ује. Није се никад застајало ради одмора, пошто је сваки чамац вукао само по један момак, други је крманио а трећи се на путу одмарао по 1 и по до 2 сата док опет на њега не дође ред. Барка са уловљеном рибом вукла се превезана поребарке дуж лаптарошевог чамца; ако је ухваћен крупан сом који не може да стане у барку, он је био положен и везан за јегу у чамцу; тада се с времена на време морало стати крају и спустити једеком везаног сома у воду „да се одмори и дође к себи“. Само се тада морало пазити да везан сом не виси о чамцу, већ да легне на дно; иначе се чешће дешавало да он угине тако висећи. После одмора од четврт сата сом би опет био увучен у чамац, па би се продужио пут до идућег одморишта.

Успут се опет наилазио на призоре и сцене сличне онима које су се имале пред очима при низводном путовању и лову. Наилазило се на „лантуке“ многобројних струкарроша и на њихове струкарске тикве које су на местима подесним за струкарину прекриле нашу половину Дунава. Из лапташких чамаца добаћивале су се аласке шале струкаррошима који су, чуећи у своме чуну или чамцу „рихтали“ струк и набадали мамце на удице; по себи се разуме да и струкарроши нису остајали дужни. Горе, узводно, на који километар одстојања, показале су се на површини воде две црне тачке које се у једно време приближују једна другој, па се опет удаље једна од друге, и то тако наизменце. Лапташки момци из својих чамаца на први поглед не само да разликују и на први поглед да ми је то влак или лапташ, већ по извесним, за сваког другог ништавним знацима, распознају и који су то што им тако ловећи долазе у сусрет. И ту се онда опет

добацују шале и задиркивања, при чему се једна и друга страна толико развуче, да се то чује и на који километар даљине. Ако је вода подесна за рад бубњевима, на обали се, на појединим местима, поред аласких „лантука“, види читава шума од бубњева разне величине, разапетих да се суше, док су други бубњеви побијени у води поред обале „шрек низводно“, па им ван површине воде вире само штапови на које су растегнути.

На Тоспаши, око аласких чунова, видела се гомила аласа и сељана. Београдски влакарроши Адам Симић и Ферко Балгач „салетили“ су малочас влаком редарем сома од шездесет и неколико килограма; око њиховог чуна са сомом искомљени други аласи процењују му тежину, оцењују да ли га је оштар врх гвоздене куке којом су га морали прихватити да би га могли увући у чун, смртно ранио или ће бити могућно да се сом одвуче жив до Београда на лицитацију. Сељани све то радознано посматрају, дају и они своја мишљења и сваки виче као да су они што га слушају сасвим глуви. Самице, постављене уочи тога дана на Тоспаши нису дале ништа, али влакови су се добро показали. Збору аласа и сељана приближују се још два влакаррошка чуна и из једнога од њих стари рибар издиже главу сома да се још пре но што је чун стао уз обалу похвали ловом. Враћа се обали и један струкаррошки чамац који је из воде дигао то јутро забачен струк; кад је пристао уз обалу и ту притврђен „штаглама“ побијеним у блатно дно, цео тај свет се нагиње над чамац да види рибу коју је дао струк: десетину кила кечига и драча, четири шарана од по две-три киле, једно сомче од три, једно од шест кила и неколико мреница. Струкарроши међу рибу у барку, поткрепе се хлебом и синоћ куваном хладном рибом и одмах почињу „рихтати“ струк за идуће бацање.

На Белој Стени, испод Вишњице, љуља се мноштво струкарских тикава по узбурканој површини воде, а струкарроши у чуновима поред обале оштре удице на својим струковима; понеки од њих, преморен радом од ране зоре, спава опружен на песку, бос и гологлав, са загрнутим ногавицама и рукавима. У баркама, привезаним за штагле поред обале, чује се лупање у њима затворене рибе; крупан шаран покушава да, ударајући главом о капак барке, овај разбије и ослободи се затвора. Понека сељанка наиђе са торбом о рамену и нуди аласима „вркенке“ (црвене патлицане) или домаћу ракију за мало рибе; пазар је брзо свршен, јер у баркама увек има малаксале рибе коју треба пошто-пото продати док се није укварила. Ту су се опет могли наћи и вишњички аласи влакарроши Лаза и Мита, или Стева и Маца, који терају влак или седе на обали са београдским друговима и причају им како им је „сомина“ пре неки дан про-

валила пређу на Вишњичком Прагу, или како ју је распарао оштар камен на дну воде спрам Црквишта.

На Црквишту нема никога, јер није време за велики алов. Ту ће можда идуће ноћи наићи мадровци са својим „салећаком” да облове мет и „салете” кога смуђарка, вретенара, чортана или белу рибу. Наилази се на вишњичке воденице и на „накљу”, на јакој дунавској води, недалеко од обале. Воденичар одговара на поздрав лапташких момака и позива их да сврате на једну „воденичарску качамачину” од кукурузног брашна коју је баш мало час скувао. На Роспи-ћуприји стоји мадровачки чамац и чека ноћ, да би обловио метове на ади Крњачи, и ако нема ни српску ни мађарску рибарску карту. Пролази се и Карабурма, и „Коскара”, и „Пумпа”; то је последња уја која се завршава код београдског дунавског кеја.

Чамци стају уз обалу кеја, барка се привезује за чамац или за коју тиквару, лапташ се распростре на „тиричке” да се суши, па се износе ствари из чамаца. Рибарски трговци који се ту буду нашли распитују се за квалитет и количину донесене рибе. Они ће сутра зором бити ту и лицитирати рибу, било по килограму, било „ђутуре”. Распитују се и за „радош”, простију рибу која се не мери, већ коју трговац купац добија „фрај” уз купљену бољу рибу (шарана, смуђа, сома, манића и кечигу). Рибарски трговци рачунају на тај радош, па кад виде какав је и колико га има, за толико повишују цену боље рибе при надметању. Није редак случај да радоша буде много више но

рибе за мерење; то је узрок неверици коју показују Београђани на рибљој пијаци кад им трговац каже да је он рибу купио по цени две пута већој од оне по којој је крчми, а што ипак може бити сасвим тачно. Све му то исплаћује „радош” за који он узме добре паре, па му боља риба, она што је купио на килограм, дође по кили много јевтинија од онога што је он платио аласима, и одиста има рачуна да је продаје јевтиније но што је он сам платио. А при том још треба узети у обзир и мерење негдашњих трговаца на њиховим коритима на рибљој пијаци. Кад би вадио рибу из корита да је измери и преда муштерији, он би је вадио тако да јој се отворена уста напуне водом, па да риба буде за толико тежа. Поједини од трговаца, као н. пр. Коста Пропела, били су се толико извештили при оперисању са рибарским кантаром чији хоризонтални крак балансира, да су, макар да је кантар тачан, нарочитим покретом прстију, које је тешко запазити, могли крак одржати водоравно, па ма да на тасу недостаје и по која стотина грама. То је могло бити и бивало је некада кад није било контроле каква је данас и казни које се плаћају кад се тако шта ухвати. За то ће, као и из многих других разлога, по који од данашњих старијих рибарских трговаца који то знају, са сетом поменути за навек неповратна добра стара времена и узданути за њима.

Мих. Петровић
проф. Универз. у пензији

Михајло Петров: Пејзаж
(Са XII пролећне изложбе југословенских уметника
у павиљону »Цвијете Зузички«)

Београд негдашњи центар великога рибарства

СЕДМИ ЧЛАНАК

Прератни рибарски правни односи у риболовном подручју Београда

Природно је и разумљиво да у ранија, стара времена, при примитивним и неодређеним правним односима какви су ови били и онда кад су у појединим пословима уопште и постојали, није могло бити ни речи о каквим одређеним рибарским правима и односима. Велике риболовне реке Сава и Дунав, као и њихови пространи водоплавни терени, у та времена препуни рибе, били су сматрани као опште добро и општи извор за исхрану становништва. Ловило се где је и како је кохтео и умео, без икаквог ограничења, а богатство у риби и непотребност скупог рибарског алата и какве нарочите уметности чинили су да није било потребно никаквог стручног рибарског знања, ни рибарског заната, ни рибарских организација, нити каквих год прописа, о правним односима у рибарству.

Доцније, кад се сазнало да је риболовно богатство на појединим ловиштима нарочито велико, тако да је се на таквим местима долазило до сукоба између риболоваца, при чему су се губили и животи, чињени су међу овима споразуми који су, у току времена, остајали да се са нараштаја на нараштај преносе у облику обичајног рибарског права. Још доцније се у то умешала и државна управа, па је поједина, изузетно богата ловишта уступила на искоришћавање или у својину појединим властелинствима, установама или манастирима. У још доцнија времена, кад су односи већ могли бити сређенији, поједина ловишта су се почела издавати под закуп, у корист државне касе или прибрежних општина у чијим су се хатарима ловишта налазила. Такав је н. пр. случај још од пре неколико векова био са риболовом на Госпођином Виру, уз српску обалу Дунава, испод села Добре. Он се помиње у једној повељи Кнеза Лазара као риболов уступљен манастиру Горњаку, затим су га присвојили и искоришћавали Турци, док није прешао у руке наше државе, која га је

од тада стално издавала под закуп у корист државне касе. За многобројне друге вирове на нашем делу Дунава поједине прибрежне општине сматрале су да припадају њима, па су их такође искоришћавале издавањем под закуп у корист своје касе. Сличан је случај био и са некада чувеним „гардама” на Дунаву, наспрам села Сипа. Њих је некада, у стара времена, било осам, доцније пет, затим четири, а пред сам светски рат свега три. Сад је од њих остала још само успомена. Оне су на томе месту постављене и одржаване још од незапамћених времена. До прве владе Књаза Милоша припадале су адакалским Турцима, па их је Књаз од њих откупио и гарде су од тада ушле у састав владаочевих добара, док нису за време светског рата сасвим ишчезле.

У колико се тиче риболовног подручја Београда, риболов је, као и свуда у риболовним водама, у стара времена био потпуно слободан и ограничен само тиме да се у водама заједничким са суседном државом не прелазе државне границе, премда се онда ни на то није много пазило. У текућој води он је за прибрежно становништво од вајкада био неисцрпан и потпуно бесплатан извор за исхрану. Али, од како има о томе трага, риболови на водоплавним теренима и ритовима који су остајали кад се велика вода врати у своје корито, од увек су или уступани појединим властелинствима, манастирима, патријаршији, или су издавани под закуп у корист државне касе или појединих општина, као што се то чини и у данашње време.

Међутим доцније, за време турске владавине, уведено је и за Саву и Дунав, али то само за занатски риболов, плаћање риболовног права у новцу или у природи. За прве владе Књаза Милоша, као што се то види из „Мемоара Стевче Михајловића”, ђумрукције су од аласа наплаћивале као таксу сваку пету оку од ухваћене рибе. За време аустријске владавине у северној Србији 1718—1739 године, за риболове је наплаћиван „десетак” у новцу. Да би се могла имати слика о тако добијеним сумама од нашег прибрежног станов-

ништва, навешћемо да је, према подацима из бечких архива, по буџету од 1729 године Београд дао аустријској камералној каси, од такса за риболове, 86 форинти (по расправи Драже Павловића „Аустријска владавина у северној Србији 1718—1729 г.). Као што се види, такав је државни приход био ништаван, али, кад се он упореди са осталим ондашњим приходима од такса, риболов је ипак био међу изворима који су дали највише, јер је камерална каса за поменуто годину примила: од попаше свега 40 фор., од пореза на воћњаке 22 фор. 30 кр., од аренде на касапнице 48 фор., као десетак од кукуруза 108 фор. 27 кр. и т.д. А при том треба имати у виду и баснословну јевтиноћу рибе у то време, кад се за једну форинту могло купити по сто и више ока рибе, као и ондашње тешкоће и немогућности контролисања риболова и продаје рибе.

Још доцније су и савски и дунавски риболови, како са српске, тако и са сремске и мађарске стране, подељени на „хатаре” и ову су јавним надметањем издавали под закуп, а арендатор је имао право наплаћивати од појединаца за риболов у његовој закупљеној води таксу одређену нарочитим одредбама из тога доба. За наше српске савске и дунавске риболове све до доношења првога закона о риболову 1898 године, а почевши од 1859 године, важила је у погледу тих такса Уредба од 27. јула 1859 год. под В№ 3430, са допунама од 3. јула 1860 год. под В№ 1671. Међутим, арендатори се нису придржавали те уредбе, него су наплаћивали таксе произвољно, како су хтели. Нека је поменуто да су наши савски и дунавски арендатори, о којима је код београдских рибара још сачувана успомена, били у другој половини прошлог века: Станко Тошић, Јован Деда, Игњат Папа, Спира Јаковљевић, Сава Димитријевић и Петко Трајановић. У то време није у нашој земљи постојао никакав закон о риболову. О неколиким незнатним и неодређеним одредбама у погледу риболова, садржаним у „Закону о водама и њиховој употреби” од 26. децембра 1878 год. није нико водио рачуна, ни они што су ловили рибу, ни саме државне и општинске власти. Оно мало ограничења наметнутих арендаторима било је садржано у прописаним условима о издавању државних риболова под закуп, а каква су била та ограничења може се н. пр. видети из услова које су 17. септембра 1895 год. потписали лициданти Јован Деда, Спира Јаковљевић, Јован Петровић, Ђока Стојковић и Петко Трајановић, и који су гласили овако:

Услови за давање права државних риболова под закуп

1. Држава српска даје под закуп ово своје право риболова савског и дунавског за време од 1. јануара 1895 до 1. јануара 1898 године.

2. Закупац ће имати право да лови рибу само до половине воде.

3. За цену коју ће закупца држави платити он има право: а) да сам лови рибу справама за ловљење одређеним; б) да наплаћује таксу за ловљење рибе у овоме простору од свију оних који се овим послом баве, и то ону која је прописана у уредби од 27. јула 1859 год. В№ 3430 и 3. јула 1860 године.

4. Закупац неће имати право: а) да спречава право ловљења рибе ономе ко прописну таксу плати, и да наплаћује већу таксу од оне која је овим уредбама прописана; б) да наплаћује икакву таксу за рибу која се у земљу са стране уноси; в) да превози лица или ствари из суседне државе без нарочите дозволе власти; г) да трује или иначе ма каквим другим средствима убија рибу у овоме простору.

5. Закупац ће се сам старати да наплаћује таксу на коју има право према овим условима од оних који се баве ловљењем рибе и држава му неће одговарати ни за какву штету на случају да он какву таксу од риболоваца не наплати.

6. Држава ће имати право административним путем да одкаже закупцу и пре рока ово закупно право у овим случајевима: а) ако за десет дана после уговореног рока не плати припадајућу аренду; б) ако буде наплаћивао већу таксу или уопште радио оно што по овим условима не сме.

7. Кад се уговор са закупцем раскине из узрока наведених у овим условима, закупца ће бити дужан да плати закупну цену за време до раскинутог уговора и после до дана кад се ово право другоме буде уступило, а поред тога као накнаду штете и шестомесечну закупнину унапред.

8. Закупник ће бити дужан да плаћа 12% интереса на све оне суме које по овоме уговору не буде на време плаћао, рачунајући од дана кад је то био дужан дати, па до исплате.

9. У случају смрти закупчеве његови наследници могу овај уговор раскинути ако плате тромесечну аренду рачунајући од дана кад се ово право буде другоме уступило.

10. Закупац може и сам раскинути уговор ако плати све оно што је дужан до дана раскинућа уговора, а поред тога још и деветомесечну закупну цену унапред.

11. На случај да се закупцу употреба овога права забрани из ма каквих државних обзира, он за време те забране неће бити дужан ништа да плати. Пуцањ, маневрисање или вежбање војске и уопште ма какве ларме дешавале се поред обале, не дају закупцу никакво право на накнаду.

12. Уговор о праву овога закупа може закупца на другога пренети само по дозволи Министарства Финансија.

13. Лициданти ће бити дужан одмах по свршетку надметања да положи четвртину од

излицитиране суме аренде на име кауције, било у готову, било у државним папирима.

За лицитанта на коме овај закуп остане вредиће лицитација одмах, а за државу онда кад је одобри Министар Финансија.

17. септ. 1895 год.

Београд.

Прочитали:

(потписи лицитаната).

Као што се види из ових услова, о каквој заштити и прописима за рационално искоришћавање риболова нема у њима ни помена, изузимајући забрану тровања рибе; на какву заштиту није у оно време код нас нико ни помишљао. Међутим, пре но што је код нас сазрело уверење да је потребно законом регулисати не само рибарске односе, већ и начин искоришћавања риболова и прописати шта је допуштено, а шта не при томе послу, у суседној нам монархији већ су постојали такви закони. Закон о рибарству у слатким водама у Краљевини Хрватској и Славонији од 6. травња 1906 год. и сличан закон о рибарству у Угарској од 1888 године садржали су у себи све што је битно за заштиту рибе и рационалног рибарства.

Главне одредбе хрватског и мађарског закона о риболову и њихово извршење

Главне одредбе тих закона, у колико су се непосредно тицале риболова који су снабдевали рибом Београд, биле су оне што су се односиле на забрану лова економски важнијих врста рибе у време њиховог мрестења; прописивање минималних величина испод којих се те врсте не смеју ловити; забрану преграђивања рибљих пролаза и спречавање изласка рибе из ритова у текућу воду; забрану лова помоћу експлозивних, наркотичких и отровних материја; забрану упуштања затроване воде из фабрика у којима живи риба.

Најосетљивија тачка за закупце риболова у суседној монархији била је она којом се забрањивало грађивање фокова и спречавање да кроз њих, после опадања воде, заостала риба у ритовима може изаћи у текућу воду: Саву, Дунав, Тамиш и Тису. А ритови, у оно време пуни рибе, и фокови преко којих су постављане „грађе”, преграде од коља и пређе, и који су издавани под закуп јавном лицитацијом, били су ови:

1. Од Панчева идући у правцу Титела: Нова Борча, Стара Борча, Овча, Ријево, Каловита, Прелива, Расова, Бели Брег, Црни Преток, Кеташка, Црвенка, Оћеш, Затоњ, Визељ, Лисичији Јарак, Сибница и Тамиш.

2. Од Земуна навише, идући левом обалом Дунава: Кишвара, Беланош, Бесни Фок, Опавачки Дунавац, Опавачки Тамиш, Аркањ, Кобиљски Дунавац и рит, Кувало, Тоња, Мајурски Дунавац, Бегеч (више Новог Сада), Жива, Берава, Бело Блато, Новоселски ритови,

Конач (наспрам Вуковара), Кут и Вајш (више Вуковара) и Апатински ритови и фокови.

3. Од Земуна навише, идући левом обалом Саве: Бежаниски Рит, Сурчински и Јаковачки Рит, Добановачка Бара, Угриновачка Бара, Живача, Моровић, Канал више Сремске Митровице што спаја Саву са Вуковаром.

Закон о рибарству за Краљевину Хрватску и Славонију, као и онај за риболове у Мађарској, садржали су све што је битно за заштиту и рационално искоришћавање риболова, али су у већини случајева остајали мртво слово на хартији. Оно што се строго извршавало, били су прописи о правним односима у рибарству, о риболовној својини, о начинима како се долази до рибарских права и др. али на оно што је ишло на штету арендатора гледало се кроз прсте. Држави је било на првом месту до тога да од тих закупа има што већи приход, а овај би био у толико мањи у колико би се строжије извршивали законски прописи у погледу технике риболова, јер би у томе случају закупне цене на лицитацијама биле у толико мање. Томе непотпуном извршавању законских одредаба доприносило је и то што органи власти, који су с времена на време обилазили закупљене риболове да би се уверили о томе како се извршује закон о риболову, нису познавали доскочице и трикове које су арендатори употребљавали да би у време доласка тих органа или државних комисија затајили оно што раде, а што закон не допушта. На пример, закон је строго забрањивао постављање преграда и препрека ма које врсте које би спречавале излазак рибе из поплављених терена и ритова у речно корито. Ти су излази били дубоки канали, фокови, кроз које је риба, као каквом реком куљала из рита у текућу воду, пошто се у риту измрестила и исхранила. Арендатор би преко таквог фока побио у дно воде дебело дрвено коље, па на ово разапео јаку пређу од дебелог канапа, теровану да не би спајањем у води трулила, а која је била прострета усправно од дна воде до на $1\frac{1}{2}$ —2 метра изнад водене површине и потпуно онемогућавала пролаз рибе. Риба из рита, осетивши да је ту излазак, улазила је масама у фок, допирала до грађе и ту морала стати, не могући ићи даље. Дешавало се у већим ритовима и њиховим дубоким фоковима да на грађу навали толика маса рибе, која се наслаже уз грађу, да од ње вода не може да отиче, већ почне у фоку расти, што је у више поулика учинило да се од терета који на пређу притискује, коље покрха, па пређа упусти сву сакупљену рибу.

Као што је поменуто, такво грађивање било је и хрватским и мађарским законом строго забрањено. Међутим оно се од закупаца риболова од увек у највећој мери употребљавало. Државне власти су добро знале

да рит не би имао ни издалека онолику закупну вредност колику има кад се буде спремно излазак рибе из њега, па се на преграђивање изласка из рита гледало кроз прсте. А кад се, на жалбе појединаца или општина, изашиљала на лице места у рит комисија да ствар провери, ова се обично враћала са извештајем да је достава лажна и да се фок не преграђује. Јер комисија, и да је то озбиљно хтела, од свега тога није могла ништа видети: арендатори момци су на пола сата пре доласка комисије (која није долазила другојаче већ на арендаторовом чамцу, са његовим веслачима, а онда није било моторних чамаца) одрешили горњи обод пређе са кочева, оптеретили га камењем и оборили га поред коља на дно воде, а по кољу би распротрли бубњевае да се суше као да је коље за то и понаместано. Комисија, не видећи никакву преграду, а почашћена добром аласком чорбом и рибом печеном на ражњу или у процепу, враћала би се задовољна и подносила повољан извештај. Чим би се удаљио чамац са комисијом, момци би чакљама за тили час дигли пређу са дна, одвезали за њу привезано камење, привезали је на потребној висини уз коље и забрана је изиграна. Велике барке са врстама рибе забрањеним у то време, биле су посакриване дубоко у трски и локвању на местима где комисија није могла допрети баш и да је за то знала. Писац је имао прилику посматрати такав један случај на грађи на Овчанском Фоку. Риболовни закупца Шандор Штрајхер је у то време држао, поред савског риболовног хатара од Царске (Подгоричке) Аде до жељезничког моста код Београда, још и ритове од Борче до Панчева, и на тим ритовима, т.ј. на њиховим фоковима, имао је пет грађа: Борча, Овча, Сибиница, Тамиш и Шкрапља. Писац се десило на Овчанском Фоку у време кад је ту наишла контролна комисија и видео како је она извршила преглед.

У коликој је мери забрана постављања преграда на фоковима била осетна за ондашње арендаторе риболова, може се видети из представке највећег прератног риболовног закупца Фране Ловрековића из Новог Сада, упућеној првих дана после закључења мира нашем Министарству Пољопривреде. Да би се видеела најосетљивија тачка тадашњих закупца риболова, та ће лако образложена представка овде бити дословце и у целини исписана. Она је гласила:

„Господине Министре,

„Закон од 6. травња 1906 г. о рибарству у слатким водама у Краљевини Хрватској и Славонији, а тако исто и у грајевима бивше Угарске, сада Војводине закон од 1888 год. чл. 19. о рибарству у слатким водама у чл. 23. под словом ц забрањује да се подижу запорне мреже, а под словом ц да се не сме

бранити риби повратак са поплавитог земљишта у корито воде. Са стручњачког гледишта је доказано да § 23. члан ц и и рибарског закона не одговара ни у ком погледу природним захтевима данашњег духа времена, а још мање служи јавном интересу наше земље. У коликој је мјери § 23. рибарског закона штетан, слободан ћу бити следећом аргументацијом доказати”.

„Ја сам власник или закупник од 100.000 кат. рали поплавитога земљишта; то земљиште буде сваке године 7—8 месеци поплавито. За време поплаве измрести се риба и на истом земљишту одгоји се њен плод и постане велики. Кад наступи време да се власник са истим плодом користи, односно да убере отштету за своје поплавито земљиште, те да рибу на свом земљишту задржи и излови, онда дође § 23. риболовног закона па каже: „немаш права рибу ловити, то није твоје добро, ма да се на твоје оплодила и одгојила; то је интернационално добро, а теби не припада никаква отштета”. Власник је, дакле, приморан тај неправедни закон респектирати и одатле велику штету трпити”.

„Сада да видимо шта је резултат тога неправедног и неприродног закона. Са стручњачког гледишта, као и мога дубоког уверења, тврдим да оне рибе, које се на нашем земљишту оплоде и одгоје, не остају у ономе хатару и земљи у којој су се оплодиле, него за случај водопада повлаче се заједно са водом у доње крајеве Дунава иноземних држава, т.ј. у Румунију, Бугарску и Русију, те у многим приликама, када је код нас најплоднија година, остају наше јавне воде без сваког рибџег плода. Најсмешнији је, међутим овај факт: наша држава је, као и бивша Аустро-Угарска, у сврху интензивног риболовног господарства пре неколико година склопила са Румунијом један конвенционални уговор, у коме се обвезала да неће кад опада вода риби са поплављеног земљишта пут у корито воде спречавати. Ми смо тај уговор на нашу силну штету строго обдржали, но Румунија је у оно доба своје риболове у властитој државној режији руководила, те је сваке године своја поплавишта, која се простиру од Оршаве па све до Црног Мора, у површини од више милиона кат. јутара са разним справама затварала и приликом сваког водопада повратак риби са поплављеног земљишта у корито воде спречавала, те нашој земљи на пољу риболовног господарства велику и знатну штету наносила. Сада пак имамо прилику наше господарско питање онако уредити, како то природа и јаван интерес од нас очекује, јер прво не веже нас више никакви међународни конвенционални уговор, а друго, услед велике промене наше земље и граница наступила је потреба да се наше господарство од старих законских погрешака ослободи и онако уреди како то нами наш државни и јавни

интерес налажу и како је то за јавну об-
скрбу наше земље данас потребно”.

„Интерес, пак, наше јавне прехране данас тражи то да се бар за време абнормалнога става § 23. риболовног закона из год. 1888 и чл. 19. закона од 6. травња 1906 год. о рибарству у слатким водама путем наредбе суспендује и да се све оне јавне воде, које имају своје природне дубине (корита), где се риба пуно боље развија него у самој реци и где јој не прети никаква погибел, прогласе у смислу риболовног закона од год. 1888. чл. 19. § 13. као затворене воде, тим пре јер је данас једино риба и рибарство у стању накнадити силни мањак мяса и марве, који се већ у целој земљи осећа. Риба је у нашој земљи још једини живежни предмет који пружа крај мудрог господарства пучанству код прехране велике олакшице. Колико је пак нужно да се § 23. риболовног закона промјени, слободан сам госп. Министра на следећи пример упознати:”

„Између Опаве и Панчева налази се једна површина поплављеног земљишта од 96.000 кат. рала; цела та површина заједно са риболовом, пашом и сенокосом доносила је држави годишњи закупни приход од 120.000 круна. Да видимо шта би та површина вредила када би се на томе поплављеном земљишту као затвореној води рибогојство вршило? Доказано је да се на таквим поплавитим земљиштима годишње по једном кат. ралу минимално 30 кгр. рибе наплоди, дакле на 96.000 кат. рали 28.800 метр. центи рибе. Ја ћу бити сасвим скроман те ћу од те огромне количине 50% отпустити, те би онда свега било 14.400 метр. центи. Рачунајући по најминималнијој цени нормалног доба 3 круне по једном килограму, што би износило 4,320.000 круна, а по данашњој абнормалној цени износила би свота још три пут толико или 13,860.000 круна. Када би се горе наведена површина као затворена вода у закуп издала, односно када би се дозволило да се може са мрежама на извесним тачкама затворити т.ј. спречити риби повратак у корито реке, постигла би наша држава ту циљ да би могла уз извесну перцентуацију на чистом добиту партиципирати, или би постигла огромно високу закупнину. Али најважнији је при свему томе овај факат, да би се само на упитном земљишту годишње мјесто 2 до 3 хиљаде метр. центи рибе продуцирало 15 до 30 хиљада метр. центи. А таквих сличних неизрабљених поплавних земљишта има још много у нашој држави. Па када би се те све јавне воде као затворене воде манипулирале, уверавам госп. Министра да би годишње у државну благајну врло велика и замашна свота прихода улазила.”

„Ако жели госп. Министар да у нашој земљи постигне умножавање рибе, као и успјешно рибарење у нашим отвореним и јавним водама, онда је нужно да се на ове сле-

деће три најважније околности велика пажња обрати:

1⁰ да се хитно отклони путем најстрожије наредбе бацање експлозивног материјала (бомби) по јавним и отвореним водама;

2⁰ за време ловостаја и мрестења рибе да се у опће минимално два месеца риба не сме ловити, и то април и мај месец;

3⁰ када се вода са поплавног земљишта услед водопада повуче у корито реке, да се имају сви забарци, који постају суви, са коритом реке скопчати, или из истих тако звано младо рибије семе накљиво у рску пренети.”

„Из свију горенаведених и неопитних разлога молим у име целог рибарства, закупнина и власника риболова најпокорније да благоизволи госп. Министар одобрити и путем наредбе одредити да је рибарење на поплавштинама целе земље слободно као у затвореним водама обављати и са прејама повратак рибе у корито реке спречавати, јер само на тај начин је могуће обилне и јефтине животне намирнице прибавити, и да се у смислу горе наведених трију тачака најстрожије наредбе и мјере што пре предузму.”

„На концу молим најпокорније госп. Министра да благоизволи својим административним органима, односно надлежним властима одредити да се обнародује у званичним новинама, а тако исто путем добоша и у свима доленаведеним општинама, где се моји риболовни закупи протежу, да није ником слободно без дозволе и приволе закупника рибу ловити и који се у том прекршају ухватио буде, да ће се у смислу закона најстрожије казнити. Ту молбу за то поднашам, јер се на мојим риболовима под титулом слободе формална анархија врши, те се насилно на тај начин сав мој годишњи приход уништи и мени огромна штета наноси.”

„Општине куда се моји риболови протежу јесу следеће: а) у Дунаву: Беочин, Раковац, Каменица, Нови Сад, Петроварадин, Каћ, Сремски Карловци, Горњи и Доњи Ковиљ, Гардиновици, Лок, Сланкамен, Рудолфснад, Ченга, Сурдук, Белагиш и Опава; на Тиси: Тител, Мошорин, Перлез и Рудолфснад; 3⁰ на Тамишу: Сакуле, Баранда, Опава и Севкерин.”

„У чврстој нади да ће Госп. Министар из јавног интереса уважити ову моју представку, бележим се

С одличним поштовањем
Фрања Ловрековић, с. р.

Међутим, ако се остали прописи закона о риболову у сремским и мађарским водама нису строго извршивали, све што се тицало финансиског ефекта у државним риболовима извршило се са највећом тачношћу. Свака риболовна вода, било текућа било стојећа, издавана је под закуп, а власти су ишле на

руку закупцима да би и они видели корист од риболова, како би се закупна цена све више дизала.

Закупац, кад је већ на лицитацији стекао искључиво право риболова на закупљеном воденом простору, ловио је у својој режији или је своје риболовно право преносио на рибаре који су му се тога ради обраћали. То је вршио на тај начин што је рибарима издавао своје оштампане и увек сликом арендатора снабдевене „рибарске дозволе“, за које је од њих наплаћивао одређену, често произвољну таксу. На пример, земунски арендатор Шандор Штрајхер, са којим су београдски рибари највише долазили у додир, своје закупљене ритове ловио је у властитој режији, а свој речни риболовни хатар у Сави, који се протезао од Царске (Подгоричке) Аде до савског жељезничког моста, наплаћивао је како пречанским, тако и нашим рибарима по 15 форинти годишње од чуна (влакаршима је два чуна рачунао као један), а за алов и лапташ по 30—40 форинти, допуштајући да му се то исплаћује у ратама. У једно време Штрајхер је држао и десну страну Дунава више Земуна, до Чивутског Фока испод Кишваре. Његове рибарске дозволе изгледале су овако:

Рибарска дозвола

„Рибару Мих. Петр. из Београда дозвољавам да може у водама које сам узео у закуп у Сави, у хатару општина Обреж и Витојевци (до западног ћошка Подгоричке Аде) у години 1908 са мрежама у бубњевима рибу ловити. Ову дозволу издајем по прописима финансијалног ерара. Прије поласка у лов имаде се пријавити Кр. финансијалној стражи на Бурми. На захтев Кр. финансијалне страже или Кр. оружничтва имаде се дозвола показати.”

„Ову дозволу издајем по пропису новог Закона гледе риболова, те мора сваки рибар имати државну ловну карту и по тиме се строго држати вршећи рибарење. Рибарење може вршити само онај посједник државне риболовнице који буде имао и дозволу закупника риболова”.

У Земуну
17 марта 1908 год.

Шандор Штрајхер
закупник риболова.

Сличне су биле и дозволе других риболовних арендатора, који су своје закупом стечено право риболова, поред рада у властитој режији, искоришћавали још и издавањем својих рибарских дозвола по одређеној такси и другим рибарима. Такви су н. пр. били арендатори: Волф (који је држао Саву од жељезничког моста до њеног ушћа, и десну страну Дунава од ушћа Саве до Старих Бановаца), Павле Мецгер (који је држао леву страну Дунава од горњег врха аде Бельарице до Бор-

чанског Дунавца и рит од Расове до Каловите), Јован Атанацковић, Јозеф Лели и др.

Поред тих закупних рибарских дозвола, рибарима (како мајсторима, тако и њиховим помоћницима) издавале су аустријске државне власти још и свакоме лично њихову државну карту која се звала „Риболовница” и која је за воде, за које је важио хрватски закон о рибарству, имала овакав облик:

Риболовница

„Вриједи од 15 српња 1911 год. до 24 вељаче 1912 год. за рибарског мајстора Мих. Петр. из Београда. Ову риболовницу ваља на позив органа јавне страже, земаљских ливадара, чувара канала, надзирача лова, чувара риболова, пољара, лугара, оружника, на позив риболовних овлашћеника, њихових намјештеника предочити (§. 23 закона). Риболовница гласи на особу, па се не смије рабити по другој особи него на оној на које име гласи. За вријеме риболова ваља риболовницу собом носити.”

Управитељ
У Земуну
15. српња 1911 год.

Кр. владин тајник
М. Н.

На полеђини карте било је означено време ловостаја (Schonzeit) за поједине врсте риба, и печат власти која је риболовницу издала.

Сличног је облика била и мађарска државна карта, која се звала »Halászejegy«, а издавале су је мађарске државне власти рибарским мајсторима и њиховим помоћницима за риболове у Дунаву, Тамишу и Тиси.

Главне одредбе закона и правилника о риболову у Србији од 27 јула 1898 год.

На дан 27 јула 1898 год. обнародован је први закон о риболову у нашој држави, са потписима: Краља Александра, министра народне привреде Симе Лозанића, министра унутрашњих дела Јеврема Андоновића и министра правде Косте Христића. Под ЗБр. 7454 од 28 децембра 1898 год. министар Сима Лозанић прописао је Правилник за извршење тога закона.

Главне одредбе тога закона, у колико су се тицале искључиво београдског рибарства, састојале су се у овоме:

Право на риболов, у колико не би постојала никаква друга основана права сопствености припада: 1^о за Саву, Дунав и Дрину држави; 2^о за све остале реке, речице, потоке, затоке, баре и т. д. на општинским имањима оних општинама у чијем су хатару; 3^о у вештачким рибњацима, барама и затокама на приватним имањима, као и у рекама и потоцима што протичу кроз приватна имања, сопственицима истих.

Сваки ко би хтео рибу ловити ма каквим справама, осим једне пецаљке са 1—2 удице мора имати рибарску карту коју је дужан собом носити и показивати је на захтев за то одређених органа. Рибарска карта даје се на годину дана и наплаћује се за целу календарску годину, па ма у које доба године била издата. Она гласи на име и може је употребити само онај на чије име гласи, члан његове породице који са њиме живи у заједници, или његов плаћени служитељ. Помагачи у риболову онога који има карту не морају ове имати. Нико не сме са једном картом употребљавати више рибарских справа у једно исто време.

На карти ће бити означено: име, презиме, занимање и место становања онога коме се издаје; за коју је врсту справа наплаћена такса и колико; година за коју је карта издата; потпис и печат власти која је карту издала, и најважније одредбе законских прописа о риболову.

Рибарске карте израђиваће и властима раздавати Министарство народне привреде. Власти су дужне свакоме ко им се за рибарску карту обрати издати му је по наплати таксе, и то: за Саву, Дунав и Дрину надлежне су полициске, а за остале риболовне воде општинске власти. Онај који има рибарску карту може рибу ловити ма на коме незакупљеном риболовном месту што припада општини која му је карту издала, или ма на коме незакупљеном месту у Сави, Дунаву и Дрини, ако му је карту издала полицијска власт.

За рибарску карту плаћа се такса према врсти справа на чију употребу карта даје право, и то:

1⁰ За справе **прве врсте**, где спадају алов и лаптац, плаћа се 60 динара; 2⁰ за справе **друге врсте**, где спадају: велики и мали рибарски струк, трбок, влак, кеца, кусака, бубањ (с правом на једновремену употребу до 30 комада у Сави, Дунаву, Дрини и барама, и до 10 комада у осталим водама), метлице, рогач, маказе, велики черенац, суп, као и све овде напоменуте справе које захтевају употребу чуна или чамца (осим алова и лапташа) плаћа се 15 динара; 3⁰ за справе **треће врсте**, где спадају: мали черенац, црпац, сертма, загажањ (до 5 метара дужине), вршка, остве кошар и уопште све омање справе којима се ради поред обале и без употребе чуна или чамца, плаћа се 2 динара. Поред ових такса наплаћиваће се и 0,50 дин. за саму карту.

Онај који има карту за једну врсту справа, има право служити се ма којом справом што припада тој врсти, али нема права служити се са више справа у једно исто време, изузимајући случај да има онолико карата са колико справа ради једновремено.

У риболову забрањена је употреба пређа ако им окца немају прописану минималну величину (страну квадрата): код справа прве

врсте 30 мм, код справа друге врсте 20 мм, а код справа треће врсте 10 мм. Код алова највише једна трећина пређе може имати окца од 20 мм., а највише једна трећина окца од 30 мм.; остатак пређе не може имати окца мања од 40 мм.

Никаквим справама не сме се преградити више од половине текуће воде. Исто тако ни направе које се подижу у циљу риболова (заграде, супови и др.) не смеју заузимати више од пола речног корита и морају се у случају напуштања риболова одмах дићи из речног корита.

У време икрања риба се не сме ловити; тако исто не сме се уопште ловити ако нема прописну величину. Правилником је одређено време које се има сматрати као време икрања, а тако исто прописане су минималне величине испод којих се не сме риба ловити.

Најстрожије је забрањено у риболову употребљавати динамит или какве друге експлозивне материје, а тако исто и сва средства којим се риба опија или трује. У воде, у којима риба живи, забрањено је без нарочитог одобрења бацати материје које риби шкоде. Тако исто је забрањено и исцрпљивање воде ради риболова.

За оне који се огреше о одредбе закона и правилника о риболову прописане су казне: наплаћене казне уносе се у државну или општинску касу. Са казнама је скопчано и одузимање уловљене рибе; ако је кривац ловио справама чија је употреба забрањена, поред казни одузеће му се и справе. Казне изриче и извршује надлежна полицијска власт, ако је дело учињено на Сави, Дунаву или Дрини, или надлежни општински суд у чијем је хатару дело учињено.

Да би се имала слика о томе како је у то време изгледао какав уговор о закупу риболова, на шта се у њему пазило и о чему је уопште у њему била реч, овде ће бити исписани један од таквих уговора из тога времена.

Уговор

Између села Жаркова са једне стране и о М. П. рибара из Београда са друге стране, о закупу риболова у провали „Вилиману” и рити „Црњачи” у хатару села Жаркова, са обе стране насипа, закључен данас на следећи начин:

1⁰ село издаје горњем закупцу тај риболов за шест година и то од 1 маја ове 1899 до 1 маја 1905 године, за цену од шест стотина динара годишње;

2⁰ купац је дужан исплаћивати аренду сваке године на дан 1 маја унапред за целу годину;

3⁰ осим закупца и лица која он овласти сваком је другом забрањено ловити рибу у поменутих риболовним просторима;

4⁰ закупцу је дозвољено извршавати у „Вилиману” и „Црњачи” све радове потребне за циљеве риболова, као и. пр. поравњавање и чишћење дна, кресање обале ради прављења места за извлачење алова и т. д. само му се не дозвољава да ограђивањем спречава напајање сеоске стоке у риболовној води и да забрањује на води сечење леда, на што ће имати право општина села Жаркова;

5⁰ село је дужно чинити све услуге закупцу ради олакшавања чувања риболова, а суд општине села Жаркова узимаће у поступак све његове жалбе и тужбе противу оних који се буду огрешили о његова права;

6⁰ оваква два равногласна уговора потврдиће се полицијском влашћу, и свака уговарајућа страна да има по један примерак код себе; таксу за потврду да плати купаца.

Жарково 10 јуна 1899.

Уговорачи:

за село Жарково: пуномоћник Петар Одабашин
купац: М. П. рибар из Београда.

(Печат општ. жарковачке и потврда среског начелства).

Главне одредбе закона и правилника о риболову у Србији од 27 маја 1911 год.

На дан 27 маја 1911 год. обнародован је други закон о риболову у нашој земљи, са потписима: Краља Петра, председника Мин. Савета Николе Пашића, мин. иностр. дела Мил. Миловановића, мин. финансија Стојаца Протића, мин. војног Свет. Степановића, мин. нар. привреде Јаше Продановића, Министра правде Косте Тимотијевића и мин. грађевина В. Вуловића. Под ПБр. 8381 од 24 априла 1912 год. тадашњи министар народне привреде Милан Капетановић прописао је Правилник за извршење тога закона.

У колико се тиче разлике између овога закона и оног ранијег од 1898 год. искључиво у погледу београдског рибарства, она није велика. Право на риболов у Сави, Дунаву и Дрини остало је опет да припада држави; за остале реке и речице општинама кроз чији хатар протичу, а за мање текуће воде (потоке) или стајаће воде (затоке, баре) сопственицима имања кроз која пролазе, у границама дотичног имања.

Начин на који ће држава и општине искористићавати своје право риболова остао је исти као и у старом закону; појединци су стицали право на риболов у Сави, Дунаву и Дрини куповином државне рибарске карте, али је при том разлика од старог закона била у овоме: рибарске карте су биле подељене на две класе (на место три, као раније), од којих је прва класа стајала 60 динара, а друга 15 динара. У прву класу, поред алова и лан-

таша, увршћен је и пампурски струк (са правом на једновремену употребу до четири таква струка), а у другу касу увршћен је и морунски струк, као и суп. Онај који има карту прве класе може се по вољи служити справама или прве или друге класе, али се не може истовремено служити и једном и другом врстом справа. У погледу рибарских карата разлика је између новог и старог закона у томе, што по новом закону за омање справа, којима се риба лови без превозних средстава (чуна, чамца), као што су: пецаљка, мала сертма, загашња, мали обалски черенац, ђелберија, мала вршка, кош, риболов је допуштен бесплатно и без рибарске карте. Рибарске карте биле су, у главном, исте онаке као и раније, само је на њима изостављено означавање до које се величине риба не сме ловити и кад је забрањен лов појединих врста риба због мрстења.

Риболовне забране су, у главном, остале исте, само је забрана употребе експлозивних, отровних и наркотичких средстава допуњена забраном да се риба лови помоћу ватреног оружја, или набадањем помоћу оства или харпуна.

Али битна разлика између овога закона и онога од 1898 год. и нарочита одлика овога закона, која би моћно допринела развоју рибарства у нашој земљи, да то нису спречили ратови 1912—1918 год. састојала се у овоме:

1⁰ у одредбама о потстицању приватне иницијативе за подизање рибарства, о повластицама приватним лицима, удружењима, општинама, срезовима, окрузима и манастирима при подизању вештачких рибњака;

2⁰ у одредбама о издавању под закуп појединих риболовних места или водених простора;

3⁰ у одредбама о организовању рибарских удружења са циљем да заједнички раде на заштити општих интереса у рибарству, а са нарочитим обавезама и повластицама предвиђеним законом и правилником;

4⁰ у оснивању фонда за унапређење рибарства у земљи, који се оснива при Министарству народне привреде, и који ће руководити Управа Фондова, а располагати Министарство. Фонд састављају: а) приходи од експлоатације државних риболова; б) приходи од новчаних казни за иступе, преступе и кривиче противу одредаба закона о риболову; в) приходи од пропалих кауција по истом закону; г) приходи од продаје државних рибарских карата и закупа државних риболова. А фонд се има употребљавати: на набавку и размножавање у земљи појединих врста риба и ракова; на награђивање појединих приватних лица за остварење вештачких рибњака; на проучавање рибарства у земљи и на страни, покушаје и експерименте о размножавању и гајењу риба; на набавке, штампање и хонори-

сане дела, расправа, пројеката и планова о рибарству, који морају имати практичан карактер.

Казне за иступе, преступе и кривице у риболову су појачане, као и непосредни надзор над извршивањем одредаба закона о риболову. Тај надзор имали су вршити: за рибологе у Сави, Дунаву и Дрини погранични царински стражари, под надзором царинарничца, а за рибологе у осталим водама органи полицијских и општинских власти, чувари поља, чувари шума и чувари лова.

Закон је, са својим правилником, важио до аустријске окупације 1914 године, кад је замењен неколиким специјалним наређењима аустријске власти. На дан 2 маја 1917 год. обнародована је једна врста закона о риболову у Србији која је носила наслов:

Наредба о риболову и хватању ракова у подручју војне главне губерније у Србији од 2 маја 1917 год.

Наредба је садржала 13 чланова чије су главне одредбе биле ове:

Искоришћавање риболова у Дунаву и Сави, као и на водоплавним теренима у подручју тих река врши војна управа у сопственој режији, преко риболовних станица које су нарочито у том циљу основане и које стоје под управом средишне риболовне станице у Београду (цар. и краљ. редарствено рибарство у Београду).

„У поменутих водама допуштен је риболов удицом (пецање као спорт) само часницима, војним чиновницима и цивилним комесарима војне главне губерније у Србији, у закону дозвољеном времену. У погледу времена за поштеду рибе у Дунаву важи одредба угарског члана 19. од 1888 год. а у Сави законски члан од 6. априла 1906 год. с наредбом краљ. хрватске земаљске владе од 20. фебруара 1907.”

Наредбом се тада прописује време за које је забрањен лов појединих врста риба и минималне величине испод којих се риба не сме ловити. Ти су прописи нешто строжији но они у нашем закону од 1911-те године.

За остале риболовне воде (осим Саве и Дунава) може се одобрити лов и приватним цивилним лицима, пошто добију за то одобрење и плате прописну таксу. Али војна управа задржава себи право да и то забрани, привремено или стално, кад то нађе за потребно. Таксе за рибарске дозволе (карте) плаћају само цивилна лица и то: за риболов ради властите употребе 3 круне, а за лов мрежама ради продаје 30 круна.

Мреже за риболов не смеју од 1. јануара до 31. јула имати окца ужа од 40 мм, а ван тога рока уже од 20 мм. Мрежама се при риболову не сме преградити више од половине ширине дотичне воде.

Забрањују се вршке, тровање риба и лов експлозивима. Тако се исто забрањује упуштање у воде, у којима риба живи, за њу штетних материја.

Рибу могу продавати само они на чијим је картама то нарочито назначено. Продавци рибе су обавезни да најпре подмире потребу цар. и краљ. војске, а преостатак могу продавати грађанству, али то само за продају рибе утврђеним трговима, по утврђеној цени, коју с времена на време буде одређивао цар. и краљ. редарствено заповедништво у Београду, односно ц. и кр. окружно заповедништво дотичног округа. Војне станице неће продавати рибу грађанству.

Сваки прекршај горњих одредаба казниће се одузимањем рибарске карте и прибора, као и глобом од 2000 круна (односно затвором до 6 недеља), у колико тај прекршај не би собом повлачио већу казну.

Пошто је за време аустријске окупације било тешко доћи до потребног рибарског алата, војна власт је наредила реквизицију тога алата код свију оних који су га у то време имали. Из куће писца ових редова однесено је тада неколико алова, лапташа и другог рибарског алата, па је све то предато војној риболовној станици (Militärfischerei) на дунавском кеју, као и неколико пищевих рибарских чамаца и барки и друга рибарска опрема.

Наредба аустријске власти престала је важити кад је земља ослобођена окупације, па је одмах поново ступио у живот наш прератни закон о риболову од 1911 год. са својим правилником. Он је пре две године замењен новим законом о риболову, који је данас на снази; о њему неће бити говора овде где је реч само о риболовима у подручју Београда пре завршетка светског рата.

Обичајно право у међусобним рибарским односима

Законски прописи и наређења власти нису били једини фактори у међусобним рибарским правним односима код београдских рибара. Од незапамћених времена одржавале су се међу њима извесне конвенционалности које нису биле наметнуте писаним законима и наређењима, већ својом целисходношћу и тежњом да ти односи буду нормални и правични. Такве конвенционалности постале су доцније као неко обичајно право и у томе су се облику одржавале боље и чвршће но ма какви, па и најстрожији законски прописи.

Неке од таквих конвенционалности тичале су се саме технике риболова и уведене су у циљу да се избегну сукоби међу рибарима при њиховом раду, а зна се да рибари нису баш много мирољубив елеменат. Тако на пример:

1⁰ Од вајкада се на аловским метовима одржавао такав ред, да се на њима, кад је време за рад великог алова, нису смели забављати рибарски струкови, правити веје (нагомилано густо грање око кога би се окупљала и задржавала риба), ваге (коље побито на песак на прудовима, на коме се налази платформа исплетена од шибља, за пецање рибе или за рад са черенцем или крсташем), супови, или ма какве друге сталне направе које би онемогућавале рад алова на мету.

2⁰ Кад је у једно време бивало у Београду више алова но што има у његовој околини добрих метова онда, да међу онима што раде аловима не би долазило до сукоба, рибарски мајстори су извлачили коцку која је одређивала који ће алов и кога дана радити на одређеном месту. Често су се, кад има много алова, а мало подесних метова, коцком одређивала по 2–3 алова који ће истовремено радити на једноме мету. То се радило у време „плове“, кад влакарши осете да риба нагиње масама уз воду; тада се радило „штрени“, т.ј. други се алов разбацује и распростире по води још пре но што је први пришао крају. Тиме се постизало то да се не пропушта да риба преко мета слободно пролази за време између два узастопна разбацавања алова. Два алова, која су тако радила на истоме мету, радили су или сваки за себе, или ортачки, делећи сутра дан међу собом на равне талове пазар од рибе.

3⁰ Кад је на једноме аловском мету један алов већ „заузео позицију“, т.ј. стао са својим чамцем уз обалу на месту на коме ће радити, други који алов који би ту наишао не сме радити на истом мету док га први не напусти. Ако је први алов ту радио „на храну“, т.ј. ако је ту разбацавао храну (обично куван јечам) довољно је било да му ту стоје „тиричке“ (дугачке хоризонталне мотке пребачене преко раклјастог високог коља, на које се алов набацује ради сушења), па да други који алов не сме на томе мету радити док онај први мет не напусти.

4⁰ Кад више лапташа раде на једноме истом воденом простору, они морају радити по лапташком пропису „рина ми је, рина ти је“, т.ј. док један лапташ „тера рину“, други сме распрострти лапташ и терати рину само или поред њега, или на толиком растојању испод њега да први лапташ има довољно простора за рад. То исто важи и за влак, као и за grundкорн. Мале мреже, као кеца и кусака, не сметају једна другој.

Друге од поменутих конвенционалности тилале су се начина деобе пазара од рибе међу ортацима. Пошто су сви што раде једним алатом (аловом, лапташем, влаком, бубњевима, струковима) увек ортаци у томе послу и раде на одређени „тал“, тај је тал одређен споразумом међу ортацима, и такав такав је од вајкада одређен врло ретко се, и само

у изузетним случајевима мењао. И то је била једна врста обичајног права која се тако поштовала и одржавала да се међу београдским рибарима не памти случај каквога спора око деобе пазара.

Кад се н.пр. радило аловом или лапташем, у једно време се пазар делио на овај начин: подели се на два једнака дела, па се један део подели опет на једнаке делове на оне који су радили (рачунајући ту и власника алата ако је и он суделовао у раду), а други је део припадао самоме власнику, али са обавезом да од тога свога тала исплати „комун“ (потрошену за време лова најпотребнију храну: хлеб, со, лук, паприку, сирће), за тим да мештару преда 10% од тога свог тала на име „мештерпеца“, т.ј. оправке мреже; тај новац мештар је имао право разделити на момке како је хтео, обично према томе колико му је који од њих помагао на тој оправци. Остатак новца, после тих обавезних издатака, припадао је власнику алата као његов чист тал.

Доцније је уведен други један начин поделе пазара, који је од вајкада био одржаван код смедеревских рибара: то је начин „на девет талова“ који се састојао у овоме: пошто се из пазара „извади комун“, остатак се на девет једнаких делова, од којих три припадају власнику алата, а остали шест се разделе на једнаке талове онима који су суделовали у раду власниковим алатом. Ако се, дакле, радило аловом, сваки од четири момка добија по 1½ тал од оних девет талова; ако се радило лапташем, сваки од шест момака добија девети тал од целокупног пазара (пошто се од овога одбио комун). Власник тада даје, према случају, понешто мештару као мештерпез, а овај то раздељује себи и момцима по својој нахођењу.

Те су конвенционалности од вајкада биле тако укорене међу београдским рибарима да, као што је поменуто, у томе погледу није никад долазило ни до каквих спорова. Неке су од њих ушле и у закон о риболову од 1912 године и боље прецизиране правилником за извршење тога закона. Међутим, о њима нема ни помена о закону о риболову за Хрватску и Славонију, као ни у мађарском закону, и ако су се оне тако исто и од вајкада одржавале и међу рибарима у суседној монархији.

Све је то данас, бар за београдске рибаре, постало излишно и бесциљно, пошто у Београду данас не раде више од 1–2 алова и лапташа, па и то само с времена на време. А прилике у којима се данас ради другојаче су, у свему од оних што су биле некада, па су и међусобни односи рибара такође различни од негдашњих.

Михајло Петровић
проф. Унив. у пенз.

Београд негдашњи центар великог рибарства

ОСМИ ЧЛАНАК

Прератне београдске рибарске организације.

Ни по каквим писменим подацима, ни по рибарским предањима, не може се знати да ли је код негдашњих београдских рибара, за време раније турске владавине, било каквих год рибарских организација у њиховом послу. Може се сматрати као врло вероватно да тога у оно време није било, јер рибари који су радили на велико на београдским ловиштима били су Турци а тај свет онога времена није знао ни за какве организације у томе послу, нити је за њих било какве нарочите потребе. Потлачени Срби или су ловили рибу кришом, примитивним алатом који су могли сами себи створити, или су радили као рибарски момци код турских рибара што су радили великим алатом: мрежама, великим рибарским струковима и такумима (морунским струковима). Историچار Драг. Павловић, који је проучавао бечке архиве из доба аустриске окупације Србије 1718—1739 г. и у њима налазио податке о разним врстама радности у Београду за то време, није нашао никаква трага о каквим год пословним организацијама које су остале од турске владавине.

Београдски рибарски еснаф

Међутим, после другог српског устанка већ има трага о томе да је у то време у Београду било наших српских рибара који су слободно обављали тај занат, па да је чак тада постојао и неки зачетак рибарског еснафа. У књизи Др. Тих. Ђорђевића „Архивска грађа за занате и еснафе у Србији од другог устанка до еснафске уредбе 1847 године” (Срп. Етногр. Зборник XXXIII. 1925) не каже ништа изрично о томе, али наводи да је н. пр. сачуван „Тефтер арачки вароши београдске 1825 лета”, као и онај од 1927 год. у којима има о томе података. Тако, из тефтера из 1825 год. види се да је те године у Београду било 7 аласа арачких глава (али се не види да ли су припадали еснафу), а у тефтеру из 1827 год. под рубриком „преводи суму из свију еснафа” наведено је најпре 4 аласа, а за тим још 2 аласа у прегледу занимања и заната „ван еснафа.” Пошто у те тефтере нису улазили тур-

ски аласи, а она 4 аласа су под рубриком „из свију еснафа” значило би да је у то време за наше аласе постојао неки еснаф. Списак заната и занатлија из 1836 године (прилог уз наведену књигу) показује да је те године у Београду одиста било српских аласа, међу којима је био и један „ћесаро-краљевски поданик.”

На дан 21 јула 1845 год. под П№ 3131 Попечителство Внутрних Дела извештава Државни Совет да је састављен пројекат за еснафску уредбу и шаље му се „на благорасмотреније.” У пројекту у чл. 13. предвиђено је 26 еснафа, међу којима је под бр. 25 „аласки еснаф.”

На дан 4 авг. 1845 под П№ 3309 Попечителство Внутрних Дела опет пише Државном Совету и шаље му пројекат за еснафску уредбу „на даље његово надлежно употребленије.” У параграфу 10. пројекта цело се занатство дели на 34 врсте, међу којима су под бр. 33 „рибари”. У параграфу 33. дели се цело еснафство на 23 еснафа који се сви набрајају; под бр. 21. наводи се еснаф „баштованциски с рибари.”

На дан 4 септ. 1845 год. Попечителство Иностранних Дела под И№ 1475 моли од своје стране Државни Совет да се што пре обнародује Еснафска Уредба како би се уредио однос између наших људи и странаца на које се непрестано гомилају тужбе што уживају сва права, а не носе никакве терете.

Напослетку, на дан 16 августа 1847 год. Књаз извештава Совет да је под 13. авг. № 527 потписао Уредбу о еснафима. На њој су потписи: Књаза Александра Карађорђевића, вицепредатеља Совета Стефана Стефановића, попечитеља Иностранних Дела Аврама Петронијевића и главног секретара Совета Јована Стејића, са печатом Књаза и Совета. У тој уредби, у списку еснафа, не помиње се изрично и рибарски еснаф, али је, како изгледа, после њеног обнародовања протумачено да се међу еснафе има уврстити и тај еснаф. И тачно је да је рибарски еснаф од тога времена без прекида и стварно функционисао са истим правима и дужностима као и остали еснафи, и пред земаљским властима званично представљао скуп београдских рибара. Он је имао свога старешину који се раније звао „устабаша”, и чланове управе који су, кад се за то ука-

зивала потреба, држали своје састанке „лонце”, па на овима доносили одлуке обавезне за све београдске рибаре. Државне власти су се за рибарска питања редовно обраћале управи еснафа, преко њега издавале и саопштавале своја наређења и само преко њега општиле са рибарима појединцима. Еснаф се, са своје стране, за све што је задирало у интересе београдских рибара непосредно обраћао властима и примао њихове одлуке и наређења. О томе какве је врсте послова обављао тадашњи рибарски еснаф може се добити слика из ових неколиких, у његовој прератној архиви сачуваних акта.

Под 28. јуном 1884 год. старешина еснафа рибарског Игњат Бранковић моли Управу вар. Београда да одобри београдским рибарима да могу на дунавској обали, а на месту које Управа нађе за подесно, подићи дућане у којима ће стално продавати рибу. По тој молби, а у споразуму са Судом општине београдске Управа је одредила комисију која је по прегледу земљишта нашла најподесније место, па према мишљењу комисије, а у сагласности са Судом општинским под № 1547 од 26. септ. 1884 г. доноси одлуку: да београдски рибари могу на земљишту испод Дунавске улице и Ботаничке Баште подићи дућане за продају рибе, са одобрењем да зими могу рибу продавати и на Великој Пијаци као и до тада, на одређеном за то месту. Акт су потписали управник вароши Београда Живко Блазнавац и физикус Др. Стејић.

Месеца октобра 1891 год. еснаф се обраћа министру финансија молбом да се рибари ослободе плаћања трошарине на рибу, из разлога што они соли само ону рибу што је нису могли продати у свежем стању, па би је морали бацати кад је не би усољавали. Пошто се молба косила са чл. 2 и чл. 4 тачке 7. закона о трошарини, то министарство под ЦБр. 7645 од 9 новембра 1891 год. извештава рибарски еснаф да се молба овога не може уважити. На акту је потписан Претседник Мин. Савета, заступник министра финансија Никола Пашић.

Под ПБр. 5991 од 13 септ. 1898 г. Министар народне правде Сима Лозанић препоручује Управи града Београда да од београдских еснафа, па и од еснафа рибарског, наплаћује расрезане суме за занатски пензионирани фонд.

Под ПБр. 1028 од 16 фебр. 1899 г. Министарство Нар. Привреде шаље еснафу рибарском своју одлуку о томе да ли страни поданици имају право гласати и бити бирани на еснафским скупштинама. Одлука гласи: по смислу § 129, 130 и 131 еснафске уредбе страни поданици, као чланови еснафа, немају право гласа на еснафским скупштинама, нити могу бити бирани за еснафске часнике.

Под ЗБр. 987 од 3 марта 1899 г. Министарство Нар. Привреде саопштило је, преко Управе града Београда, београдском рибарском еснафу акт следеће садржине: „Еснаф рибарски из Смедерева доставио је Министру

Нар. Привреде да рибари из суседне монархије Аустро-Угарске лове рибу у Сави и Дунаву и у оно време кад је чланом 17. Правилника о извршењу закона о риболову то забрањено, па рибу у то време уносе у Србију и продају је. Одлуком министра забрањује се тај увоз рибе у то време (забрањене врсте риба), а ако се таква риба унесе, има се одмах жива пуштити у Саву, односно у Дунав; са угнулом рибом поступити по закону.”

Под Бр. 5386 од 10 марта 1899 г. Управа града Београда саопштава „еснафу аласком” акт Министра Нар. Привреде ПБр. 1338 од 27 фебруара 1899 г. који гласи:

„Многи еснафи и поједина лица занатског реда обраћају ми се непосредно разним молбама, жалбама и тужбама, а више пута упућују и поједина питања, тражећи објашњења о појединим прописима еснафске уредбе. Ово појединачно и непосредно обраћање подручном ми Министарству изазива често дугу и излишну преписку, а уз то отежава правилан и једнообразан рад. Да би се те сметње отклониле, решио сам да се у свакоме окружном месту образује старешински одбор, по примеру старешинског одбора у Београду, и то тако: 1^о да у сваком добру буде најмање пет чланова; 2^о да избор чланова изврше све старешине у месту; 3^о да сваки члан буде у одбору све дотле док је старешина dotyчног еснафа.”

„Овим одборницима биће дужност: 1^о да примају жалбе, тужбе, молбе и питања од свих еснафа и свих еснафских чланова; 2^о да све примљене предмете са својим мишљењем спроводе подручном ми министарству; 3^о да све наредбе, упустава и објашњења, које ја будем издавао по еснафским пословима, доставља свима еснафима у округу; 4^о да мотри да сви еснафи и на време извршују моје наредбе и наредбе полициских власти, и да се у свему придржавају еснафске уредбе; 5^о да ми достављају неправилну радњу еснафских старешина и управа; 6^о да ми подносе предлоге којима би циљ био унапређење занатства у земљи.”

„Да би одбор могао подмиривати своје канцелариске трошкове, он ће разрезати прирез на све еснафе, и то према њиховом имућству. Прирез ће вредити пошто га ја одобрим.”

Управа града Београда под горњим бројем и датумом тражи од београдског рибарског еснафа да је извести о пријему ове министрове одлуке и да одмах по њој поступи.

Под Бр. 9035 од 12 априла 1899 г. Управа града саопштава еснафу рибарском следеће објашњење Министра Нар. Привреде ЗБр. 1838 од 7 априла 1899 год.:

„На питање једне полициске власти да ли се у пограничним рекама риба сме и ноћу ловити, кад о томе нема никаквих напомена ни у закону о риболову, ни у његовом правилнику, дајем ово објашњење: саобраћај на пограничним рекама врши се у смислу чл. 6 закона царинског, од изласка до заласка сунца; по чл. 4 истога закона сви бродови морају пристајати на оним местима пограничних

река која је за то царинарница одредила. То важи и за чамце, оранице и друга подвозна средства којима се погранични саобраћај становника врши, било за одржавање везе са противном страном, било због риболова, па је због тога и правилном службе пограничне жандармерије прописано да сви чамци, оранице и остали возови морају ноћу бити на одређеном месту и под надзором царинским, који се састоји у томе што се кључеви чувају преко ноћ у царинарници.”

„По свему овоме, ловљење рибе ноћу немогућно је, како по овим царинским прописима, тако и по томе што се при ноћном риболову не може контролисати ловљење рибе по врстама које се када смеју, а када не смеју ловити и по крупноћи која је правилником за извршење закона о риболову прописана. Изузетно од овога риболов ноћу може се допустити само закупцима риболова у пограничним рекама ако се обвезу: 1⁰ да ће се за сваки ноћни риболов претходно пријављивати дотичној царинарници; 2⁰ да ће ловити само ону и онакву рибу која је у то доба године допуштена; 3⁰ да ће сву уловљену рибу доносити пред царинарницу и подвргавати је њеном прегледу; 4⁰ да за сваки царински преступ, који би купац или његови момци учинили, он одговара по царинском закону, поред одговорности који га за поједине кривике очекује по закону о риболову и његовом правилнику.”

После неколико месеци, а као одговор на наведено објашњење Министра Нар. Привреде о извршавању царинских прописа при риболову, еснаф рибарски је под 20. дец. 1899 г. упутио Министру финансија представку ове садржине:

„Наредбом београдске царинарнице СЦБр. 12977 од 25 окт. 1899 г. прописане су између осталог ове мере: 1⁰ рибарима се за рад са великим алатом (аловом и лапташем) може одобрити задржавање на води највише пет дана, рачунајући од онда кад се буде пријавило царинским органима да се полази на рад, а највише 24 сата за остале алате; 2⁰ сваки рибар мора при поласку на рад казати на коме ће простору ноћу радити, и то ће му се нарочито у рибарској књижици назначити; 3⁰ ноћивање и уопште искрцавање било дању, било ноћу, на нашој обали између стража забрањује се, изузимајући случајеве какве опасности на води.”

„Остале мере, садржане у поменутој наредби царинарнице и потребне су и корисне, али еснаф рибарски узима слободу обратити пажњу госп. министра на то да су горе побројане мере под 1, 2, и 3⁰ претерано строге и да оне потпуно онемогућавају извесне врсте риболова и то баш оне за које су потребни највећи алати, највећи трошкови и за које држава наплаћује рибарима највећу таксу. Тако:

„1⁰ Риболов лапташем захтева велику послугу, велике трошкове и далека путовања, а састоји се у томе што се велика мрежа лап-

таш вуче на врло великим растојањима, као што је, на пример, од Шапца или од Царске Аде до Београда. За такве риболове често пута само путовање до полазног места за лов траје по неколико дана, а сам рад, кад се поред тога десе још и оправке исквареног алата и раздеране пређе, захтева још више времена. А за ову врсту риболова и сам је закон дао право задржавања за дуже време, пошто свакоме рибару његова купљена рибарска карта даје право да лови рибу од ушћа Дрине до ушћа Тимока. Тако исто време од пет дана мало је и за струкарину, која опет тражи премештање и тражење погодних места, а ово захтева дуже време.”

„2⁰ За риболове код којих је иоле развијенији рад немогућно је при поласку знати и царинарници изјавити на коме ће се простору радити, а нарочито за оне врсте алата са којима се ради непрестано путујући, као што су: лапташ, пирић, влак, кусака, сачма и др.”

„3⁰ Немогућно је и замислити ма какав рад на текућој и брзој води још није допуштено искрцавање на обалу било дању, било ноћу. Рибаре често ухвати на води ветар, који им не да радити, ни путовати, а још чешће се дешава да пређа закачи о кладу, пањ, лангер и др. на дну воде, па се исцепа, распара и треба је крпити и оправљати, што не може бити без искрцавања на једну или другу обалу.

„Подносећи госп. министру ове разлоге, рибарски еснаф га моли да, задрживши у снази све остале наредбе царинарнице, укине наведене три тачке заменивши их тиме да царинарски органи уписују у рибарске књижице чланове еснафа да се рибар одиста пријавио царинарници при поласку на рад и да му се, ако ће радити великим алатом, може одобрити за тај рад време од десет дана, а за мали алат 24 сата. У велики алат имали би се уврстити и велики рибарски струкови. Финансиске страже, шиљбоци и патроле могле би, при сусрету са рибарима, прегледати им чамце и барке са рибом и записвати им у рибарске књижице кад је преглед извршен и шта је њиме нађено.”

Писац ових редова се, као ондашњи члан београдског рибарског еснафа, сећа да је горњу представку однео тадашњем министру финансија лично сам устабаша еснафа и поред свих царинских строгости у то време, успео убедити министра о оправданости и потреби укидања поменутих царинских наредаба које су претиле да сасвим угуше риболов на нашој половини Саве и Дунава. Министар се одазвао молби еснафа и те наредбе оповргнуо.

Под 14 јуном 1897 године еснаф је поднео Министру Нар. Привреде следећу представку која показује колико је у њему вођено рачуна и о моралним интересима његових чланова. Представка је гласила:

„У току последњих година још јако се на води намножило разних беспосличара, сумњивих људи и људи без икаквог сталног занимања, ко-

ји врше или кријумчарење по Сави и Дунаву, или друга каква кажњива дела. Такви људи, присвојивши себи назив рибара, заклањају се за слободу риболова и као тобожњи рибари остају недирнути од стране пограничних власти. Својим радом, пак, они навлаче љагу на праве, занатске рибаре и рибарски еснаф, који од тога трпи и моралне и материјалне штете.”

„Да би се томе стало на пут, еснаф рибарски налази да би било и у интересу његових чланова, и у интересу опште безбедности да се предузму овакве мере:

„1⁰ Да сваки рибар који припада београдској општини, био он мајстор, калфа или шегрт, мора имати од рибарског еснафа буквицу у којој ће бити његово име, презиме, године старости, место рођења, чији је поданик, време од кад стално ради рибарски занат, као и то да ли је мајстор, калфа или шегрт рибарски.”

„2⁰ Да се карте прве и друге врсте издају само мајсторима који су при тражењу карата од полицијских власти дужни ове уверити својом буквицом да су одиста мајстори;

„3⁰ Кад рибарски момци лове без присуства свога мајстора са чијом картом раде, дужни су имати писмено овлашћење тога мајстора, оверено од стране еснафа.

„4⁰ Да пограничне страже и полицијске власти допуштају рибарски посао само оним рибарима из Београдске општине који поред рибарске карте имају још и такву буквицу.”

„Еснаф, поред овога, налази да би било у интересу заштите и риболова и опште безбедности кад би се сличне мере предузеле и према свима рибарима, дуж целе границе. Само што би у таквоме случају еснафску буквицу имало да за рибаре ван Београдске општине замени уверење оне општине у којој они стално живе; у уверењу би се имало тврдити да су они српски поданици, житељи дотичне општине и да их суд општински познаје као исправне грађане.”

Министар Нар. Привреде је у потпуности усвојио ове разлоге и предлог рибарског еснафа и својим претписом ПБр. 3905 од 25 јула 1897 г. наредио Управи града Београда, а ова еснафу под Бр. 16149 од 31 јула да сваки рибар који припада Београдској општини, био он мајстор, калфа или шегрт, мора имати од еснафа онакву буквицу каква је од стране овога предложена. То је имало за ефекат нестанак беспосличара по Сави и Дунаву и оних који су дотле, на рачун риболова, обављали на води кажњиве послове.

Под 20. окт. 1900 г. еснаф рибарски обраћа се министру финансија представком о томе колико је штетно и за еснаф и за државну касу то што рибари београдски нису сви груписани на једноме месту; то повећава државне издатке на органе који врше контролу и наплаћују таксе, јер се такви органи морају обдржавати на више места. Старешина рибарског еснафа Божидар Ћирић моли министра за на-

ређење да се сви рибари (којих има и на савском, и на дунавском пристаништу), групишу на Дунаву, чиме би се олакшала контрола и смањили издаци за чиновнике и стражаре.

Месеца новембра 1903 године еснаф упућује Управи Општинске трошарине у Београду акт ове садржине:

„По досадашњој пракси трошарина на свежу рибу при уласку у варош наплаћује се: 1⁰ на царинарници; 2⁰ на свакој станици; 3⁰ на дунавском кеју. Трошарину под 1⁰ наплаћују царинске власти; ону под 2⁰ нарочити општински позорници који наплаћују и трошарину за остале животне намирнице; за наплаћивање трошарине на дунавском кеју општина одржава нарочите органе који раде искључиво тај посао.”

„Међутим, овом еснафу је познато да одржавање тих органа на дунавском кеју општину кошта толико да јој остаје посве незнатна сума као чист приход. Прошле године су, на пример, трошарински органи наплатили трошарину на од прилике 30.000 кгр. рибе, што чини око 1500 динара, а издаци су по свој прилици премашили ту суму, тако да општинској каси или није остало ништа, или је остало нешто врло мало.”

„Да би и Управа Трошарине имала од тога какав сигуран чист приход, а да би и за еснаф рибарски, који претурањем, преручивањем и премеравањем рибе трпи осетну штету од угинуле рибе, било у томе олакшано, еснаф моли Управу да му уступи право наплаћивања трошарине на рибу која се увезе на дунавском кеју, и то за идућу 1904 годину, по цену од шест стотина динара годишње. Еснаф би се обавезао исплаћивати ову суму у одређеним роковима и ратама, а Управа нити би имала одржавати какав свој орган на кеју, нити би уопште имала да води ма какву бригу о наплатама трошарине која, разуме се, не би смела прећи законом одређену суму.”

Тврђење еснафа да је 1903 год. премерено за трошарину само 30.000 кгр. рибе није било тачно; са трошарином на рибу стајало је у то време овако:

Државна трошарина износила је за крупну рибу 15 дин. у злату, а за ситну рибу 7½ динара од 100 килограма. Општинска трошарина наплаћивала се и за ситну и за крупну рибу по 5 динара од 100 килограма, и то како за свежу, тако и за усолјену рибу. Једном својом представком Управи Трошарине еснаф је тражио да општинска трошарина за свежу крупну рибу остане као што је, али да се смањи за ситну рибу; у томе се није успело. Раније се плаћало за ситну рибу по 1 динар за 100 кила, па је то после повишено и изравнато са крупном рибом. Еснаф је том приликом скренуо пажњу Управи да би се за ситну рибу и по самоме закону о трошарини, као за робу подложни кварењу, имало плаћати 40% од онога што се наплаћује за крупну рибу, а што би износило по 2 динара од 100 кила.

Овде изложена статистика, добијена од Управе трошарине, показује колики су били трошарински приходи од свеже рибе, наплаћивани по 5 динара од 100 кила, до подношења представке еснафа тој Управи:

године 1893 наплаћено је 1338 динара
 године 1894 наплаћено је 2363 динара
 године 1895 наплаћено је 2618 динара
 године 1896 наплаћено је 10925 динара
 године 1897 наплаћено је 10908 динара
 године 1898 наплаћено је 5595 динара
 године 1899 наплаћено је 4348 динара
 године 1900 наплаћено је 12093 динара
 године 1901 наплаћено је 5430 динара
 године 1902 наплаћено је 7741 динара
 године 1903 наплаћено је 3800 динара

Трошаринске таксе за рибу су од тада у више махова мењане, али никада не онако како је тражио београдски рибарски еснаф.

Последња до данас очувана представка рибарског еснафа је она коју је 20 фебруара 1910 године еснаф упутио министру финансија и која је била овакве садржине:

„Још до пре шест месеци сва жива риба, коју смо у баркама довозили из Аустро-Угарске, царинена је на дунавском кеју, на самоме рибарском пристаништу, где нам стоји и сав рибарски алат и сталне велике барке (тикваре) у којима рибу чувамо и свакодневно износимо на пијак.”

„Пре шест месеци то је измењено и нама наређено да сву рибу, било да она долази из Саве, било из Дунава, вучемо на савско пристаниште ради царинења, па да је онда тако оцарињену враћамо на дунавски кеј.”

„У колико смо обавештени, оваква је наредба потекла из тога што се нашло да је царинским властима тиме олакшан надзор над рибарима, члановима овога еснафа, на које се незаслужено, неоправдано и непрестано баца љага да су шверцери и што се налази да се једино таквим мерама шверц даје предупредити.”

„Међутим, шверц врше, не чланови рибарског еснафа, већ једна нарочита класа људи којима је то занат, који имају нарочите путе и начине да не падну у руке царинарским органима и који заиста нису толико наивни да возећи рибу и вукући тешке барке са којима је немогуће стићи и утећи, врше шверц.”

„Од поменуте наредбе да се риба царини на сваком пристаништу еснаф рибарски трпи огромну штету. Није тешко свакодневно се уверити са каквим се нечувеним напорима оптерећене барке са рибом извлаче поред града уз брзу воду до савског пристаништа и колики се проценат рибе при томе изгрува и изгуби своју цену. Па и кад је риба извучена до савске царинарнице, царински чиновници, имајући да сваки час дочекују лађе, не царине одмах приспелу рибу, већ се за то често пута мора чекати по неколико сати, каткад и по 24 сата. Тек после тога се сме риба

превозити на рибарско пристаниште где долази већином излупана и изгрувана, тако да смо после свеколиких оваквих излишних напора и трошкова приморани да је солимо, на место да је као свежу и здраву продајемо на пијаци.”

„На наше представке царинским властима да би трговину са рибом, као лако кварљивом храном, требало у интересу исхране становништва и јавне хигијене што више олакшати и дати јој маха, као што се то ради свуда на страни и на све могуће начине, нама је увек одговарано да је овако лакше за царински надзор, а да је све друго споредно.”

„Еснаф рибарски узима слободу представити ову своју велику невољу госп. Министру и замолити га да овоме злу стане на пут, што би изволео наредити да се од сад сва риба — као што је и раније рађено — царини на дунавском пристаништу, где се и налази целокупан еснаф рибарски и где и иначе постоји сталан царински чиновник и царински стражари, као и трошарински органи. Тиме ће и београдско грађанство доћи до јевтиније, свежије и здравије рибе, и трговина са рибом добити знатне олакшице и јача полета.”

*
* *

Из овога што претходи види се да је београдски рибарски еснаф савесно и енергично заступао интересе рибара, као и то да су државне и општинске власти на њега рачунале као на главни фактор за риболовне послове у риболовном подручју Београда. Писац ових редова, који је од 1897 године, па све док је еснаф трајао, био његов редовни члан (по нарочитом, званичном и писменом одобрењу тадашњег министра просвете Андре Николића, под ПБр. 2131 од 7. фебр. 1897 г.), често је присуствовао еснафским „лонцама” у рибарским кафанама „Златан Шаран” или „Јасеница” и имао прилике посматрати са колико су се озбиљности, трезвености и разумевања ту претресала и расправљала питања што задиру у интересе рибара и рибарства, и тражили начини да се за њих корисне одлуке приведу у дело.

Највише су посла еснафу задавале царинске строности онога времена, кад су Сава и Дунав били граница двеју држава, и то граница преко које се вршио наш најјачи погранични саобраћај тога доба. Царинске власти, имајући пред очима само спречавање кријумчарења, ни мало не познавајући потребе рибарства и трговине са рибом, о чему нису водиле рачуна, врло су често мењале своја наређења, поштравале мере за царински надзор и отежавање шверца, а не узимајући у обзир тешкоће и невоље које ће тиме бити причињене београдском рибарству. При сваком смењивању управника царинарнице нови управник, заплашен причама о развијеном шверцу дуж обала Саве и Дунава, сматрао је за прву дужност да поштри дотадашње царинске мере

предострожности према рибарима. Еснаф није остајао равнодушан према таквим мерама и наређењима, него је после довољног „лонцања“ и претресања ствари енергично предузимао мере код виших власти да се она укину, или бар ублаже.

Као пример таквих, за ондашње рибаре врло незгодних наређења овде ће бити у целости наведена наредба коју је под СЦБр. 12977 од 25 окт. 1899 год. издала царинарница београдска под потписом тадашњег управника царинарнице Петра Богдановића и цариника Драг. Поробића. Наредба је била оштампана у држ. штампарији и послата београдском рибарском еснафу да је разда својим члановима. Она је, поред све своје строгости и напора еснафа да се укине или ублажи, остала у важности за дужи низ година и гласила је овако:

„На основу одобрења госп. министра финансија ЦБр. 15183 од 21 септ. 1899 год., а у споразуму са Управом Града Београда по њеном акту Бр. 25252 од 13. септ. т. г. дозвољава се да од 20. овог месеца могу овдашњи рибари и ноћу радити по Сави и Дунаву онако како је то прописао распис госп. Министра финансија ЦБр. 447 од 5. марта 1887 год. који је штампан у 62. броју „Српских Новина“ од 1887 год. Одредбе тога расписа следећи су:

„¹⁰ Чамци, рибарски чунови, оранице и други подобни возови по Дунаву, Сави и Дрини могу и смеју пристајати покрај обала само онде где им то месна царинска власт одреди. Они смеју само са тога места полазити и само се ту и враћати, па било да иду ради риболова, било ради преноса путника и робе.”

„²⁰ У местима где нема царинских власти, могу се држати само рибарски чунови и барке, па и они не смеју полазити са одређеног места ма за куд и ма за какав циљ, док се сопственици истих не јаве месној полицијској власти.”

„³⁰ Ноћу је забрањен сваки превоз или пренос. По томе, сви чамци и друга подобна превозна средства морају сваког вечера, а у извесно време које ће им власт одредити, бити сви на своме месту за пребивање. Изузетак може бити само за рибарске чунове и оранице на којима се риба може и ноћу ловити, али под условом да се то увек и претходно јави власти.”

„⁴⁰ Свака овоме противна радња сматраће се и казниће се као учињен преступ против кордонских правила (§ 341 кривичног закона: да се казни затвором од осам до тридесет дана ко у безопасно време кордон преступи), а новчано по чл. 171 и 172 царинског закона, — а рибарима, ако би уз то још и рибу донели, одузеће се и риба и воз на коме су је донели, као што ће се сваком без разлике за кријумчарену прогласити и заједно с возом одузети и свака друга роба која се на овакав начин донесе, или из земље изнесе.”

„На основу ових прописа царинарница одређује:

1. Места за пристајање рибарских возова биће:

а) код страже на Чукарици 20 метара обалом од шупе скелске радионице;

б) код страже Савски Мост 20 метара на обали пред стражаром;

в) код царинске прегледнице на Сави, 50 метара уз воду од прегледнице;

г) код кеја на Дунавској Јалији по 100 метара лево и десно од кеја при малој води, а кад вода поплави Јалију, онда ће се возови везивати уза сам насип са леве и десне стране његове.

„Рибари који су у списку еснафа пописани држаће своје возове и то:

а) код Чукарице; б) код моста на Сави они под бројем 11—18;

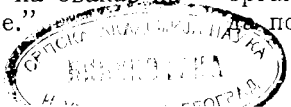
в) код прегледнице на Сави они под бр. 7—10; на дунавском кеју они под бројем списка 1—7, 22—34 и 20—21.”

„Сви чамци и чунови морају се до 15. идућег месеца нумерисати оним бројевима под којима је записано име сопствениково. Ко има два или више возова, томе ће сваки воз носити један и исти број списка, а под тим бројем, у виду разломка, означиће се римском цифром који је по реду чамац или чун. Тикваре и барке неће се нумерисати. Нумерисање ће извршити сами сопственици возова, а бројеви да буду исписани масном белом бојом са обе стране кљуна чамца или чуна. Сваки број да буде велики један десиметар. Да би сваки сопственик воза тачније знао који ће број ставити и на који превоз, обратиће се за то царинарници која ће му то одредити.”

„Сваки сопственик воза дужан је да за своје возове набави и на одређеном простору побије казуке, да за њих набави ланце и Вертајмове катанце за везивање и затварње. Кључеве повезаних и затворених возова, дакле и резерве, чуваће она стража под чији су надзор стављени. Оне код савске прегледнице чуваће дежурни чиновник, а оне на дунавском кеју руковођа одсека.”

„II. Сваки рибар мора имати своју рибарску књижицу коју ће царинарница оверити. Без ове књижице, у којој ће бити назначено име рибарево и возови са којима ради, не сме се кренути на воду. При поласку са једним или са свима својим возовима јављаће се рибар оном који чува кључеве од возова, поднеће му своју књижицу на оверење и тек тада моћи ће поћи на воду. Кад се са возом врати, пристајаће са њиме само и једино тамо где је стража, односно код савске прегледнице или код кеја на Дунаву. Ту ће се одмах јавити за царински преглед, па затим ће воз везати и затворити и кључ опет предати на чување оном који је воз прегледао.”

„У рибарску књижицу уписиваће царински органи да се одиста рибар (по имену) јавио да полази на рад, означивши у колико је сати

то било и за које време иде на рад. Овде треба знати да се за радове са великим алатом (алов и лапаш) може одобрити време до пет дана, а за све остале највише 24 сата. Ко се од рибара не врати на време које му је у књизи одређено, дужан је оправдати се извештајем и потписом у својој књизи од оне страже која је била најближа ономе месту на коме се рибар задржао.

„III. Ноћу се дозвољава риболов под овим условима: сваки рибар мора при поласку на рад казати на коме ће простору ноћу радити, па му се то има нарочито у књижници назначити. Може зановити на нашој страни само код уступних стража и тада се мора јавити стражи чим се са возом приближи обали. Ноћивање и уопште искрцавање било дању или ноћу на нашој обали, између стража, најстрожије се забрањује. Од овога се изузимају само случајеви какве опасности на води.”

„Финансијске страже, шилбоци и патроле свакад ће при сусретању са рибарима и при њиховом искрцавању на обалу прегледати им воз потпуно и у рибарској књизи означити кад је тај преглед извршен. Том приликом увериће се да ли се рибар јавио коме треба при поласку на рад и да ли му дозвољено време за рад није већ протекло. Ако нађе да је све исправно, пушта рибара даље на рад, иначе га заједно са возом спроводи најближем царинском саобраћајном отсеку т.ј. ономе на Сави или ономе на Дунаву.”

„Сопственици возова одговорни су у свему за кривице својих млађих. С тога им се препоручује да их претходно обавесте о дужностима и да сами надзиравају њихов рад. Ову наредбу нека старешина рибарског еснафа саопшти свима рибарима за које је поднео спискове и нека им препоручи да се по њој најтачније управљају. Свакоме који буде радио против ње забраниће се риболов поред законске казне. Стражама финансиским најстрожије се наређује вршење прописа који су за њих овде изложени.”

Наредби је био прикључен списак ондашњих царинарници пријављених чланова београдског рибарског еснафа (рибарских мајстора, рибарских трговаца и чунароша који су по еснафској уредби имали право на самосталан рад); они који су били набројани у томе списку имали су право држати своје чамце, чунове и рибарске момке. Од та 34 члана еснафа данас је само један још у животу; то је овај што пише ове успомене. Списак су састављали ови рибари, онако како их је означила и нумерисала сама царинарница:

1. Ђока Стојковић (Ђока Булдок) риб. трговац;
2. Сима Петровић риб. трговац;
3. Ђока Милановић (Ђока Кантар) риб. трговац;
4. Лазар Лазаревић (Лаза Панчевац) риб. трговац;

5. Никола Димитријевић (Никола Фирга) риб. трговац;

6. Коста Трајковић риб. трговац;

7. Петко Трајановић риб. трговац;

8. Петар Стефановић риб. трговац;

9. Коста Стојковић риб. мајстор;

10. Антон Балгач (Шустер-Тоника) риб. мајстор, чунарош савски;

11. Ђира Тодоровић чунарош савски;

12. Тодор Петровић чунарош савски;

13. Илија Новић чунарош савски;

14. Михаило Михаиловић чунарош савски;

15. Павле Севдић чунарош савски;

16. Ђура Бекић чунарош савски;

17. Коста Кекин чунарош савски;

18. Јован Степановић чунарош савски;

19. Никола Бурзан чунарош савски;

20. Јован Мијатовић чунарош дунавски;

21. Коста Луковић риб. мајстор;

22. Младен Цветковић (Младен Баца) риб. мајстор;

23. Јоца Берлетић риб. мајстор;

24. Јаков Илић риб. мајстор;

25. Филип Хајцман (Филип Филигана) р. мајстор;

26. Живко Стојиновић (Живко Брка) риб. мајстор;

27. Лука Голубовић (Сезовић, Лупур) риб. мајстор;

28. Јован Крстић (Јоја) чунарош дунавски;

29. Михаило Павловић (Михаило Вергес, Зека) чунарош дунавски;

30. Владимир Богдановић чунарош дунав.;

31. Сава Димитријевић (Савица Циганче) мајстор рибарски;

32. Игњат Бранковић риб. трговац;

33. Алекса Богдановић чунарош дунавски;

34. Михаило Петровић риб. мајстор;

Пре те драконске наредбе царинске мере за рибаре били су много мање строге. Али ипак како се поступало и са рибарима за које је царинарница била сигурна да неће на води вршити никаква кажњива дела, може се видети из овога царинског одобрења за риболов у подручју Београда, издатог под СЦБр. 5364 од 20 маја 1898 г.: са потписом управника београдске царинарнице Љуб. Божановића и писара Драг. Поробића:

„На молбу Михаила Петровића рибара оvd. београдска царинарница дозвољава му:”

„1⁰ да у њеном рејону, који се простире од села Умке до Винчанске реке, може у Сави и Дунаву рибу ловити и у том циљу служити се са своја три рибарска чамца који ће, према његовој потреби стајати и то: а) пред скелском радионицом на Чукарици; б) код царинске прегледнице саобраћајног отсека на Сави; 3⁰ код саобраћајног отсека на Дунаву. Ови чамци стајаће под надзором саобраћајног отсека и пограничне страже код Чукарице, односно код савског моста.”

„2⁰ Увек при поласку на рад безусловно је дужан са контролним рибарским бележником јавити се дотичном отсеку, односно стражи,

да се полазак упише, а ако са собом води и своје момке, онда ће се и њихова имена уписати. При повратку на обалу учиниће то исто.”

„³⁰ Чамци ће стајати под надзором означених царинских органа, али је сопственик дужан старати се о њиховом чувању и неговању, јер царинарница не прима на себе одговорност за штете које би се уопште десиле.”

Исти рибар држао је у то време под закуп риболове општине жарковачке: Вилиман, Црњачу и Велико Окно. Количине уловљене рибе биле су велике, а риба је при преношењу у Београд, због јаким дневних жега, стишнута у баркама, стизала на дунавски кеј у лошем стању. Царинарница никако није допуштала превоз рибе ноћу и рибар се морао за такво одобрење обратити самоме министру финансија који је, увидевши оправданост разлога, уважио молбу. На протест царинарнице министарство је одговорило да одобрење остаје у важности из оправданих разлога, али царинске власти су ипак чиниле сметње кад год су могле. Одобрење је укинута после горе наведене драконске наредбе београдске царинарнице, чиме је закупник риболова био принуђен да рибу ноћу превози аустриском страном, па да је изјутра превезе на нашу обалу.

Последњи траг београдског рибарског еснафа је позив на еснафску славу Петров-дан 1910 год. који је оштампан и разаслат члановима еснафа и њиховим пријатељима. Ради успомене овде ће се навести да је он гласио:

„Еснаф рибарски прославиће своју славу на дан 29 јуна ове године Петров-дан у кафани код „Јасенице” Цара Уроша бр. 65. Сећење колача у 10 часова пре подне. Управа еснафа има част позвати све чланове еснафа и пријатеље да изволу посетити еснафску славу. Примање гостију биће целог дана.”

Одмах после те своје последње славе, а према новоме закону о радњама и занатству, београдски рибарски еснаф је престао постојати. Али му треба признати да је он за време од осамдесет година свога опстанка чинио великих услуга београдском рибарству, био спона између власти и рибара и овима уливао веру да има неко ко је позван да води рачун о њиховим моралним и материјалним интересима. Кроз кратко време нестаће свих оних који су учествовали у његовом раду, па је заслужио да му се бар на овај начин очува спомен и неки траг из кога ће доцнија поколења београдских рибара добити слику о томе како се и под каквим погодбама обављало рибарство у подручју Београда у време кад је оно било најразвијеније.

Београдско Рибарско удружење

За једно кратко време после укидања рибарског еснафа београдски рибари су остали без икакве организације, тако да је сваки рибар морао сам, појединачно, заступати своје ри-

барске интересе. Закон о риболову од 27. маја 1911 г. и Правилник за његово извршење од 24 априла 1912 г. створили су могућност оснивања Рибарских Удружења у нашој земљи. На име, члан 17 Правилника гласио је:

„Да би се стручно и исправно рибарење у Сави, Дунаву и Дрини као пограничним рекама заштитило од могућности да појединци, узимајући рибарење као изговор, врше недопуштена и кажњива дела на тим рекама, а на штету исправних рибара, рибари који лове или тргују рибом на овим рекама, било да им је то искључиво или узгредно занимање, овлашћују се да се организују у Рибарска Удружења са обавезама и олакшицама предвиђеним законом о риболову (чл. 16, 17 и 18 закона).”

Прво удружење, основано на одредбама тога закона и правилника, било је Београдско Рибарско Удружење основано 1912-те године. Његови оснивачи били су београдски рибари, и то само риболовци: Алекса Богдановић, Живко Стојиновић, Адам Симић, Лука Голубовић, Љубомир Вучковић, Живко Стаменковић, Милан Крстић, Михаило Павловић, Светозар Крстић, Јован Белић. Правила удружења одобрио је тадашњи Министар Нар. Привреде Милан Капетановић под ПБр. 8508 од 27 априла 1912 год. а главне одредбе правила биле су ове:

По члану 2. правила циљ је удружења:

¹⁰ да, удруживши исправне рибаре, који ће у своје властитом интересу заједнички радити на заштити и унапређењу општих интереса у рибарству, нађе за њих код власти заштите од неисправног рибарења и од оних појединаца који, узимајући рибарење као изговор, врше недопуштена и казнива дела на Сави и Дунаву, а на штету и државе и исправних рибара;

²⁰ да се, извршујући ове своје обавезе, корисне правима и олакшицама у рибарењу, предвиђеним у чл. 14 и 18 закона о риболову.

По чл. 3. чланови удружења морално јамче један за другог за тачно вршење одредаба закона о риболову и његовог правилника, закона и прописа царинских и свих наредба надлежних власти и обавезују се да ће увек бити на руци надзорним властима на Сави и Дунаву у њиховом раду на заштити риболова и хватању казнивих дела на води.

По чл. 4. члан удружења може бити сваки онај грађанин београдски, или друге које од прибрежних општина у којима нема рибарских удружења, кога удружење буде познавало да се бави риболовом или трговином са рибом, било као искључивим, било као споредним занимањем, да је српски поданик, пунолетан и исправан грађанин, са сталним местом становања, и за кога буде имало уверења да ће рибарски посао вршити исправно и у границама закона о риболову, а да својим радом и понашањем неће причињавати никаквих незгода удружењу.

По чл. 7. чланови удружења имају ова права и олакшице у рибарским пословима:

1⁰ према чл. 18. закона о риболову чланска карта удружења служи пред властима као легитимација сталног и одобреног рибарског занимања њенога сопственика;

2⁰ према чл. 14 закона чланови удружења при тражењу рибарских карата од полицијских власти не морају подносити уверење општинске власти предвиђено истим чланом закона, већ је за њих довољно да поднесу уверење издато од управе удружења предвиђено у чл. 18. тач. 1 закона о риболову, а на ова уверења не нападају се никаква државна такса;

3⁰ ноћни риболов у Сави и Дунаву према чл. 18. тач. 2. одобравају царинске власти само онима који поред државне рибарске карте имају и чланску карту београдског, или кога другог одобреног рибарског удружења за текућу рибарску годину. Добијено право на ноћни риболов за ту годину губи члан који би у тој години био два пута кажњен за преступе или кривице учињене на води, и то укидање бележи царинарница на чланској карти тога лица;

4⁰ на аловским метовима, кад на њима сопственик рибарске карте прве класе, а члан удружења, лови рибу аловом, законом о риболову (чл. 18. тач. 3) забрањено је другим рибарима постављати на месту струкове, бубњеве, веје, ваге или ма какве друге стајаће риболовне справе и на ма који начин сметати му у риболову;

5⁰ чланови удружења имају право на зборовима удружења расправљати питања која се тичу удружења и његових послова и доносити на њима одлуке, износити своје предлоге о начинима за унапређење рибарства у Сави и Дунаву и о мерама које би било корисно увести за једно одређено време и на једном одређеном риболовном простору, а у интересу олакшице, заштите или унапређења риболова и рибарске трговине. Министар Нар. Привреде, према чл. 18. тач. 5. закона о риболову, узима у оцену такве предлоге кад му ови буду упућени од стране удружења;

6⁰ при издавању под закуп појединих риболовних просторија у Сави или Дунаву узимају се првенствено понуде рибарског удружења и ове се понуде, при иначе једнаким условима, усвајају ако у њима понуђене цене нису

ниже за 10% од највише понуде осталих понуђача (чл. 18. тач. 6. закона).

Према чл. 11. и 12. правила удружења ово престаје: 1⁰ или кад то реши збор својом пуноважном одлуком, а министар нар. привреде то одобри; 2⁰ или кад то министар реши према чл. 17. тач. 5 закона о риболову, и чл. 23. правилника за извршење тога закона. Члан 12. правила прописује за тај случај потребне формалности.

Београдско Рибарско Удружење је трајало 25 година, преживело је и светски рат, па је пре неколико година престало постојати пред појавом нових облика рибарских организација, прописаних новим законом о риболову, али о којима није место говорити овде где је реч искључиво о негдашњем, прератном београдском рибарству.

За време свога постојања удружење није играло ни приближно онакву улогу какву је у своје време играо негдашњи рибарски еснаф. Истина је да је у чл. 24 Правилника за извршење закона о риболову од 1911 год. предвиђено да ће Министарство Нар. Привреде узимати у оцену мишљења и предлоге које би му упутило удружење о мерама за заштиту и унапређење рибарства, али до тога је ретко кад долазило, па и кад су та мишљења и предлози узимани у обзир, одлука је била у већини случајева негативна. Јер удружење није имало ни издалека онај углед који је имао еснаф; општи утисак који се о њему имао, како код власти, тако и код београдског грађанства, био је тај да је то нека врста удружења за међусобно лично помагање, за приређивање прослава, аласких вечера, забава и др. За то нису ни озбиљно прихватани предлози удружења, ма да су они у понеким случајевима били сасвим оправдани и умесни, нити се много водило рачуна о његовим мишљењима. Томе је допринуло и то што у удружењу није било ни оне озбиљности, разложности и слоге којом се некад одликовао стари рибарски еснаф, о чијим су мишљењима ондашње власти другчије водиле рачуна и на који је старо београдско грађанство гледало сасвим другим очима.

Михајло Петровић
проф. Унив. у пенз.

Београд негдашњи центар великог рибарства

ДЕВЕТИ ЧЛАНАК

Прератне везе београдског рибарства са иностранством

Кад је реч о каквим везама београдског рибарства са иностранством, на првом месту се помишља на трговинске везе, т.ј. на увоз и извоз рибе и рибљих продуката из иностранства или обратно. Међутим, о тачној статистици тога увоза и извоза не може бити речи, из простог разлога што о томе има врло мало поузданих података. Увожено је доста рибе из суседних држава, али о томе се може имати само понеки изузетни и непоуздан податак из прератних царинских књига; такви подаци су несигурни и подбацују стваран увоз или извоз, јер је релативно мали део увезене рибе плаћао царину, а имало се много начина да се риба увезе без царине, пошто је у оно време било тешко утврдити одакле она водом долази, а и контрола је била врло слаба.

У ранија времена Београд је, нарочито уз велике poste, трошио и много слане рибе, а велики део те рибе увожен је из суседних земаља Аустрије, Мађарске и Румуније. Из Аустрије и Мађарске, из њихових пространих риболовних ритова, доношен је највише усолjen крупан шаран, штука, смуђ и крупнија бела риба деверика, крупатица, бодорка, црвенперка и др. Из Румуније нарочито је у великим количинама увожена усолjena крупна риба: моруна, јесетра и сом, као и црни и жути ајвар. Та је роба доношена још и из јужне Русије; већи возници, као што је н. пр. у своје време био Никола Спасић, доносили су ту рибу и ајвар поглавито из Одесе и Вилкова, важног руског рибарског пристаништа на јужној руској морској обали. Ко се од старих Београђана не сећа негдашњих великих београдских бакалница у којима су висили обешени о таванске греде као дувански листови спаковани дењкови усолjenих и на сунцу или диму осушених шарана, штука или смуђева из аустријских или мађарских ритова, а поред тезге и дуж дуварева биле поређане каце са усолjenом румунском или руском моруном и јесетром у великим комадима, или бурад са усолjenом талијанском јегуљом, или качице са руским пресованим црним морунским ајваром, или ајваром „малосолом“, или жутиим ајваром, или бурићи са талијанском маринираном киселом јегу-

љом, или о гвозденим клинцима биле повешане „батокe“, кајшеви од усолjenих и на сунцу осушених комада моруне, или јесетре коју је београдски свет врло радо куповао? А да се не помиње усолjena морска риба до-несена са далматинских или италијанских ловишта, као што је био бакалар, туња, скуша, сардела, руса и др.

Ма да је царина на такву увожену рибу била ништавна, ипак се риба радо и лако кријумчарила, па царински подаци о увозу не могу дати ни издалека приближну слику тога увоза. По тим подацима од пре светског рата види се да су н. пр. година 1900—1909 на нашим савским и дунавским царинарницама оцарињене количине рибе и рибљих продуката наведене у овоме прегледу:

А. Увезено свеже рибе из иностранства:

год. 1900	—	561.409	килограма
год. 1901	—	210.308	килограма
год. 1902	—	345.046	килограма
год. 1903	—	272.655	килограма
год. 1904	—	211.062	килограма
год. 1905	—	228.144	килограма
год. 1906	—	294.474	килограма
год. 1907	—	186.546	килограма
год. 1908	—	186.881	килограма
год. 1909	—	264.917	килограма

Б. Увезено суве, усолjene и надимљене рибе:

год. 1900	—	279.394	килограма
год. 1901	—	251.431	килограма
год. 1902	—	343.309	килограма
год. 1903	—	302.726	килограма
год. 1904	—	523.178	килограма
год. 1905	—	654.454	килограма
год. 1906	—	846.874	килограма
год. 1907	—	216.156	килограма
год. 1908	—	273.971	килограма
год. 1909	—	371.331	килограма

В. Увезено рибе у уљу, сирћету и зачинама, у бурадима:

год. 1900	—	3943	килограма
год. 1901	—	1642	килограма
год. 1902	—	4550	килограма
год. 1903	—	5186	килограма
год. 1904	—	4692	килограма

год. 1905 — 2552 килограма
год. 1906 — 8189 килограма
год. 1907 — 1547 килограма
год. 1908 — 4561 килограма
год. 1909 — 2335 килограма

Г. Увежено црног ајвара:

год. 1900 — 1222 килограма
год. 1901 — 1272 килограма
год. 1902 — 524 килограма
год. 1903 — 550 килограма
год. 1904 — 564 килограма
год. 1905 — 631 килограма
год. 1906 — 400 килограма
год. 1907 — 383 килограма
год. 1908 — 369 килограма
год. 1909 — 473 килограма

Д. Увежено жутог ајвара:

год. 1906 — 197 килограма
год. 1907 — 28 килограма
год. 1908 — 18 килограма
год. 1909 — 124 килограма

Међутим, извоз наше рибе у иностранство био је од увек слаб. Пространи и рибом богати ритови у суседним државама давали су тамошњем становништву довољно рибе, а наши риболови, сведени само на Саву и Дунав, нису могли подмирити ни потребе нашег становништва. Тачно је да је наша савска и дунавска риба увек била бољег квалитета но ритска, али то није долазило у обзир. Извоз рибе био је само на местима у близини савске или дунавске обале где није било риболовних ритова са сремске или банатске стране. О томе се извозу за год. 1900—1909 имају ови царински подаци:

год. 1900 извезено рибе 52.334 килограма
год. 1901 извезено рибе 41.565 килограма
год. 1902 извезено рибе 37.352 килограма
год. 1903 извезено рибе 94.890 килограма
год. 1904 извезено рибе 40.644 килограма
год. 1905 извезено рибе 56.222 килограма
год. 1906 извезено рибе 53.609 килограма
год. 1907 извезено рибе 110.758 килограма
год. 1908 извезено рибе 60.275 килограма
год. 1909 извезено рибе 13.596 килограма

Извоз суве, усолјене, надимљене или пре-парисане рибе, као и ајвара, био је од увек сведен на нулу, бар у колико се то може ценити по царинским подацима.

Као што се види, трговинске везе нашег рибарства са иностранством нису биле врло јаке, ни у погледу извоза, ни у погледу увоза. Али је за то постојала једна сасвим другојача веза која је имала утицаја на рибарство и рибарске односе дуж нашега дела Саве и Дунава. То су биле конвенције о риболову између наше и суседних држава.

Наша је земља имала са Аустро-Угарском и Румунијом заједничких простора Саве и Дунава, по дужини тих великих риболовних река; до пола воде риболов је припадао нашој, а од пола воде другој, суседној држави. Ма да су риболовни интереси у заједничким водама били исти, и ма да је од вајкада са обе стране риба интензивно ловљена, до неког заједничког споразума о мерама за заштиту риболова, у интересу његовог паметног искоришћавања, није вековима долазило, нити је и покушавано да се постигне каква споразум такве врсте. Тек кад су пред крај прошлога века у свим трима државама донесени закони о риболову и увидела се могућност таквих међународних споразума, покушало се да се они и остваре.

Риболовна конвенција са Аустро-Угарском

Први покушај те врсте учињен је 1900 године са угарским Министарством Пољопривреде. Иницијатива је дошла од стране тога Министарства и радо је прихваћена од стране нашег Министарства Народне Привреде. Под 21 фебр. 1900 год. писац ових редака, у то време мајстор рибарски и члан Београдског рибарског еснафа, добио је од Министарства писмо да је одређен да са угарским делегатима и начелником одељења за пољску привреду и ветеринарство Душаном Спасићем води прве преговоре за риболовну конвенцију. „Угарски делегати су дошли и један од њих говори добро француски — вели се у писму — први састанак заказан је за среду 23 фебруара у 9 сати пре подне у канцеларији начелника министарства. Молим Вас имајте доброту неизоставно доћи у министарство у то време; у случају какве сметње отклоните је како год можете и свакако дођите.“

Угарски делегати били су: Едуард Кристинковић шеф секције за рибарство, министарски саветник у угарском министарству земљорадње, и Јанош Ландграф генерални инспектор земаљског рибарства. Њима је био придат као експерт Никола Репаша виши инжењер у хидрографској секцији истог министарства.

Споразум том приликом није могао бити постигнут. Српски делегати су одлучно тражили безусловну забрану загађивања ритова којим закупци риболова спречавају повратак рибе у текућу воду. Угарски делегати су предочавали да Србија таквом забраном не би ништа губила; јер таквих риболовних ритова и нема на нашој страни. Међутим, њих има много у Аустро-Угарској и они су извор знатних прихода за државну касу и за приватне власнике риболова. Са своје стране, угарски делегати су тражили оштру забрану риболова у време икрања, коју је нашим делегатима било немогуће усвојити

већ и због тога што, ако се у време икрања све врсте риба буду штедиле, забрана риболова би се протегла на време од неколико месеци и лишила за дуго време наш свет једног важног елемента за исхрану. Угарски делегати су предлагали још неке мање важне прохибитивне мере које се нису могле усвојити, па су се вратили у Будим-Пешту не обавивши посао ради кога су били послати.

Године 1905 угарско министарство је понова покренуло питање о риболовној конвенцији на је, добивши повољан одговор српске Владе, молило да се тога пута преговори воде у Будим-Пешти. На дан 4 јануара 1905 год. под ПБр. 96 писац ових редова је добио од Министра Народне Привреде Др. Светолика Радовановића писмо којим га министар извештава да је одређен да одмах отпутује у Будим-Пешту где ће, уз припомоћ г. Тодора Петковића генералног конзула Краљевине Србије водити преговоре са делегатима за то одређеним од стране угарске Владе. А ти су делегати и овога пута били они исти који су водили и прве преговоре 1900 године.

Овога пута, захваљујући обостраној доброј вољи и инструкцијама које је писац добио лично од председника Владе Николе Пашића и министра Др. Светолика Радовановића, постигнут је потпун споразум и састављен пројекат за конвенцију. О томе шта је урађено добиће се слика из извештаја који су српски делегати поднели Министру Народне Привреде и који је гласио:

„Част нам је поднети Вам извештај о довршеном раду на изради пројекта конвенције о заштити и експлоатацији риболова између Србије и Угарске, који смо посао имали да извршимо као делегати српске Владе, према Вашем овлашћењу под 14 јан. т. г.“

„Преговоре о мерама које би требале да уђу у конвенцију отпочели смо 17 ов. мес. у угарском министарству земљорадње. После седмодневног рада постигнут је споразум у свима тачкама, утврђен дефинитиван текст и израђен пројекат конвенције који је од стране обостраних делегата потписан 25-ог овог месеца. Подносећи Вам овај пројекат, сматрамо за дужност упознати Вас са његовим важнијим одредбама и изнети разлоге који су нас руководили да поједина спорна питања, што су се појављивала у току преговора, решимо на начин како је то у конвенцији утврђено.“

„Једна од најважнијих мера, које су се имале предузети за заштиту риболова јесте забрана заграђивања ритова у које риба у масама улази у време икрања и одакле јој се од стране закупаца риболова спречава повратак у текућу воду. Таквих ритова, у којима би се риболов на тај начин експлоатисао, нема на нашој страни; њих је, међутим,

пуна Угарска и риболови у њима представљају извор веома великих прихода како за државу, тако и за поједине приватне сопственике. У националној експлоатацији оваквих риболова лежао је поглавити узрок поступном смањивању риболовног богатства у нашим двама пограничним рекама. Међутим, баш питање о рационалисању риболова у угарским ритовима било је увек камен спотицања при до сада чињеним покушајима да се дође до споразума о заједничкој заштити риболова између двеју суседних земаља. Оно је тек сад, овом приликом, благодарећи стручном познавању риболовних прилика у својој земљи, правилном ценењу општих интереса и предусретљивости од стране делегата угарске Владе, решено на начин какав се само могао пожелети према циљу који се имао пред очима. На име, угарски делегати су у овоме погледу потпуно усвојили захтеве српских делегата: 1^о да се у текст конвенције унесе забрана заграђивања и задржавање рибе у ритовима у које се изливају текуће воде; 2^о да све мере, предвиђене у конвенцији за заштиту риболова у текућој води, важе и за такве ритове док су у вези са текућом водом; 3^о да се одмах, чим конвенција ступи на снагу, пусти у извршење за све остале воде у Угарској тамошњи веома строг закон о риболову, који до сада није био уведен у живот за целу земљу. Све су ове такве утврђене у тексту конвенције, а ми смо слободни нагласити да у њима налазимо најјачу страну целокупне конвенције и најпоузданије јемство за њену практичну вредност.“

„Друго важно питање у коме су делегати имали покушати да дођу до споразума, јесте питање о забрани риболова у време кад се риба плоди. Питање се састоји у томе: хоће ли се увести општа забрана риболова у то време, или ће та забрана важити само за боље врсте риба, које се нарочито мисле заштитити, а да се остале врсте и у то време могу ловити?“

„Угарски делегати, према инструкцијама добијеним од своје Владе, одлучно су тражили општу забрану риболова у време икрања, бранећи свој захтев овим разлозима чију је јачину лако увидети: 1^о што је веома тешко, готово немогућно, контролисати рибаре при њиховом раду и уверавати се о томе да ли они лове само одобрене врсте риба у време забране бољих врста; 2^о што је за заштиту риболова од велике важности не допуштати да се на ма који начин узнемирују она места на којима риба баца икру у време њеног плођења; то се узнемиравање не би могло спречавати ако би се одобрило да се у то време могу слободно ловити неке врсте риба; 3^о што би само при таквој општој забрани угарској Влади било могуће пустити у извршење свој закон о риболову за остале воде у Угарској.“

„Водећи рачуна о томе да је ово питање најосетливија тачка конвенције за наше погранично становништво које живи од риболова, као и то да је у ранијој, већ закљученој, конвенцији са Румунијом, усвојена само делимична забрана риболова у време о коме је реч, ми смо сматрали да, поред све оправданости и јачине горњих разлога, не можемо усвојити захтеве угарских делегата пре но што би за то добили овлашћење српске Владе. На акт од 18. јануара, којим смо господину Министру Народне Привреде представили целу ствар и изнели разлоге за решење питања у једном или другом смислу, као и своје мишљење о смислу у коме би било најкорисније решити га, добили смо овлашћење да усвојимо општу забрану риболова у размаку од два месеца. Тај је размак, као што се види из текста конвенције, утврђен од 28. марта до 28. маја по нашем календару, сматрајући да се то време поклапа са оним у које се у нашим и угарским водама плоди највећа маса риба.“

„Са овим питањем о забрани риболова у време икрања било је у непосредној вези питање о томе: хоће ли забрана обухватати и риболове у нашим вировима што се налазе на простору између Добре и Текије, у којима је баш за време те забране најинтензивнији рад и који би њоме знатно изгубили од своје садашње вредности? Оваквих вирова има неколико; од највеће су практичне вредности два који се налазе на нашој страни и у којима се лови крупна риба (морун, јесетра, сим, паструга, сом) при њеном путовању, а то су: Госпођин Вир испод Добре и Калника испод Доњег Милановца. На наш одлучан и мотивисан захтев да се ова два вира изузму од поменуте опште забране, и после доста дуге дискусије дошло се и у томе питању до споразума и његово решење испало је у нашу корист. На име, усвојен је захтев српских делегата и учињен изузетак за ове вирове у погледу опште забране риболова, тако да је у њима одобрен риболов преко целе године и тиме им потпуно сачувана њихова садашња вредност. Тако је исто учињен изузетак за ове вирове и у погледу опште забране продавања рибе и њене икре у наведеном двомесечном размаку времена; та је продаја слободна пошто продавац докаже уверењем да је риба уловљена на вировима. Ови изузеци нису могли ући непосредно у текст конвенције, да ова не би била у контрадикцији са оном коју је Угарска већ закључила са Румунијом у погледу риболова на Дунаву, већ су они огарантовани на тај начин што је у конвенцији само предвиђена општа могућност извесних изузетака, а у засебном протоколу су споразумно прецизирани поменути изузеци за горња два наша главна вира. За остале вирове од незнатније вредности, као и за гарде код Сипа, које су самим начином свога функционисања

из основа противне принципима за заштиту риболова, није имало места правити питање о сличном изузетку, коме су, уосталом, угарски делегати били у принципу и са разлогом одсудно противни.“

„Једно од главних начела при заштити риболова јесте то да се риба, што се мисли заштитити, не лови пре но што достигне ону минималну величину коју треба да има да би се могла плодити. За сваку врсту рибе утврђена је искуством таква минимална величина. При прописивању мера за заштиту риболова може се само мислити о томе која се врста жели нарочито расплодити у заштићеним водама; избором таквих врста утврђене су саме по себи и минималне величине испод којих се те врсте не смеју ловити. Врсте риба, на које је обраћена нарочита пажња у томе погледу при изради пројекта конвенције, јесу боље врсте које, кад достигну довољну величину, имају трговинску вредност, а међутим се данас хватају док су још ситне. То су рибе врсте *Acipenser*, шаран и смуђ; остале врсте риба, које или не расту велике, или су грабљивице и затиру другу рибу, или се и поред лова довољно размножавају или, напослетку, имају да као средство за исхрану задовољавају потребе онога дела прибрежног становништва које је ради својих најбитнијих потреба упућено на риболов, нису ушле у оквир ове конвенције у погледу њихових минималних величина. Али, и поред свега тога, а у циљу да би се бар у неколико отежало хватање сасвим ситне рибе па ма које врсте она била, једном тачком конвенције забрањена је употреба пређа чија би окца била толико сићушна да сасвим ситна риба не би могла кроз њих слободно пролазити. Изузетак је ипак учињен само за извесне омање пређе којима се служи у риболову наше прибрежно становништво за своје свакидашње личне потребе и којима се хватају поглавито оне врсте риба што и остају ситне.“

„Остале тачке пројекта за конвенцију од мањег су значаја, али су такве природе да морају наћи места у конвенцијама овакве врсте. Напоменућемо само да разлике које постоје између понеких одредаба ове конвенције и оне коју већ имамо закључену са Румунијом, налазе свога разлога у разлици риболовних прилика између вода на које се распростиру одредбе једне и друге од ових конвенција.“

„Завршујући овај извештај, сматрамо за своју пријатну дужност одати признање пријатељској предусретљивости угарске Владе и њених делегата, као и њиховој готовости да се у свима тежим питањима дође до споразума. Уверени да се закључењем ове конвенције постиже у пуној мери заштита риболова у нашим водама и да она потпуно задовољава наше интересе у томе погледу, слободни смо изразити и своју жељу — а то

је у исто време и жеља угарске Владе — да се за времена учини све што је потребно да конвенција што пре ступи на снагу.“

У Будим-Пешти 26 јануара 1905 године.

Делегати српске владе

Мих. Петровић

Тодор Петковић

Ствар се затим мало протезала у нашем министарству, док није лично сам председник Владе Никола Пашић, упутио под Пов. № 407 од 11 марта 1905 године Министру Народне Привреде писмо ове садржине (на коме је стајало три пута подвучено „врло хитно“):

„У вези са мојим писмом Пов. № 372 од 7 ов. мес. част ми је, Господине Министре, саопштити Вам да ме је данас депешом молио Краљ. Генерални Конзул у Будим-Пешти, а на захтев угарског министарства земљорадње, да се госп. Михаило Петровић, наш делегат за потпис конвенције о риболову, што пре упути у Будим-Пешту. Извештавајући Вас о томе, част ми је молити Вас, Господине Министре, да ме изволите известити кад ће се госп. Петровић кренути за Будим-Пешту и обратити Вам пажњу да је потребно да тамо што пре оде, пошто је ствар хитна у толико што угарски делегат госп. Кристинковић мора крајем овога месеца отићи у Берлин.“

Никола П. Пашић

Убрзо затим конвенција је била потписана, изнесена под Народну Скупштину, од ове усвојена је у потпуности, обнародована у „Српским Новинама“ и одмах је ступила на снагу, па је трајала све до светског рата.

Риболовна конвенција са Румунијом

Као и у случају конвенције са Аустро-Угарском, први покушај за споразум, учињен 1902 године на тражење румунске Владе, није успео. Под 10 јан. 1902 г. писац ових редова добио је од начелника одељења за пољску привреду и ветеринарство у Министарству Народне Привреде писмо којим се моли да тога дана по подне дође у министарство, где ће се одржати први састанак српских и румунских делегата за преговоре о риболовној конвенцији са Румунијом. Делегати су били 1^о од српске стране професори Велике школе: Михаило Петровић (за практично рибарство), Живојин Ђорђевић (за научно рибарство) и Слободан Јовановић (за правна питања); 2^о од румунске стране: румунски посланик при нашем Двору Маврокордато и генерални инспектор риболова Др. Грегор Антипа.

Спорне тачке су биле: заграђивање риболовних ритова и употреба „пампурских струкова“, једнога од најштетнијих риболовних алата, који рађавају масу најбоље рибе,

хватајући само понеку од тако рањених риба. За наше рибарство забрана заграђивања ритова могла је и не узимати се у обзир, јер ми таквих ритова нисмо ни имали. Али за румунско рибарство питање је од великог значаја, јер је водолавна област румунског Дунава пуна непрегледних ритова („лапова“) у које дунавска риба улази ради мрестења и исхране и које закушци заграђују километарским попутима од барске трске, спречавајући риби повратак у речно корито. Што се тиче пампурских струкова, они се употребљавају и у нашем Дунаву, али за румунске рибаре то је главни алат за лов крупне рибе.

При преговорима који су вођени између српских и румунских делегата, наши су делегати тражили забрану заграђивања ритова и забрану употребе пампурских струкова, допуштајући изузетак само за велике морунске струкове (такуме), којем се лови специјално моруна, пошто је њу скоро немогуће хватати другим допуштеним рибарским алатима. Румунски делегати, наводећи да румунско рибарство има од ритова и поменуте врсте струкова милионске годишње приходе, нису пристајали на захтеве наших делегата и преговори нису могли довести до пројекта конвенције који би се могао обострано усвојити.

Ствар је била одложена, па је поново покренута тек 1907 године. Тога пута, на изричан захтев српске Владе да наши делегати мало и попусте у својим тражењима и да се пројекат конвенције што пре изради, ствар је била окончана. Пројекат је израђен и обострано усвојен, па га је наша Народна Скупштина, сазвала у редован сазив за 1908 годину, на своме XXX састанку од 22 јануара 1908 године у потпуности усвојила. Конвенција је обнародована 1909 године у облику закона и била је оваквог облика:

„Закон конвенције о заштити и експлоатацији риболова, закључен између Краљевина Србије и Румуније који гласи:“

„Њ. В. Краљ Србије и Њ. В. Краљ Румуније, налазећи за корисно закључити конвенцију за одређивање једнаких мера које се имају предузети ради заштите и експлоатације риболова у ономе делу Дунава што чини границу између Србије и Румуније, наименовали су у томе циљу за своје пуномоћнике:“

„Њ. В. Краљ Србије: Господина Др. Михаила Петровића проф. Универзитета и т. д.“

„Њ. В. Краљ Румуније: Господина Др. Грегора Антипу начелника Министарства Индустрије, Трговине и Добара и т. д.“ који, пошто су показали своја пуномоћја и нашли их у исправној и уобичајеној форми, сагласили су се у овоме што следује:“

„Члан 1. За риболов на ономе делу Дунава што чини границу између Србије и Румуније важиће ове одредбе:“

„Члан 2. Забрањено је употребљавати риболовне справе — пређе — ма од каквих

материјала оне биле, чија би окца, мерела пошто је пређа већ била у води, имала стране краће од 4 сантиметара. Код алова, и то за онај део пређе од кога је састављена аловска кеса, дужина стране окца може се свести на $2\frac{1}{2}$ сантиметара.“ Код пређа што служе за хватање дунавске харинге дужина стране окца може се свести на 3 см. Пређе што служе искључиво за хватање ситне рибе чија величина никад не прелази 20 см., могу имати окца чије стране нису мање од 2 см., али целокупна површина такве пређе не сме бити већа од 10 квадратних метара. Тако се исто изузимају пређе, у облику кесе, зване „кеца“, чији отвор није већи од 2 квадратна метра, као и „балачка пређа“ чији отвор није већи од 10 квадратна метра; ове пређе могу имати окца чије стране нису мање од 25 милиметара. За ове минималне мере окца највеће је допуштено одступање од једне десетине тих мера. Владе обеју држава, на основу споразума између својих делегата, могу свести димензије окаца за извесне справе и за одређено време, на мање мере, али и то само за врсте ситних риба.“

„Члан 3. Забрањује се риболов динамитом или ма којим другим експлозивним или наркотичним материјама, као и риболов гвозденим набадачима (оствама) и ватреним оруђем. Тако исто забрањено је у риболову на кечиге употребљавати струкове са малим удицама са пловцима без мамаца (пампурски струкови) којима се закачује риба у њеном пролазу. Ова забрана не важи за струкове са великим удицама са пловцима (морунски струкови) који служе за хватање других врста *Acipenser*.“

„Члан 4. Сталне риболовне заграде од дрвета или трске биће конструисане тако да пролази на њима не буду ужи од 4 см.“

„Члан 5. Забрањено је постављати у води сталне или покретне риболовне справе које би заграђивале више од половине ширине реке и на тај начин спречавале слободан пролаз риби која путује. Ова половина реке одређена је једном обалом и средином најкраће линије што спаја обе обале у време најниже воде. Одредбе овога члана не важе за канале који доводе у везу реку са каквим ритом или језером; такви се канали могу и сасвим заграђивати, али то помоћу заграда од дрвета или трске, за које ће тада важити одредбе члана 4.“

„Члан 6. Да би се заштитило расплођавање рибе, забрањено је за време од 1 априла до 1 јуна (по старом) ловити ову рибу: моруна, јесетру, пастругу, сима, кечигу, смуђа, шарана, лињака, мрену, као и све рибе врсте *Barbus*, као и рака. Владе обеју држава, по споразуму између својих делегата, могу забранити лов и других врста риба које овде нису побројане, а у одређено време. По изузетку биће слободан риболов у Дуна-

ву за време од два дана што претходе празнику Цвети.“

„Члан 7. Забрањено је ловити доле означену рибу ако јој дужина не достиже овде прописану минималну меру, и то: морун 100 см., јесетра, сим и паструга 60 см.; кечига 35 см.; смуђ и шаран 30 см.; лињак 20 см.; мрена 25 см.; рак 9 см. Дужина рибе има се рачунати као растојање од ока до врха репа. Највеће допуштено одступање је 10%. Владе обеју држава, по споразуму између својих делегата, и ако се нађе за потребно, могу прописати минималне допуштене величине и за друге врсте риба што овде нису побројане.“

„Члан 8. Уловљена риба која не би имала минималну дужину прописану чланом 7 или која би била уловљена у време кад би је према члану 6 било забрањено ловити, баћиће се натраг у воду, ма и не била више жива.“

„Члан 9. Строго се забрањује продаја рибе која не би имала горе означену минималну допуштену величину, или чији би лов био у време продаје забрањен због заштите њеног расплођавања; тако је исто у то време забрањена и продаја свежег ајвара ове рибе.“

„Члан 10. У интересу вештачког гајења рибе и ракова, као и ради научних истраживања, може се изузетно дозвољавати риболов и хватање ракова за које неће важити одредбе чл. 7 и 8. То се има чинити нарочитом дозволом, издатом од стране надлежне власти, која такође може, у горе наведеном циљу, допустити употребу справа забрањеним чланом 2.“

„Члан 11. Забрањено је бацати, дренирати или пуштати да утичу у дунавску воду нечисте воде од индустријских предузећа, које би по својој природи или количини могле бити штетне за рибу. Међутим, допушта се постављање канала за отицање ових нечистих вода у случајевима кад су интереси индустрије претежнији од риболовних интереса, али тада су сопственици таквих предузећа дужни предузети о своме трошку све што буде потребно да се штете, које би утицањем таквих вода могле причинити риболову, сведу на најмању могућу меру.“

„Члан 12. Владе обеју држава уговорница предузеће све мере потребне за примену ове конвенције; оне ће примењивати на кажњавање преступа казне прописане специјалним законима о риболову и имаће потребан персонал ради надзора риболова. Ова конвенција оставља слободу Владама и једне и друге државе да свака са своје стране и у својој области предузму, ако нађу за потребно, и строжије мере за заштиту риболова.“

„Члан 13. И једна и друга од држава уговорница имаће по једнога свога нарочи-

тог делегата. Ови ће се делегати међусобно споразумевати о мерама које ће њихове Владе предузимати у погледу заштите риболова у водама наведеним у чл. 1. Осим тога, ови ће се делегати састајати од времена на време, а најмање једанпут годишње, ради проучавања и предлагања нових мера, као и ради уверавања да се конвенција тачно примењује.“

„Члан 14. Ова ће се конвенција ратификовати, а ратификације ће се изменити у Букурешту што је могуће пре. Она ће почети важити одмах после измене ратификације и остаће у важности за пет година. Ако је ни једна од држава уговорница не откаже на годину дана пре истека поменуте периоде, она ће остати у важности и рок ће јој истећи тек 12 месеци пошто је била отказана једном од Влада уговорница.“

„За верност овога обострани пуномоћници су потписали ову конвенцију и ставили на њу своје печате. Састављено у два примерка у Букурешту 27 фебруара 1908 год.“

Закон о конвенцији потписали су 5 фебруара 1909 године Краљ Петар и тадашњи нова Влада, којој је на челу био Председник Мин. Савета Пера Велимировић.

Само треба напоменути да кад је, после ступања на снагу ове конвенције, наше Министарство Народне Привреде сазнало да се на румунским дунавским ловиштима ипак употребљују пампурски струкови, забрањени чланом 3 конвенције, оно се нашло побуђено да употребу тога штетног алата не забрањује ни на нашем делу Дунава. Уосталом, ондашње наше Министарство је унапред знало да је ова конвенција била више једна формалност. Дајући сам лично своје инструкције српском делегату, председник Владе Пашић му је добро нагласио да „не треба много затезати, јер, знаш, сад треба да се са њима споразумевамо за трансбајкалску (место трансбалканску) жељезницу и за ђуприју преко Дунава, па не треба да их љутимо.“ Пашић је н. пр. сам захтевао да се усвоји онај став, из чл. 4 конвенције где се говори о заграђивању канала, како је то одсудно тражио румунски делегат у име свога министарства, а коме се српски делегат одлучно опирао.

Ове две конвенције, са Аустро-Угарском и Румунијом, једине су прератне риболовне конвенције које је српска држава закључила са суседним државама.

ПРЕРАТНЕ ИЗЛОЖБЕ НАШЕГ РИБАРСТВА У ЗЕМЉИ И У ИНОСТРАНСТВУ

1. Рибарска изложба у Београду 1908 године

Рибарске изложбе, кад су приређене како треба, имају да служе не на забаву посетилаца, већ на то да даду верну слику рибарства у земљи или у покрајини која се жели у томе погледу приказати пред светом.

Изложбе, које је пре рата у три маха приредило београдско рибарство у земљи и у иностранству, неоспорно су постигле тај циљ, што ће се видети из прегледа онога што је излагано и оцена званичних, за то компетентних лица.

Прва изложба београдског рибарства приређена је у Београду 1908 године. На дан 10 августа те године изашла је у бр. 32 „Тежака“, органа Српског Пољопривредног Друштва, оваква објава:

„Под највишом заштитом Н. В. Краља Петра I. Српско Пољопривредно Друштво приређује у Београду, у просторијама свога дома и дворишта, од 28 септембра до 2 октобра ове године, изложбу из вођарства, виноградарства с подрумарством, пчеларства и рибарства. Рибарство ће бити изложено са овим оделењима:“

I Одељење: Врсте риба у нашим водама (живе рибе; усољене и на разне начине сушене рибе; рибе одржане у алкохолу или формолу.

II Одељење: Представа вештачког гајења риба (прибор и справе за вештачко извођење и гајење риба, модели, снимци, слике; рибњаци и т. д.).

III Одељење: Рибарски алат, прибор и опрема (рибарски алат употребљаван у нашим водама: све врсте пређа, струкова и инструментата за риболов; чамци, шикље, барке, тикваре, ленгери, казуци, весла, исполци, прибор за вађење тешких предмета са дна, клоцери и т. д. све у природној величини или у моделима; рибарска опрема: одело, чизме, заклони од непогоде или инсеката, прибор за јело и т. д.). Материјал за рибарски алат (непрерађена и прерађена кудеља, памук, струна, једци, канап, конач, гвожђе за удице, разне врсте удица, олово, дрво и т. д.).

IV Одељење: Снимци, слике, скице, карте и планови; фотографије и слике сцена из рибарског живота; скице механизма појединих врста риболова; карте прудова и матице на важнијим риболовним местима; планови важнијих риболовних места и т. д.

V Одељење: Књижевност (штампање књига, чланци и расправе на српском језику о рибарству у нашој земљи; закони и пројекти закона о рибарству; конвенције и пројекти конвенција о риболову).

Колико је рибарска изложба била успешна, може се видети из „Тежака“ бр. 4—5 од 12 фебруара 1909 год. у коме је Управа Српског Пољопривредног Друштва поднела Друштву у читалачком свету извештај о томе. Одељак извештаја који се тиче специјално рибарства, гласио је:

„Докле се за пчеларство и може рећи да је на њему рађено и да је за њега нешто и урађено, дотле је рибарство остављено готово самом себи и природи, и о рибарству

као привредној грани, о рационалном и вештачком рибарству, нема још ни помена. Све што је држава радила и предузимала на овој грани то је да се законским мерама уреди риболов и да се колико је могуће више заштити потпуно пустошење и затирање рибе по рекама.“

„Српско Пољопривредно Друштво, познавајући појмове који у нас владају о рибарству, било се решило да учини оглед са приређивањем рибарске изложбе као новине, те да се изврши преглед и смотра природног рибарства у Србији, да се предоче мере законске заштите рибе по водама и да се приберу ради проучавања и познавања по могућству све врсте риба које су заступљене у нашим водама. И благодарећи г. Мих. Петровићу професору Универзитета, који се примио за руковаоца овога одељка изложбе и његовој богатој збирци алата, модела и снимака, као и живе и усољене рибе; благодарећи г. г. Пери Павловићу управнику Музеја Српске Земље и Душану Стојичевићу његовом помоћнику, који су не само излагањем обилате и изврсне збирке препарисаних риба и њених непријатеља, увеличали и улепшали саму изложбу, већ и припремањем и препарисањем и нових препарата, прикупљених из скоро свију река и речица у Србији, много допринели њезином успеху.“

„Друштво је набавком потребних стакла и материјала за прикупљање и излагање рибе и подношењем трошкова за њено хватање, паковање и конзервирање при транспортовању, учинило са своје стране све што је могло да умољене своје поверенике потпомогне у прибирању што већег броја и што лепших примерака свију врста риба које се налазе по српским водама. Благодарећи многобројним својим повереницима који су се својски заузели за прибирање рибе, Друштво је успело да се досадашња збирка знатно попуни и обогати и да се поједини синоними у називима риба провере, односно утврди њихово право сазнање.“

„За боље уређење изложбе Друштво је обавезно благодарношћу Управи Државних Монопола што му је уступила без монополске таксе извесну количину алкохола за конзервисање и препарисање рибе; радњи г. г. Макса Флајшера и Мајера, друштвеног утемељача, која је, као и ранијих, тако и ове године, уступила Друштву без икакве накнаде већу количину стаклета у изложби и тиме знатно уштедила Друштву излишне трошкове; г. г. Мирковићу и Лучићу за позајмљене му велике цираде за покривање предмета који су били изложени напољу под ведрим небом.“

„Изложба рибарства, и ако није могло ни у угледима, ни у снимцима за очигледну наставу, бити представљено вештачко рибар-

ство, по обиму и разноврсности изложених предмета била је јединствена изложба свога рода и потпуно верни представник ове гране привреде у нашој земљи, тако да је сваки с интересовањем и задовољством исту посматрао и за себе многе нове и непознате ствари на њој нашао.“

„Од живих риба било је сомова у разним величинама, од којих је највећи био 83 килограма (изложио га г. Мих. Петровић), мрена, шарана, штука, јесетре и кечиге, које су биле смештене у басену. Осим живих, изложене су биле и препарисане разне рибе из свију наших главнијих река (својина Музеја Српске Земље) у 75 примерака. Даље је било: усољене и сушене рибе у 32 примерка; рибљих непријатеља (сисара и птица, својина Музеја Српске Земље) у 24 примерка; рибарског алата (сертме, загажње, черенци, алови, вршке и т. д.) у 36 примерка; потпуне рибарске опреме (чамци, чунови, барке и др.) у 39 примерака; 40 фотографских снимака из рибарења; 13 шема разних риболова; карата и планова 2 примерка, и рибарска књижевност.“

„Награђено је свега 10 излагача са новчаним наградама у суми од 760 динара, а 8 лица награђено је за труд око прибирања риба из разних река у Србији нарочито израђеним похвалницама. Овом приликом прикупљене рибе предате су Музеју Српске Земље на препарисање и за збирку.“

„28 септембра у 9¹/₂ часова пре подне дошао је Министар Нар. Привреде г. Коста Главинић, кога је друштвени председник г. Вучко С. Богдановић поздравио и замолио да отвори изложбу. У пратњи друштвене управе, друштвених чланова, изасланика породужинских, излагача и присутних гостију из места и са стране, господин Министар је отворио изложбу, па је онда с великим интересовањем и задовољан с изложбеним предметима и прегледним распоредом истих, обишао и расмотрио сва одељења. Тога истога јутра посетио је изложбу и Његово Високопреосвештенство Митрополит г. Димитрије.“

„30 септембра у 4¹/₂ часа по подне изволео је својом највишом посетом удостојити изложбу Њ. В. Краљ Петар, кога су политички догађаји спречили те није могао првога дана доћи и изложбу отворити. У пратњи своје свите и друштвене управе Њ. В. је с највећим интересовањем разгледало сва одељења до најмањих ситница распитивао. Изјавивши друштвеној управи своје највише задовољство и допадање на одлично заступљеним и сређеним изложбама, вратио се у Двор.“

Треба још додати да су на самој изложби свакога вечера биле приређиване аласке вечере на којима се често, уз музику тада познатог свирачког друштва „Суз“, остајало до зоре.

II. Рибарска изложба у Лондону 1907 године

За време лета 1907 године приређена је у Лондону, на тада одлично организираној Балканској Изложби, и специјална изложба нашега рибарства. То је одељење снабдео и на лицу места уредио писац ових редова, са циљем да се у природи, у фотографијама, сликама и плановима верно представи тадашње стање београдског рибарства, које је у то време било нарочито развијено.

О томе како је изложба изгледала, послат је из Лондона српском Пресбируу у Београду овакав званични извештај, који је објављен и прештампан у ондашњим нашим листовима:

„У српском одељењу Балканске Изложбе у „Кенс-Перису“, IX групи налази се рибарство (Fisheries) на простору од 60 квадратних метара. Скоро сви изложени предмети, дакле скоро цела изложба, својина је професора српског универзитета г. Мих. Петровића, који је лично и средио ову интересантну групу у изложби Србије. На средини групе налази се енглески натпис на великом шарану од метала: „Exhibited by Michael Petrovitch master fisherman and contractor of fisheries in Belgrad“. У 20 великих и 16 малих слика представљени су разни начини риболова у Србији, сцене из рибарског живота и т. д. Ту се налази и велики списак риба којих има у Дунаву и Сави, са српским и латинским именима.“

„Цело рибарско одељење окићено је српским трбојкама, мрежама, пецаљкама и свим могућим рибарским алатима. Изложена су и весла, котве (ленгери), рибарски чамци, рибарске чизме, рибарска колеба, и уопште све што спада у рибарство. У једној витрини налазе се модели чамаца, барки и рибарских лађа. Ово лепо удешено одељење много интересује Енглезе који, као што је познато, воле рибарство. Ове групе нема у бугарском павиљону.“

А како је рибарска изложба оцењена од званичних енглеских стручњака, може се видети из извештаја који је поднео за то одређени експерт Сер Алберт Ролит и који је, преведен са енглеског, оштампан у „Српским новинама“ бр. 230 од 11 октобра 1908 год.; извештај гласи:

„IX група: Рибарство Србије. Рибарство на Дунаву и Сави. Излагач: проф. Мих. Петровић, Београд. Експерт: Сер Алберт Ролит.“

„Као члан оцењивачког одбора, испитао сам пажљиво следеће предмете: 1^о народне справе за хватање риба (1—15); 2^о моделе чунова (16—39); 3^о скице и планове (40—60); 4^о фотографије (61—71). Имао сам прилике

да више година пословно долазим у додир са рибарским предузећима у Хулском пристаништу, на реци Хомбер, и да се затим с риболовством још боље упознам као становник на Темзи и још на једној шкотској реци, где сам се врло често бавио рибарством, као што сам то чинио и у више делова Европе, и на реци Нилу, а и у Флориди.“

„Рибарске справе у српском одељењу Балканске Изложбе, као и модели чунова, сачињавају једну врло добру и прегледну изложбу, чија је конструкција и ванредна израда сасвим јединствена; исто тако и скице, планови и фотографије представљају живу слику онога што сам и сам видео на Доњем Дунаву и Сави, као и на рибарској изложби у Норвичу, Лондону и Букурешту.“

„С тога се ни најмање не устручавам да госп. Петровићу, у његовом положају као излагачу, доделим Почасну Диплому, а лично, као колаборатору, Велику Награду (Grand Prix).“

Вредно је још поменути да су и на Лондонској рибарској изложби биле приређиване београдске аласке вечере, на којима је узимало учешћа мноштво енглеских и француских аматера риболова.

III. Рибарска изложба у Турину 1911 додине

За време лета 1911 године приређена је у Турину велика међународна изложба, на којој је узела учешћа и наша држава. У српском павиљону било је изложено и београдско рибарство, опет у природи, у фотографијама, сликама и плановима. Једини излагач је опет био писац ових редова, који је своју збирку изложбених предмета лично однео у Турин и њоме приказао наше рибарство посетиоцима изложбе. Збирка је награђена златном медаљом, а извештај о томе оштампан је у „Српским Новинама“ бр. 2 од 3 јануара 1912 године.

*

Као што се види, прератно београдско рибарство било је доста лепо приказивано у иностранству, и на великим међународним изложбама увек је добијало по коју од највиших изложбених награда. Излагач је, после таквих изложба добијао писма са разних крајева света, у којима су му тражена обавештења о слатководном рибарству, или чињени предлози за рибарске послове. А то је за наше рибарство у оно време доста значило.

Михајло Петровић
проф. унив. у пензији